

Broj: 02-05-19190-8/15
Sarajevo, 09.07.2015. godine

Na osnovu člana 26. i 28. stav 4. Zakona o Vladi Kantona Sarajevo ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj: 36/14 - Novi prečišćeni tekst i 37/14 – Ispravka), Vlada Kantona Sarajevo, na **11. sjednici održanoj 09.07.2015. godine**, donijela je sljedeći

ZAKLJUČAK

1. Prihvata se Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2014. godini, sa Mišljenjem Ministarstva zdravstva i Prijedlogom mjera za poboljšanje zdravstvenog stanja stanovništva i higijenskih prilika na Kantonu Sarajevo.
2. Studija iz tačke 1. ovog Zaključka dostavlja se Skupštini Kantona Sarajevo na razmatranje i usvajanje.

P R E M I J E R

Elmedin Konaković

Dostaviti:

1. Predsjedavajući Skupštine Kantona Sarajevo
2. Skupština Kantona Sarajevo
3. Premijer Kantona Sarajevo
4. Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo
5. JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo
(putem Ministarstva zdravstva)
6. Evidencija
7. A r h i v a

web: <http://vlada.ks.gov.ba>
e-mail: vlada@vlada.ks.gov.ba
Tel: + 387 (0) 33 562-068, 562-070
Fax: + 387 (0) 33 562-211
Sarajevo, Reisa Džemaludina Čauševića 1

Na osnovu člana 13. tačka b. i člana 18. tačka b. Ustava Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 1/96, 2/96 – Ispravka, 3/96 – Ispravka, 16/97 – Amandmani (I–XIII), 14/00 (Amandmani XIV–XV), 4/01 (Amandmani XVI–XVIII) i 28/04 – (Amandmani XIX–XLII) i člana 120. Poslovnika Skupštine Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 41/12 – Drugi novi prečišćeni tekst, 15/13 i 47/13), Skupština Kantona Sarajevo, na sjednici održanoj dana _____ godine, povodom razmatranja Studije o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2014. godini, sa Mišljenjem Ministarstva zdravstva i Prijedlogom mjera za poboljšanje zdravstvenog stanja stanovništva i higijenskih prilika na Kantonu Sarajevo, donijela je sljedeći

ZAKLJUČAK

Usvaja se Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2014. godini, sa Mišljenjem Ministarstva zdravstva i Prijedlogom mjera za poboljšanje zdravstvenog stanja stanovništva i higijenskih prilika na Kantonu Sarajevo.

Broj:
Sarajevo,

**Predsjedavajući
Skupštine Kantona Sarajevo**

Sejo Bukva

web: <http://skupstina.ks.gov.ba>
e-mail: skupstina@skupstina.ks.gov.ba
Tel: + 387 (0) 33 562-055
Fax: + 387 (0) 33 562-210
Sarajevo, Reisa Džemaludina Čauševića 1

O B R A Z L O Ž E N J E

I Pravni osnov:

Pravni osnov sadržan je u članu 119. Zakona o zdravstvenoj zaštiti ("Službe novine Federacije BiH", broj 46/10 i 75/13), kojim je definisano da je Zavod za javno zdravstvo kantona ustanova koja obavlja javno - zdravstvenu djelatnost za područje kantona, a između ostalog provodi zdravstveno-statistička istraživanja u cilju praćenja, procjene i analize zdravstvenog stanja stanovništva, kao i organizacije rada zdravstvenih ustanova za područje kantona.

II Razlozi za donošenje

U skladu sa programom rada Vlade i Skupštine Kantona Sarajevo za 2015. godinu planirana je tema: Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti na području Kantona Sarajevo u 2014. godini sa prijedlogom mjera za poboljšanje zdravstvenog stanja i higijenskih prilika na Kantonu Sarajevo

Broj: 10-37-10350/15
Sarajevo, 22.06.2015. godine

MIŠLJENJE

Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo o Studiji o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2014. godini

1. Uvod

Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2014. godini (u daljem tekstu: Studija) dostavljena je od strane JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, ustanove koja obavlja javno zdravstvenu djelatnost za područje kantona.

Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo provodi zdravstveno statistička istraživanja u svrhu praćenja, procjene i analize zdravstvenog stanja stanovništva, organizacije i rada zdravstvenih ustanova, kao i uticaj okoline i hrane na zdravlje stanovništva. Pomenutu djelatnost Zavod obavlja putem svojih radnih jedinica, koje prikupljaju i obrađuju podatke iz svih zdravstvenih ustanova na području Kantona Sarajevo i omogućavaju uvid u organizaciju i kadrovsku strukturu u djelatnosti zdravstvene zaštite, obim rada i iskorištenost zdravstvenih kapaciteta i pokazatelje zdravstvenog stanja stanovništva.

Studija je urađena prema konceptualnom okviru preporučenom od Svjetske zdravstvene organizacije, a u izradi je korištena retrospektivna deskriptivno-statistička metoda na osnovu podataka dobijenih iz redovnih statističkih istraživanja prema Planu provođenja zdravstveno-statističkih istraživanja od interesa za Federaciju BiH („Službene novine Federacije BiH”, br. 18/12) i drugih podataka, relevantnih za izradu Studije, od ustanova koje provode određena statistička istraživanja (Federalni zavoda za statistiku, MUP-a Kantona Sarajeva o saobraćajnom traumatizmu i Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo o privatnom sektoru u djelatnosti zdravstvene zaštite).

Analiza pojedinih segmenata Studije komparirana je sa istim podacima iz prethodne godine, tako da ista predstavlja, pored standardnog analitičko-statističkog pristupa i istraživačko-analitički dokument koji je integrisao određene istraživačke pristupe u javnom zdravstvu.

2. Demografski i vitalni pokazatelji u 2014. godini

Demografska statistika je disciplina koja se bavi praćenjem i registracijom podataka vezanih za stanovništvo jednog područja, odnosno daje podatke o broju stanovnika na određenom području u određenom vremenskom razdoblju, kao i strukturu stanovništva po spolu i starosnim grupama.

U Kantonu Sarajevo, prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, ukupan broj stanovnika u 2014. godini je iznosio 444.851 od čega:

- 70.412 (15,83%) djeca starosti 0-14 godina
- 301.456 (67,76%) stanovništvo 15-64 godina
- 72.983 (16,41%) osobe 65 i više godina

Procenat osoba koje pripadaju dobnoj skupini od 65 i više godina se povećao za 0,36% u odnosu na prethodnu 2013. godinu. Generalno, stanovništvo Federacije BiH spada u kategoriju starog stanovništva, sa procentom od 14,17% osoba starih 65 godina i više, dok je u Kantonu Sarajevo taj procenat nešto veći i iznosi 16,41%.

Prema biološkom tipu, stanovništvo Kantona Sarajevo spada u regresivni tip stanovništva, kada je broj djece od 0 - 14 godina manji u odnosu na broj starog stanovništva.

Vitalna statistika određena je faktorima koji se odnose na natalitet, mortalitet, dojenačku smrtnost, prirodni priraštaj i vitalni indeks.

Natalitet označava broj živorođenih u odnosu na prosječan broj stanovnika u toku jedne godine na određenoj teritoriji i kod stanovništva Kantona Sarajevo u 2014. godini ima vrijednost niske stope nataliteta od 9,91 ‰ (u 2013. godini je iznosio 10,27‰).

Mortalitet je odnos sveukupnog broja umrlih osoba u odnosu na prosječan broj stanovnika na određenoj teritoriji u toku jedne godine, a u 2014. godini iznosi 9,16‰, što predstavlja srednje povišenu stopu opšteg mortaliteta.

Dojenačka smrtnost je pojam koji označava umiranje djece do jedne godine starost. U 2014. godini je iznosi 6,35‰ i nalazi se u kategoriji vrlo niskog dojenačkog mortaliteta.

Prirodni priraštaj je odnos između broja živorođenih i broja umrlih u odnosu na cjelokupno stanovništvo te teritorije i iznosi 0,7‰. Prirodni priraštaj stanovništva Kantona Sarajevo je i dalje izrazito nepovoljan. U posljednjih pet godina konstantno ima trend laganog pada, od 2,09 ‰ u 2009. godini, do sadašnjih vrijednosti.

Vitalni indeks predstavlja koeficijent prirodnog kretanja stanovništva i ukazuje na njegovu vitalnost. U izvještajnom periodu ima vrijednost u iznosu 1,09 što ukazuje da je broj živorođenih skoro jednak broju umrlih.

3. Zdravlje stanovništva Kantona Sarajevo

Zdravstveni indikatori o obolijevanju su jedan od osnovnih instrumenata kojim se procjenjuje zdravstveno stanje stanovništva. Morbiditet stanovništva Kantona Sarajevo u ovoj studiji prikazan je kao opći morbiditet koji se odnosi na sveukupno stanovništvo, kao i specifični morbiditet, odnosno morbiditet po dobnim i nozološkim grupama.

Vodeća oboljenja kod stanovnika Kantona Sarajevo registrovana u 2014. godini su skoro identična oboljenjima registrovanim posljednjih godina, to su: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, hipertenzivna oboljenja, akutni bronhitis, cistitis i oboljenja oka i adneksa.

web: <http://mz.ks.gov.ba>
e-mail: minzdrav@ks.gov.ba
Tel: + 387 (0) 33 562-104, Fax: + 387 (0) 33 562-243
Sarajevo, Reisa Džemaludina Čauševića 1

Treba istaći da su među vodećim oboljenjima i dva hronična oboljenja, hipertenzija i diabetes mellitus. Hipertenzivna oboljenja su bila zastupljena sa 11.3% u ukupnoj strukturi svih registrovanih oboljenja, sa stopom obolijevanja od 1.426,1 na 10.000 .

Unutar 10 vodećih hroničnih masovnih nezaraznih oboljenja kod stanovnika Kantona Sarajevo u 2104. godini na prvom mjestu su bila hipertenzivna oboljenja, a diabetes mellitus na drugom mjestu. Maligne neoplazme su na devetom mjestu, a neoplazme dojke, kao i prethodnih godina su zauzimale prvo mjesto među malignim neoplazmama.

Od registrovanih oboljenja/stanja koji se odnose na poremećaje mentalnog zdravlja, neurotski sa stresom povezani i somatski poremećaji činili su najveći procenat (36.34%).

U zdravstvenim ustanovama u javnom sektoru u 2014. godini ukupno je registrovano 4.710 poroda, a od ukupnog broja 4.419 (93.82%) su registrovani kod žena sa mjestom prebivališta na području Kantona Sarajevo.

Stanje oralnog zdravlja stanovništva ne bilježi značajnije promjene u odnosu na prethodne godine, a udio zubnog karijesa je iznosio 36.17% svih registrovanih oboljenja i stanja u stomatološkoj zaštiti.

Epidemiološka situacija

Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo kontinuirano provodi mjere higijensko-epidemiološke zaštite i nadzora sa epidemiološkom analizom stanja i provodi protivepidemijske mjere, te nadzire provođenje obaveznih imunizacija.

Tokom 2014. godine, na području Kantona Sarajevo prijavljeno je 5.018 slučajeva obolijevanja od 36 zaraznih bolesti, koje podliježu obaveznom prijavljivanju, što je u odnosu na prethodnu godinu manji broj oboljelih, kada je prijavljeno 7.210 slučajeva obolijevanja od zaraznih bolesti.

Među deset vodećih zaraznih oboljenja su: Enterocolitis acuta sa 1.077 prijavljenih slučajeva; Varicellae (pljuskavice) sa 1.052 broj slučajeva i Morbilli (krzamak) sa 892 prijavljena slučaja..

Tokom izvještajnog perioda u 2014. godini nije bilo prekida u obaveznom programu imunizacija koji se provodi u skladu sa Zakonom o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti ("Službene novine Federacije BiH", broj 29/05) i Naredbi o programu obaveznih imunizacija stanovništva protiv zaraznih bolesti u tekućoj godini, izuzev trenutnog nedostatka kombinovane vakcine DI-TE-PER i Polio, ali je taj problem brzo prevaziđen.

Imunizacija predstavlja najznačajniji javno-zdravstveni program i ima veliki značaj u prevenciji mnogih zaraznih bolesti. Obaveznu imunizaciju obavljaju djelatnici predškolskih i školskih dispanzera JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo, a vakcinaciju sa BCG vakcinom i prvom dozom Hepatitis B vakcine zdravstveno osoblje Klinike za porodiljstvo KCUS i Opće bolnice „Prim.Dr Abdulah Nakaš“.

Analizom svih podataka koji se odnose na redovan program imunizacije može se konstatovati da tokom izvještajnog perioda nije bilo prekida u obaveznom programu imunizacije djece od 0 - 18 godina života, pri čemu je procenat pokrivenosti djece u primoimunizaciji zadovoljavajući, dok u revakcinaciji nije.

web: <http://mz.ks.gov.ba>
e-mail: minzdrav@ks.gov.ba
Tel: + 387 (0) 33 562-104, Fax: + 387 (0) 33 562-243
Sarajevo, Reisa Džemaludina Čauševića 1

4. Higijenske prilike u 2014. godini

Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo prati, analizira i ocjenjuje uticaj okoline i hrane na zdravstveno stanje stanovništva, te predlaže mjere za unapređenje stanja u oblasti. U tom cilju, ova zdravstvena ustanova uzorkuje i kontroliše higijensku ispravnost hrane, životnih namirnica, vode i predmeta opšte upotrebe.

Prema zvaničnim statističkim pokazateljima u odnosu na broj stanovnika, u Kantonu Sarajevo je 95.74% stanovnika priključeno na vodovod i uzorkovanje voda za piće iz sistema centralnog vodosnabdijevanja vrši se kontinuirano prema uvjetima predviđenim Pravilnikom o higijenskoj ispravnosti vode za piće („Službeni glasnik BiH“, broj 40/10), kako sa stanovišta fizičko-hemijskih, tako i mikrobioloških pokazatelja kvaliteta. Higijenska ispravnost vode za piće iz sistema centralnog vodosnabdijevanja je kontinuirano odgovarala propisima pomenutog pravilnika.

Opći pokazatelji nivoa zdravstvene sigurnosti stanovništva na području Kantona Sarajevo ukazuju da je kvalitet voda na vodozahvatima uglavnom dobar, ali da će biti sve manje kvalitetnih vodnih resursa ukoliko se nastavi proces zagađenja voda, odnosno ukoliko se ne zaštite zone izvorišta.

Oko 75% stanovništva na urbanom području Kantona Sarajevo služi se kanizacionim sistemom za prikupljanje otpadnih voda, a eliminacija otpadnih voda putem septičkih jama vrši se kod 25% stanovnika.

Vezano za mjerenje kvaliteta zraka, Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo određuje koncentracije sumpornog dioksida i čađi na 3 mjerna mjesta, u toku 24^h svih 365 dana.

Ukupan broj analiza na zdravstvanu ispravnost životnih namirnica 2014. godini iznosio je 49.178, od čega je 24.148 (49,1%) bilo iz proizvodnje, a ostatak, 25.030 analiza (50,9%) iz prometa. U strukturi životnih namirnica koje su podvrgnute analizi, u najvećem procentu su zastupljeni meso i proizvodi od mesa, te mlijeko i proizvodi od mlijeka, alkoholna i bezalkoholna pića, voda za piće, te gotovi proizvodi. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica, 1.312 analiza (2.6%) nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

5. Organizacija zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo u 2014. godini

Djelatnost zdravstvene zaštite predstavlja organizirano pružanje zdravstvene zaštite kroz rad zdravstvenih radnika i zdravstvenih saradnika u okviru zdravstvenih ustanova u javnom i privatnom sektoru, a u skladu sa stručno-medicinskom doktrinom i uz upotrebu zdravstvene tehnologije. Na području Kantona Sarajevo zdravstvena djelatnost je organizovana i provodi se na primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou zdravstvene zaštite.

Primarna zdravstvena zaštita predstavlja prvi kontakt u sistemu zdravstvene zaštite, odnosno primarnu medicinsku zaštitu koja se pruža pacijentu od strane doktora medicine i članova njegovog tima. Djelatnost primarne zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo je organizovana kroz rad JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo sa 9 organizacionih jedinica na području devet općina; JU “Apoteke Sarajevo”; 9 zavoda za zdravstvenu zaštitu, HE službe Zavoda za javno zdravstvo Kantona Sarajevo i privatni sektor kroz rad ordinacija i apoteka.

Obim i kvalitet rada u djelatnosti primarne zdravstvene zaštite se procjenjuju na osnovu indikatora preporučenih od strane Svjetske zdravstvene organizacije. U Studiji su dati rezultati izabranih indikatora, kao što su: prosječan broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje po službama,

web: <http://mz.ks.gov.ba>

e-mail: minzdrav@ks.gov.ba

Tel: + 387 (0) 33 562-104, Fax: + 387 (0) 33 562-243

Sarajevo, Reisa Džemaludina Čauševića 1

broj sistematskih i periodičnih pregleda na jednog doktora prosječno, procenat upućenih u laboratoriju ili drugim specijalistima.

U procesu rada službi porodične medicine u 2014. godini zdravstvenu zaštitu je pružalo ukupno 198 radnih timova na 78 punkta. Ovakva mreža zdravstvene zaštite u porodičnoj medicini je zadovoljavajuća, jer jednom punktu gravitira u prosjeku 4.801 stanovnik starosti 15 i više godina, a na jedan radni tim u djelatnosti porodične medicine u prosjeku dolazi 1.891 stanovnik.

Djelatnost specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite je u Kantonu Sarajevo organizovana kao bolnička u javnom sektoru i kao vanbolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u javnom i privatnom sektoru.

Vanbolničku specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu u javnom sektoru u 2014. godini pružalo je 90 doktora medicine specijalista, 46 VŠS zdravstvenih tehničara i 100 zdravstvenih tehničara SSS. Na jednog doktora medicine-specijalistu u vanbolničkoj zdravstvenoj zaštiti dolazi u prosjeku 4.94 stanovnika. Registrovano je ukupno 405.884 posjete što je za 3,49% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu, kada je bilo 420.565 posjeta.

Broj posjeta po jednom doktoru medicine prosječno godišnje iznosio 4.50 posjeta, odnosno 17,61 posjeta po jednom doktoru medicine dnevno (u 2013. godini je iznosio 16.88) Broj posjeta po osobi/pacijentu prosječno godišnje iznosio je 0,91 posjeta, dok je odnos između prvih i ponovnih posjeta bio 1:1,41.

U toku 2014. godine u bolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u Kantonu Sarajevo, koju osigurava Klinički centar Univerziteta u Sarajevu i JU Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ Sarajevo, registrovano je ukupno 1.227.744 posjete, što je za 2,61% veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (1.196.512 posjete). U KCUS je registrovano ukupno 990.724 posjete, što je za 2,46% manje posjeta u odnosu na prethodnu godinu (1.015.801), a u Općoj bolnici „Prim. dr Abdulah Nakaš“ je registrovano ukupno 237.020 posjeta, što je za 31,15% više posjeta u odnosu na prethodnu godinu (180.711).

Bolničku zdravstvenu zaštitu u Kantonu Sarajevu pružaju 4 javne zdravstvene ustanove stacionarnog tipa i to:

- Klinički centar Univerziteta u Sarajevu sa 1.904 postelje
- JU Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ Sarajevo sa 330 postelja;
- JU Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo sa 70 postelja;
- JU Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije Kantona Sarajevo sa 10 postelja

Ukupan broj posteljnih kapaciteta bolničke zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo u 2014. godini je 2.314 postelje, 120 postelja u dnevnom tretmanu pacijenata i 52 postelje za hemodijalizu. Broj postelja na 100 stanovnika iznosio je 5.15, što je za 0.39% manji u odnosu na 2013. godinu.

Ukupn broj ispisanih bolesnika u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti u 2014. godini iznosio je 58.600, pa je stopa hospitalizacije na 100 stanovnika iznosila 13.17%, dok je prosječna dužina liječenja iznosila 9.16 dana.

U strukturi ukupnih posteljnih kapaciteta u bolničkim ustanovama, kao i prethodnih godina najveći procenat pripadao je hirurškim posteljama (36.70%), zatim internističkim posteljama (26.81%) i neuropsihijatrijskim posteljama (12.99%), dok su pedijatrijske postelje bile zastupljene sa 6.97%, ginekološke postelje sa 4.32%, akušerske postelje sa 3.01%, a bolničke postelje za potrebe drugih medicinskih disciplina činile su 9.20% u strukturi ukupnog posteljnog kapaciteta.

Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2014. godini je iznosio 65.17% za KCUS; 54.82% za Opću bolnicu „Prim. dr Abdulah Nakaš“; 75.98% za JU Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo i 73.62% za Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije Kantona Sarajevo.

web: <http://mz.ks.gov.ba>

e-mail: minzdrav@ks.gov.ba

Tel: + 387 (0) 33 562-104, Fax: + 387 (0) 33 562-243

Sarajevo, Reisa Džemaludina Čauševića 1

Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline je 57.69% (KCUS 57.07%, Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 60.57%.)

Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline je 69.26% (KCUS 71.48%, Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 51.70%.)

Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije je 80.04%, a iz oblasti neurologije 71.28%.

6. Kadar u sektoru zdravstvene zaštite

U javnom sektoru zdravstvene zaštite u 2014. godini u Kantonu Sarajevo radilo je ukupno 7.661 zaposlenih, što je za 0.13% više u odnosu na prethodnu godinu, kada je ukupni broj zaposlenih iznosio 7.651 zaposlenik.

Struktura ukupnog broja zaposlenih :

- 5.606 zdravstveni radnici (73.18%)
- 147 zdravstvena saradnika (1.92%)
- 1.908 administrativno-tehničko osoblje (24.9 %)

Zdravstvene radnike i zdravstvene saradnike u javnom sektoru po oblasti zdravstvene djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2014. godini su činili:

- doktori medicine 1.479 (1.136 specijalista)
- doktori stomatologije 184 (65 specijalista)
- magistri farmacije 185 (34 specijalista)
- fakultet zdravstvenih studija 87
- viši zdravstveni tehničari 424
- srednji zdravstveni tehničari SSS 3.247
- zdravstveni saradnici 147

Broj zdravstvenih radnika se povećao za 1.5% u odnosu na prethodnu godinu (5.522), a administrativno tehničkog osoblja je za 4.3% manje u odnosu na prethodnu godinu (1.995).

7. Privatni sektor

Zdravstvena djelatnost na području Kantona Sarajevo u privatnom sektoru provodi se na primarnom i sekundarnom nivou zdravstvene zaštite. Primarni nivo zdravstvene zaštite pruža se putem privatnih ordinacija opće prakse i ambulanti za kućnu njegu, privatnih apoteka i privatnih stomatoloških ordinacija. Sekundarna zaštita organizirana je putem privatnih zdravstvenih ustanova, centara, lječilišta i putem laboratorija /medicinsko-biohemijski, mikrobiološko-parazitološki i zubotehnički /.

Zdravstvena zaštita u privatnom sektoru pruža kroz rad 2 ordinacije opće medicine, 1 ambulante za kućnu njegu, 78 specijalističkih ordinacija, 36 zdravstvenih ustanova tipa poliklinike, centara, zavoda i lječilišta i 4 stomatološke poliklinike, 158 stomatološka ordinacija, 1 centar za ortodontiju, 15 zubotehničkih laboratorija, 3 medicinsko-biohemijska laboratorija, 1 mikrobiološko-

web: <http://mz.ks.gov.ba>
e-mail: minzdrav@ks.gov.ba
Tel: + 387 (0) 33 562-104, Fax: + 387 (0) 33 562-243
Sarajevo, Reisa Džemaludina Čauševića 1

parazitološki laboratorij i 120 apoteka (privatne apoteke i privatne zdravstvene ustanove-apoteke sa ograncima).

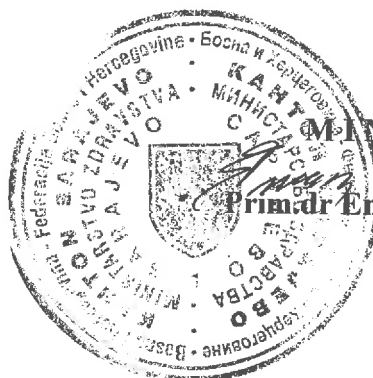
Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo prihvata Studiju o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2014. godini pripremljenoj od strane Zavoda za javno zdravstvo Kantona Sarajevo i dostavlja je Vladi i Skupštini Kantona Sarajevo na usvajanje, uz predložene mjere.

PRIJEDLOG MJERA

1. Pristupiti izradi Registra prostora, kadra i opreme u javnom sektoru, čime bi se dobio kompletan uvid u oblast, planirali ljudski resursi, kako u dijelu zapošljavanja tako i dodjele specijalizacija
Nosioći aktivnosti: Ministarstvo zdravstva, Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, javne zdravstvene ustanove

2. Sveobuhvatna analiza stanja bolničke zaštite, sa ciljem racionalizacije i optimiziranja pružanja usluga i unapređenja koordinacije sa primarnom i specijalističko-konultativnom zdravstvenom zaštitom za vanbolničke pacijente.

Nosioći aktivnosti: Ministarstvo zdravstva, JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, zdravstvene ustanove.

MINISTRICA
Emira Tanović-Mikulec
Prim. dr. Emira Tanović-Mikulec

web: <http://mz.ks.gov.ba>
e-mail: minzdrav@ks.gov.ba
Tel: + 387 (0) 33 562-104, Fax: + 387 (0) 33 562-243
Sarajevo, Reisa Džemaludina Čauševića 1

Federalni zavod za javno zdravstvo pored poslova iz stava 1. ovog člana obavlja i sljedeće poslove:

- koordinira i prati stručni rad zavoda za javno zdravstvo i drugih zdravstvenih ustanova koje obavljaju javno-zdravstvenu djelatnost,
- daje stručno mišljenje o opravdanosti osnivanja, proširenja, promjene ili prestanka rada zdravstvene ustanove u skladu sa čl. 56., 58. i 60. ovog zakona,
- utvrđuje potrebne mjere i učestvuje u odgovoru na zahtjeve u cilju sanacije javno-zdravstvenih posljedica nakon prirodnih nepogoda i nesreća izazvanih ljudskim aktivnostima u saradnji sa drugim ustanovama.

Član 117.

Federalni zavod za javno zdravstvo pored poslova iz člana 116. ovog zakona obavlja i poslove:

- ispitivanja materija opasnih po zdravlje i život ljudi u vodi, rijekama, moru, biljnom i životinjskom svijetu, hrani za ljude i životinje, u redovnim uvjetima, u vanrednim događajima ili pri sumnji na vanredni događaj i predlaže mjere zaštite,
- planiranja i nadziranja provođenja mjera zaštite života i zdravlja ljudi od štetnog djelovanja otrovnih materija pri redovnom korištenju, odnosno u slučajevima vanrednog događaja ili pri sumnji na vanredni događaj,
- dopunskog stručnog osposobljavanja za rad sa otrovnim materijama, kao i provjeru dopunske stručne osposobljenosti, čiji plan i program podliježe saglasnosti federalnog ministra,
- poslove iz oblasti medicine rada, kao i bolesti ovisnosti koji su od interesa za Federaciju u skladu sa članom 121. stav 2. i članom 124. stav 3. ovog zakona.

Zavod za transfuzijsku medicinu Federacije Bosne i Hercegovine

Član 118.

Zavod za transfuzijsku medicinu Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Federalni zavod za transfuzijsku medicinu) je zdravstvena ustanova koja obavlja transfuzijsku djelatnost na teritoriji Federacije u skladu sa propisom o krvi i krvnim sastojcima.

Federalni zavod za transfuzijsku medicinu pored poslova iz stava 1. ovog člana:

- oblikuje doktrinu i uskladuje primjenu standarda u prikupljanju krvi i krvnih sastojaka, laboratorijskim ispitivanjima, preradi, čuvanju, distribuciji, transportovanju krvnih sastojaka i lijekova proizvedenih iz krvi i njihovoj kliničkoj primjeni,
- koordinira promociju i organizaciju davanja krvi sa Crvenim križom Federacije,
- uskladuje i nadzire stručni rad u transfuzijskim centrima i odsjecima za transfuziju,
- provodi kontrolu kvaliteta rada, reagensa i preparata u transfuziologiji.

Uvjeti, organizacija i način obavljanja transfuzijske djelatnosti uređeni su propisom iz stava 1. ovog člana.

Kantonalni zdravstveni zavodi

Zavod za javno zdravstvo kantona

Član 119.

Zavod za javno zdravstvo kantona je zdravstvena ustanova koja obavlja javno-zdravstvenu djelatnost za područje kantona.

Zavod iz stava 1. ovog člana obavlja sljedeće poslove:

- predlaže programe zdravstvene zaštite iz djelokruga svog rada,
- provodi zdravstveno-statistička istraživanja u cilju praćenja, procjene i analize zdravstvenog stanja stanovništva, kao i organizacije i rada zdravstvenih ustanova za područje kantona,
- prati, ocjenjuje i analizira zdravstveno stanje stanovništva, kao i organizaciju i rad zdravstvenih ustanova na području kantona,
- planira, organizira i provodi aktivnosti promocije zdravlja i zdravstvenog odgoja stanovništva,

- učestvuje u planiranju, predlaganju i provođenju mjera za sprečavanje, rano otkrivanje i suzbijanje hroničnih masovnih bolesti, uključujući i bolesti ovisnosti,
- prati, analizira i ocjenjuje uticaj okoline i hrane na zdravstveno stanje stanovništva na području kantona, te predlaže mjere za unapređenje stanja u oblasti,
- provodi preventivno odgojne mjere zdravstvene zaštite u osnovnim i srednjim školama, kao i fakultetima za područje kantona,
- koordinira, uskladuje i stručno povezuje rad zdravstvenih ustanova za područje kantona,
- kontinuirano provodi mjere higijensko-epidemiološke zaštite i nadzora sa epidemiološkom analizom stanja na području kantona i provodi protivepidemijske mjere, te nadzire provođenje obaveznih imunizacija,
- obavlja raspodjelu obaveznih vakcina zdravstvenim ustanovama na primarnom nivou zdravstvene zaštite na području kantona,
- nadzire provedbu mjera dezinfekcije, dezinskcije i deratizacije, te provodi preventivne i protivepidemijske postupke dezinfekcije, dezinskcije i deratizacije za područje kantona,
- obavlja sanitarnu hemijsku i sanitarnu mikrobiološku dijagnostičku djelatnost,
- učestvuje u izradi i provedbi pojedinih programa zdravstvene zaštite u vanrednim prilikama,
- stručno-metodološki nadzire i usmjerava rad higijensko-epidemiološke službi na području kantona, saraduje sa drugim zdravstvenim ustanovama na području kantona, kao i sa nadležnim organima lokalne samouprave i drugim ustanovama i organizacijama od značaja za unapređenje javnog zdravlja.

Zavod za javno zdravstvo kantona pored poslova iz stava 2. ovog člana može obavljati i sljedeće poslove:

- planira, organizira i provodi djelatnost kontinuirane medicinske edukacije i kontinuiranog profesionalnog razvoja u sektoru zdravstva,
- izrađuje, implementira i evaulira projekte u oblasti zdravstva i zdravstvene zaštite,
- provodi obuku zaposlenih za sticanje osnovnih znanja o higijeni životnih namirnica i predmeta opće upotrebe, kao i osobnoj higijeni osoba koje rade u proizvodnji i prometu životnih namirnica i predmeta opće upotrebe,
- vrši hemijske, bakteriološke, serološke, toksikološke i virusološke preglede i ispitivanja u vezi sa proizvodnjom i prometom životnih namirnica, vode, zraka i predmeta opće upotrebe, kao i preglede u vezi sa dijagnostikom zaraznih i nezaraznih bolesti,
- ispituje zdravstvenu ispravnost vode za piće, vode za dijalizu, vode za rekreaciju, površinske i otpadne vode, stanje vodosnabdijevanje, te zdravstvenu ispravnost životnih namirnica i predmeta opće upotrebe,
- provodi mjere dezinfekcije, dezinskcije i deratizacije,
- predlaže i provodi aktivnosti na unapređenju sistema zdravstvene sigurnosti proizvodnje i prometa životnih namirnica, vode i predmeta opće upotrebe u cilju smanjenja rizika od obolijevanja i drugih štetnih posljedica po zdravlje,
- provodi zdravstveni nadzor nad kliconošama, uposlenim i drugim osobama u skladu sa propisima o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti,
- daje stručno mišljenje o opravdanosti osnivanja, proširenja, promjene ili prestanka rada zdravstvene ustanove u skladu sa čl. 56., 58. i 60. ovog zakona,
- vrši sanitarne preglede uposlenih koji se obavezno provode radi zaštite stanovništva od zaraznih bolesti, zaštite potrošača, odnosno korisnika,
- učestvuju u provođenju vanjske provjere kvaliteta stručnog rada u drugim zdravstvenim ustanovama i privatnoj praksi,
- bavi se izdavanjem raznih oblika publikacija iz djelokruga svog rada,
- obavlja i druge poslove u skladu sa zakonom.

J.U. ZAVOD ZA JAVNO
ZDRAVSTVO KANTONA

P.I. INSTITUTE FOR PUBLIC
HEALTH OF CANTON

SARAJEVO

SARAJEVO

**STUDIJA O ZDRAVSTVENOM STANJU STANOVNIŠTVA,
HIGIJENSKIM PRILIKAMA I ZDRAVSTVENOJ
DJELATNOSTI U KANTONU SARAJEVO U 2014. GODINI**

Sarajevo, 2015. godine

J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo

Direktorica: dr. med. sci. Snježana Balta, primarius

**Izrada Studije: RJ za socijalnu medicinu sa organizacijom zdravstva i
zdravstvenom informatikom**

Stručni saradnici na izradi Studije:

Dr. Seniha Čelik, specijalista
Mr.med.sci. dr. Sabaha Dračić, primarius
Dr. med. sci. Snježana Balta, primarius
Prim. dr. Lejla Hatibović, subspec.
Sanela Salihagić, dipl. ing. hem.
Nedeljka Ferhatović, mr. dipl. sanit. ing.
Đurović Denis, dipl. sanit. ing.

DTP: Anika Šandrk

S a d r Ź a j

	Br. stranice
Osnovni podaci o Kantonu Sarajevo	5
1. Uvod	6
2. Rezultati	7
2.1. Demografski pokazatelji stanovništva Kantona Sarajevo	7-9
2.2. Vitalno kretanje stanovništva Kantona Sarajevo	9-13
3. Zdravlje stanovništva KS	14
3.1. Morbiditet.....	14
3.1.1. Opći morbiditet	14-16
3.2. Morbiditet pojedinih populacionih grupa.....	17
3.2.1. Morbiditet djece ispod godine dana života.....	17-18
3.2.2. Morbiditet kod predškolske djece starosti 1-6 godina	18-20
3.2.3. Morbiditet kod školske djece starosti 7-14 godina	20-21
3.2.4. Morbiditet kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina	22-23
3.2.5. Morbiditet kod stanovništva starosti 19-64 godine	23-24
3.2.6. Morbiditet kod stanovništva starosti 65 i više godina	25-26
3.3. Hronične masovne nezarazne bolesti	27-31
3.4. Mentalno zdravlje	32-33
3.4.1. Zloupotreba opojnih droga	33-34
3.4.2. Nasilje u porodici	34
3.5. Reproduktivno zdravlje žene	35-43
3.6. Oralno zdravlje	44-47
3.7. Traumatizam	48-50
3.7.1. Saobraćajni traumatizam	50-52
3.8. Zarazne bolesti i imunizacija	53
3.8.1. Kretanje zaraznih bolesti obaveznih prijavi	53-60
3.8.2. Epidemije trovanja hranom	60
3.8.3. Imunizacije	61-63
4. Okoliš i zdravlje	64
4.1. Procjena stanja vodosnabdjevanje	64-65
4.1.1. Vodovodni sistemi	65
4.1.2. Monitoring kvaliteta vode za piće	66-72
4.1.3. Zagađenost riječnih tokova i jezera i njihovi potencijalni zagađivači	73
4.1.4. Sistem za odvodnju oborinskih i otpadnih voda	74
4.1.5. Uklanjanje otpada	75
4.2. Kvalitet zraka	76
4.2.1. Sistem praćenja kvaliteta zraka u KS	76
4.2.2. Monitoring kvaliteta zraka	76-87
4.3. Zdravstvena ispravnost životnih namirnica i predmeta opće upotrebe	88-90
5. Organizacija zdravstvene zaštite u KS	91-93
5.1. Kadar u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti u KS	93-101
5.2. Djelatnost primarne zdravstvene zaštite	102
5.2.1. Zdravstveni kadar u PZZ	102-104

5.2.2. Obim i kvalitet rada	104-113
5.2.3. Porodična/obiteljska medicina	114-116
5.2.4. CBR – Centri za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju	116-117
5.2.5. Centri za mentalno zdravlje	118
5.2.6. Djelatnost apoteka	119-120
5.3. Specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita	121-122
5.4. Bolnička zdravstvena zaštita	123-126
5.4.1. Hirurške discipline	126-130
5.4.2. Interne discipline	130-133
5.4.3. Neuropsihijatrijske discipline	134
5.4.3.1. Psihijatrijske discipline	134-136
5.4.3.2. Neurološke discipline	137-139
5.4.4. Ginekologija i akušerstvo	139-141
5.4.5. Pedijatrija	142
5.4.6. Ostale discipline	143
5.4.6.1. Anestezija i reanimacija i intenzivna terapija.....	143-144
5.4.6.2. Bolnička urgentna medicina stacionarni segment	145
5.4.6.3. Fizijatrija i rehabilitacija	145-147
5.4.6.4. Onkologija	148
5.5. Djelatnost javnog zdravstva	149
5.6. Zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru	150
5.6.1. Apotekarska djelatnost u privatnom sektoru	150-151
5.6.2. Stomatološka zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru	151
5.6.3. Specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u privatnom sektoru	151-152
6. Zaključci	153-174
7. Preporuke	175-176

OSNOVNI PODACI O KANTONU SARAJEVO

OSNOVNI PODACI	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.*
BROJ STANOVNIKA	436.572	438.757	440.744	442.669	444.851
POVRŠINA	1.276,9km²	1.276,9km²	1.276,9km²	1.276,9km²	1.276,9km²
GUSTINA NASELJENOSTI	341,90 st/ km²	343,61 st/ km²	345,16st/ km²	346,67 st/ km²	348,38 st/ km²
SJEDIŠTE KANTONA	Sarajevo	Sarajevo	Sarajevo	Sarajevo	Sarajevo
NATALITET	10,77‰	10,76‰	10,62‰	10,27‰	9,91‰
MORTALITET	9,47‰	9,38‰	9,68‰	9,11‰	9,16‰
OPĆI FERTILITET	43,09‰	43,05‰	42,01‰	41,11‰	39,64‰
DOJENAČKA SMRTNOST	6,59‰	5,08‰	6,62‰	7,03‰	6,35‰
PRIRODNI PRIRAŠTAJ	1,30‰	1,37‰	0,94‰	1,17‰	0,74‰

*Preliminarni podaci

1. UVOD

Zdravlje ljudi se razvija kao rezultat bioloških karakteristika svakog pojedinca, ali i aktivnosti mnogih sektora u društvu, zatim u cijeloj populaciji, kao i pojedinačnih i zajedničkih odluka i akcija, odnosno predstavlja rezultantu međusobnog djelovanja determinanti zdravlja, životnih događaja i individualnih izbora. Zdravstveno stanje, prema postojećim definicijama, predstavlja opis, odnosno procjenu zdravlja pojedinca, grupe ili cjelokupne populacije prema prihvaćenim standardima uz pomoć zdravstvenih indikatora. Procjena zdravstvenog stanja stanovništva se provodi kako bi se saznali najznačajniji zdravstveni problemi u određenoj populaciji ili populacionoj skupini i kako su zadovoljenje zdravstvene potrebe stanovništva kroz organizaciju i djelatnost zdravstvene zaštite te ciljeve zdravstvene politike.

Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i djelatnosti zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo u 2014. godini je zasnovana na podacima prikupljenim iz svih zdravstvenih ustanova na području Kantona Sarajevo koji omogućavaju uvid u organizaciju i kadrovsku strukturu u djelatnosti zdravstvene zaštite, zatim obim rada i iskorištenost zdravstvenih kapaciteta i pokazatelje zdravstvenog stanja stanovništva.

Cilj ove Studije je da se da procjena zdravstvenog stanja stanovništva Kantona Sarajevo i funkcionisanje zdravstvene zaštite čiji je osnov zadovoljenje potreba i zahtjeva stanovništva za određenim vidovima zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo, te da se definišu prioriteti u zdravstvenom sektoru radi očuvanja i unapređenja zdravlja stanovništva i poboljšanja funkcionisanja sistema zdravstvene zaštite.

U izradi ove Studije korištena je retrospektivna deskriptivno-statistička metoda na osnovu podataka dobijenih iz redovnih statističkih istraživanja prema Planu provođenja zdravstveno-statističkih istraživanja od interesa za Federaciju BiH („Službene novine Federacije BiH” br. 99/13) i drugih podataka relevantnih za izradu Studije od ustanova koje provode određena statistička istraživanja. To su podaci: Federalnog zavoda za statistiku o stanovništvu Kantona Sarajevo i vitalnom kretanju stanovništva Kantona Sarajevo, MUP-a Kantona Sarajeva o saobraćajnom traumatizmu i Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo o privatnom sektoru u djelatnosti zdravstvene zaštite.

Analiza pojedinih segmenata ove Studije urađena je prema dostupnim zdravstvenim indikatorima preporučenim od strane SZO i u komparaciji sa istim podacima iz prethodne godine. Određeni indikatori su komparirani i sa indikatorima iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve” (WHO/EUROPE, EUROPEAN HFA Database), tako da Studija predstavlja pored standardnog analitičko-statističkog pristupa i istaživačko-analitički dokument koji je integrisao određene istaživačke pristupe u javnom zdravstvu.

Sa aspekta javnog zdravstva kome je osnovni cilj zaštita i unapređenje zdravlja stanovništva na području KS ova Studija čini korak naprijed prema boljem stepenu općeg blagostanja društva i kvalitetu života građana na području Kantona Sarajevo.

2. REZULTATI

2.1. DEMOGRAFSKI POKAZATELJI STANOVNIŠTVA KANTONA SARAJEVO

Kanton Sarajevo je jedan od deset kantona na području Federacije Bosne i Hercegovine, koji se prostire na površini od 1.276,90 km² sa devet općina i relativnom gustom naseljenosti od 348,38 stanovnika po km².

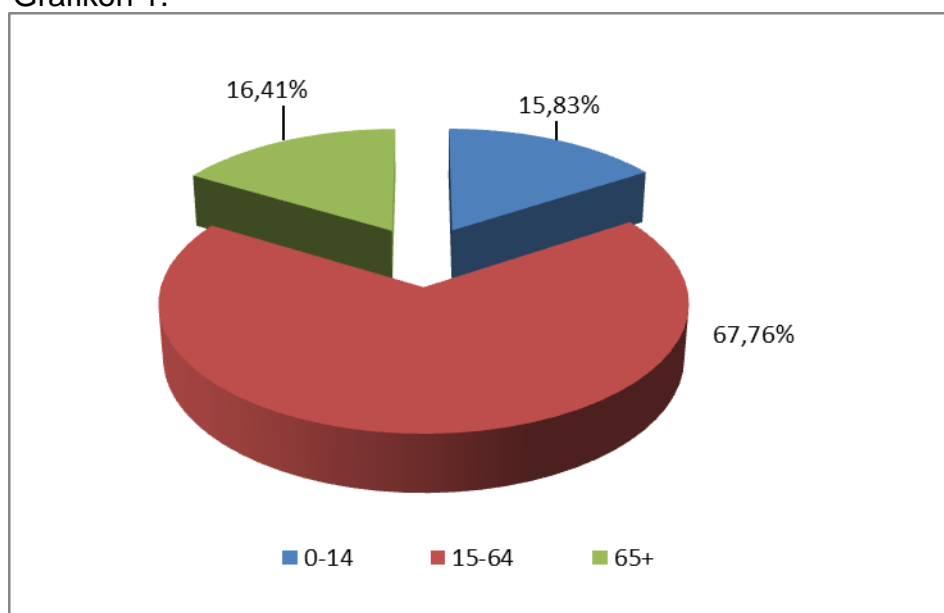
Površina četiri gradske općine čini samo 11,08% ukupne površine Kantona Sarajevo, ali sa relativnom gustom naseljenosti od 2.193,86 stanovnika na km², dok područje ostalih pet općina čini 88,92% ukupne površine Kantona Sarajevo, ali sa izrazito manjom gustom naseljenosti od 118,42 stanovnika na km².

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, ukupan broj stanovnika u 2014. godini na području Kantona Sarajevo je iznosio 444.851, od čega su 70.412 ili 15,83% djeca starosti 0-14 godina, 301.456 ili 67,76% stanovništvo starosti 15-64 godine i 72.983 ili 16,41% osobe starosti 65 i više godina. Broj osoba koje pripadaju dobnoj skupini 65 i više godina se povećao za 0,36 % u odnosu na prethodnu 2013. godinu. Generalno stanovništvo Federacije Bosne i Hercegovine spada u kategoriju starog stanovništva sa procentom od 14,17% osoba starih 65 i više godina, dok je u Kantonu Sarajevo taj procenat nešto veći i iznosi 16,41%.

Prema biološkom tipu, stanovništvo Kantona Sarajevo spada u regresivni tip stanovništva, u kojem je broj djece, od 0 do 14 godina znatno manji u odnosu na broj starog stanovništva odnosno predaka (50 i više godina), a očekivano trajanje života pri rođenju za žene je 79,39 godina, a za muškarce 75,90 godina.

Starosna struktura stanovništva Kantona Sarajevo, stanje 30.06.2014. god.

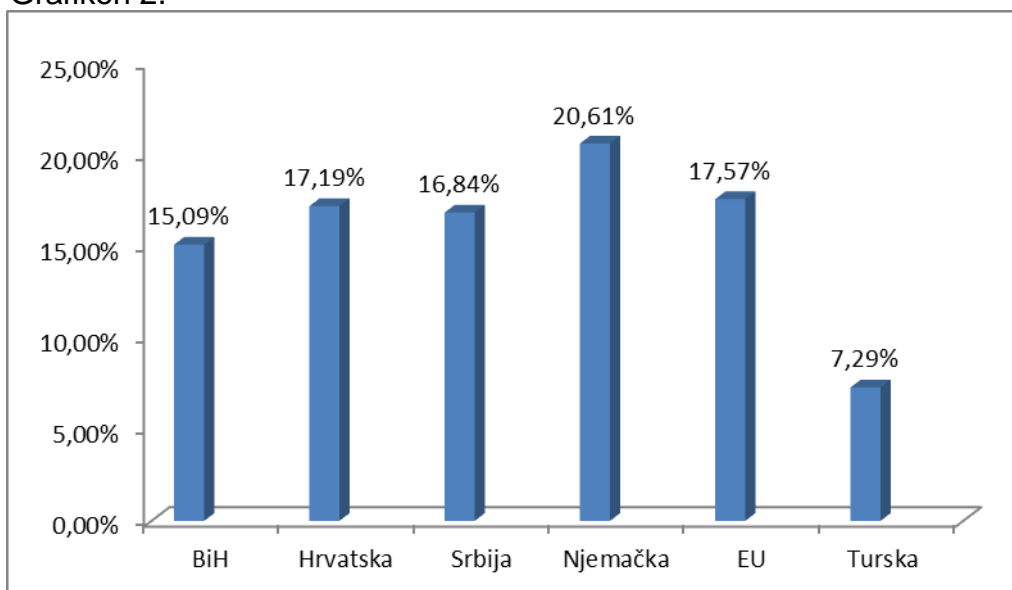
Grafikon 1.

Prema posljednjim dostupnim podacima (2011. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, procenat stanovnika 65 i više godina u ukupnom stanovništvu, Bosne i Hercegovine i izabranim evropskim zemljama prikazan je na slijedećem grafikonu.

Procenat stanovništva 65 i više godina u ukupnom stanovništvu, BiH i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 2.

Izvor podataka: WHO; HFA Database 2011. god.

**Procjena broja stanovnika u Kantonu Sarajevo,
pregled po općinama i starosnim grupama*
(stanje 30.06.2014.god.)**

Tabela 1.

OPĆINA	UKUPNO	STAROSNE GRUPE		
		0-14 godina	15-65 godina	65> godina
Centar	68.711	9.648	46.189	12.874
Hadžići	22.983	4.298	15.720	2.965
Ilidža	62.572	11.038	42.220	9.314
Ilijaš	19.874	4.342	12.578	2.954
Novi Grad	126.179	19.310	88.078	18.791
Novo Sarajevo	73.749	10.252	48.798	14.699
Stari Grad	41.749	6.454	28.279	7.016
Trnovo	2.628	182	1.675	771
Vogošća	26.406	4.888	17.919	3.599
S V E G A	444.851 100%	70.412 15,83%	301.456 67,76%	72.983 16,41%

*Izvor podataka: Federalni zavod za statistiku

2.2. VITALNO KRETANJE STANOVNIŠTVA KANTONA SARAJEVO

Natalitet

Prema preliminarnim podacima Federalnog zavoda za statistiku u 2014. godini na području Kantona Sarajevo živorođene djece je 4.408, što je za 3,12% manje u odnosu na 2013. godinu kada je 4.550 živorođene djece. Vrijednost stope nataliteta u 2014. godini na području Kantona Sarajevo iznosi 9,91‰, i nalazi se u kategoriji niskog nataliteta (ispod 14,0‰).

U Kantonu Sarajevo i dalje se registruju razlike u visini vrijednosti stopa nataliteta u pojedinim općinama. Najnižu stopu nataliteta imaju općine: Trnovo (4,57‰), Stari Grad (7,95‰), Centar (8,51‰), Novo Sarajevo (9,49‰) i Novi Grad (9,66‰) dok najveću stopu nataliteta imaju općine: Ilidža (12,27‰), Hadžići (12,18‰), Ilijaš (11,12‰) i Vogošća (11,02‰).

Mortalitet

Broj umrlih stanovnika Kantona Sarajevo registrovanih u 2014. godini, prema preliminarnim podacima iznosi 4.077, što je više za 1,14% u odnosu na 2013. godinu kada je registrovano 4.031 umrlih osoba (konačan podatak). Vrijednost stope mortaliteta u 2014.godini na području KS iznosi 9,16‰. Mortalitet stanovništva Kantona Sarajevo u posljednjih pet godina ima vrijednost stope općeg mortaliteta nešto iznad 9,00‰, što predstavlja srednje povišenu stopu općeg mortaliteta.

Također, postoje razlike u visini stope općeg mortaliteta u pojedinim općinama. Tako najveću stopu općeg mortaliteta imaju općine: Trnovo (12,18‰), Stari Grad (10,39‰), Centar (10,37‰), Novo Sarajevo (10,04‰), Hadžići (9,22‰) i Ilijaš (9,20‰), dok najnižu stopu općeg mortaliteta imaju općine: Novi Grad (8,06‰), Ilidža (8,29‰) i Vogošća (8,48‰).

Dojenačka smrtnost

Prema preliminarnim podacima broj registrovane umrle dojenčadi u 2014. godini na području Kantona Sarajevo iznosi 28 i za 12,5% je manji u odnosu na 2013.godinu kada je registrovano 32 umrle dojenčadi. Vrijednost stope dojenačke smrtnosti je 6,35‰ u 2014. godini i nalazi se u kategoriji vrlo niske dojenačke smrtnosti.

U općini Hadžići najveća je vrijednost stope dojenačke smrtnosti i iznosi 21,42‰, a u općini Stari Grad 9,03‰, što predstavlja znatno veću vrijednost stope dojenčke smrtnosti u odnosu na vrijednost stope dojenačke smrtnosti u Kantonu Sarajevo (6,35‰) u 2014. godini. Vrijednost stope dojenačke smrtnosti su u općini Vogošća (6,87‰), Ilidža (6,51‰) i Novo Sarajevo (5,71‰) Izuzetno nisku vijednost stope dojenačke smrtnosti imaju općine: Centar (3,41‰), Novi Grad (4,10‰), Ilijaš(4,52‰). U općini Trnovo u 2014. godini nije registrovana niti jedna dojenačka smrt.

Prirodni priraštaj

Prirodni priraštaj stanovništva Kantona Sarajevo je i dalje izrazito nepovoljan sa vrijednošću stope od 0,75‰ u 2014. godini. Ova vrijednost stope prirodnog priraštaja je manja u odnosu na vrijednost stope prirodnog priraštaja u 2013. godini kada je iznosila 1,17‰ (konačan podatak). U posljednjih pet godina prirodni priraštaj stanovništva Kantona Sarajevo imao je trend laganog pada od 2009. godine, te su se vrijednosti stope prirodnog priraštaja kretale od 2,09‰ u 2009. godini preko 1,37‰ u 2011. godini do 0,94‰ u 2012.godini.

U 2014. godini četiri općine na području Kantona Sarajevo imaju negativan prirodni priraštaj stanovništva. Tri općine su sa negativnim prirodnim priraštajem iz prethodno posmatranog perioda: Trnovo (-7,61‰), Stari Grad (-2,44‰) i Centar (-1,86‰). Općina Novo Sarajevo koja je imala u 2013.godini pozitivan prirodni priraštaj (0,34‰) u 2014.godini ima negativan prirodni priraštaj od (-0,55‰). Općine: Ilidža (3,98‰), Hadžići (2,96‰), Vogošća (2,54‰), Ilijaš (1,92‰) i Novi Grad (1,60‰) imaju prirodni priraštaj čija je vrijednost stope ispod granice nepovoljnog prirodnog priraštaja od 5,00‰.

Vitalni index predstavlja koeficijent prirodnog kretanja stanovništva i ukazuje na njegovu vitalnost. U 2014. godini u Kantonu Sarajevo vitalni index ima vrijednost u iznosu od 1,09, što ukazuje da je broj živorođenih skoro jednak broju umrlih, uz neznatno povećanje stanovništva mehaničkim putem, odnosno migracijom stanovništva.

**Prirodno kretanje stanovništva u Kantonu Sarajevo,
period 2010-2014.godina**

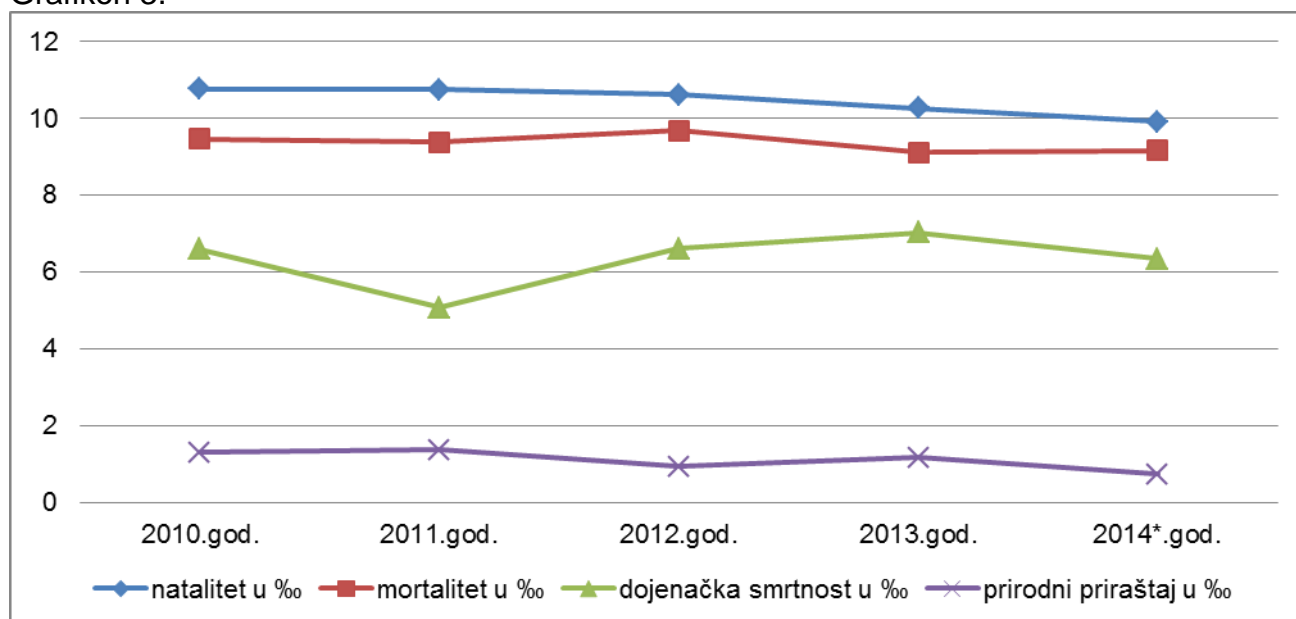
Tabela 2.

GODINA	NATALITET u ‰	MORTALITET u ‰	DOJENAČKA SMRTNOST u ‰	PRIRODNI PRIRAŠTAJ u ‰
2010.	10,77	9,47	6,59	1,30
2011.	10,76	9,38	5,08	1,37
2012.	10,62	9,68	6,62	0,94
2013.	10,27	9,11	7,03	1,17
2014.*	9,91	9,16	6,35	0,74

*Preliminarni podaci

**Prirodno kretanje stanovništva u Kantonu Sarajevo,
period 2010-2014* godina**

Grafikon 3.

*Preliminarni podaci

**Prirodno kretanje stanovništva u Kantonu Sarajevo u 2014.godini,*
pregled po općinama**

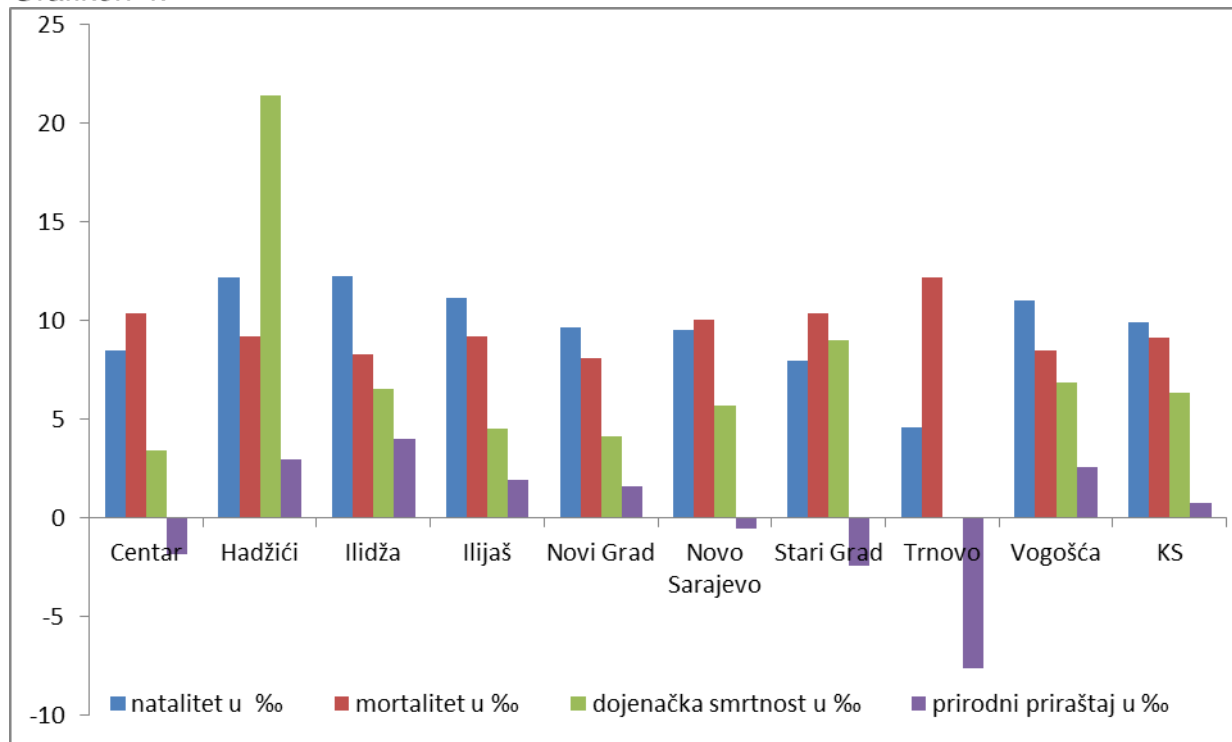
Tabela 3.

OPĆINA	NATALITET ‰	OPĆI MORTALITET ‰	DOJENAČKA SMRTNOST ‰	PRIRODNI PRIRAŠTAJ ‰
Centar	8,51	10,37	3,41	-1,86
Hadžići	12,18	9,22	21,42	2,96
Ilidža	12,27	8,29	6,51	3,98
Ilijaš	11,12	9,20	4,52	1,92
Novi Grad	9,66	8,06	4,10	1,60
Novo Sarajevo	9,49	10,04	5,71	-0,55
Stari Grad	7,95	10,39	9,03	-2,44
Trnovo	4,57	12,18	-	-7,61
Vogošća	11,02	8,48	6,87	2,54
KANTON SARAJEVO	9,91	9,16	6,35	0,75

*Preliminarni podaci

**Prirodno kretanje stanovništva u Kantonu Sarajevo u 2014.godini*,
pregled po općinama**

Grafikon 4.

*Preliminarni podaci

3. ZDRAVLJE STANOVNIŠTVA KANTONA SARAJEVO

3.1. MORBIDITET

Zdravstveni indikatori o obolijevanju su jedan od osnovnih instrumenata kojim se procjenjuje zdravstveno stanje stanovništva. Za procjenu zdravstvanog stanja stanovništva Kantona Sarajevo koristi se morbiditet registrovan u ambulantno-polikliničkoj djelatnosti primarne zdravstvene zaštite na području Kantona Sarajevo, dok morbiditet registrovan u bolničkim ustanovama daje ograničen uvid u zdravstveno stanje stanovništva jer je selekcioniran i odnosi se samo na izabrane i izdvojene slučajeve koji se tretiraju u bolnici kao teži ili teški slučajevi.

Morbiditet stanovništva Kantona Sarajevo u ovoj studiji prikazan je kao opći morbiditet koji se odnosi na sveukupno stanovništvo Kantona Sarajevo i kao specifični morbiditet, odnosno morbiditet po dobnim i nozološkim grupama.

3.1.1. Opći morbiditet

Vodeća oboljenja kod stanovništva Kantona Sarajevo registrovana u 2014. godini su skoro identična oboljenjima registrovanim u posljednjim godinama posmatranja i ne pokazuju značajnija odstupanja u pogledu index-a strukture i stope obolijevanja, ali je registrovana promjena u redosljedu pet vodećih oboljenja. Tako diabetes mellitus koji je u 2013. godini bio na petom mjestu, u 2014. godini se ne nalazi među vodećim oboljenjima. Dakle, vodeća oboljenja stanovništva Kantona Sarajevo u 2014. godini su: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, hipertenzivna oboljenja, akutni bronhitis i bronhiolitis, cistitis i oboljenja oka i adneksa.

Među pet vodećih oboljenja registrovanih kod stanovništva Kantona Sarajevo u 2014. godini nalazi se i jedno hronično oboljenje. To su: hipertenzivna oboljenja sa učešćem od 11,31% u ukupnoj strukturi svih registrovanih oboljenja i sa stopom oboljevanja od 1.426,10 na 10.000 .

**Vodeća oboljenja stanovništva Kantona Sarajevo
registrovana u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, 2014.godina**

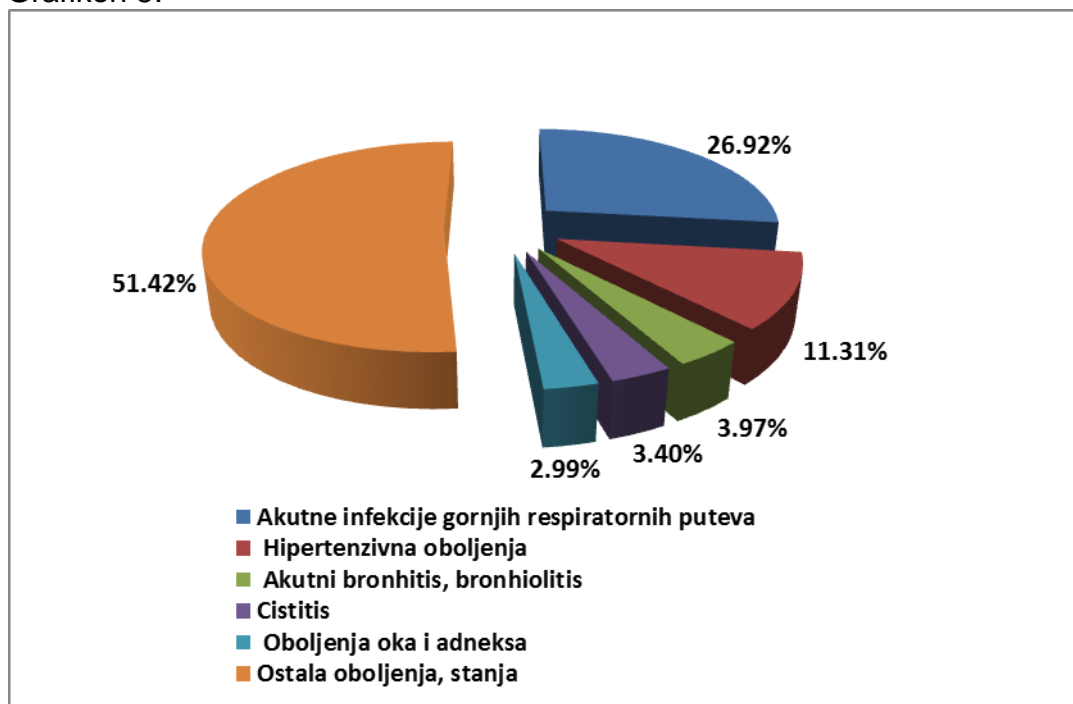
Tabela 4.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE	BROJ OBOLJENJA NA 10.000 STANOV.
1.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	151.028	26,92	3.395,02
2.	Hipertenzivna oboljenja (I ₁₀ - I ₀₅)	63.440	11,31	1.426,10
3.	Akutni bronhitis, bronhiolitis (J ₂₀ -J ₂₁)	22.265	3,97	500,50
4.	Cistitis (N ₃₀)	19.045	3,40	428,12
5.	Oboljenja oka i adneksa (H ₀₀ -H ₅₉ izuzev H ₂₅ -H ₂₈ , H ₄₀ - H ₄₂ , H ₅₂)	16.750	2,99	376,53
6.	Ostala oboljenja, stanja	288.405	51,42	6.483,18
U K U P N O		560.933	100,00%	12.609,18‰

**Struktura vodećih oboljenja registrovanih
u primarnoj zdravstvenoj zaštiti kod stanovnika Kantona Sarajevo,
2014. godina**

Grafikon 5.

3.2. MORBIDITET POJEDINIH POPULACIONIH GRUPA

3.2.1. Morbiditet djece ispod godine dana života

U toku 2014. godine u službama za zdravstvenu zaštitu predškolske djece registrovano je ukupno 21.934 oboljenja kod djece starosti ispod godine dana života. U redosljedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine nalaze se slijedeća oboljenja: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, akutni bronhitis i bronhiolitis, infekcije kože i potkožnog tkiva, oboljenja oka i adneksa oka i druga oboljenja kože i potkožnog tkiva.

Među vodećim oboljenjima na petom mjestu se nalaze druga oboljenja kože i potkožnog tkiva koja u prethodnoj godini nisu bila registrovana među pet vodećih oboljenja kod ove dobne skupine.

U strukturi svih registrovanih oboljenja kod ove populacione skupine akutne infekcije gornjih respiratornih puteva zastupljene su sa 50,82%, zatim slijede akutni bronhitis i bronhiolitis sa 10,59%, infekcije kože i potkožnog tkiva sa 5,27%, oboljenja oka i adneksa oka sa 4,00% i druga oboljenja kože i potkožnog tkiva sa 3,13%, dok su ostala oboljenja zastupljena sa 26,19%.

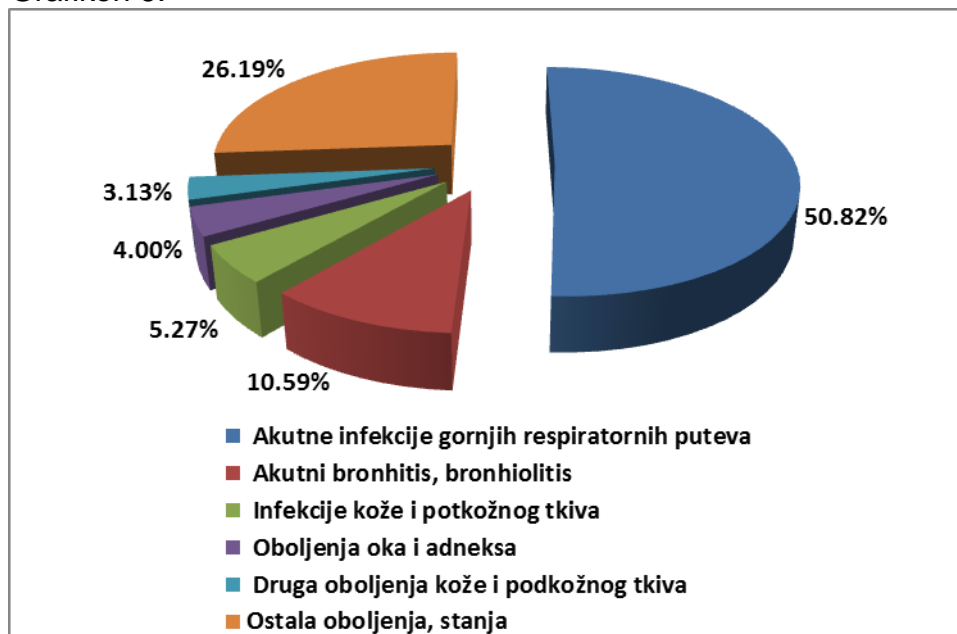
Vodeća oboljenja registrovana kod djece ispod godine dana života u Kantonu Sarajevo, 2014. godina

Tabela 5.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	11.147	50,82
2.	Akutni bronhitis, bronhiolitis (J ₂₀ -J ₂₁)	2.322	10,59
3.	Infekcije kože i potkožnog tkiva (L ₀₀ -L ₀₈)	1.155	5,27
4.	Oboljenja oka i adneksa (H ₀₀ -H ₅₉ izuzev H ₂₅ -H ₂₈ , H ₄₀ -H ₄₂ , H ₅₂)	878	4,00
5.	Druga oboljenja kože i podkožnog tkiva (L ₁₀ -L ₁₄ , L ₂₀ -L ₄₅ , L ₅₅ -L ₉₉)	687	3,13
6.	Ostala oboljenja, stanja	5.745	26,19
U K U P N O		21.934	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod djece ispod godine dana života u Kantonu Sarajevo, 2014. godina

Grafikon 6.

3.2.2. Morbiditet kod predškolske djece starosti 1-6 godina

U toku 2014. godine u službama za zdravstvenu zaštitu predškolske djece registrirano je ukupno 88.182 oboljenja kod djece starosti 1-6 godina. U redosljedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine nalaze se slijedeća oboljenja: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, akutni bronhitis i bronhiolitis, oboljenja oka i adneksa oka, otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida i druga oboljenja crijeva i peritoneuma.

Prema redosljedu vodećih oboljenja u 2014. godini, oboljenja oka i adneksa oka se nalaze na trećem mjestu za razliku od 2013. godine kada su se nalazila na četvrtom mjestu među vodećim oboljenjima registrovanim u ovoj dobnoj skupini.

U strukturi svih registrovanih oboljenja kod ove populacione skupine, oboljenja respiratornog sistema čine 67,48%, od čega infekcije gornjih respiratornih puteva čine 58,72%, a akutni bronhitis i bronhiolitis čine 8,76%. Ostala oboljenja kod ove populacione skupine zastupljena su sa 22,78% u strukturi svih registrovanih oboljenja.

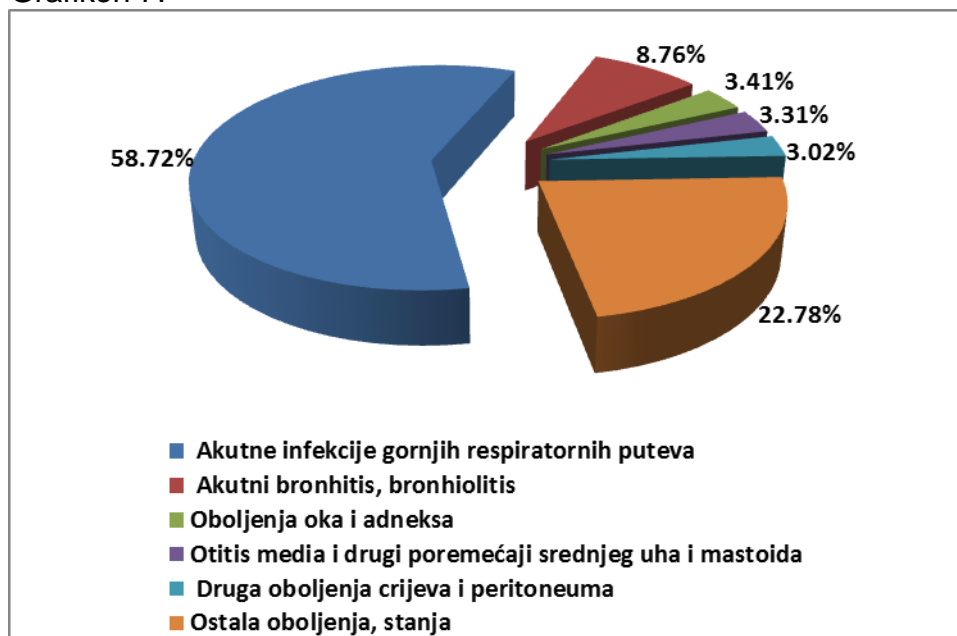
**Vodeća oboljenja registrovana kod djece predškolskog uzrasta starosti
1-6 godina u Kantonu Sarajevo, 2014. godina**

Tabela 6.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKT.
1.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	51.780	58,72
2.	Akutni bronhitis, bronhiolitis (J ₂₀ -J ₂₁)	7.722	8,76
3.	Oboljenja oka i adneksa (H ₀₀ -H ₅₉ izuzev H ₂₅ -H ₂₈ , H ₄₀ -H ₄₂ , H ₅₂)	3.010	3,41
4.	Otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida (H ₆₅ -H ₇₅)	2.917	3,31
5.	Druga oboljenja crijeva i peritoneuma (K ₅₂ -K ₅₅ , K ₅₇ -K ₆₇)	2664	3,02
6.	Ostala oboljenja, stanja	20.089	22,78
U K U P N O		88.182	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod djece predškolskog uzrasta starosti 1-6 godina u Kantonu Sarajevo, 2014. godina

Grafikon 7.

3.2.3. Morbiditet kod školske djece starosti 7-14 godina

U toku 2014. godine u službama za zdravstvenu zaštitu školske djece registrovano je ukupno 98.876 oboljenja kod školske djece starosti 7-14 godina. U redosljedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine nalaze se slijedeća oboljenja: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, akutni bronhitis i bronhioolitis, oboljenja oka i adneksa oka, druga oboljenja kože i potkožnog tkiva i otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida.

Vodeća oboljenja kod školske djece starosti od 7-14 godina registrovana u 2014. godini su identična oboljenjima registrovanim u 2013. godini.

U strukturi svih registrovanih oboljenja, oboljenja respiratornog sistema iznose 52,20%, od čega infekcije gornjih respiratornih puteva iznose 45,10%, a akutni bronhitis i bronhioolitis iznosi 7,27%. Oboljenja oka i adneksa oka kod ove populacione grupe iznose 4,32% svih registrovanih oboljenja, druga oboljenja kože i potkožnog tkiva iznose 2,99%, otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida iznose 2,78%, dok ostala oboljenja iznose 37,54% registrovanih oboljenja.

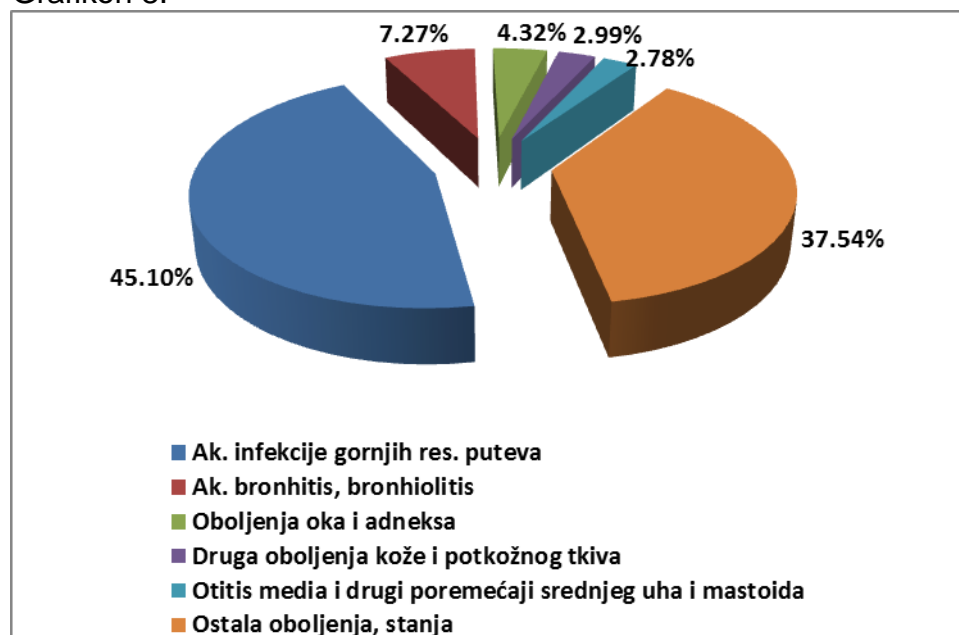
**Vodeća oboljenja registrovana kod školske djece
starosti 7-14 godina u Kantonu Sarajevo, 2014. godina**

Tabela 7.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKT.
1.	Ak. infekcije gornjih res. puteva J ₀₀ -J ₀₆	44.596	45.10
2.	Ak. bronhitis, bronhiolitis J ₂₀ -J ₂₁	7.185	7.27
3.	Oboljenja oka i adneksa H ₀₀ -H ₅₉ , izuzev H ₂₅ -H ₂₈ , H ₄₀ -H ₄₂ , H ₅₂	4.273	4.32
4.	Druga oboljenja kože i potkožnog tkiva L ₁₀ -L ₁₄ , L ₂₀ -L ₄₅ , L ₅₅ -L ₉₉	2.953	2.99
5.	Otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida H ₆₅ -H ₇₅	2.749	2.78
6.	Ostala oboljenja, stanja	37.120	37.54
UKUPNO		98.876	100,00%

**Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod školske djece
starosti 7-14 godina u Kantonu Sarajevo, 2014. godina**

Grafikon 8.

3.2.4. Morbiditet kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina

U toku 2014. godine u službama za zdravstvenu zaštitu školske djece i omladine registrovano je ukupno 20.996 oboljenja kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina. U redosljedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine nalaze se slijedeća oboljenja: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, cistitis, akutni bronhitis i bronhiolitis, druga oboljenja kože i potkožnog tkiva, te oboljenja oka i adneksa oka.

U 2014. godini u redosljedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine nije bilo promjena u odnosu na 2013. godinu. Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva i dalje su vodeća oboljenja koja iznose 49,94% svih registrovanih oboljenja kod ove populacione skupine.

Ostala oboljenja iznose 35,72% svih registrovanih oboljenja kod ove populacione skupine.

Vodeća oboljenja registrovana kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina u Kantonu Sarajevo, 2014. godina

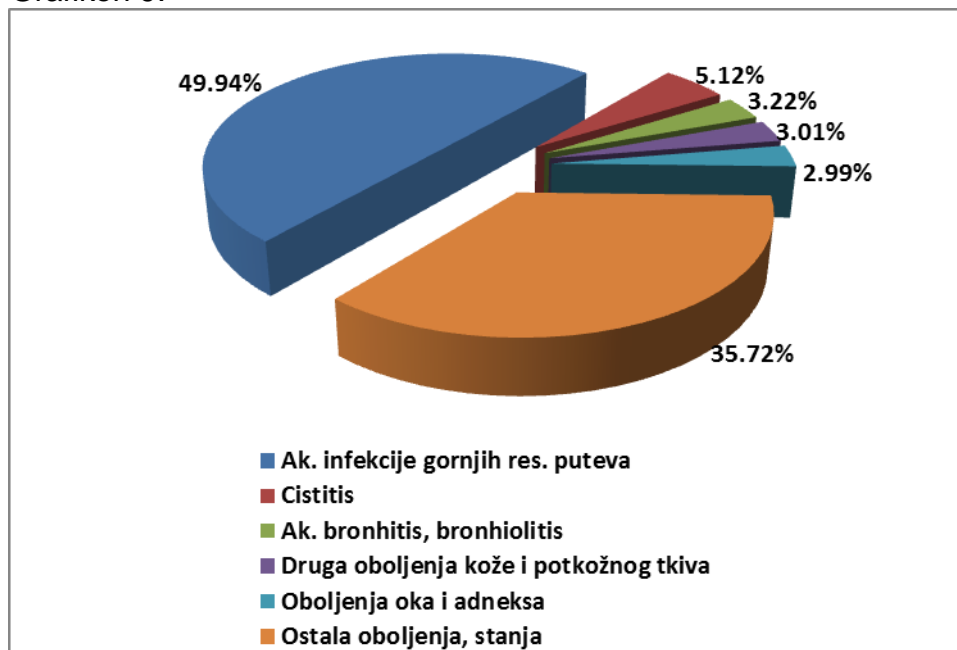
Tabela 8.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKT.
1.	Ak. infekcije gornjih res. puteva J ₀₀ -J ₀₆	10.485	49.94
2.	Cistitis N ₃₀	1.074	5.12
3.	Ak. bronhitis, bronhiolitis J ₂₀ -J ₂₁	676	3.22
4.	Druga oboljenja kože i potkožnog tkiva L ₁₀ -L ₁₄ , L ₂₀ -L ₄₅ , L ₅₅ -L ₉₉	633	3.01
5.	Oboljenja oka i adneksa H ₀₀ -H ₅₉ , izuzev H ₂₅ -H ₂₈ , H ₄₀ -H ₄₂ , H ₅₂	628	2.99
6.	Ostala oboljenja, stanja	7.500	35.72
U K U P N O		20.996	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina u Kantonu Sarajevo, 2014. godina

Grafikon 9.

3.2.5. Morbiditet kod stanovništva starosti 19-64 godine

U toku 2014. godine registrirano je ukupno 214.469 oboljenja kod stanovništva starosti 19-64 godine. Pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine su: hipertenzivna oboljenja, akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, cistitis, diabetes mellitus i druge dorzopatije.

Hipertenzivna oboljenja sa 35.242 slučaja, na prvom su mjestu u redosljedu pet vodećih oboljenja, u 2014. godini, što je manje za za 21,21% u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 44.731 hipertenzivnih oboljenja. Pored hipertenzivnih oboljenja, u redosljedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine registrovano je još jedno hronično oboljenje, i to: diabetes mellitus na četvrtom mjestu sa index-om strukture od 4,17%. Diabetes mellitus se nalazio na trećem mjestu u redosljedu vodećih oboljenja kod ove populacione skupine u 2013. godini. Cistitis koji je u 2013.godini bio na četvrtom mjestu u redosljedu pet vodećih oboljenja u 2014. godini se nalazi na trećem mjestu sa indeks-om strukture 4,51%, dok na petom mjestu su druge dorzopatije sa indeks-om strukture od 4,16%.

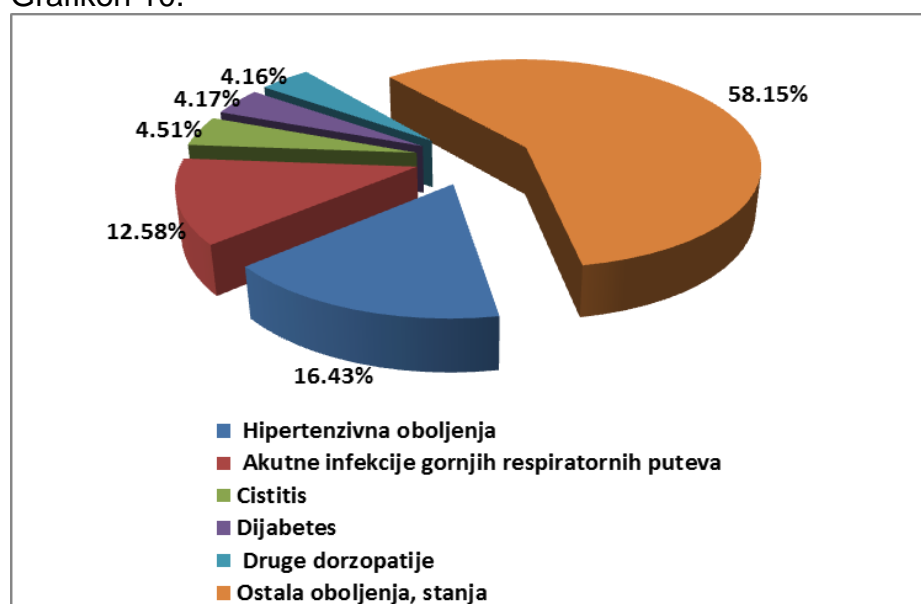
**Vodeća oboljenja registrovana kod stanovništva starosti 19-64 godine u
Kantonu Sarajevo, 2014. godina**

Tabela 9.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTUTE
1.	Hipertenzivna oboljenja (I ₁₀ -I ₀₅)	35.242	16.43
2.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	26.978	12.58
3.	Cistitis (N ₃₀)	9.669	4.51
4.	Dijabetes (E ₁₀ -E ₁₄)	8.954	4.17
5.	Druge dorzopatije (M ₄₀ -M ₄₉ , M ₅₃ -M ₅₄)	8.917	4.16
6.	Ostala oboljenja, stanja	124.709	58.15
UKUPNO		214.469	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod stanovništva starosti 19-64 godine u Kantonu Sarajevo, 2014. godina

Grafikon 10.

3.2.6. Morbiditet kod stanovništva starosti 65 i više godina

U toku 2014. godine registrivano je ukupno 116.476 oboljenja kod stanovništva starosti 65 i više godina. Pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine su: hipertenzivna oboljenja, diabetes mellitus, akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, drugi endokrini i metabolički poremećaji i cititis. Diabetes mellitus se u 2014. godini, isto kao i prethodnoj godini, nalazi na drugom mjestu među vodećim oboljenjima kod stanovništva ove populacione skupine sa ukupno registrovanih 7.351 slučajeva oboljevanja, što je manje za 28,60% u odnosu na 2013. godinu kada je registrovano 10.295 oboljelih od ove bolesti.

Među vodećim oboljenjima registrovanim kod stanovništva starosti 65 i više godina i u 2014. godini nalaze se tri hronična oboljenja: hipertenzivna oboljenja, diabetes mellitus i drugi endokrini i metabolički poremećaji. Hipertenzivna oboljenja kao vodeća oboljenja kod ove populacione skupine u 2014. godini čine 24,07% svih registrovanih oboljenja, zatim diabetes mellitus na drugom mjestu sa indeksom strukture od 6,31%, akutne infekcije gornjih respiratornih puteva na trećem mjestu sa indeksom strukture od 5,19%, drugi endokrini i metabolički poremećaji na četvrtom mjestu sa indeksom strukture od 4,16%, cistitis na petom mjestu sa indeksom strukture od 4,08% i ostala oboljenja, stanja sa 56,19% u odnosu na sva registrovana oboljenja kod ove populacione skupine.

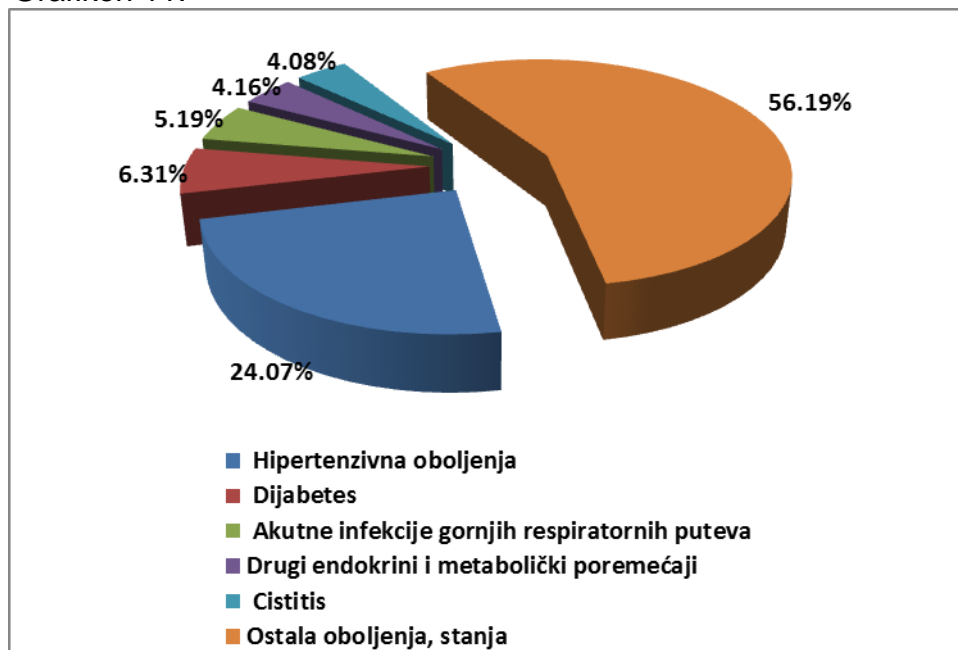
Vodeća oboljenja registrovana kod stanovništva starosti 65 i više godina u Kantonu Sarajevo, 2014. godina

Tabela 10.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Hipertenzivna oboljenja (I ₁₀ -I ₀₅)	28.041	24.07
2.	Dijabetes (E ₁₀ -E ₁₄)	7.351	6.31
3.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	6.042	5.19
4.	Drugi endokrini i metabolički poremećaji (E ₁₅ -E ₃₅ , E ₅₈ -E ₆₃ , E ₆₅ , E ₆₇ -E ₈₅ , E ₈₇ -E ₉₀)	4.847	4.16
5.	Cistitis (N ₃₀)	4.756	4.08
6.	Ostala oboljenja, stanja	65.439	56.19
U K U P N O		116.476	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod stanovništva starosti 65 i više godina u Kantonu Sarajevo, 2014. godina

Grafikon 11.

3.3. HRONIČNE MASOVNE NEZARAZNE BOLESTI

Ukupan broj registrovanih oboljenja/stanja utvrđenih u službi porodične medicine/ primarne zdravstvene zaštite u 2014. godini na Kantonu Sarajevo iznosio je 560.933 slučaja.

Od ukupnog broja registrovanih oboljenja udio 10 vodećih hroničnih masovnih nezaraznih bolesti iznosio je (23,50%) ili 131.811 registrovanih oboljenja.

Unutar deset vodećih registrovanih oboljenja u 2014. godini hipertenzivna oboljenja (I₁₀-I₁₅) su bila na prvom mjestu, diabetes mellitus (E₁₀-E₁₄) na drugom mjestu, te maligne neoplazme C₀₀-C₉₆ na devetom mjestu.

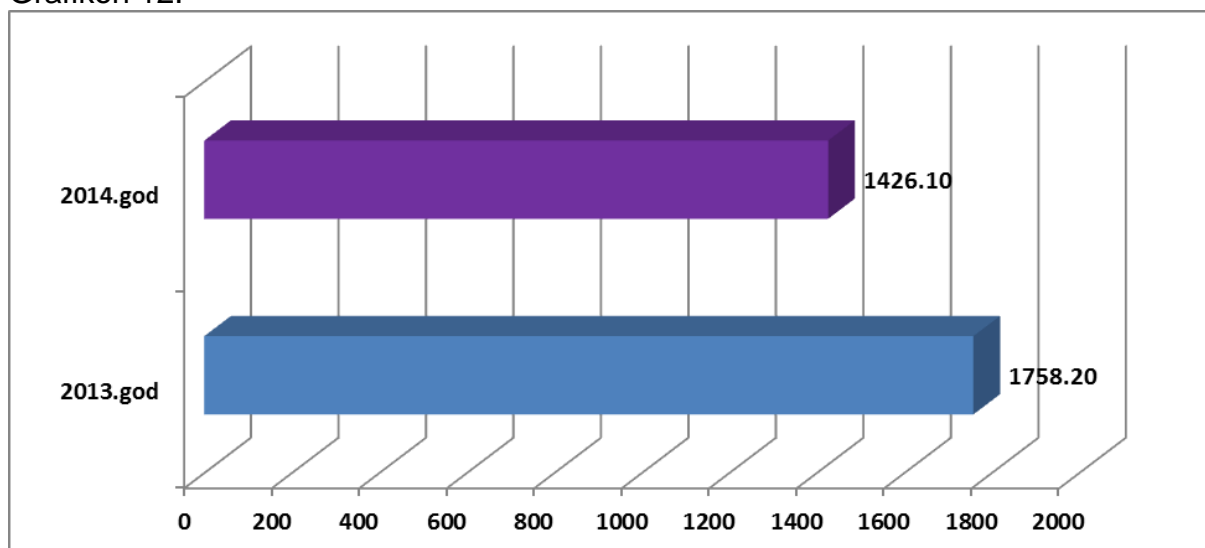
U odnosu na prethodnu godinu došlo je do smanjenja stope oboljelih na 10.000 stanovnika kod gotovo svih deset vodećih hroničnih masovnih oboljenja.

Među vodećim hroničnim masovnim nezaraznim oboljenjima kod stanovništva Kantona Sarajevo kao i prethodnih godina nalaze se: hipertenzivna oboljenja, diabetes mellitus, druge dorzopatije, druga srčana oboljenja, druga ishemično srčana oboljenja, bronhitis, emfizem i druga opstruktivna plućna oboljenja, cervikalni i drugi poremećaji intervertebralnih diskova, druga oboljenja cirkulatornog sistema, maligna oboljenja i artroze.

U 2014. godini registrovano je ukupno 63.440 hipertenzivnih oboljenja (I₁₀-I₁₅) i bilježimo pad broja registrovanih oboljenja na 10.000 stanovnika sa stopom od 1.426,10 u odnosu na prethodnu godinu kada je broj oboljelih na 10.000 stanovnika iznosio 1.758,20.

Prikaz stope hipertenzivnih oboljenja I₁₀-I₁₅ na 10.000 stanovnika u periodu 2013¹ i 2014¹

Grafikon 12.

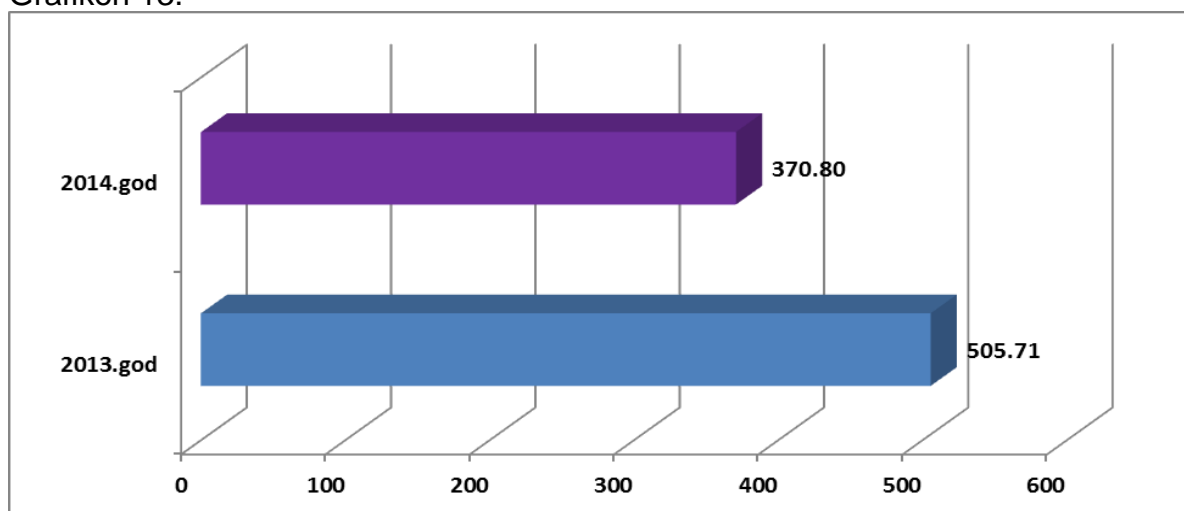

¹izvor: Zavod za javno zdravstvo KS na osnovu Izvještaja o oboljenjima, stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine /primarne zdravstvene zaštite (obrazac br 3-02-60) za 2013 i 2014. godinu

U 2014. godini ukupan broj registrovanih oboljenja kada je u pitanju diabetes mellitus (E₁₀-E₁₄) iznosio 16.495, a broj oboljenja na 10.000 stanovnika iznosio je 370,80 i također bilježimo značajan pad u odnosu na prethodnu godinu kada je stopa na 10.000 stanovnika iznosila 505.71.

Prikaz stope diabetes mellitus (E₁₀-E₁₄) na 10.000 stanovnika u periodu 2013¹ i 2014¹

Grafikon 13.

¹izvor: Zavod za javno zdravstvo KS na osnovu Izvještaja o oboljenjima, stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine /primarne zdravstvene zaštite (obrazac br 3-02-60) za 2013 i 2014. godinu

U 2014.godini ukupan broj registrovanih malignih oboljenja na osnovu Izvještaja o oboljenjima, stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine /primarne zdravstvene zaštite iznosio je 3.964.

Neoplazme dojke C₅₀ kao i prethodnih godina zauzimale su prvo mjesto među malignim neoplazmama po broju registrovanih oboljenja/na 100.000 stanovnika sa stopom od 175,79.

Maligna oboljenja prema Can Reg4 (Registar malignih neoplazmi Federacije BiH na osnovu Prijava malignih neoplazmi obrazac br.3-35-86) za Kanton Sarajevo za 2014. godinu nije moguće prikazati prve rezultate jer je proces dostavljanja prijave izuzetno prolongiran. U vrijeme izrade ove analize, J.U. Zavod za javno zdravstvo KS koji prema zakonskim obavezama i ustanovljenom protokolu za Can Reg 4 vrši samo unos podataka na osnovu dostavljenih prijava za 2014. godinu, dostavljen je, kao i prethodnih godina, mali broj individualnih prijava malignih neoplazmi. Prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti („Sl. Novine Federacije BiH“ br. 46/10) Zavod za javno zdravstvo FBiH vodi populacione registre o oboljenjima za teritorij Federacije BiH, te nadzire prikupljanje podataka (Član 116. stav 1. alineja 23.), a zdravstvene ustanove su dužne izvršiti pravovremeno prijavljivanje individualnih izvještajnih obrazaca peti dan u tekućem mjesecu za protekli mjesec.

Istu situaciju bilježimo i kada je u pitanju Registar diabetes mellitusa, pa ni ove godine nismo u prilici prikazati incidencu na 100.000 stanovnika (novootkriveni slučajevi) oboljelih od diabetes mellitusa.

Nepostojenja adekvatnih i ažuriranih populacionih registara za Federaciju BiH, a time i Kanton Sarajevo značajno utiče na mogućnosti monitoringa i kontrole hroničnih masovnih nezaraznih bolesti, a ovakvo stanje nas svrstava u rijetke zemlje u Evropi koje nisu uspostavile funkcionalne populacione registre kao osnovu za prikaz važnih indikatora zdravstvenog stanja stanovništva.

**Prikaz deset vodećih hroničnih masovnih nezaraznih oboljenja kod
stanovništva Kantona Sarajevo u 2014. godini**

Tabela 11.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10 MKB	Broj oboljenja	Broj oboljenja na 10.000 stanovnika
1.	Hipertenzivna oboljenja (I ₁₀ -I ₀₅)	63440	1426.10
2.	Dijabetes (E ₁₀ -E ₁₄)	16495	370.80
3.	Druge dorzopatije (M ₄₀ -M ₄₉ , M ₅₃ -M ₅₄)	14057	315.99
4.	Druga srčana oboljenja (I ₂₆ -I ₄₃ , I ₅₀ -I ₅₂)	9045	203.33
5.	Druga ishemično srčana oboljenja (I ₂₀ , I ₂₃ -I ₂₅)	6956	156.37
6.	Bronhitis, emfizem i druga hronična obstruktivna oboljenja pluća (J ₄₀ -J ₄₄)	6301	141.64
7.	Cervikalni i drugi poremećaji intervertebralnih diskova (M ₅₀ -M ₅₁)	4396	98.82
8.	Druga oboljenja cirkularnog sistema (I ₇₁ - I ₉₉)	4172	93.78
9.	Maligne neoplazme	3964	89.11
10.	Artroze (M ₁₅ -M ₁₉)	2985	67.10

*Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br.3-02-60) za 2014. godinu

**Prikaz pet vodećih malignih neoplazmi na području Kantona Sarajevo
broj oboljelih /100.000 st. u 2014. godini¹**

Tabela 12.

R/B	Naziv oboljenja, stanja po 10.MKB	Broj obolj./ 100.000 st.
1.	Maligne neoplazme dojke (C ₅₀)	175.79
2.	Maligne neoplazme usne, usne špijline, farinksa i digestivnog trakta (C ₀₀ -C ₂₆ , osim C ₁₆)	175.79
3.	Maligne neoplazme bronha i pluća (C ₃₄)	109.03
4.	Maligne neoplazme urinarnog trakta (C ₆₄ - C ₆₈)	53.95
5.	Maligna neoplazma prostate (C ₆₁)	46.31

¹Izvor podataka : Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br. 3-02-60) za 2014. godinu

3.4. MENTALNO ZDRAVLJE

U 2014. godini ukupan broj registrovanih oboljenja/stanja utvrđenih u službi porodične medicine /primarne zdravstvene zaštite koji se odnose na poremećaje mentalnog zdravlja iznosio je 14.237 ili (2,54%) od ukupnog broja registrovanih oboljenja-stanja.

Neurotski sa stresom povezani i somatski poremećaji (F₄₀-F₄₈) činili su (36,34%), od ukupnog broja registrovanih oboljenja koja se odnose na poremećaje mentalnog zdravlja, zatim slijede afektivni poremećaji raspoloženja (F₃₀-F₃₉) sa udjelom od (21,01%).

Drugi mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja (F₀₄-F₀₉, F₅₀-F₆₉, F₈₀-F₉₉) su zastupljeni sa (18,36%), te shizofrenia, shizophatia i sumanuti poremećaji (F₂₀-F₂₉) sa indeksom strukture od (12,18%) od ukupnog broja registrovanih oboljenja koja se odnose na poremećaje mentalnog zdravlja.

Poremećaji mentalnog zdravlja kod stanovništva Kantona Sarajevo u 2014. godini¹

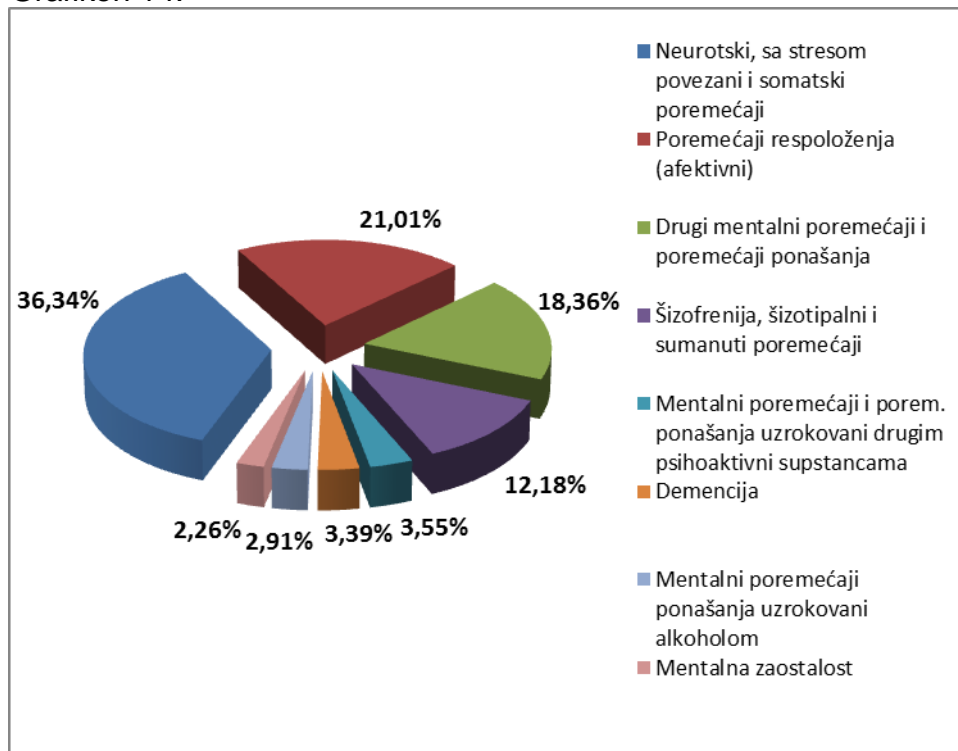
Tabela 13.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10. MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKT.
1.	Neurotski, sa stresom povezani i somatski poremećaji (F ₄₀ -F ₄₈)	5174	36.34
2.	Poremećaji respoloženja (afektivni) (F ₃₀ -F ₃₉)	2991	21.01
3.	Drugi mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja (F ₀₄ -F ₀₉ , F ₅₀ -F ₆₉ , F ₈₀ -F ₉₉)	2614	18.36
4.	Šizofrenija, šizotipalni i sumanuti poremećaji (F ₂₀ -F ₂₉)	1734	12.18
5.	Mentalni poremećaji i porem. ponašanja uzrokovani drugim psihoaktivni supstancama (F ₁₁ -F ₁₉)	505	3.55
6.	Demencija (F ₀₀ -F ₀₃)	482	3.39
7.	Mentalni poremećaji ponašanja uzrokovani alkoholom (F ₁₀)	415	2.91
8.	Mentalna zaostalost (F ₇₀ -F ₇₉)	322	2.26
UKUPNO		14237	100,00%

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br.3-02-60) za 2014. godinu

Struktura poremećaja mentalnog zdravlja iskazana u % kod stanovništva Kantona Sarajevo u 2014. godini¹

Grafikon 14.

¹Izvor podataka : Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br. 3-02-60) za 2014. godinu

3.4.1. Zloupotreba opojnih droga

U članu 76. Zakon o sprječavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga („Sl. Glasnik BiH“ br. 73/09) definisano je u stavu (1) da evidenciju o ovisnicima o opojnim drogama i povremenim uživaocima opojnih droga koji su nakon detoksikacije u postupku odvikavanja, odnosno kojima je pružena pomoć, vodi organ, ustanova za detoksikaciju ili druga ustanova, vjerska zajednica, udruženje ili drugo pravno ili fizičko lice koje se stara ili pruža pomoć ovisnicima.

Istovremeno u stavu (3) ovog člana Zakona definiše se da se statistički podaci iz stava (1) ovog člana dostavljaju ustanovama za zaštitu javnog zdravlja u Bosni i Hercegovini, entitetskim ministarstvima nadležnim za poslove zdravstva, odnosno nadležnom organu Distrikta i Ministarstvu civilnih poslova po isteku svakog tromjesečja u kalendarskoj godini, a Komisiji za opojne droge i Odjeljenju za opojne droge kad god je to potrebno, a najmanje dva puta godišnje.

Upotreba takvog obrasca u BiH trebala je omogućiti upoređenje podataka unutar BiH te poređenje podataka iz BiH sa različitim zemljama Evrope što je i međunarodna obaveza Bosne i Hercegovine.

Obrazac za evidenciju ovisnika trebao se koristiti kao izvještajni individualni obrazac za svaku osobu koja je u tretmanu, bez obzira da li se liječi prvi ili bilo koji drugi put.

Evropski centar za droge i ovisnost o drogama (EMCDDA) dao metodološko uputstvo za izradu Indikatora potrebe za liječenjem (TDI verzija -protokol verzija 3) sa inoviranim obrascem koji bi se u BiH trebao primijeniti u narednom periodu.

Novi sistem registracije ovisnika podrazumijeva registrovanje odnosno popunjavanje novog Obrasca liječenih ovisnika.

Prethodne godine su u bazi podataka bili dostupni podaci samo za dvije ustanove: JU Zavod za alkoholizam i duge toksikomanije KS i JU Terapijska zajednica „Kampus,, KS, ali su bili nedostatni i nisu se mogli adekvatno obraditi za potrebe izvještavanja i analize.

Podatke za 2014. godinu nije moguće prikazati jer je softversko rješenje baze u kvaru te nije moguće pristupiti istoj.

Evidentno je neadekvatno programsko rješenje za bazu podataka na nivou Federacije BiH i evidentne podregistracije podataka za veliki broj pitanja predviđenih za izvještavanje Indikatora potrebe za liječenjem (TDI protokol verzija 2, EMCDDA). Izvještavanje u skladu sa TDI protokolom je međunarodna obaveza BiH.

3.4.2. Nasilje u porodici

Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite u toku 2014. godine, registrirano je 7 slučajeva u kategoriji sindroma zlostavljanja—odnosno lošeg postupka (T₇₄).

Svi slučajevi su registrirani u u dobnoj skupini od 7 do 14 godina života.

3.5. REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE ŽENA

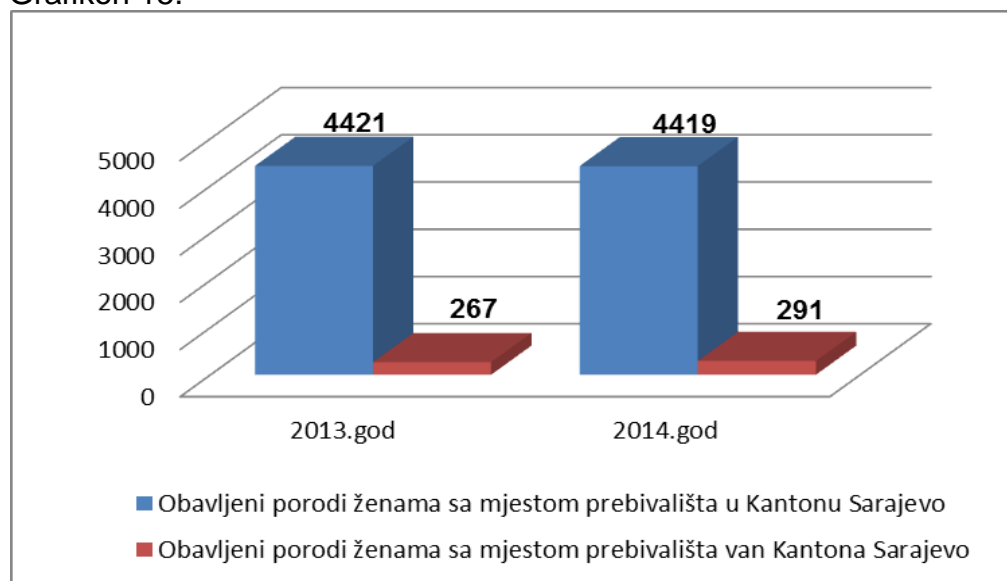
U zdravstvenim ustanovama u javnom sektoru na području Kantona Sarajevo u 2014. godini prema prijavama poroda ukupno je registrovano 4.710 poroda. (Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo KS na osnovu Prijave o porodu obrazac br. 3-21-63).

Od ukupnog broja registrovanih poroda u toku 2014. godine 4.419 ili (93,82%) su registrovani kod žena sa mjestom prebivališta na području Kantona Sarajevo.

Broj registrovanih poroda kod žena sa mjestom prebivališta van Kantona Sarajevo je iznosio 291 ili (6,18%). (Napomena: Podaci iz zdravstvenih ustanova su odraz rada porodilišta i razlikuju se od podataka Federalnog zavoda za statistiku kada je u pitanju broj živorođenih).

Obavljeni porodi u javnim zdravstvenim ustanovama (porodilištima) ukupno na području Kantona Sarajevo u odnosu na prebivalište porodilja u periodu 2013. i 2014. godina¹

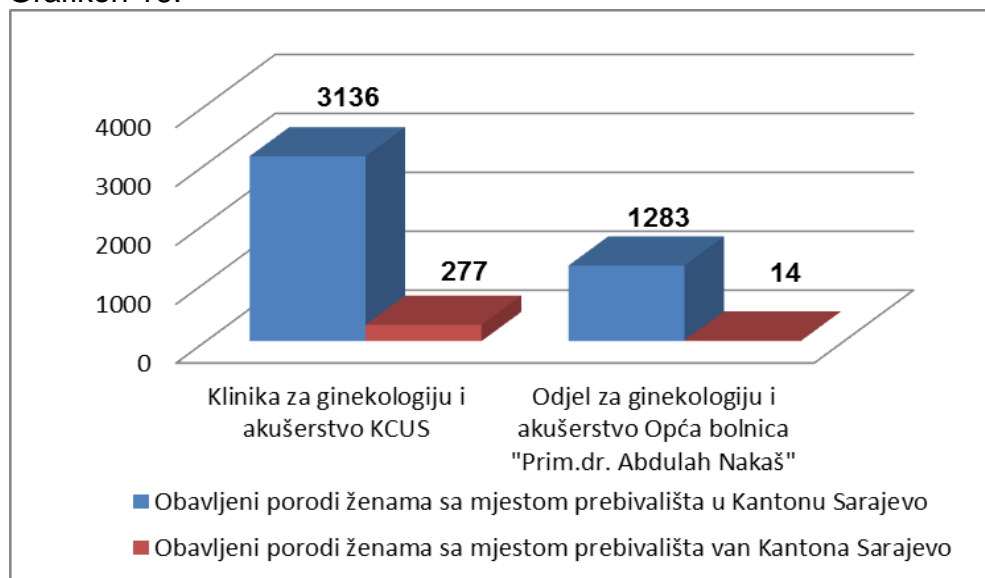
Grafikon 15.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu prijave poroda iz zdravstvenih ustanova u periodu 2013. - 2014. godini)

Obavljeni porodi na Klinici za ginekologiju i akušerstvo KCUS i na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo - Opća bolnica „Prim Dr. Abdulah Nakaš“ u odnosu na prebivalište porodilja u 2014. godini¹

Grafikon 16.

¹Izvor:Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu prijava poroda iz zdravstvenih ustanova u 2014.godini)

Prema prijavama poroda u 2014. godini iz javnih zdravstvenih ustanova (porodilišta) broj ukupno rođenih (kada su u pitanju žene sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo) u 2014. godini iznosio je 4.499 od čega živorođenih 4.479.

Broj poroda, ukupno rođenih i živorođenih registrovanih u porodilištima na području Kantona Sarajevo kod porodilja sa prebivalištem na području KS za 2014. godinu

Tabela 14.

Broj poroda ukupno	Broj ukupno rođenih	Broj živorođenih
4.419 ¹	4.499 ¹	4.479 ¹

¹Izvor:Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu prijava poroda iz zdravstvenih ustanova u 2014.godini)

Prema dobnoj strukturi majki najveći broj živorođenih 1.593 ili (35,57%) u odnosu na ukupan broj živorođenih koji je iznosio 4.479, registrovan je kod žena u dobnoj skupini od 30 do 34 godine, a zatim u dobnoj skupini od 25 do 29 godina 1.464 živorođenih sa udjelom u ukupnom broju živorođenih od (32,69%).

Broj živorođenih u dobnoj skupini od 35-39 godina iznosio je 695 ili (15,52%) u odnosu na ukupan broj živorođenih. U dobnoj skupini od 20-24 godina 507 ili (11,32%), u dobnoj skupini od 40-44 godine 126 ili (2,81%), a u dobnoj skupini od 15 do 19 godina 82 ili (1,83%) u odnosu na ukupan broj živorođenih.

U 2014. godini ne bilježimo živorođene od majki u dobnoj skupini ispod 15 godina, dok je 8 registrovanih živorođenih kod majki u dobnoj skupini od 45 - 49 godina sa udjelom od (0,18%) u odnosu na ukupan broj živorođenih, te 2 ili (0,04%) živorođenih kod majki u dobnoj skupini od 50 i više godina. Također registrovana su i 2 ili (0,04%) živorođenih kod majki kojima je nepoznata dobna skupina.

Uočava se trend, kao i prethodnih godina, pomjeranja rađanja ka starijim dobnim skupinama. Udio živorođenih u odnosu na ukupan broj živorođenih u svim dobnim skupinama iznad 35 godina iznosio je (18,55%) i značajno ne odstupa u odnosu na prethodnu godinu (17,53%).

Broj živorođenih (prema prijavama poroda)¹ u odnosu na dobnu strukturu žena /porodilja u 2014. godini

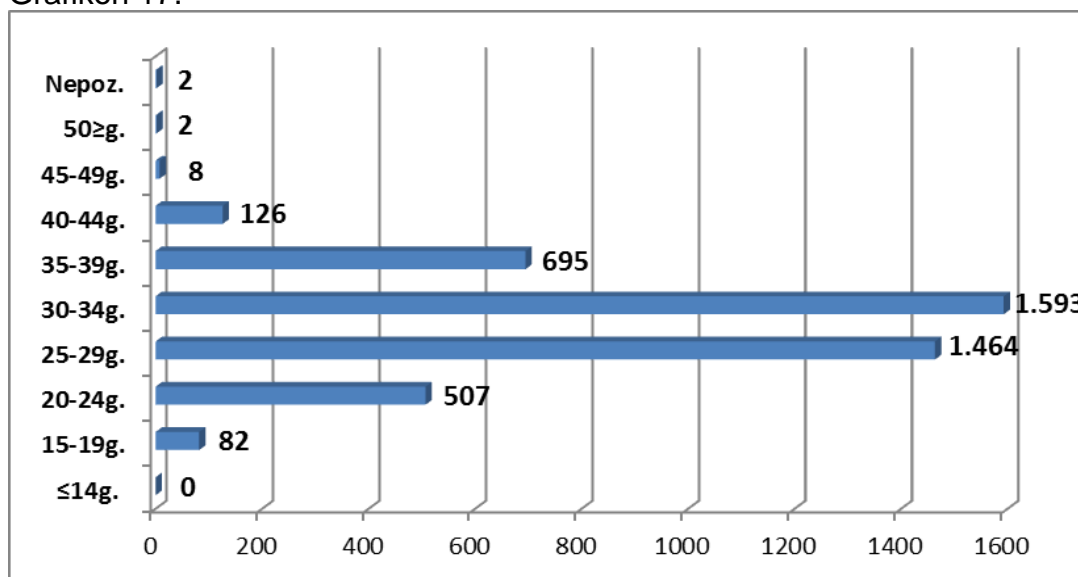
Tabela 15.

Dobne skupine										Ukupno
≤14g.	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50≥	Nepoz.	
0	82	507	1.464	1.593	695	126	8	2	2	4.479

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo-na osnovu prijave poroda iz javnih zdravstvenih ustanova u 2014. godini

Živorođeni (prema prijavama poroda) u odnosu na dobnu strukturu žena /porodilja u 2014. godini¹

Grafikon 17.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu prijave poroda iz javnih zdravstvenih ustanova u 2014. godini)

Od ukupno 4.419 registrovanih poroda u 2014. godini kod žena sa mjestom prebivališta na području Kantona Sarajevo u 2014. godini, čak 1.290 ili (29,19%) su završeni carskim rezom (sectio caesarea).

Prema smjernicama Svjetske zdravstvene organizacije, svaka zemlja ne bi trebala imati više od 15 posto poroda dovršenih carskim rezom godišnje.

Stopa izvršenih carskih rezova na 1.000 živorođenih u 2014. godini izuzetno je visoka i iznosila je 288,01, što značajno ne odstupa u odnosu na prethodne godine.

Na nivou primarne zdravstvene zaštite u javnom sektoru u 2014. godini ukupno je propisano 1.137 kontraceptivnih sredstava u javnim zdravstvenim ustanovama od čega: oralnih kontraceptivnih sredstava 747 ili (65,70%), intrauterinih kontraceptivnih sredstava 330 ili (29,02%), te 60 ili (5,28%) svih ostalih kontraceptivnih sredstava.

U 2014. godini od ukupno 40 ordinacija i privatnih zdravstvenih ustanova registrovanih za obavljanje zdravstvenih usluga iz oblasti ginekologije. (Izvor: Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo), 26 ili (65,00%) ispunjavale su svoju zakonsku obavezu, te u zakonskom roku dostavljale J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo izvještaje u skladu s propisima o evidencijama u oblasti zdravstva.

U javnom sektoru u 2014. godini broj registrovanih prekida trudnoće na osnovu prijava o prekidu trudnoće dostavljenih J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u javnim ustanovama iznosio je 664 od čega 625 ili (94,13%) prekida trudnoće kod žena sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo i 39 ili (5,87%) kod žena sa područja drugih kantona FBiH.

Broj registrovanih prekida trudnoće u zdravstvenim ustanovama u privatnom sektoru koje pružaju usluge iz oblasti ginekologije, a koje dostavljaju izvještaje J.U. Zavod za javno zdravstvo KS u 2014. godini je bio 102 od čega 94 ili (92,16%) kod žena sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo.

Prijave o prekidu trudnoće (Obrazac br 3-21-84), u 2014. godini J.U. Zavod za javno zdravstvo KS dostavilo je 6 privatnih ordinacije/ustanova.

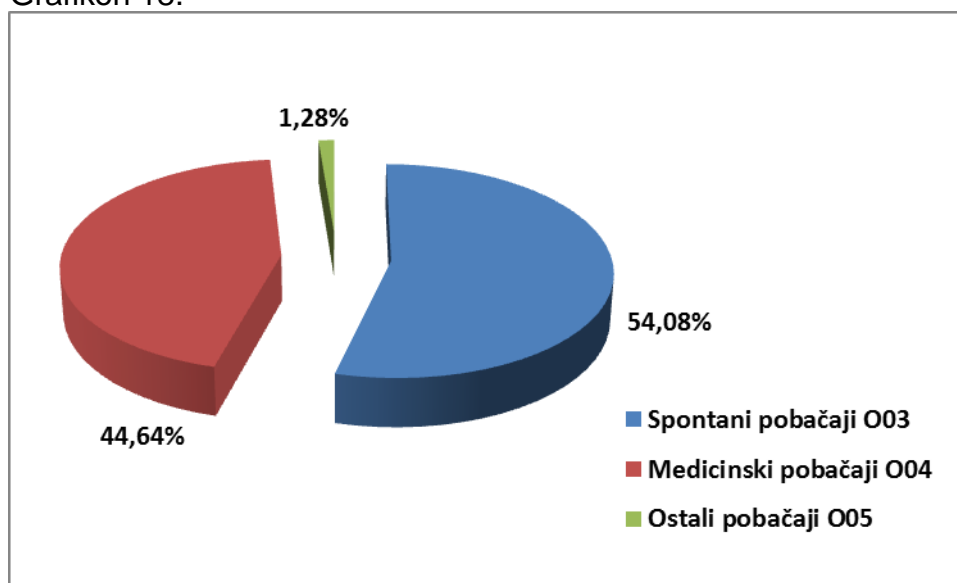
Prema dostavljenim podacima iz javnog i privatnog sektora ukupan broj pobačaja kada su u pitanju žene sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo iznosio je 719, pa je stopa pobačaja u 2014. godini na 1.000 živorođenih iznosila 160,53.

Od ukupnog broja registrovanih prekida trudnoće u javnim ustanovama urađenih ženama sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo koji je u 2014. godini iznosio 625 na Klinici za ginekologiju KCUS urađeno je 385 ili (61,60%), u Općoj bolnici «Prim Dr Abdulah Nakaš» 126 ili (20,16%), a u Zavodu za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva KS 114 ili (18,24%).

Od ukupno 625 registrovanih pobačaja u javnom sektoru prema kategoriji prekida trudnoće registrovano je: 338 ili (54,08%) spontanih pobačaja O₀₃, 279 ili (44,64%) medicinskih pobačaja O₀₄ i 8 ili (1,28%) ostalih pobačaja O₀₅.

Registrovani pobačaji u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo prema kategoriji prekida trudnoće u 2014. godini¹

Grafikon 18.

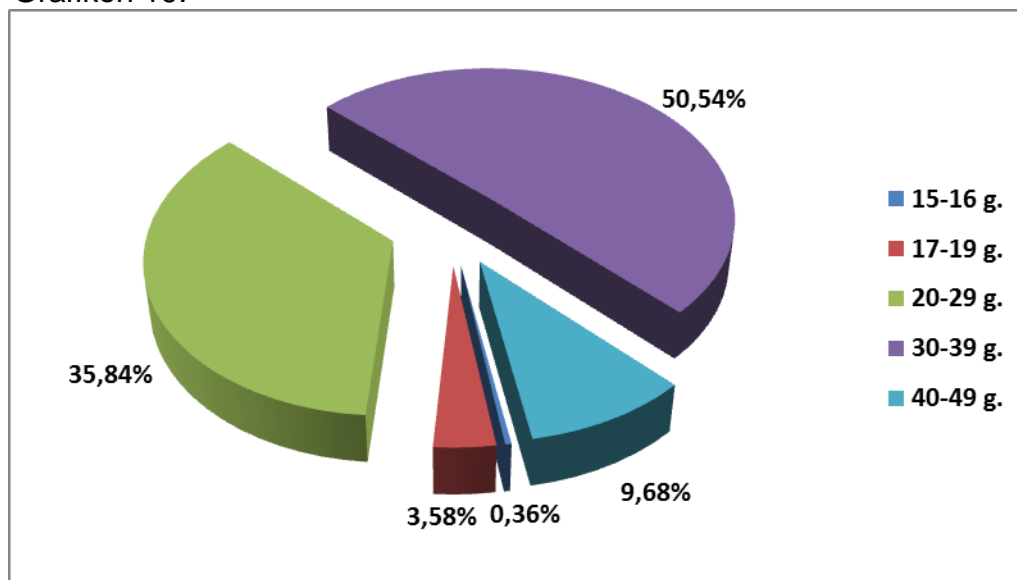
¹ Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu Prijava o prekidu trudnoće iz javnih zdravstvenih ustanova u 2014. godini)

Kada je u pitanju dobna struktura žena kojima je urađen medicinski pobačaj u zdravstvenim ustanovama u javnom sektoru u 2014. godini od ukupno 279 registrovanih medicinskih pobačaja O₀₄ 10 ili (3,58%) je urađeno kod žena u dobnoj skupini od 17-19 godina, 100 ili (35,84%) kod žena u dobnoj skupini od 20-29 godina, 141 ili (50,54%) kod žena u dobnoj skupini od 30-39 godina, 27 ili (9,68%) kod žena od 40-49 godina.

U dobnoj skupini od 15 do 16 godina u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo u 2014. godini urađen je 1 medicinski pobačaj ili (0,36%) od ukupnog broja urađenih medicinskih pobačaja.

Prikaz registrovanih medicinskih pobačaja O₀₄ u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo prema dobnoj strukturi u 2014. godini¹

Grafikon 19.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu Prijava o prekidu trudnoće iz javnih zdravstvenih ustanova u 2014. godini)

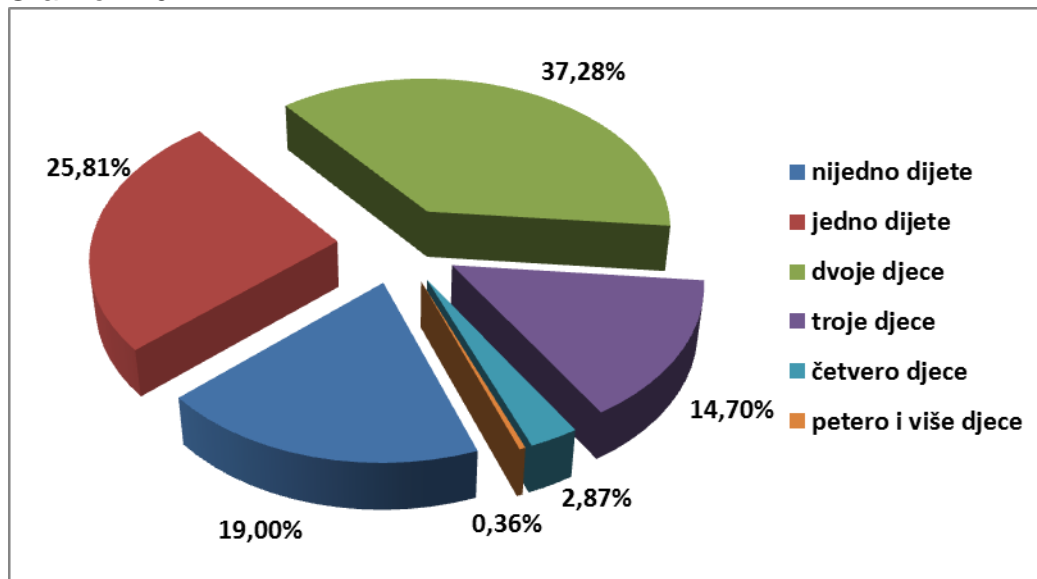
Kada su u pitanju legalno inducirani (medicinski) pobačaji izuzetno važan podatak za praćenje je i broj živorođene djece kod žena kojima je urađen medicinski pobačaj. Prema brojnim istraživanjima jedan od nerijetkih uzroka neplodnosti jeste medicinski pobačaj kod žena koje prije urađenog medicinskog obačaja nisu rađale.

U 2014. godini najveći broj žena kojima je urađen medicinski pobačaj njih 104 ili (37,27%) ima dvoje živorođene djece. Istdobno najmanji broj žena kojima je urađen medicinski pobačaj 1 ili (0,36%) spada u skupinu žena koje imaju 5 i više živorođene djece.

Broj žena kojima je urađen medicinski pobačaj u 2014. godini, a koje nemaju nijedno živorođeno dijete iznosio je 53 ili (19,00%).

Prikaz registrovanih medicinskih pobačaja O₀₄ u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo prema broju živorođene djece u 2014. godini¹

Grafikon 20.

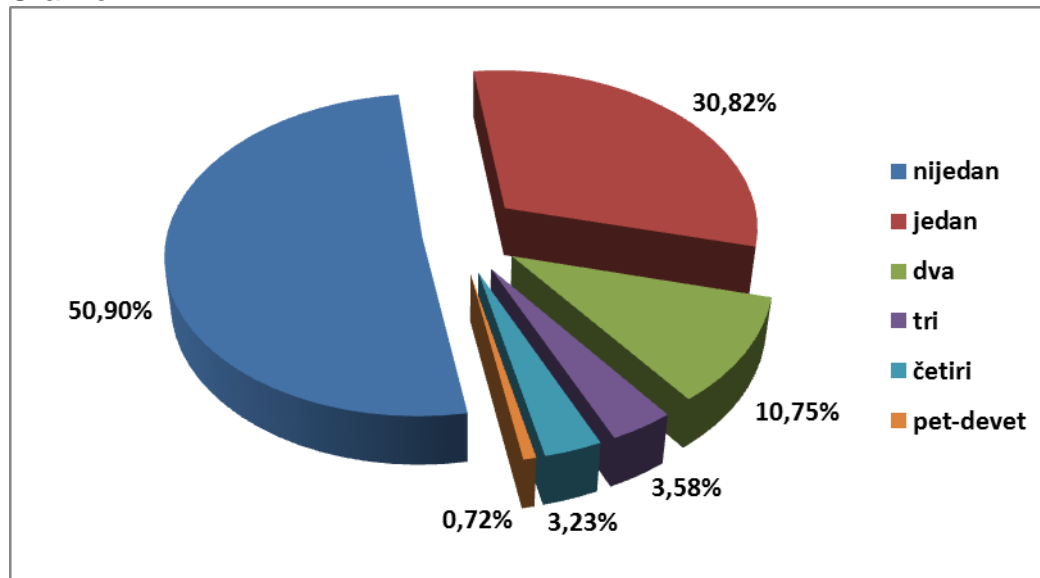

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu Prijava o prekidu trudnoće iz javnih zdravstvenih ustanova u 2014. godini)

U odnosu na broj prethodnih prekida trudnoće kod žena kojima su izvršeni legalno inducirani (medicinski) pobačaji u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo u 2014. godini, najveći broj pobačaja urađen je ženama koje prethodno nisu imale niti jedan prekid trudnoće kod njih 142 ili (50,90%) od ukupnog broja urađenih medicinskih pobačaja.

Prikaz registrovanih medicinskih pobačaja O₀₄ u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo prema broju prethodnih prekida trudnoće u 2014. godini¹

Grafikon 21.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu Prijava o prekidu trudnoće iz javnih zdravstvenih ustanova u 2014. godini)

Vodeća oboljenja registrovana u zdravstvenoj zaštiti žena ukupno u 2014. godini¹

Tabela 16.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10. MKB	Broj oboljenja	Index strukture %
1.	Menopauzalni i drugi perimenopauzalni poremećaji N ₉₅	7.414	22,51
2.	Kandidijaza B ₃₇	4.949	15,02
3.	Druge upale vagine i vulve N ₇₆	4.591	13,94
4.	Poremećaji menstruacije N ₉₁ -N ₉₂	2.504	7,60
5.	Trihomonijaza A ₅₉	1.555	4,72
6.	Ostala oboljenja i stanja	11.929	36,21
Ukupno		32.942	100,00%

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izveštaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br. 3-02-60) za 2014. godinu

**Vodeća oboljenja registrovana u zdravstvenoj zaštiti žena u dobnoj skupini
od 15-49 godina u 2014. godini¹**

Tabela 17.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10. MKB	Broj oboljenja	Index strukture %
1.	Kandidijaza B ₃₇	3.945	17,98
2.	Druge upale vagine i vulve N ₇₆	3.635	16,57
3.	Poremećaji menstruacije N ₉₁ -N ₉₂	2.262	10,31
4.	Menopauzalni i drugi perimenopauzalni poremećaji N ₉₅	1.417	6,46
5.	Trihomonijaza A ₅₉	1.247	5,68
6.	Ostala oboljenja	9.431	42,99
Ukupno		21.937	100,00%

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br. 3-02-60) za 2014. godinu

**Vodeća oboljenja registrovana u zdravstvenoj zaštiti žena za dobnu skupinu
50 i više godina u 2014. godini¹**

Tabela 18.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10. MKB	Broj oboljenja	Index strukture %
1.	Menopauzalni i drugi perimenopauzalni poremećaji N ₉₅	5.997	54,49
2.	Kandidiaza B ₃₇	1.004	9,12
3.	Druge upale vagine i vulve N ₇₆	956	8,69
4.	Prolaps genitalnih organa žene N ₈₁	350	3,18
5.	Trihomonijaza A ₅₉	308	2,80
6.	Ostala oboljenja	2.390	21,72
Ukupno		11.005	100,00

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br. 3-02-60) za 2014. godinu

3.6. ORALNO ZDRAVLJE

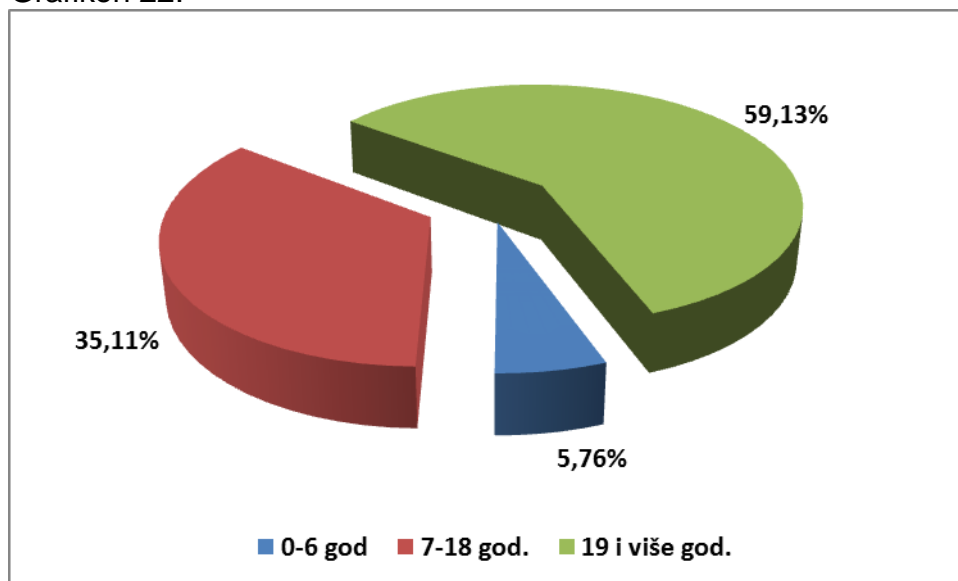
Stanje oralnog zdravlja stanovništva Kantona Sarajevo prema podacima iz javnog sektora ne bilježi značajnije promjene u odnosu na prethodne godine.

Unutar populacionih skupina od 0-6 godina i 7-18 godina zubni karijes je bio vodeće oboljenje. Unutar dobne skupine od 19 i više godina u 2014. godini vodeće oboljenje je oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva, dok je prethodne godine to bio zubni karijes.

U 2014. godini udio zubnog karijesa kod svih populacionih skupina u odnosu na ukupno utvrđena oboljenja, stanja i povrede u stomatološkoj zaštiti koje su registrovane u javnom sektoru je iznosio 36,17% svih registrovanih oboljenja i stanja. U odnosu na ukupno registrovani karijes, udio zubnog karijesa u populacionoj skupini od 0-6 godina činio je 5,76%, u skupini od 7-18 godina činio je 35,11%, a u populacionoj skupini 19 i više godina činio je čak 59,13%.

Zubni karijes-prikaz po populacionim skupinama u 2014. godini (prema podacima iz javnih ustanova)

Grafikon 22.

Vodeća oboljenja u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru na području Kantona Sarajevo u 2014. godini - ukupno

Tabela 19.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10. MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Zubni karijes K ₀₂	94.715	36,17
2.	Oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva K ₀₄	84.890	32,42
3.	Gingivitis i periodontalna oboljenja K ₀₅	31.895	12,18
4.	Dentofacijalne anomalije (uključujući mallocll.) K ₀₇	30.315	11,58
5.	Druga oboljenja čvrstog tkiva zuba K ₀₃	5.303	2,03
6.	Ostala oboljenja, stanja	14.725	5,62
UKUPNO		261.843	100,00%

Vodeća oboljenja u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru na području Kantona Sarajevo u 2014. godini u dobnoj skupini od 0-6 godina

Tabela 20.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10. MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Zubni karijes K ₀₂	5.452	58,37
2.	Oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva K ₀₄	2.699	28,89
3.	Gingivitis i periodontalna oboljenja K ₀₅	530	5,67
4.	Dentofacijalne anomalije (uključujući mallocll.) K ₀₇	265	2,84
5.	Povrede lica i usne šupljine S ₀₀ -S ₀₉ , T ₀₀ -T ₀₄ , T ₂₀ , T ₉₀	81	0,87
6.	Ostala oboljenja, stanja	314	3,36
UKUPNO		9.341	100,00%

**Vodeća oboljenja u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru
na području Kantona Sarajevo u 2014. godini
u dobnoj skupini od 7-18 godina**

Tabela 21.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10. MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Zubni karijes K ₀₂	33.257	34,81
2.	Dentofacijalne anomalije (uključujući mallocl.) K ₀₇	29.239	30,60
3.	Oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva K ₀₄	21.251	22,24
4.	Gingivitis i periodontalna oboljenja K ₀₅	7.903	8,27
5.	Poremećaj razvoja i rasta zuba K ₀₀	1.314	1,38
6.	Ostala oboljenja, stanja	2.579	2,70
UKUPNO		95.543	100,00%

**Vodeća oboljenja u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru
na području Kantona Sarajevo u 2014. godini
u dobnoj skupini od 19 i više godina**

Tabela 22.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10. MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva K ₀₄	60.940	38,83
2.	Zubni karijes K ₀₂	56.006	35,68
3.	Gingivitis i periodontalna oboljenja K ₀₅	23.462	14,95
4.	Druga oboljenja čvrstog tkiva zuba K ₀₃	4.823	3,07
5.	Drugi poremećaji zuba i potpornih struktura K ₀₈	3.611	2,30
6.	Ostala oboljenja, stanja	8.117	5,17
UKUPNO		156.959	100,00%

U javnom sektoru u 2014. godini na području Kantona Sarajevo zaštita oralnog zdravlja pružala se na 64 punkta od čega 2 punkta na Stomatološkom fakultetu sa klinikama, sa ukupno 187 stomatoloških stolica od čega 84 stomatoloških stolica na Stomatološkom fakultetu sa klinikama. Ukupan broj stomatoloških timova u javnom sektoru iznosio je 224 i za 1,75% je manji u odnosu na prethodnu godinu kada je ukupan broj timova u javnom sektoru iznosio 228.

U toku 2014. godine u javnom sektoru obavljeno je ukupno 401.593 posjete, što je za 1,64% više u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 395.122 posjeta. Od ukupnog broja registrovanih posjeta u javnom sektoru, 154.964 posjete su evidentirane kao prve posjete. Broj posjeta po jednom timu u javnom sektoru iznosio je 1.792, a prosječan dnevni broj posjeta po jednom timu iznosio je 6,76 posjete.

U toku 2014. u javnom sektoru u oblasti zaštite oralnog zdravlja obavljeno je 6.004 ciljanih serijskih pregleda što je za 70,42% više u odnosu na prethodnu godinu kada je obavljeno 3.523 ciljanih serijskih pregleda. U toku ove godine obavljeno je 466 kontrolnih pregleda poslije ciljanih–serijskih pregleda, što je za 35,37% manje u odnosu na prethodnu godinu kada je broj kontrolnih pregleda iznosio 721.

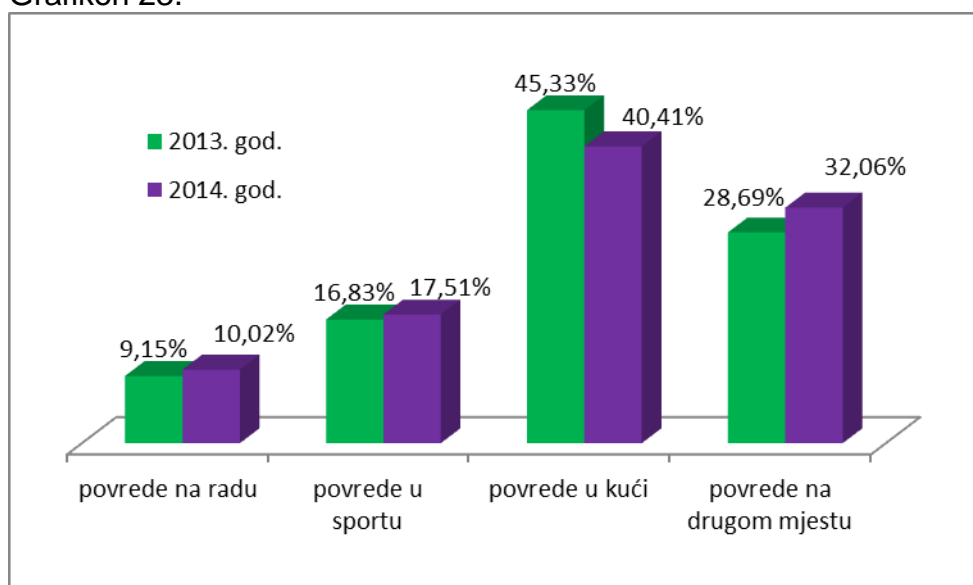
3.7. TRAUMATIZAM

U 2014. godini u primarnoj zdravstvenoj zaštiti ukupno je registrovano 10.574 povrede stanovništva Kantona Sarajevo, što u strukturi svih registrovanih oboljenja, stanja i povreda iznosi 1,89%. Opća stopa traumatizma stanovništva Kantona Sarajevo iznosi 2,37% što predstavlja nešto nižu vrijednost u odnosu na vrijednost stope traumatizma u prethodnoj godini (3,01%).

U strukturi svih registrovanih povreda u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, kao i prethodnih godina posmatranja, najčešće su zastupljene povrede u kući sa 40,41% (4.273 povrede) i povrede na drugim mjestima sa 32,06% (3.389 povreda), a zatim slijede povrede u sportu sa 17,51% (1.852 povrede) i povrede na radu, odnosno u jaslicama, vrtiću, školi sa 10,02% (1.060 povreda).

Struktura povreda stanovništva Kantona Sarajevo, pregled prema mjestu događaja povrede, 2013-2014. godina

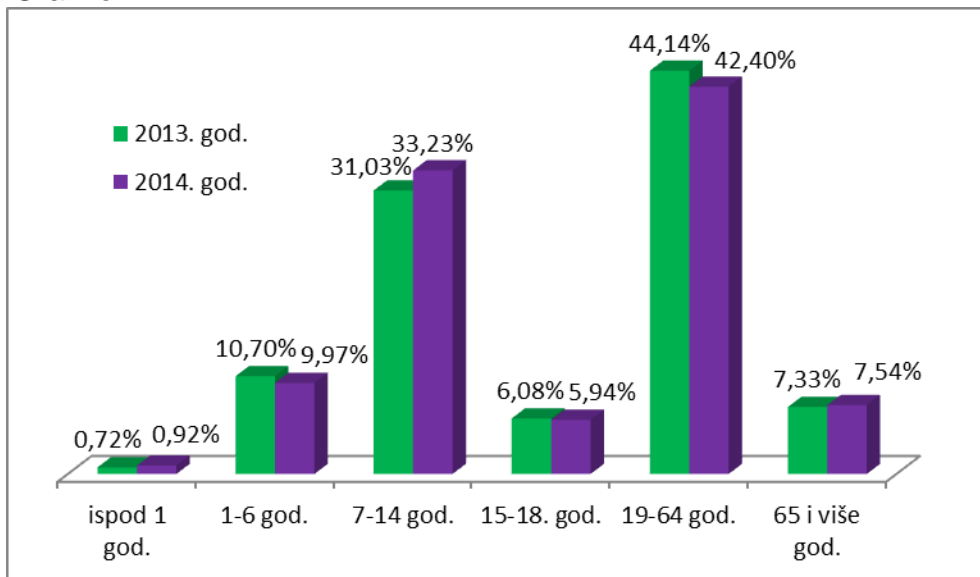
Grafikon 23.

Najveći procenat povreda registrovan je kod radno-aktivnog stanovništva 19-64 godine života (4.483 povrede) koji u strukturi svih registrovanih povreda prema dobnim skupinama čini 42,40% a zatim slijede povrede školske djece 7-14 godina života (3.514 povreda) sa 33,23%, dok su povrede kod ostalih dobnih skupina zastupljene u znatno nižem procentu i to: povrede djece ispod godine dana života sa 0,92% (98 povreda), povrede djece 1-6 godina života sa 9,97% (1.054 povrede), zatim povrede školske djece i omladine 15-18 godina života sa 5,94% (628 povreda) i osoba treće životne dobi (65 i više godina) kod kojih su povrede zastupljene u procentu od 7,53% (797 povreda).

Traumatizam stanovništva Kantona Sarajeva, pregled po dobnim skupinama, 2013-2014. godina

Grafikon 24.

Povrede djece ispod godine dana života najčešće se dešavaju u kući (62 ili 63,27%), zatim u jaslicama (23 ili 23,47%) i na drugim mjestima (11 ili 11,22%).

Povrede djece 1-6 godina života najčešće se dešavaju, također, u kući (781 ili 74,10%) i u vrtiću (140 ili 13,28%), dok su povrede u sportu zastupljene sa 3,42% (36) i povrede na drugim mjestima sa 9,20% (97).

Školska djeca 7-14 godina života, također, najčešće se povređuju u kući (1.767 ili 50,28%), zatim slijede povrede usljed nezgoda u sportu (873 ili 24,85%), usljed povreda u školi (464 ili 13,20%) i na drugim mjestima (410 ili 11,67%) .

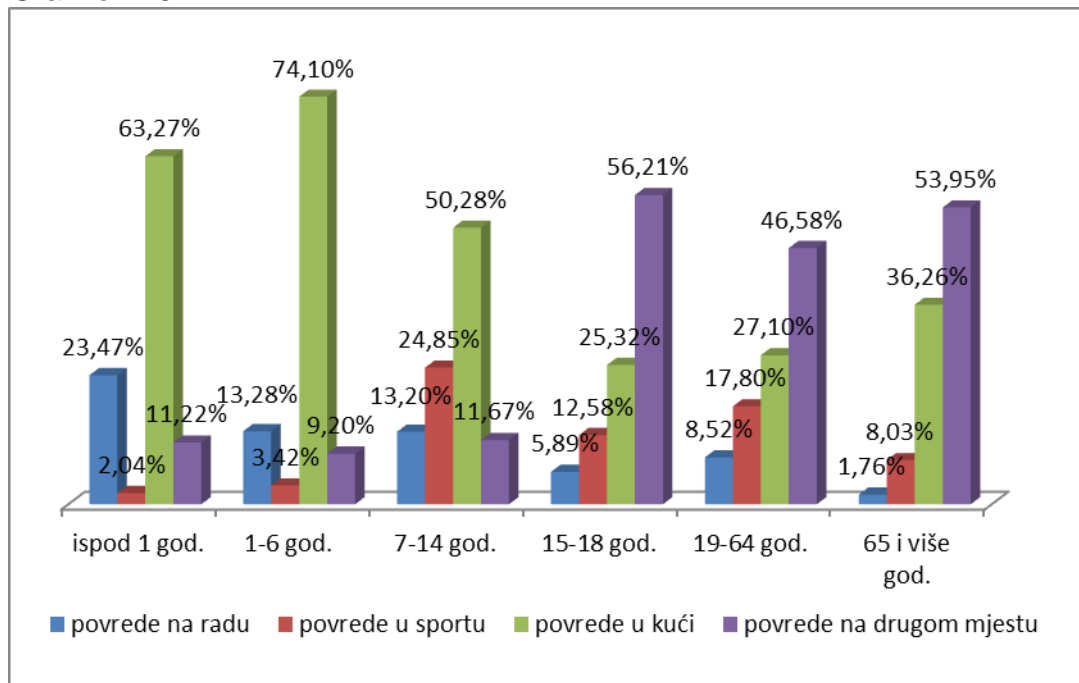
Školska djeca i omladina 15-18 godina života najčešće se povređuju na drugim mjestima (353 ili 56,21%) i u kući (159 ili 25,32%), a zatim u sportu (79 ili 12,58%) i u školi (37 ili 5,89%).

Povrede kod radno-aktivnog stanovništva 19-64 godine života najčešće se dešavaju usljed nezgoda na drugim mjestima (2.088 ili 46,58%) i usljed nezgoda u kući (1.215 ili 27,10%), dok su povrede u sportu zastupljene sa 17,80% (798), a povrede na radu sa 8,52% (382).

Osobe treće životne dobi (65 i više godina) najčešće se povređuju usljed nezgoda na drugim mjestima (430 ili 53,95%) i usljed povreda u kući (289 ili 36,26%), dok povrede u sportu čine 8,03% (64), a povrede na radu su zastupljene sa 1,76% (14).

Traumatizam stanovništva Kantona Sarajeva u 2014. godini, pregled prema dobnim skupinama i mjestu događaja povrede

Grafikon 25.

3.7.1. Saobraćajni traumatizam

Prema podacima MUP-a Kantona Sarajevo u 2014. godini na području Kantona Sarajevo, registrovano je ukupno 10.974 saobraćajne nezgode što predstavlja povećanje za 4,15% u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 10.536 saobraćajnih nezgoda.

Broj registrovanih saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju u 2014. godini je iznosio 191 nezgodu što je za 23,29% manji procenat u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 249 saobraćajnih nezgoda koje su izazvane u alkoholisanom stanju. Učešće saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju u ukupnom broju registrovanih saobraćajnih nezgoda u 2014. godini iznosi 1,74%, što je nešto niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (2,36%). Saobraćajne nezgode izazvane u alkoholisanom stanju u najvećem broju su registrovane na području općina Novo Sarajevo (61 ili 31,94%) i Ilidža (52 ili 27,23%), dok na području općine Trnovo nije registrovana niti jedna saobraćajna nezgoda koja je izazvana u alkoholisanom stanju.

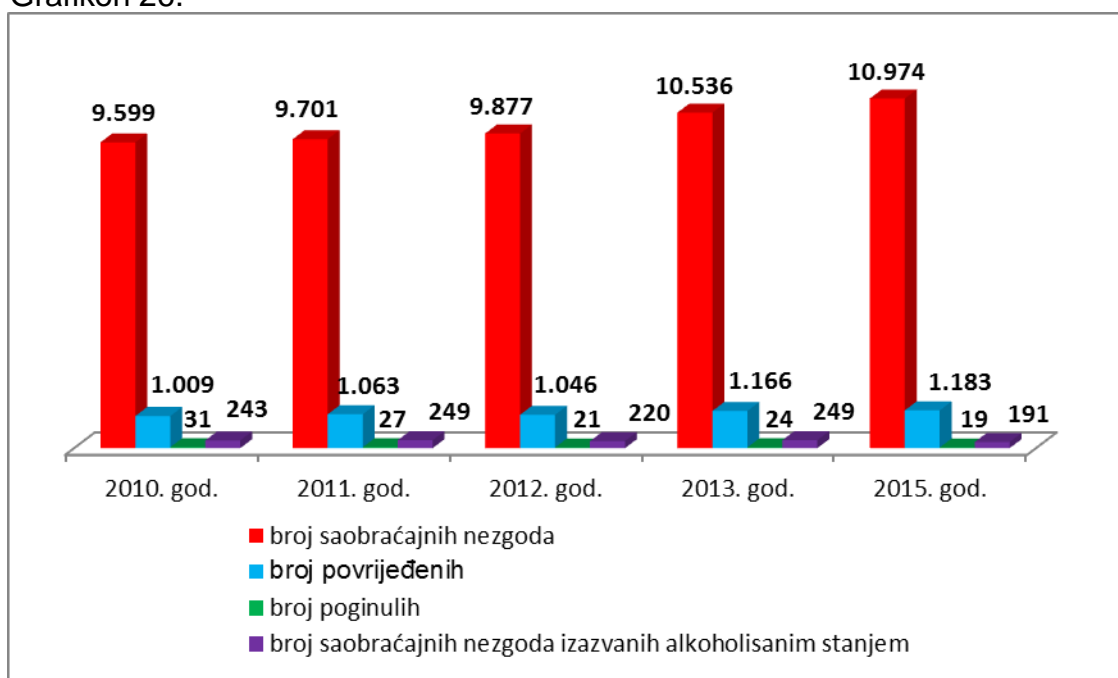
Broj registrovanih povrijeđenih lica u saobraćajnim nezgodama u 2014. godini na području Kantona Sarajevo je bio 1.183 osobe, što je za 1,45% viši procenat u odnosu na 2013. godinu kada je povrijeđeno 1.166 lica, te je i vrijednost stope povrijeđenih u saobraćajnim nezgodama na 100.000 stanovnika u 2014. godini

neznatno veća (265,93) u odnosu na vrijednost ove stope u 2013. godini kada je iznosila 263,40.

Broj poginulih lica u saobraćajnim nezgodama u 2014. godini je 19, što je za 20,83% manje u odnosu na 2013. godinu kada su poginule 24 osobe.

Broj saobraćajnih nezgoda, broj povrijeđenih, broj poginulih osoba u saobraćajnim nezgodama i broj saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju u Kantonu Sarajevo, 2010-2014.godina

Grafikon 26.

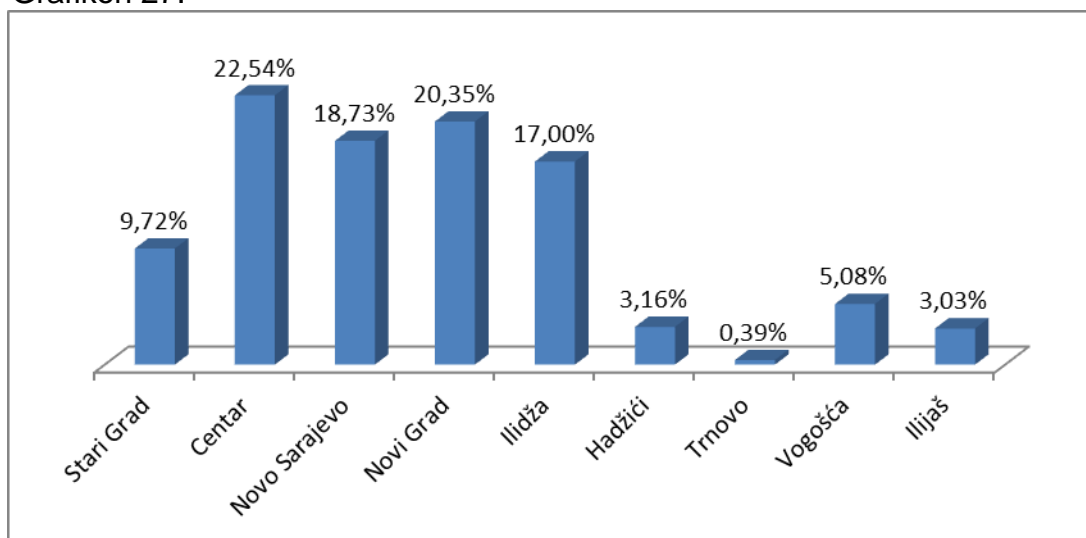

Najveći procenat saobraćajnih nezgoda na području Kantona Sarajevo u 2014. godini desio se na području općina: Centar (2.474 ili 22,54%), Novi Grad (2.233 ili 20,35%) i Novo Sarajevo (2.055 ili 18,73%), dok se najmanji procenat saobraćajnih nezgoda desio na području općina: Trnovo (43 ili 0,39%), Ilijaš (332 ili 3,03%) i Hadžići (347 ili 3,16%).

Saobraćajne nezgode u Kantonu Sarajevo u 2014. godini, pregled prema općinama

Grafikon 27.

3.8. ZARAZNE BOLESTI I IMUNIZACIJA

3.8.1. Kretanje zaraznih bolesti obaveznih prijavi na području Kantona Sarajevo u 2014. godini

Tokom 2014. godine na području Kantona Sarajevo prijavljeno je 5.018 slučajeva obolijevanja od 36 zaraznih bolesti obaveznih prijavi. U odnosu na prethodnu godinu broj oboljelih mnogo je manji (za 30,40%) kada je prijavljeno 7.210 slučajeva obolijevanja od zaraznih bolesti. Ukupan broj prijavljenih slučajeva obolijevanja je manji zbog neažurnog prijavljivanja novootkrivenih slučajeva obolijevanja od Varicellae. Na tabeli broj 23. dat je prikaz oboljenja sa stopom morbiditeta na 100.000 stanovnika.

Broj prijavljenih slučajeva i morbiditet od zaraznih bolesti
(uporedni podaci 2013. i 2014. godine)

Tabela 23.

Red. Broj	Bolest	Šifra	2013.		2014.	
			Broj slučajeva	Mb	Broj slučajeva	Mb
1	2	3	4	5	6	7
1.	Amebiasis	A06	2	0,46	4	0,90
2.	AFP		2	0,46	1	0,23
3.	AIDS	B20-24	2	2,75	1	0,23
4.	Angina streptoc.	J02	281	64,37	135	30,49
5.	Antimirobna rezisten.		7	1,60	20	4,52
6.	Boreliosis	A69	7	1,60	1	0,23
7.	Brucellosis	A23	2	0,46	11	2,48
8.	Echinococcosis	B67	1	0,23	1	0,23
9.	Encephalitis	A85	2	0,46	0	0,00
10.	Enterocolitis ac.	A09	1602	366,95	1077	243,28
11.	Erysipelas	A46	5	1,15	9	2,03
12.	Febris haemorrhagicae	A98	1	0,23	16	3,61
13.	HbsAg kliconoša	Z22	9	2,06		0,00
14.	Herpes zoster	B24	255	58,41	416	93,97
15.	HIV infectio	B20-24	11	2,52	8	1,81
16.	HVA	B15	0	0,00	1	0,23
17.	HVB	B16	28	6,41	27	6,10
18.	HVC	B18	23	5,27	24	5,42
19.	Leptospirosis	A27	1	0,23	8	1,81
20.	Leishmaniasis	B 55	0	0	2	0,45
21.	Lues	A50-53	0	0,00	2	0,45
22.	Malaria	B 54	1	0,23	0	0,00
23.	Meningoencephalitis	G02	3	0,69	4	0,90
24.	Meningitis mening.	A39	0	0,00	1	0,23
25.	Meningitis	G00	1	0,23	0	0,00
26.	Meningitis virosa	A87	2	0,46	0	0,00
27.	Mononucleosis	B27	60	13,74	48	10,84
28.	Morbilli	B05	1	0,23	892	201,49
29.	Nosocomial infec.		235	53,83	410	92,61
30.	Parotitis epid.	B26	49	11,22	27	6,10
31.	Pertussis	A37	3	0,69	18	4,07
32.	Rubeola	B 06	0	0	2	0,45
33.	Q-fever	A87	3	0,69	1	0,23
34.	Salmonellosis	B06	136	31,15	89	20,10
35.	Scabies	B86	151	34,59	360	81,32
36.	Scarlatina	A38	153	35,05	102	23,04
37.	Sepsis	A41	30	6,87	32	7,23
38.	Syphilis	A50- A53	2	0,46	0	0,00
39.	Toxiinfectio al.	A05	165	37,79	126	28,46
40.	Tuberculosis activa	A15- A19	72	16,49	84	18,97
41.	Trichinellosis	B 75	0	0	6	1,36
42.	Varicellae	B01	3902	893,78	1052	237,63
UKUPNO:			7210	1651,50	5018	1133,51

Morbiditet rađen na osnovu procjene broja stanovnika Federalnog zavoda za statistiku (stanje na dan 30.06.2013.godine.)

Najveća stopa morbiditeta od zaraznih bolesti na području Kantona Sarajevo zabilježena je u općini Ilijaš i iznosila je 2343.24, dok se najmanja stopa morbiditeta bilježi u općini Trnovo. Na sljedećoj tabeli dat je prikaz oboljenja od zaraznih bolesti po općinama Kantona Sarajevo sa stopama morbiditeta.

Kretanje zaraznih bolesti po općinama KS u 2014.godini

Tabela 24.

Redni broj	Bolest	UKUPNO:	Općine									
			1 Centar	2 Stari Grad	3 Novo Sarajevo	4 Novi Grad	5 Iliđa	6 Vogošća	7 Hadžići	8 Ilijaš	9 Trnovo	
1.	Amebiasis	4	1			2	1					
2.	Angina streptoc.	135	10	13	9	46	39	2	1	15	0	
3.	Antimikrobna rezistencija	20	7	3	9	0	0	0	0	1	0	
4.	Boreliosis	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	
5.	Brucellosis	11	0	0	0	1	2	4	1	3	0	
6.	Echinococcosis	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	
7.	Enterocolitis ac.	1077	81	93	170	390	297	23	13	7	3	
8.	Erysipelas	9	0	3	2	0	3	0	1	0	0	
9.	F. haemorrhagicae	16	0	1	2	6	3	0	4	0	0	
10.	Herpes zoster	416	66	42	82	105	62	30	20	7	2	
11.	HVA	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	
12.	HVB	27	5	5	3	4	4	3	1	1	1	
13.	HVC	24	6	4	3	8	2	0	1	0	0	
14.	Leishmaniasis	2	0	0	0	1	1	0	0	0	0	
15.	Lues	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0	
16.	Leptospirosis	8	0	0	1	1	3	1	2	0	0	
17.	Meningoencephalitis	4	0	0	0	2	1	0	0	1	0	
18.	Meningitis mening.	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	
19.	Mononucleosis	48	7	7	7	14	10	2	1	0	0	
20.	Morbilli	892	133	91	125	189	154	17	142	40	1	
21.	Nosocomial infec.	410	410	0	0	0	0	0	0	0	0	
22.	Parotitis epid.	27	5	2	5	6	5	3	1	0	0	
23.	Pertussis	18	0	9	3	1	3	1	1	0	0	
24.	Rubeola	2	0	1	0	0	1	0	0	0	0	
25.	Q-febris	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	
26.	Salmonellosis	89	23	9	15	27	8	4	3	0	0	
27.	Scabies	360	42	19	39	85	88	27	28	32	0	
28.	Scarlatina	102	4	8	17	23	29	15	5	1	0	
29.	Sepsis	32	1	2	4	8	3	4	7	2	1	
30.	Tbc	84	6	5	12	20	18	11	7	4	1	
31.	Toxiinfectio al.	120	14	12	29	41	19	3	6	0	2	
32.	Trichinellosis	6	0	0	0	6	0	0	0	0	0	
33.	Varicellae	1052	167	0	532	14	0	17	4	318	0	
TOTAL:		5008	988	330	1069	1005	757	167	249	432	11	
Stope Morbiditeta		1131.25	1413.67	775.01	1456.52	805.66	1277.18	724.89	1095.61	2343.24	440.88	

* U gore navedenoj tabeli nisu uvršteni HIV i AIDS, kao i AFP s obzirom da ne posjedujemo podatke iz kojih općina oboljeli potiču. Morbiditet rađen na osnovu procjene broja stanovnika Federalnog zavoda za statistiku (stanje na dan 30.06.2013)

Prema indikatorima „Zdravlje za sve“ WHO incidenca na 100.000 stanovnika od zaraznih bolesti u Kantonu Sarajevo u 2014. godini prikazana je na slijedećoj tabeli.

Incidenca zaraznih bolesti prema indikatorima „Zdravlje za sve“ WHO

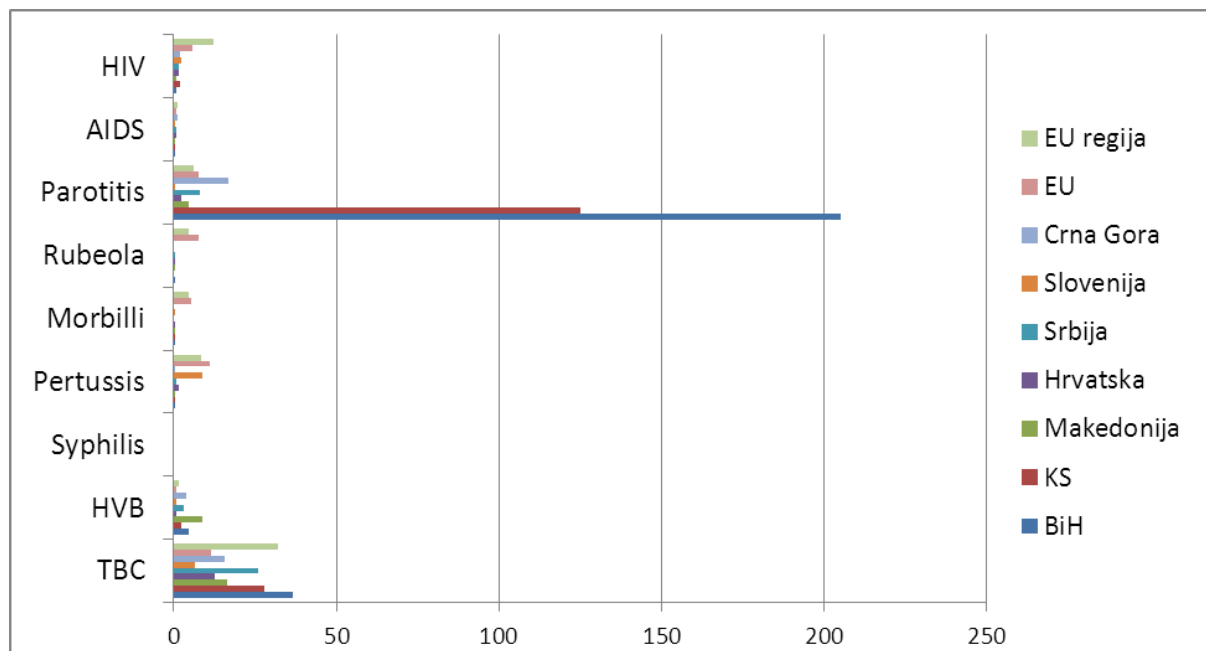
Tabela 25.

Red. Broj	Bolest	Incidenca na 100.000 stanovnika
1.	Tuberculosis	18.97
2.	Hepatitis virosa A	0.23
3.	Hepatitis virosa B	6.10
4.	Syphilis	0.00
5.	Gonorrhoea	0.00
6.	Pertussis	4.07
7.	Morbilli	201.49
8.	Tetanus	0.00
9.	Poliomyelitis acuta - AFP	0.23
10.	Rubeolla	0.00
11.	Parotitis epidemica	6.10
12.	AIDS	0.23
13.	HIV infectio	1.81
14.	HIB	0.00

Prema posljednjim dostupnim podacima (2012. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve“, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, incidenca zaraznih bolesti na 100.000 stanovnika u KS, BiH i izabranim europskim zemljama prikazana je na slijedećem grafikonu.

Incidenca zaraznih bolesti na 100.000 stanovnika u KS, BiH i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 28.

Izvor podataka: WHO; HFA Database 2012. god.

Na slijedećoj tabeli dat je prikaz broja slučajeva TBC (tuberkuloza), prema spolu i godinama starosti na području Kantona Sarajevo u 2014. godini:

Broj prijavljenih slučajeva tuberkuloze prema spolu i godinama starosti

Tabela 26.

TBC	Godine starosti						Spol		Ukupno
	0-6	7-14	15-24	25-49	50-64	65 ≥	M	Ž	
	1	1	8	34	20	20	50	34	84

Deset vodećih zaraznih bolesti u Kantonu Sarajevo za 2013. i 2014. godinu

Tabela 27.

2013.			2014.		
Red. Broj	Bolest	Broj slučajeva	Red. Broj	Bolest	Broj slučajeva
1.	Varicellae	3902	1.	Enterocolitis acuta	1077
2.	Enterocolitis acuta	1602	2.	Varicellae	1052
3.	Angina streptococcica	281	3.	Morbilli	892
4.	Herpes zoster	255	4.	Herpes zoster	416
5.	Nosocomial infections	235	5.	Nosocomial infec.	410
6.	Toxiinfectio alimentaris	165	6.	Scabies	360
7.	Scarlatina	153	7.	Angina streptococcica	135
8.	Scabies	151	8.	Toxiinfectio alimentaris	120
9.	Salmonellosis	136	9.	Scarlatina	102
10.	Tuberculosis activa	72	10.	Salmonellosis	89

Enterocolitis acuta je sa 1.077 prijavljenih slučajeva na prvom je mjestu u redoslijedu vodećih zaraznih oboljenja. Veliki broj oboljelih od zaraznog proljeva, između ostalog, pokazatelj je loših higijensko-sanitarnih, odnosno socijalno-ekonomskih uslova življenja pojedinih skupina stanovništva

Varicellae (Pljuskavice) su zastupljene u visokom procentu, sa 1.052 prijavljena slučaja u 2014. godini. Ako u obzir uzmemo činjenicu da se radi o virusnoj, osipnoj, dječijoj, veoma prenosivoj zaraznoj bolesti, koju u našem okruženju preboluje skoro svako dijete, pljuskavice su dakle jedna od najčešćih zaraznih bolesti dječijeg uzrasta između prve i sedme godine života. Ovu osipnu groznicu prouzrokuje virus Varicella – Zoster iz grupe Herpes virusa. Najčešće se javlja u epidemijama, naročito u dječijim kolektivima, jer se lako prenosi: vazduhom, kapljičnim putem i neposrednim dodiranjem – kontaktom sa oboljelim koji luči virus preko sekreta disajnih puteva i sadržajem mjehurića na koži.

Međutim, evidentan je smanjen broj prijavljenih slučajeva pljuskavica u odnosu na prošlogodišnji izvještajni period. Analizom i evaluacijom svih podataka proizilazi zaključak da je broj prijavljenih slučajeva smanjen zbog neažurnog prijavljivanja novootkrivenih slučajeva obolijevanja, s obzirom da se od 2013. godine ova bolest prijavljuje na zbirnoj prijavi.

J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo je, u pisanoj formi, obavijestio J.U. Domove Zdravlja da je prijavljivanje navedenog oboljenja zakonska obaveza, te se u toku 2015. godine očekuje ažuriranje prijavljivanja.

Morbilli (krzamak, ospice) se sa 892 prijavljena slučaja nalaze na trećem mjestu u redoslijedu vodećih zaraznih oboljenja. Morbilli su visoko zarazna virusna infekcija sa raznolikim simptomima i karakterističnim osipom, te se veoma lako prenose sa osobe na osobu.

U aprilu 2014. godine bilježi se povećan broj oboljelih od krzamaka (morbili) u Kantonu Sarajevo. To je rezultiralo aktivnim nadzorom nad oboljelim i kontaktima, kontrolom vakcinalnog statusa, provođenjem mjera u skladu sa preporukama WHO i ZZJZFBiH te poduzimanjem svih općih mjera regulisanih zakonom. Ubrzo nakon toga, 28.04.2014. godine, od strane Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo, a uz saglasnost Ministarstva zdravstva Federacije Bosne i Hercegovine proglašena je epidemija morbila na području Kantona Sarajevo, kada se pristupilo provedbi protuepidemijskih mjera.

Herpes zoster je sa 416 prijavljenih slučajeva je na visokom četvrtom mjestu u redosljedu vodećih zaraznih bolesti na području Kantona Sarajevo. Herpes zoster je virusna bolest koju izaziva varicella zoster virus (VZV). Karakteriše je bolan osip s plikovima.

VCCT centar

Rad VCCT centra (centar za dobrovoljno, anonimno, povjerljivo savjetovanje i testiranje) odvijao se uobičajenom dinamikom tokom čitave godine. U odnosu na prethodnu godinu zahvaljujući predanosti osoblja, poštivanju svih procedura koje se odnose na rad ovih centara, tokom 2014. godine ukupno su na HIV/HCV testirane 582 osobe. Na sljedećoj tabeli dat je prikaz rezultata testiranja po spolu i vrsti:

Tabela 28.

Mjesec	Ukupno testiranih na HIV/HCV	Ž	M	MSM	IDU	SW	Pozitivan nalaz na HIV
Januar	27	5	7	9	0	6	0
Februar	22	3	8	5	4	2	0
Mart	48	8	11	5	0	24	0
April	34	14	12	6	0	2	0
Maj	35	10	7	5	13	0	0
Juni	71	11	45	4	11	0	0
Juli	74	10	55	8	0	1	0
Avgust	67	7	56	3	0	1	0
Septembar	74	10	53	4	5	2	0
Oktobar	33	9	17	5	1	1	0
Novembar	35	9	19	5	0	2	0
Decembar	62	14	35	9	0	4	0
Ukupno	582	110	325	68	34	45	0

Legenda:

- MSM – muškarci koji imaju seks sa muškarcima,
- IDU – intravenski korisnici droga,
- SW – seksualne radnice.

Od ukupnog broja testiranih osoba (što uključuje predsavjetovanje, testiranje i postsavjetovanje) iz opće populacije je došlo 435 osoba ili 75%, dok je iz rizičnih grupa dobrovoljno pristupilo testiranju 147 ili 25% osoba.

3.8.2. EPIDEMIJE TROVANJA HRANOM

U 2014. godini ukupno su prijavljene 4 sumnje na trovanje hranom od čega su dvije prijavljene kao epidemije. Naime, u prvom slučaju radilo se o Trihinelozu, kada je oboljelo šest osoba, koje su konzumirale kobasice od vepra. Provedene su sve Zakonom predviđene radnje.

U drugom slučaju radilo se o klasičnoj alimentarnoh intoksikaciji, kada su lječarsku pomoć zatražile četiri osobe, koje su zbog intenziteta simptoma hospitalizirane. U saradnji sa inspektorima Sanitarne inspekcije provedene su sve Zakonom predviđene radnje.

U 2014. godini, ukupno je registrovano 546 oboljenja gdje je hrana bila pretpostavljeni i/ili potvrđeni put prijenosa. Svi slučajevi, osim gore navedenih, javljali su se u pojedinačnom obliku, što znači da nije ustanovljen zajednički izvor i put prijenosa infekcije.

Na sljedećoj tabeli dat je prikaz oboljenja gdje je hrana bila pretpostavljeni i/ili potvrđeni put prijenosa, kao i morbiditet od navedenih bolesti na 100.000 stanovnika.

Ukupno registrovana oboljenja gdje je hrana bila pretpostavljeni i/ili potvrđeni put prijenosa i morbiditet na 100.000 stanovnika

Tabela 29.

OBOLJENJE	UKUPNO OBOLJELIH	Mb/100.000
Toxiinfectio alimentaris	120	27.11 ‰
Salmonellosis	89	20.10 ‰
Enterocolitis acuta	328	74.09 ‰
Trichinellosis	6	1.36 ‰
Amebiasis	1	0.23 ‰
Brucellosis	2	0.45 ‰
UKUPNO	546	123,34 ‰

3.8.3. IMUNIZACIJA

Prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti ("Sl. novine Federacije BiH", broj 29/05, Pravilniku o načinu provođenja obavezne imunizacije, imunoprofilakse i kemoprofilakse protiv zaraznih bolesti te o osobama koje se podvrgavaju toj obavezi ("Sl. novine Federacije BiH", broj: 22/07, 19/08, 6/10, 8/11, 12/12, 95/13, 64/14), Naredbi o programu obaveznih imunizacija stanovništva protiv zaraznih bolesti u 2014. godini (Sl. novine Federacije BiH, broj 11/14) imunizacija se vršila kontinuirano tokom cijele godine. Obaveznu imunizaciju obavljaju djelatnici predškolskih i školskih dispanzera J.U. „Dom zdravlja“ Kantona Sarajevo, a vakcinaciju sa BCG vakcinom i prvom dozom Hepatitis B vakcine zdravstveno osoblje Klinike za ginekologiju i akušerstvo KCU Sarajevo i Odjela za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim.Dr Abdulah Nakaš“.

Tokom 2014. godine opskrba svih vakcina iz obaveznog programa imunizacije bila je uredna, izuzev trenutnog nedostatka kombinovane vakcine protiv Difterije, Tetanusa, Pertusisa i Poliomijelitisa (Tetraxim vakcina), ali je taj problem brzo prevaziđen.

Plan Programa imunizacije, Izvještaje o broju vakcinisane novorođenčadi (BCG i HVB-I doza), Izvještaje o broju vakcinisane djece, prema vrsti vakcine i uzrastu djeteta, Izvještaje o stanju-broju vakcina po vakcinalnim punktovima u HES-u J.U. „Dom zdravlja“ Kantona Sarajevo i J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, izvještaje o rasturu – odbačenim dozama vakcina (višedozna pakovanja), mjesečne potrebe za pojedinim vrstama i količini vakcina za nivo Kantona, uz stručnu i tehničku pomoć rade djelatnici RJ za epidemiologiju J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo.

Na osnovu mjesečnih izvještaja iz Klinike za ginekologiju i akušerstvo KCU Sarajevo, Opće bolnice „Prim.dr Abdulah Nakaš“ predškolskih i školskih dispanzera J.U. „Dom zdravlja“ Kantona Sarajevo o broju i vrsti vakcina djece uzrasta od 0 do 18 godina, napravljen je godišnji izvještaj koji je prema sačinjenom planu J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo i preporukama WHO, a koji se odnosi na potreban – zadovoljavajući procenat procjepljenosti djece kako bi se stvorio kolektivni imunitet (kako kod opravdano ili neopravdano nevakcinisane djece ne bi došlo do pojave neke vakcinopreventabilne bolesti), konstatacija je da je procenat pokrivenosti djece u primoimunizaciji zadovoljavajući, dok u revakcinaciji nije.

Osnovni razlog za nedostatan procenat pokrivenosti pojedinim vrstama vakcina prema uzrastu treba tražiti u nezainteresiranosti kako roditelja tako i djece školskog uzrasta, te jakoj antivakcinalnoj kampanji koja, već niz godina, djeluje na području Kantona Sarajevo.

Posebno treba da se istakne dobra saradnja između djelatnika odgovornih za provedbu imunizacije JU „Dom zdravlja“ Kantona Sarajevo i RJ za epidemiologiju J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, pošto se svi trenutni problemi rješavaju odmah, što je veoma značajno za ovaj segment rada.

Na sljedećoj tabeli dat je Izvještaj o provođenju imunizacije za 2014. godinu u Kantonu Sarajevo.

Godišnji izvještaj o provedenoj imunizaciji za 2014. godinu

Tabela 30.

VRSTA VAKCINE		Ciljna grupa /kohorta/ djece prema programu imunizacije			Djeca drugih dobnih skupina/ nevakcinisana prema programu imunizacije		
		Broj planiranih	Broj imuniziranih	%	Broj planiranih	Broj imuniziranih	%
		1	2	3	4	5	6
PRIMOIMUNIZACIJA	BCG	4500	4486	99,7		18	
	Hep B 1	4500	4497	99,9		14	
	Hep B 2	4170	4126	98,9		40	
	Hep B 3	4170	3483	83,5		103	
	DTPa+IPV 1	4170	3885	93,2		72	
	DTPa+IPV 2	4170	3694	88,6		76	
	DTPa+IPV 3	4170	3474	83,3		105	
	HiB 1	4170	3862	92,6		9	
	HiB 2	4170	3601	86,4		8	
	MMR	4050	3684	91,0		329	
REVAKCINACIJA	HiB	3900	2456	63,0		7	
	OPV 1	3900	2379	61,0		202	
	DTPa+IPV	3800	1631	43,0		0	
	OPV 2	1600	1181	73,8		487	
	MMR	3600	3491	97,0		468	
	DT (pro adult)	3300	2157	65,6		43	
	DT ped	1200	1193	99,4		172	
	OPV 3	3300	2385	72,3		30	
	Ana TE	3650	3604	98,7		86	
	Synflorix		3		0		
	Pneumo 23		0		0		

Analizom svih podataka koji se odnose za redovan program imunizacije može se konstatovati da tokom izvještajnog perioda (2014. godine) nije bilo prekida u obaveznom programu imunizacije djece od 0 do 18 godina života, te je procenat procjepljenosti djece od 0 do 18 godina u primoimunizaciji bio je zadovoljavajući u odnosu na revakcinaciju.

4. OKOLIŠ I ZDRAVLJE

4.1. PROCJENA STANJA VODOSNABDIJEVANJA

Vodosnabdijevanje za područje Kantona Sarajeva osigurava se iz bunarskih postrojenja u količini od 2.700-3.000 l/s, što zadovoljava 90, 00% dnevnih potreba, te iz prirodnih izvora u količini od 350 l/s. Ukupne raspoložive količine vode kreću se od 3.180 do 3.440 l/s. Distributivni sistem za vodosnabdijevanje Sarajeva je komplikovan. Prepumpavanje vode vrši se u više stepeni i podiže sa 490 m.n.m. do 850 m.n.m. Postoje 43 zone snabdijevanja sa 35 bunara, 52 rezervoara (93.000 m³ rezervoarskog prostora) i 26 pumpnih stanica¹.

Šest sarajevskih općina (Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi Grad, Ilidža i Vogošća) sa 92,00% stanovnika, snabdijeva se vodom putem jedinstvenog sistema, kojim upravlja JKP Vodovod i kanalizacija Sarajevo. Općine Hadžići, Ilijaš i Trnovo imaju nezavisne sisteme vodosnabdijevanja i svoja odgovarajuća javna preduzeća. Gubici vode u mreži veći su nego u periodu nakon interventnih mjera sanacije iza rata, kada su u junu 2000. godine sa preko 70,00% umanjeni na oko 56,00 %. JKP Vodovod i kanalizacija smatra da se oko 50,00 % vode gubi u dotrajaloj mreži, kao i da se velike neregistrirane količine vode troše putem bespravnih cjevovoda i priključaka.

Centralnim sistemima vodosnabdijevanje u Kantonu Sarajevo upravljaju četiri (4) komunalna preduzeća, koja su organizovana kao javna komunalna preduzeća u vlasništvu kantona i općina. Prema zvaničnim statističkim pokazateljima u odnosu na broj stanovnika, u Kantonu Sarajevo je oko 95,74% stanovnika priključeno na vodovod (Tabela 31.).

Pregled centralnih i lokalnih vodovodnih sistema na Kantonu Sarajevo

Tabela 31.

Redni broj	Centralni vodovodni sistemi	Broj korisnika	Broj korisnika na lokalnim vodovodima pod nadzorom	Broj korisnika na vodovodima bez nadzora
1.	Područje šest Sarajevskih općina	392.327	7.356	683
2.	Općina Ilijaš	16.000	2.500	1.374
3.	Općina Hadžići	15.983	...	7.000
4.	Općina Trnovo	1.600	...	28
UKUPNO :		425.910	9.856	9.085

Izvor: Podaci dobijeni od nadležnih službi Općina i JKP na Kantonu Sarajevo

¹ Podaci su preuzeti službene web stranice JKP Vodovod i Kanalizacija www.viksa.ba.

Dio stanovnika snabdijeva se iz vodovoda lokalnog značaja, a određeni broj individualno, putem manjih vrela i bunara. Prema raspoloživim podacima, 4,26% ili 18.941 korisnika svoje potrebe za vodom zadovoljava putem individualnih, grupnih ili lokalnih vodovoda kojim gazduju lokalne zajednice i odbori za vodu sastavljeni od predstavnika građana.

U proteklom periodu značajan broj domaćinstava, pretežno u prigradskim naseljima na graničnim dijelovima općina, nisu koristili pitku vodu iz gradske vodovodne mreže, jer ista nije ni postojala. Izgradnja vodovodne mreže do tih naselja dugoročno zahtijeva velika finansijska sredstva, a u mnogim slučajevima i dodatna tehnička rješenja.

J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo prati kvalitet vode za piće iz 61 većeg vodovodnog sistema, shodno Zakonu o komunalnim djelatnostima na području devet općina KS, dok bi ostale individualne vodovode trebali pratiti građani korisnici-prema Zakonu o vodama („Službene novine Federacije BiH“, broj 70/06), kojim se uređuje način upravljanja vodama unutar teritorije Federacije BiH.

4.1.1. Vodovodni sistemi

Snabdijevanje pitkom vodom na području općina Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi Grad, Ilidža, Vogošća i općine Trnovo (olimpijskih planina Bjelašnice i Igmana) obezbjeđuje se, najvećim dijelom (87,00%) eksploatacijom podzemnih voda iz aluvijalnih naslaga u Sarajevskom polju. Vrijednosti sadašnje specifične potrošnje vode domaćinstava iznose oko 120 l/st.dan, a privrede oko 64 l/st.dan.

Širenjem grada Sarajeva uvećavao se broj stanovnika a time i potreba za velikom količinom pitke vode, a prema gruboj procjeni, trenutni gubici po osnovu dotrajale mreže, procjenjuju se na max cca 65,00%.

Vodovodni sistem općine Ilijaš zasniva se na korištenju voda rijeke Misoče kao jedinog izvorišta koje je uključeno u sistem. Procjenjuje se, da javno vodosnabdijevanje pokriva oko 80,51% potrošača.

JKP „Komunalac“ d.o.o. Hadžići upravlja sa petnaest vodovodnih sistema čime se obezbjeđuju osnovni uslovi života i rada građana i ostalih subjekata na području općine Hadžići. Oko 69,54% stanovnika općine Hadžići koristi se vodovodom koje održava Javno komunalno preduzeće „Komunalac“ d.o.o. Hadžići, a ostalih 30,45% stanovnika se snabdijeva sa nekog od individualnih vodovoda. Prema evidenciji Zavoda trideset i sedam (37) lokalnih vodovoda na Općini Hadžići nije uključeno u sistem kontrole, higijenskog nadzora i dezinfekcije.

Prema podacima općine Trnovo iz 2014. godine, snabdijevanje stanovnika vodom riješeno je preko gradskih vodovoda u urbanom dijelu Trnova, Igmana i Bjelašnice, te dijelom i naseljenih mjesta u Kijevu (za 50,00%), dok su ostala sela i zaseoci vodosnabdijevanje riješili kaptiranjem izvora i izgradnjom lokalnih seoskih vodovoda iz sopstvenih resursa ili iz pomoći donatora i općine. Upravljanje i održavanje vodovoda vrši KJKP „Vodovod i kanalizacija“ iz Sarajeva za vodovodni sistem Hrasnica – Bjelašnica, a lokalne seoske vodovode održava JKP „Trnovo“.

4.1.2. Monitoring kvaliteta vode za piće

Internu kontrolu kvaliteta Sarajevskog gradskog vodovoda vrši laboratorija "KJKP Sarajevskog vodovoda" sa odgovarajućom opremom i stručnim osobljem. Eksternu kontinuiranu kontrolu sirove vode izvorišta-četiri bunara Sokolović kolonija vrši J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u saradnji sa Ministarstvom zdravstva Kantona Sarajevo od 2003.godine, a monitoring kvaliteta pitke vode iz distributivne mreže gradskog vodovoda, od januara 2006.godine. Sirove vode izvorišta zahvaćenih za vodoopskrbu ispituju se ili po programu nacionalnog monitoringa površinskih i podzemnih voda ili po programima interne kontrole komunalnih društava koji upravljaju vodovodima. Eksternu kontrolu kvaliteta vode za piće iz lokalnih vodovoda vrši J.U. Zavod za javno zdravstvo KS jedanput mjesečno prema postojećim Ugovorima.

Praćenje kvaliteta vode za piće vrši se u skladu sa standardima propisanim u Zakonu o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti ("Sl. novine FBiH" broj 29/05), Zakona o zdravstvenoj zaštiti ("Sl. novine FBiH", broj 46/10.), Zakona o vodama ("Sl. novine FBiH" broj 70/06), Zakona o zaštiti voda, Zakona o zaštiti prirode, Zakona o zaštiti okoliša ("Sl. novine FBiH" broj 33/03.), Zakona o izmjenama dopunama zakona o zaštiti okoliša („Sl.novine Federacije BiH“, broj 38/09), zatim u skladu sa Pravilnikom o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće ("Sl.glasnik BiH" broj 40/10.), Odlukom o higijenskim i sanitarno-tehničkim uslovima na bazenima na području grada Sarajeva (Odluka br. 01-50-1/74 od 18.04.1974. godine) i smjernicama SZO kako bi se osiguralo zdravlje stanovnika.

U 2014. godini uzorkovana je voda iz javnih, privrednih, poslovnih i privatnih objekata na laboratorijske analize i ocjenu higijenske ispravnosti sistematski i prema utvrđenom programu.

Rezultati ispitivanja higijenske ispravnosti vode za piće, površinskih i voda za rekreaciju i kupanje

Tabela 32.

R/b	MJESTO UZIMANJA UZORKA	Broj uzoraka	Mikrobiološka analiza		Fizičko-hemijska analiza	
			Odgovara	Ne odgovara	Odgovara	Ne odgovara
1.	Izvorište BSK	88	44	0	44	0
2.	Sarajevski vodovod	176	88	0	88	0
3.	Misoča Ilijaš	72	48	0	24	0
4.	Tehnički prijem	52	24	2	23	3
5.	M.I.Ovako	55	47	2	4	2
6.	M.I.Brajlović	26	24	0	2	0
7.	Spanish market	24	12	0	12	0
8.	Argeta	85	84	1	0	0

Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u
Kantonu Sarajevo u 2014. godini

9.	Brojler	24	24	0	0	0
10.	K.J.U.Kampus	9	8	0	1	0
11.	O.Š.Por. Ef.Ramić	6	6	0	0	0
12.	Lokalni vodovodi općine	336	237	12	74	13
13.	Poplave	141	68	9	53	11
14.	Zahtjevi klijenata	62	27	11	16	8
15.	Bazeni	880	688	8	182	2
16.	Javne česme	11	10	1	0	0
17.	Vrelo Bosne	24	4	8	10	2
18.	Rijeke K.S.	10	1	4	5	0
19.	FMUP	4	2	0	2	0
UKUPNO:		2.085	1.446	58	540	41

U 2014. godini konstatuje se mikrobiološka kontaminacija kod 2,78%, a fizičko-hemijska neispravnost kod 1,96% ukupno uzetih uzoraka vode. Najveći broj od 2,15% neispravnih uzoraka utvrđen je iz lokalnih vodovodnih sistema. Uzroci mikrobiološke neispravnosti su povećan broj aerobnih mezofilnih bakterija, kao i prisustvo koliformnih bakterija i streptokoka fekalnog porijekla. Uzroci fizičko-hemijske neispravnosti su boja, mutnoća i povišene vrijednosti organskih materija. Utvrđena variranja mikrobiološke i fizičko-hemijske neispravnosti vode iz lokalnih vodnih objekata u skladu su sa stanjem vodnih objekata, meteorološkim uticajima, nedovoljnim mjerama zaštite izvorišta, što upućuje na potrebu investicionih ulaganja u sistem zaštite izvorišta i prečišćavanja vode do traženog kvaliteta za ljudsku upotrebu.

Higijenska ispravnost vode za piće iz sistema centralnog vodosnabdijevanja je kontinuirano odgovarala propisima Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće. Monitoringom su obuhvaćeni bunari BSK sa sirovom vodom i distributivna mreža Sarajevskog, Ilijaškog i Hadžičkog vodovoda. Redovnim informacijama obaviještavani su Ministarstvo zdravstva, Kantonalna uprava za inspekcijske poslove inspektorat za sanitarne, zdravstvene i farmaceutske poslove i službe Općina.

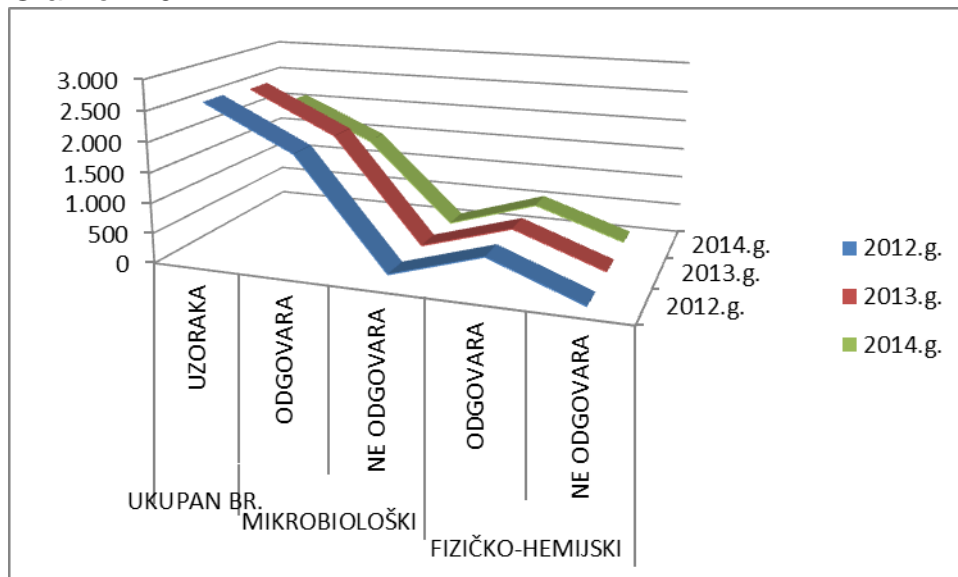
Analizom rezultata izvršenih pretraga vode za piće iz lokalnih vodovoda po Ugovoru sa pet općina Kantona Sarajevo, utvrđeno je, da od ukupno 336 analiziranih uzoraka 311 odgovara, a 25 ne odgovara propisima Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće ("Sl.glasnik BiH" broj 40/10.). Na osnovu urađenih analiza predložene su mjere standardne metodologije, koje su brzo provodive ali istovremeno ne predstavljaju najbolje moguće tehničko rješenje. Optimalna rješenja iziskuju velike troškove što bi implementaciju odgodilo na duže vrijeme i time bi postojeće stanje ostalo nepromijenjeno.

Podaci o organoleptičkim, fizičko-hemijskim i mikrobiološkim osobinama uzoraka vode za 2012, 2013 i 2014.godinu ocjenjivani su u odnosu na maksimalno dopuštene koncentracije (Grafikon 29).

Korelacija između uzetih uzoraka i broja neispravnih uzoraka vode u 2012, 2013 i 2014. godini

Grafikon 29.

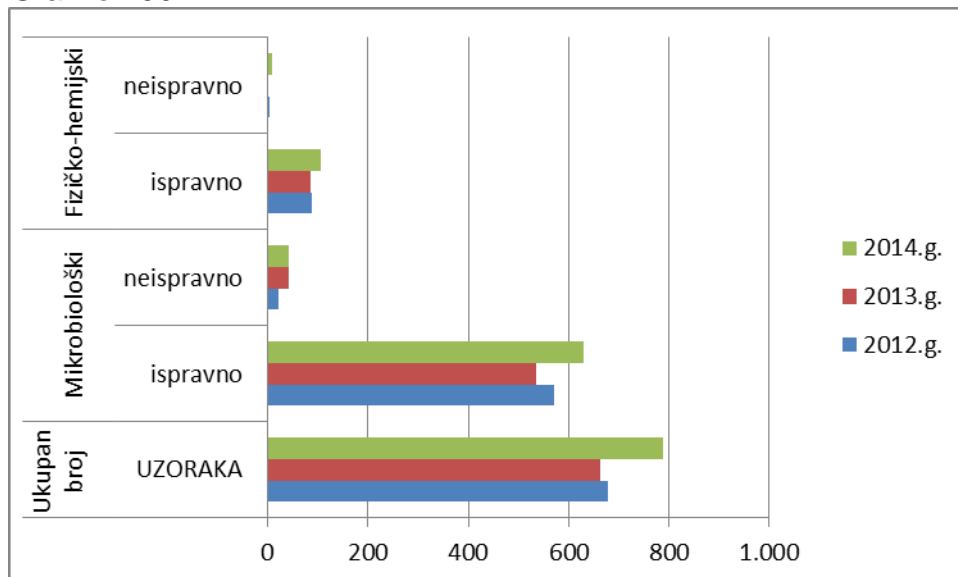

Radna jedinica za zaštitu i unapređenje životne sredine odjeljenje za komunalnu higijenu izvršila je 2085 uzorkovanja, od toga 1504 na mikrobiološke i 581 na fizičko hemijske pretrage. Poređenjem rezultata ispitivanja uslova i ispravnosti vode iz vodoopskrbnih objekata u periodu od tri godine, evidentan je uticaj kontinuiranog nadzora, monitoringa i provođenja preventivnih mjera standardne metodologije, koje su doprinijele poboljšanju sanitarno - higijenskih uslova na području Kantona Sarajevo.

JKP "Komunalac" d.o.o. Hadžići vrši nadzor, kontrolu i održavanje šesnaest vodovodnih Sistema. Laboratorije Zavoda vrše ispitivanje uzoraka vode na zdravstvenu ispravnost iz navedenih sistema (Grafikon 30.).

Poređenje kvaliteta vode za piće iz vodovodnih sistema na općini Hadžići po godinama

Grafikon 30.

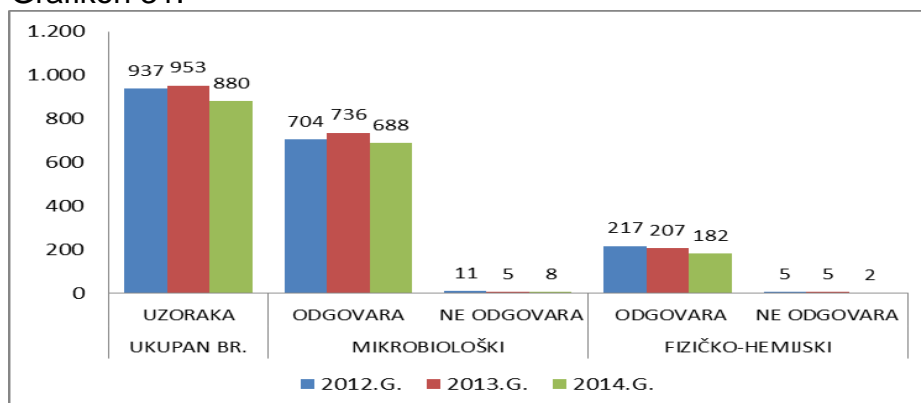
Analizom izvještaja o mikrobiološkim i fizičko-hemijskim ispitivanjima utvrđeno je, da su uzorci uzeti iz distributivne mreže krajnjeg korisnika kontinuirano zadovoljavali propisane standarde. Mikrobiološka neispravnost utvrđena je u sirovoj vodi zbog neadekvatnih mjera zaštite izvorišta, narušavanja prirodnog biološkog pokrova i nelegalne sječe šuma.

J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo redovno vrši kontrolu bazenske vode na mikrobiološku i povremeno na fizičko - hemijsku ispravnost. Od 880 ukupno uzetih, 870 analiziranih uzoraka odgovara, a 10 ne odgovaraju propisima Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće ("Sl.glasnik BiH" broj 40/10.).

Poređenjem rezultata ispitivanja higijenske ispravnosti vode iz bazena za kupanje i rekreaciju 2012, 2013. i 2014.godina evidentno je smanjenje broja uzetih uzoraka i porast mikrobiološki neispravnih uzoraka u 2014. godini (Grafikon 31.)

Uporedni prikaz higijenske ispravnosti vode iz bazena za kupanje i rekreaciju po godinama

Grafikon 31.

Aktivnosti J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u vezi sa stanjem na područjima ugroženim poplavama na području Kantona Sarajevo u periodu od 14. maja do 11. avgusta 2014.godine:

Aktivirane su mobilne ekipe za hitnu procjenu higijensko-epidemiološke situacije na terenu, te poduzeo mjere zaštite stanovništva od zaraznih bolesti. U tom smislu ostvarena je saradnja sa Kantonalnim štabovima civilne zaštite i sa drugim sektorima u ovisnosti od poduzetih aktivnosti (Općine, Mjesne zajednice, Sanitarna inspekcija, JKP preduzeća, i dr.).

Aktivirana je primjena standardnih i operativnih procedura u uslovima prirodne nesreće, a u vezi očekivanih akutnih crijevnih zaraznih oboljenja, procedure za higijensko-profilaktičku dezinfekciju površina i procedure za osiguranje higijenski ispravne vode za piće u ugroženim područjima. Posebna pažnja posvećena je provođenju svih opštih i posebnih mjera zaštite stanovništva od zaraznih bolesti. Uspostavljen je aktivan nadzor nad zaraznim bolestima, dostavljanje svakodnevnih informacija i podataka o stanju na terenu, kao i izvještaja o poduzetim mjerama.

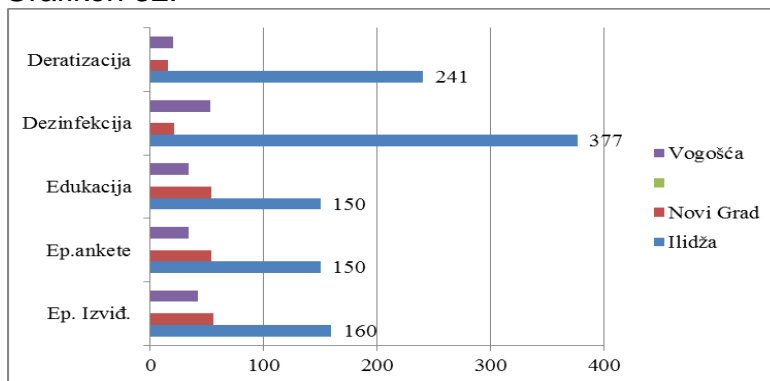
Pripremljene su neophodne vakcine, a prema epidemioškim indikacijama (zarazne žutice i antitetanusa). Nabavljeno je 17 kg natrijevog dikloroizocijanurat dihidrata (Izosana G) za opštu dezinfekciju predmeta i površina, 53 kg rodenticida za uništavanje kućnih miševa i štakora, 200 litara Aqua Dez 0,4% rastvora hlordioksida za dezinfekciju vode za piće, a sve za potrebe Kantona Sarajevo.

Sačinjen je letak: „Preporuke građanstvu za ponašanje nakon poplava“ koji je bio dostupan na internet stranici Zavoda, a koji su HE ekipe Zavoda distribuirali stanovništvu preko Mjesnih zajednica i volontera Crvenog križa/krsta na sva ugrožena područja.

Provedeno je kontinuirano aktivno praćenje higijensko-epidemiološke situacije i provođenje preventivnih i protivepidemijskih mjera.

Provedene operativne aktivnosti na područjima ugroženim poplavama na Kantonu Sarajevo

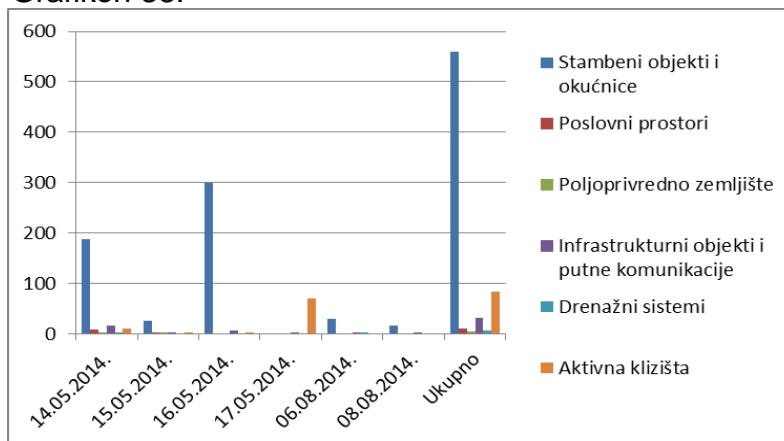
Grafikon 32.

U poplavljenim područjima provodene su preventivne mjere pojačane dezinfekcije. Stručne ekipe Kristala d.o.o., Sanitacije d.o.o. i Deratizera d.o.o. uz nadzor predstavnika J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u akciji deratizacije obuhvatile su 277 domaćinstava sa pomoćnim objektima, zelenim površinama i obalama lokalnih površinskih voda.

Prikaz objekata, sistema i lokacija ugroženih poplavama po danima

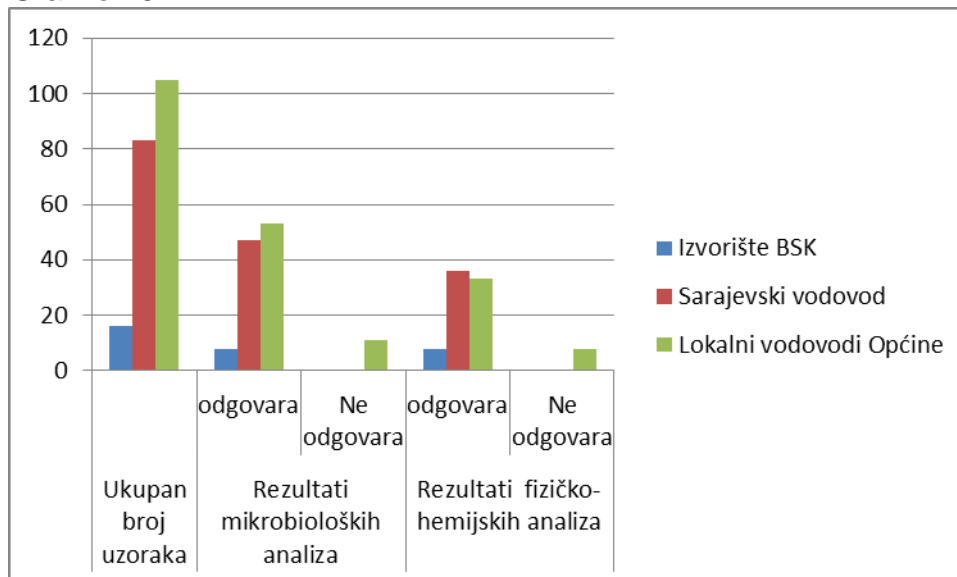
Grafikon 33.

Ekipe J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo kontinuirano su pratile kvalitet vode centralnih i lokalnih vodovoda na određenim tačkama na mreži, a ispitivanja su se odnosila na mikrobiološku i fizičko-hemijsku ispravnost vode za piće (Grafikon 34).

Rezultati ispitivanja uzoraka vode za piće iz vodoopskrbnih objekata u periodu elementarnih nepogoda-poplava na Kantonu Sarajevo

Grafikon 34.

Voda iz distributivne mreže Sarajevskog gradskog vodovoda na mjestu krajnjeg potrošača kontinuirano je odgovarala propisima Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće ("Sl.glasnik BiH" broj 40/10).

Tokom majskih poplava došlo je do pogoršanje stanja mikrobiološkog kvaliteta vode sa trendom značajnog variranja fizičko-hemijske ispravnosti vode iz lokalnih vodnih objekata, u skladu sa stanjem okoliša, vodnih objekata i meteorološke situacije.

Po preporukama Zavoda općine su putem fizičkih i pravnih lica obezbijedile hlorisanje vode, provođenje dezinfekcije i hiperhlorinacije rezervoara i distributivne mreže, te urgentno uvezivanje u stalni kontrolni sistem.

4.1.3. Zagađenost riječnih tokova i jezera i njihovi potencijalni zagađivači

Zagađivači koji utiču na kvalitet voda u Kantonu Sarajevo mogu se podijeliti u dvije podgrupe: koncentrisani i rasuti ili disperzni. Koncentrisana zagađenja prvenstveno potiču od naselja raspoređenih po slivnim područjima rijeka ili kao proizvod privredne djelatnosti stanovništva. Otpadne vode se uglavnom mogu klasifikovati na otpadne vode stanovništva, poljoprivrede, uzgoja stoke i otpadne vode industrije. U ovom momentu glavni zagađivači voda u Kantonu Sarajevo su otpadne vode stanovništva (komunalne otpadne vode).

Prikaz analiza kvaliteta i zagađenosti rijeka na području Kantona Sarajevo

Tabela 33.

Mjerno mjesto	Broj uzoraka	Mikrobiološka analiza		Fizičko-hemijska analiza	
		odgovara	Ne odgovara	odgovara	Ne odgovara
Vrelo Bosne	24	4	8	10	2
Rijeke K.S.	10	1	4	5	0
UKUPNO	34	5	12	15	2

Po pokazateljima, indikativan je teret zagađenja od komunalnih otpadnih voda. U kategoriju rasutih zagađivača se svrstavaju svi oni izvori zagađenja koji se emituju preko široke površine i na taj način negativno utiču na kvalitet površinskih voda. Pod prirodnim rasutim zagađenjem podrazumijeva se unos površinskog sloja zemljišta koje zajedno sa ostalim organskim materijama spiranjem dolazi do vodotoka. Druga vrsta rasutog zagađenja uglavnom potiče od mnoštva individualnih domaćinstava raspoređenih po slivnom području, otpadnih voda od uzgoja stoke, kao i od spiranja poljoprivrednih površina na kojima se primjenjuju vještačka đubriva. Na osnovu dosadašnjih analiza udio koncentrisanih i rasutih zagađivača je ujednačen. Pored pobrojanih zagađivača bitno je pomenuti i zagađenja koja nastaju od izgrađenih saobraćajnica koje se pružaju uz navedene vodotoke. Uticaji se ogledaju kroz spiranje saobraćajnica usljed padavina i unosom ulja i masti u korita rijeka. Drugi uticaj se ogledaju indirektno kroz povećanje inteziteta saobraćaja i unosa olova i sumpora. Treći mogući utjecaj se može javiti putem incidentnog zagađenja kroz saobraćajne nesreće vozila koja prevoze opasne materije. Ove posljedice, na kvalitet voda, mogu biti katastrofalne.

4.1.4. Sistem za odvodnju oborinskih i otpadnih voda

Oko 75,00% stanovništva, na urbanom području Kantona Sarajevo, služi se kanalizacionim sistemom za prikupljanje otpadnih voda, a eliminacija otpadnih voda putem septičkih jama vrši se kod 25,00% stanovnika.

Područje izgrađene kanalizacije nalazi se duž rijeke Miljacke, rijeke Željeznice i njihovih drugih pritoka. Centralni dio, odnosno Grad Sarajevo (Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo i Novi Grad) drenira ka rijeci Miljacki, dok se područje Ilidže drenira prema rijeci Željeznici, a područje Vogošće prema potoku Vogošća. Naseljeni dijelovi unutar Kantona Sarajevo, Ilijaš i Trnovo nisu u navedenom sistemu i pod ingerencijom KJKP "VIK", dok je naselje Hadžići priključeno na sistem, ali nije u nadležnosti KJKP "VIK".

Prema podacima JKP "Vodostan" Ilijaš, postoji izgrađena kanalizaciona mreža za odvođenje otpadnih voda za oko 80,00% stanovnika, dok ostali dio stanovništva vrši zbrinjavanje na neadekvatan način.

JKP "Komunalac" d.o.o. Hadžići upravlja sa tri kanalizaciona sistema (Hadžići, Pazarić i Tarčin) i kolektorom Hadžići - Mostarsko raskršće - Blažuj, na koja je priključeno 6.360 korisnika, tj. oko 38,84% stanovnika. Kanalizacioni sistem «Tarčin» direktno je uključen u vodotok Bijele rijeke (sliv Bjelašnica i Korča), bez uređaja za prečišćavanje, pokriva oko 53,00% korisnika vodovodnog sistema «Mehina luka» Tarčin. Kanalizacioni sistem «Pazarić» sa urađenim privremenim ispustom u rijeku Zujevinu, bez ikakvog uređaja za prečišćavanje sa cca 30,00% ukupnih korisnika vodovodnog sistema «Kradenik» Pazarić. Na kanalizacioni sistem i kolektor Hadžići je priključeno oko 55,00 % korisnika vodovodnih sistema «Krupa» Hadžići, «Bijele vode- Ormanj I» Hadžići i «Malotina» Binježevo.

Urbani dio Trnova koristi kanalizacioni sistem RS. Područje Igmana i Bjelašnice se snabdijeva vodom iz sistema KJKP „Vodovod i kanalizacija” iz Sarajeva i koristi njihov kanalizacioni sistem. Osim urbanog dijela Trnova, Igmana i Bjelašnice naseljena mjesta nemaju izgrađene kanalizacione sisteme. U toku je izgradnja kanalizacionih sistema na području općine kroz izgradnju kolektora u mjesnim zajednicama.

Veći dio naselja i sela koji nisu obuhvaćeni izgrađenim kanalizacionim sistemima, odvodnju otpadnih voda vrši preko septičkih jama. Koncentrisanom gradnjom a izgradnjom neadekvatnih septičkih jama, javljaju se problemi neuslovnog stanovanja, izlivanja sadržaja i nekontrolisanog oticanja. Neka područja imaju urađene lokalne seoske kanalizacije, koje se provode do najbližeg vodotoka.

4.1.5. Uklanjanje otpada

Analiza postojećeg stanja u upravljanju otpadom ukazuje na dobro stanje sa zbrinjavanjem komunalnog otpada i na nedostatak adekvatne infrastrukture i pratećih propisa za posebne vrste otpada, što za posljedicu ima veliki pritisak na okoliš i rizik za zdravlje stanovništva.

KJKP „RAD“ Sarajevo obavlja djelatnost prikupljanja, transporta i deponovanja komunalnog otpada u Kantonu Sarajevo. Otpad se prikuplja sa područja svih devet općina Kantona Sarajevo, a deponuje se na Gradskoj deponiji u Smiljevićima.

Prikupljanje komunalnog otpada vrši se redovno prema Operativnom planu i programu rada, a u skladu sa Zakonom o komunalnoj čistoći („Službene novine Kantona Sarajevo” broj 11/97). Učestalost prikupljanja se kreće od 2 puta sedmično u padinskim dijelovima grada do 7 puta sedmično u staroj gradskoj jezgri i centralnom dijelu grada. Odlaganje otpada građani vrše u plastičnim kesama (centralni dio grada i stare gradske jezgre), kućnim kantama (padinski dijelovi grada i uske ulice) i najvećim dijelom posudama za otpad-kontejnerima zapremine 1100 i kojih je trenutno cca 8000 kom. raspoređeno na području Kantona Sarajevo.

Deponija „Smiljevići” je savremena sanitarna deponija koja je izgrađena po evropskim standardima. Površina deponije trenutno iznosi 65 ha sa mogućnošću širenja u okolni prostor i produženje vijeka trajanja do 2030. godine.

Na Gradsku deponiju u Smiljevićima u 2014. godini odloženo je cca. 234 000 t otpada od čega je 69,00% komunalnog otpada, 18,00% zemlje i 12,00% građevinske šute. Otpad koji je prihvaćen na deponiji, a ne predstavlja komunalni otpad iskorišten je u tehnologiji sanitarnog odlaganja otpada, tako da se otpad zemlje iskorištava kao inertni materijal za prekrivanje komunalnog otpada, a građevinska šuta za izgradnju pristupnih puteva na deponiji.

Prema dosadašnjim raspoloživim podacima dobivenim od strane javnih komunalnih poduzeća produkcija otpada iznosi 386 kg/stan/godišnje u Kantonu Sarajevo.

Jedan broj stanovnika ima neodgovoran odnos prema otpadu što kao krajnji rezultat ima stvaranje nelegalnih deponija koje utiču na zagađenje prirode, urbanih sredina, vode, zemljišta i zraka. Nelegalne deponije se u najvećem dijelu formiraju na zemljištu koje je državno vlasništvo kao i u predjelima šumskih pojasa.

4.2. KVALITET ZRAKA

4.2.1. SISTEM PRAĆENJA KVALITETA ZRAKA U KANTONU SARAJEVO

Sistem praćenja kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo obuhvata slijedeće aktivnosti:

1. svakodnevni rad na prikupljanju podataka sa mjernih stanica i mjernih uređaja,
2. izrada dnevnih informacija o radu analizatora i prezentacija na Web-stranicisvih promjena,
3. komentar informacija, izrada preporuka i uputstava za pojedine populacione skupine stanovništva,
4. kontinuirano praćenje promjena u kvalitetu zraka i izvještavanje prema Operativnom štabu s prijedlozima proglašenja epizoda prema Planu interventnih mjera za slučajeve prekomjerne zagađenosti zraka na području KS.
5. obaveza obavještanja stanovništva (web stranica, putem slanja dopisa nadležnom ministarstvu koje putem press službe KS ostvaruje kontakt sa medijima) za slučajeve povećanog zagađenja s preporukama o načinu ponašanja u takvim izvanrednim okolnostima,
6. analiza dobivenih trenutnih vrijednosti s vrijednostima predhodnih godina uz preporuke za naredni period u cilju boljeg upravljanja kvalitetom zraka na području Kantona.

4.2.2. MONITORING KVALITETA ZRAKA

Monitoring kvaliteta zraka obuhvata:

- 1) kriterije za određivanje minimalnog broja mjernih mjesta i lokacija za uzimanje uzoraka u slučaju fiksnih mjerenja i u slučaju kada su fiksna mjerenja dopunjena indikativnim mjerenjima ili postupcima modeliranja, a sve u zavisnosti od namjene površine, sadržaja i kapaciteta,
- 2) metodologiju mjerenja i ocjenjivanja kvaliteta zraka (referentne metode mjerenja i kriteriji za ocjenjivanje koncentracija),
- 3) zahtjeve u pogledu podataka koji se koriste za ocjenjivanje kvaliteta zraka;
- 4) način obezbjeđenja kvaliteta podataka za ocjenjivanje kvaliteta zraka (prema zahtjevu standarda BAS EN ISO/IEC17025),
- 5) obim i sadržaj informacija o ocjenjivanju kvaliteta zraka.

Zahtjevi kvaliteta zraka su:

- 1) granične vrijednosti zagađujućih materija u zraku,
- 2) gornje i donje granice ocjenjivanja zagađujućih materija u zraku,
- 3) granice tolerancije i tolerantne vrijednosti,
- 4) koncentracije opasne po zdravlje ljudi i koncentracije o kojima se izvještava javnost (pragovi upozorenja i prag uzbune),
- 5) kritični nivoi zagađujućih materija u zraku,
- 6) ciljne vrijednosti, nacionalni i dugoročni ciljevi zagađujućih materija u zraku,
- 7) rokovi za postizanje graničnih i/ili ciljnih vrijednosti, u slučajevima kada su one prekoračene.

Vrijednosti iz stava 1. ovog člana se utvrđuju za pojedina područja pri izradi prostornih i urbanističkih planova, izrade programa toplifikacije i prometa, mogućeg unošenja zagađujućih materija u prostor, izbora lokacije izvora zagađivanja i određivanje parametara ispusta (dimnjaka), a da prirodni sadržaji (ljudi, biljke i životinje) i izgrađena dobra ne budu ugroženi djelovanjem zagađujućih materija, kao i kod poduzimanja sanacionih mjera čiji je cilj zaštita zdravlja ljudi, ekosistema i izgrađenih sadržaja od djelovanja zagađujućih materija u ambijentalnom zraku.

Dugi niz godina J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo određuje koncentracije sumpornog dioksida i čađi na 5 (pet) mjernih mjesta, a od polovice 2008. godine na 3 (tri) mjerna mjesta, u toku 24^h, svih 365 dana.

Također, Zavod od polovine 2008. godine prati i zagađenje zraka pomoću jedne stacionarne stanice, jedne polumobilne stanice i jedne mobilne stanice. Stanice su stacionirane u:

- Alipašinoj ulici i ta stanica posjeduje displej koji građanima pokazuje aktuelne vrijednosti izmjerene na datoj stanici, ali koji još uvijek nije prilagođen novoj zakonskoj regulativi
- Polumobilna stanica na Otoci koja nema svoj displej
- Mobilna stanica koja je veći period u godini stacionirana na lokalitetu Doma zdravlja Ilidža.

Stanice su uvezane informatički i centar za praćenje njihovog rada je u J.U. Zavod za javno zdravstvo KS. Putem web servera koji je u funkciji od 2011. godine vrši se prikupljanje podataka sa automatskih stanica i prikaz ali samo kao sirovi neobrađeni podaci. Svakodnevno se vrši validacija podataka i takvi provjereni podaci ulaze u izvještaje i razmatranja. Mjere prevencije u slučajevima povećanja koncentracija praćenih polutanata daju se na web stranici Zavoda, Ministarstva prostornog uređenja, gradnje i zaštite okoliša i na web stranici air-monitoring.ba.

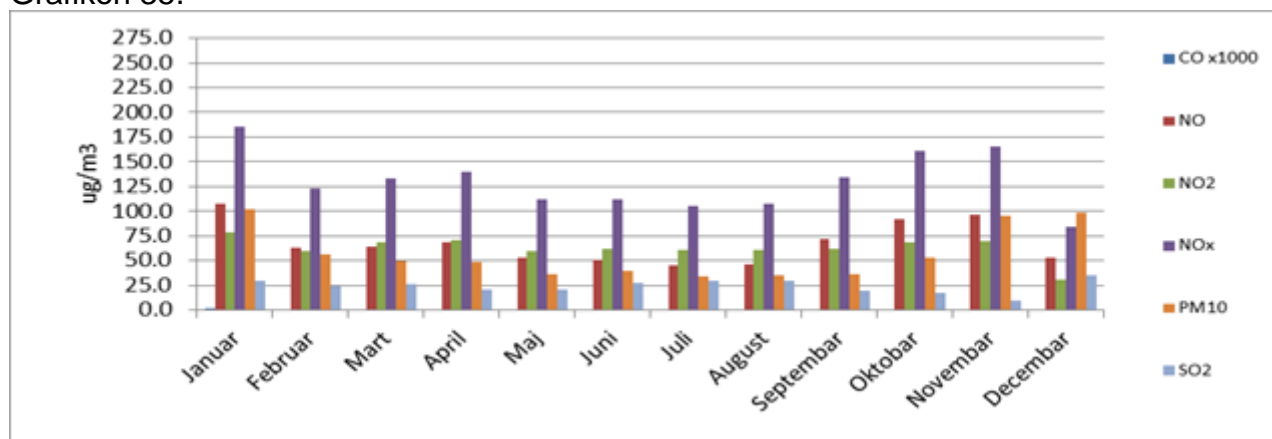
Stanice mjere, osim meteoroloških parametara (vlage, temperature, smjera i brzine vjetra), koncentracije lebdećih čestica - PM₁₀, sumpor dioksid, ozon, azotne okside (NO, NO₂, NO_x), ugljen monoksid te koncentracije VOC jedinjenja (benzen, toluen, etil benzen, meta i para ksilen i o- ksilen).

**Pokazatelji prosječne mjerene vrijednosti kvaliteta zraka s automatske stanice
Alipašina za 2014. godinu**

Tabela 34.

2014	CO [mg/m3]	NO [µg/m3]	NO2 [µg/m3]	NOx [µg/m3]	O3 [µg/m3]	PM10 [µg/m3]	SO2 [µg/m3]
Januar	1.4	107.6	78.1	186.0	/	101.7	29.7
Februar	1.1	62.8	59.9	122.6	/	56.1	23.8
Mart	/	64.4	68.8	133.2	/	49.3	26.1
April	/	68.7	71.3	140.0	/	48.0	20.5
Maj	/	53.3	59.3	112.2	/	35.8	20.4
Juni	/	50.5	61.5	112.0	/	40.1	27.2
Juli	/	45.3	60.5	105.8	/	34.4	29.6
August	/	46.4	60.8	107.1	/	35.2	29.9
Septembar	/	71.8	62.0	133.8	/	36.5	19.3
Oktober	/	92.1	69.0	161.0	/	53.2	17.5
Novembar	/	96.4	69.6	165.8	/	95.1	10.1
Decembar	0.6 n1	53.1	30.9	83.7	/	98.4	35.5
PROSJEK	1.0	67.7	62.6	130.3	/	57.0	24.1
95% percentil			122			147	
98% percentil			138			210	

Grafikon 35.

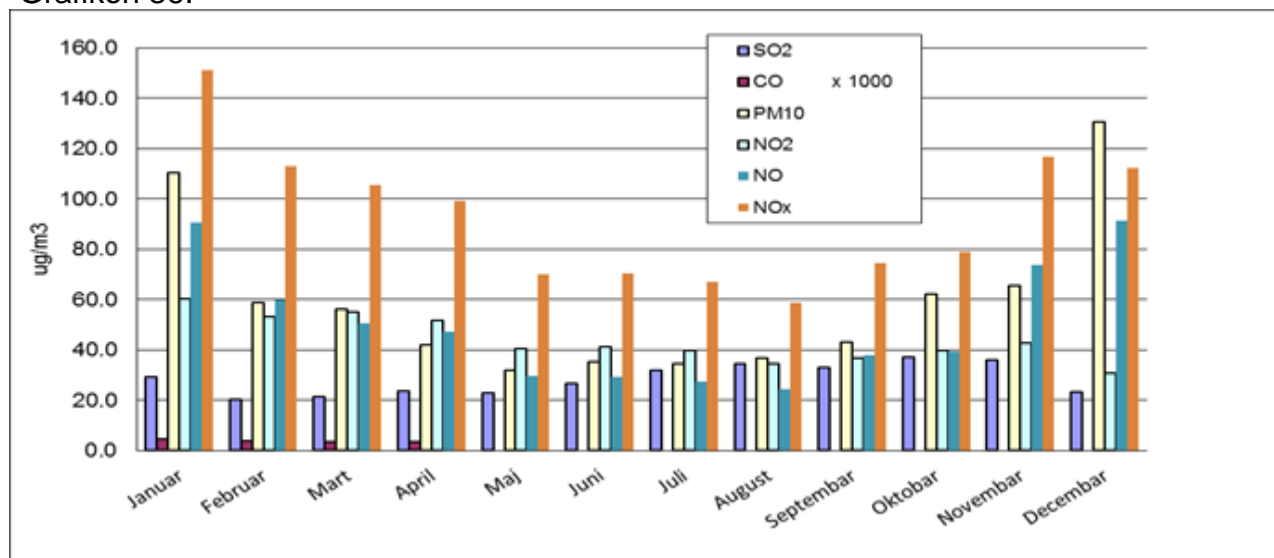

**Pokazatelji prosječne mjerene vrijednosti kvaliteta zraka sa automatske
stanice Otoka za 2014. godinu**

Tabela 35.

2014	PM ₁₀	NO	NO ₂	NO _x	SO ₂	CO
	[µg/m ³]	[mg/m ³]	[µg/m ³]	[µg/m ³]	[µg/m ³]	[mg/m ³]
Januar	110.4	90.6	60.5	151.1	29.2	4.6
Februar	58.8	59.9	53.2	113.1	20.2	3.7
Mart	56.4	50.5	55.0	105.5	21.3	3.6
April	42.0	47.4	51.7	99.1	23.5	3.5
Maj	31.9	29.5	40.6	70.0	22.9	3.1
Juni	35.1	29.4	41.1	70.5	26.5*	/
Juli	34.5	27.4	39.8	67.2	32.0*	/
August	36.9	24.4	34.4	58.8	34.4*	/
Septembar	43.2	38.0	36.7	74.6	33.0*	/
Oktobar	62.3	39.3	39.8	79.1	37.1	/
Novembar	65.5	73.9	42.9	116.9	35.9	/
Decembar	130.6	91.4	30.8	112.2	23.4	/
PROSJEK	59.0	50.1	43.9	93.2	28.3	3.7
95% percentil	130 ¹		87		51	
98% percentil	179 ¹		101		69	

Grafikon 36.

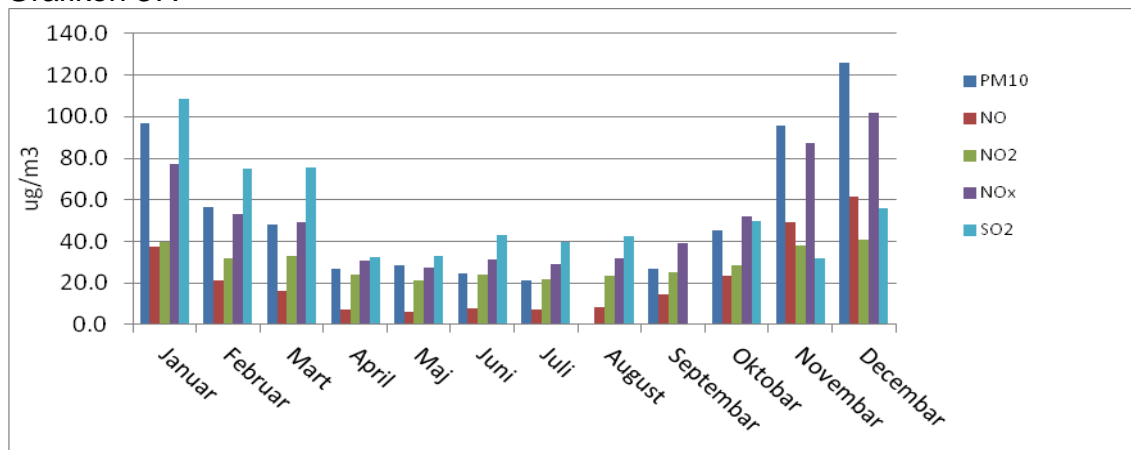

**Pokazatelji prosječne vrijednosti kvaliteta zraka
mjerene mobilnom stanicom za 2014. godinu**

Tabela 36.

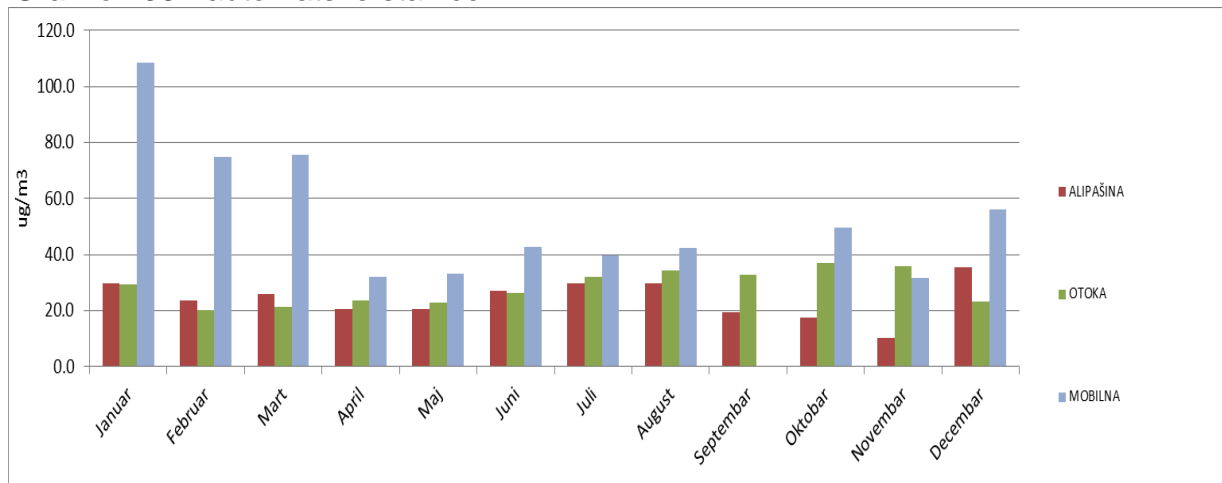
2014	PM ₁₀	NO	NO ₂	NO _x	SO ₂
	[µg/m ³]	[µg/m ³]	[µg/m ³]	[µg/m ³]	[µg/m ³]
Januar	96.8	37.6	39.6	77.2	108.4
Februar	56.7	21.1	31.9	53.0	74.8
Mart	48.1	16.1	33.2	49.3	75.6
April	26.7 ⁿ¹	7.0 ⁿ¹	24.0 ⁿ¹	30.9 ⁿ¹	32.2 ⁿ¹
Maj	28.7 ⁿ¹	5.9 ⁿ¹	21.2 ⁿ¹	27.1 ⁿ¹	33.1 ⁿ¹
Juni	24.7	7.7	23.8	31.5	42.9
Juli	21.4	7.0	22.0	29.0	39.8
August	*	8.5	23.6	32.1	42.5
Septembar	26.8	14.3	25.1	39.4	*
Oktoabar	45.3	23.3	28.5	51.8	49.6
Novembar	95.5	49.3	37.9	87.2	31.6
Decembar	126.1	61.5	40.7	102.1	56.1
PROSJEK	54.3	21.6	29.3	50.9	53.3
95% percentil	156ⁿ²		65		151
98% percentil	254ⁿ²		78		221

Grafikon 37.

Trend kretanja vrijednosti koncentracije sumpor dioksida, prema različitim lokacijama u KS tokom 2014.

Grafikon 38.- automatske stanice

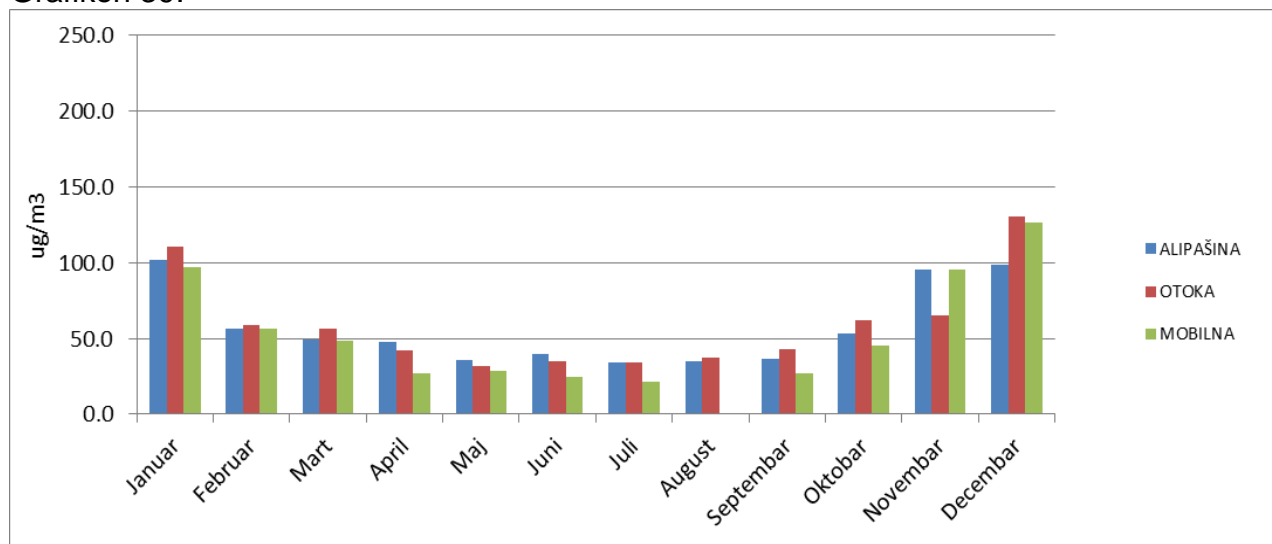
Tokom 2014. godine izvršena je zamjena analizatora za sumpor dioksid. Analizator sa Otoka koji je stariji i u lošijem stanju u smislu stabilnosti bazne linije je zamjenjen sa novijim analizatorom sa Alipašine s tim što su izvjestan period nakon kalibracije praćena paralelno oba analizatora. Razlog izmještanja leži u tome da je stanica na Otoci referentna stanica a stanica u Alipašinoj ne, radi neodgovarajućeg smještaja stanice. Tokom 2014. godine nije dobivena saglasnost za izmještanje stanice niti na jednu od predloženih lokacija.

Na lokalitetu poluautomatske stanice Otoka prosječna godišnja koncentracija sumpordioksida iznosi $28 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Nisu zabilježena prekoračenja niti satnih niti dnevnih tolerantnih vrijednosti.

Prosječna godišnja vrijednosti za sumpor dioksid za mobilnu stanicu iznosi $53 \mu\text{g}/\text{m}^3$ što prekoračuje graničnu i tolerantnu godišnju vrijednost za ovaj polutant. Na općini Ilidža u 2014. godini zabilježeno je 20 slučajeva prekoračenja dnevne tolerantne vrijednosti i 1 slučaj prekoračenja satne tolerantne vrijednosti (dozvoljeno 3 puta u toku kalendarske godine), što se vidi iz Tabele 39.

Trend kretanja vrijednosti koncentracije PM₁₀, prema različitim lokacijama u KS tokom 2014.

Grafikon 39.

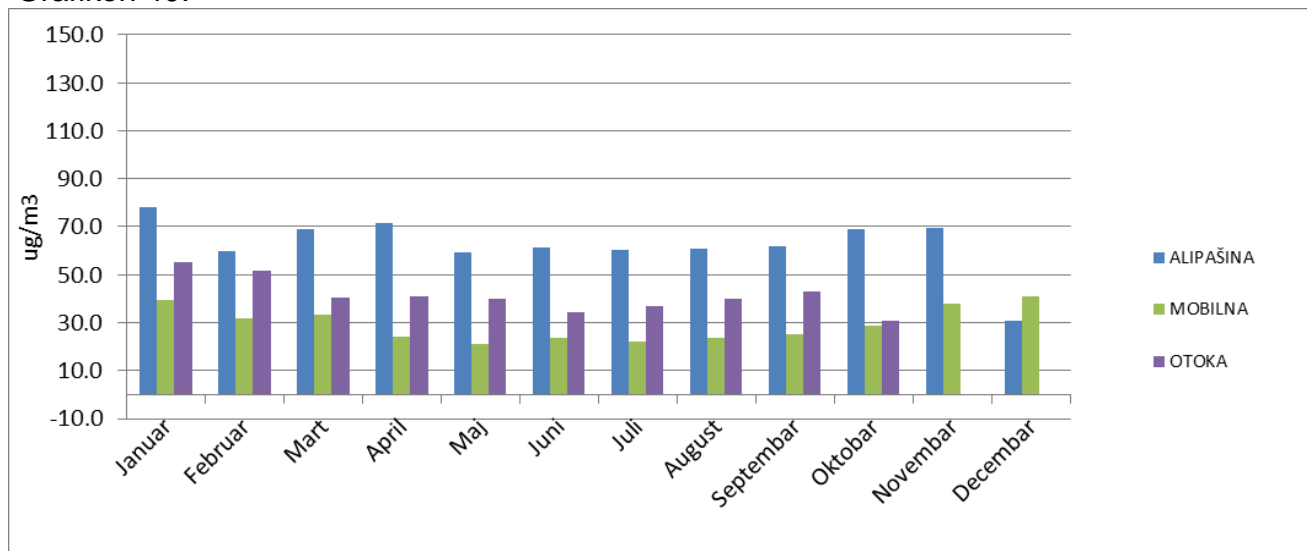
Analizirajući izmjerene vrijednosti sa automatske stanice Alipašina vidimo da srednje mjesečne vrijednosti za PM₁₀ u padu u odnosu na predhodne godine. Mjeseci tokom 2014. su u nivou ili nešto malo ispod prosjeka ostalih praćenih godina. Prosječna godišnja vrijednost iznosi 57 $\mu\text{gr}/\text{m}^3$ što prelazi godišnju graničnu vrijednost od 40 $\mu\text{gr}/\text{m}^3$ i tolerantnu vrijednost od 46 $\mu\text{gr}/\text{m}^3$. Tokom 2014. godine zabilježeno je 56 slučajeva prekoračene tolerantne vrijednosti (dozvoljeno 35 slučajeva tokom godine).

Na lokalitetu Otoka zabilježeno je 69 slučajeva prekoračenja tolerantne vrijednosti koncentracije PM₁₀ koja ne bi smjela biti prekoračena više od 35 puta u kalendarskoj godini. Prosječna godišnja vrijednost iznosi 59 $\mu\text{gr}/\text{m}^3$ i prelazi i graničnu i tolerantnu godišnju vrijednost. Najveće izmjerene koncentracije su u periodu grijanja. Trend povećanja koncentracije PM₁₀ za sve mjesece iz predhodnih godine se lagano smanjuje.

Prosječna godišnja vrijednost za PM₁₀ mobilne stanice za podatke koje koristimo kada mobilnu stanicu posmatramo kao stacionarnu iznosi 54 $\mu\text{gr}/\text{m}^3$. Za decembar kao najkritičniji tokom godine prosječna vrijednost iznosi 126 $\mu\text{gr}/\text{m}^3$ što prati i ostala mjerna mjesta. Broj prekoračenja tolerantne vrijednosti iznosi 66 (dozvoljeno 35 slučajeva).

Trend kretanja vrijednosti koncentracije NO₂, prema različitim lokacijama u KS tokom 2014.

Grafikon 40.

Na automatskoj stanici Alipašina azot dioksid bilježi godišnji prosjek od 62,6 $\mu\text{gr}/\text{m}^3$ (dozvoljeno graničnom vrijednosti 40 $\mu\text{gr}/\text{m}^3$). Iz dijagrama kretanja koncentracija azot dioksida tokom predhodnih pet godina vidi se blagi rast tokom svih mjeseci 2014. u odnosu na predhodne godine. Iz tabele 41. vidi se da broj prekoračenja nije veliki ali je najveći od svih mjerenih mjesta.

Azot dioksid bilježi godišnji prosjek od 44 $\mu\text{gr}/\text{m}^3$ na lokalitetu polumobilne stanice Otoka što prekoračuje dozvoljenu graničnom vrijednosti 40 ali ne i i toleratnu vrijednost od 52 $\mu\text{gr}/\text{m}^3$. Iz dijagrama kretanja koncentracija azot dioksida tokom predhodne četiri godina vidi se blagi pad na lokalitetu Otoka u odnosu na predhodne godine. Iz tabele 39. vidi se da prekoračenja nije bilo kako satnih tako ni dnevnih prosjeka.

Prosječna godišnja vrijednost za azot dioksid za mobilnu stanicu iznosi 29 $\mu\text{gr}/\text{m}^3$ i u blagom je porastu u odnosu na 2013. godinu. Nije zabilježeno prekoračenje satnih i dnevnih vrijednosti.

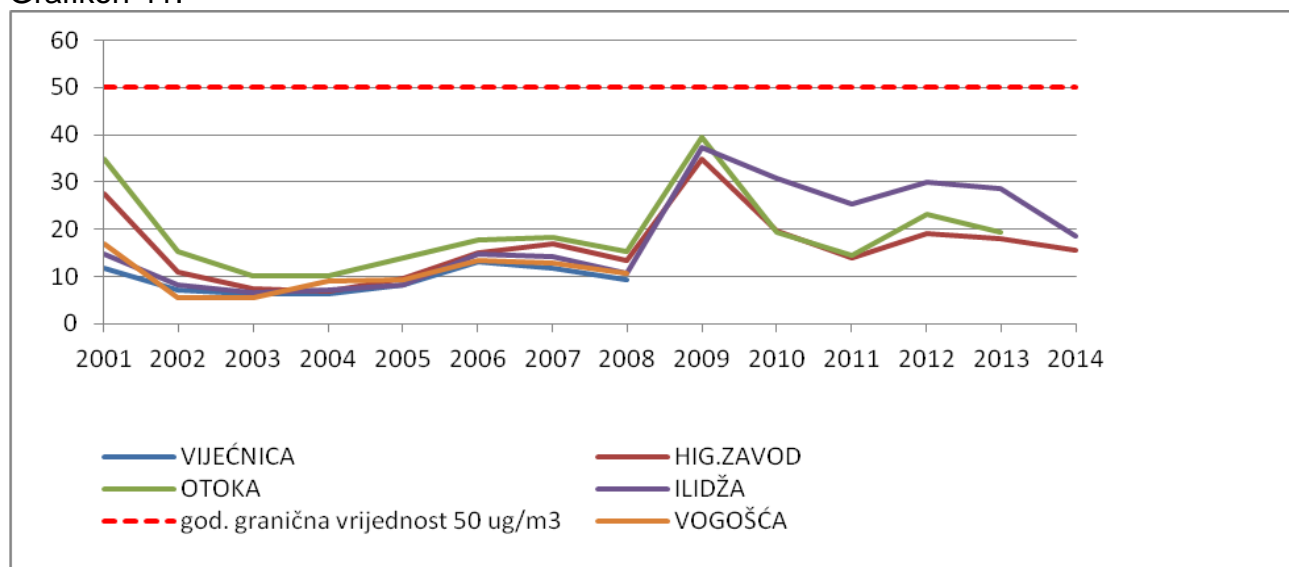

Trendovi kretanja vrijednosti koncentracija sumpor dioksida, prema godinama i različitim lokacijama za manuelne stanice

Tabela 37.

	VIJEĆNICA	HIG.ZAVOD	OTOKA	ILIDŽA	VOGOŠĆA
2001	11.7	27.7	34.8	14.8	17.0
2002	7.2	11.0	15.4	8.3	5.5
2003	6.4	7.5	10.2	6.5	5.5
2004	6.3	7.0	10.2	7.1	9.2
2005	8.2	9.6	14.0	8.2	9.3
2006	13.2	14.9	17.7	14.7	13.5
2007	11.9	16.8	18.4	14.2	12.7
2008	9.4	13.4	15.3	10.6	10.7
2009	-	34.8	39.6	37.2	-
2010	-	19.6	19.4	30.8	-
2011	-	13.9	14.4	25.3	-
2012	-	19.0	23.2	29.9	-
2013	-	18.0	19.3	28.5	-
2014	-	15.5	-	18.5	9.5

Grafikon 41.

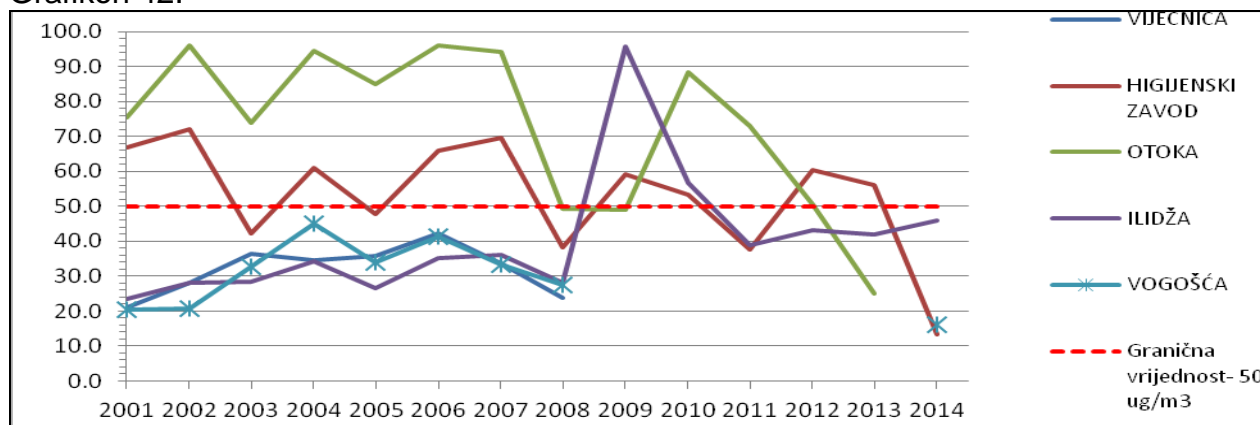
Na svim manuelnim stanicama tokom godina praćenja nije zabilježeno prekoračenje godišnje vrijednosti od 50 µg/m³. Stanica na Otoci je od 2014. godine prebačena na lokaciju Vogošće (Dom zdravlja) da bi se manuelnom stanicom obuhvatila i ta općina.

**Trend kretanja vrijednosti koncentracije čađi,
prema godinama i različitim lokacijama za manuelne stanice**

Tabela 38.

	VIJEĆNICA	HIG.ZAVOD	OTOKA	ILIDŽA	VOGOŠĆA
2001	21	67	75	23	20
2002	28	72	96	28	21
2003	-	42	74	28	33
2004	35	61	94	34	45
2005	36	48	85	26	34
2006	42	66	96	35	41
2007	34	70	94	36	33
2008	24	38	49	28	27
2009	-	59	49	96	-
2010	-	53	88	57	-
2011	-	38	73	39	-
2012	-	60	50	43	-
2013	-	56	25	42	-
2014	-	13	-	46	16

Grafikon 42.

Prateći grafikon 42. može se primjetiti kako vrijednosti za čađ variraju iz godine u godinu ali da je i trenutni trend pad vrijednosti iako je veći dio praćenih godina iznad dozvoljene godišnje vrijednosti od 50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Zaključak koji se može izvesti je da je najvjerojatnije došlo do smanjenja emisije iz velikih ložišta ugradnjom filtera. Tome u prilogu idu i podaci sa stanice Otoka gdje preovladava sistem centralnog grijanja za razliku od većeg dijela općina Centar i Ilidža gdje ipak preovladavaju individualna ložišta koja u najvećem broju slučajeva nemaju potpuno sagorjevanje. Tokom 2014. godine nije bilo prekoračenja godišnje granične vrijednosti za čađ ni na jednoj praćenju lokaciji. Trend porasta se bilježi jedino na teritoriji općine Ilidža.

**Pregled broja prekoračenja tolerantnih vrijednosti polutanata tokom
2014.godine**

Tabela 39.

		SO ₂								NO ₂								PM ₁₀			
		Satne vrijednosti				Dnevne vrijednosti				Satne vrijednosti				Dnevne vrijednosti				Dnevne vrijednosti			
		ukupan broj mjerenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja	procenat validnih mjerenja u odnosu na teoretski	ukupan broj mjerenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja	procenat validnih mjerenja u odnosu na teoretski	ukupan broj mjerenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja	procenat validnih mjerenja u odnosu na teoretski	ukupan broj mjerenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja	procenat validnih mjerenja u odnosu na teoretski	ukupan broj mjerenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja	procenat validnih mjerenja u odnosu na teoretski
2013	Alipašina	3698	0	0.0	42	154	4	2.6	42	8733	14	0.2	100	365	6	1.6	100	356	89	25	98
	Otoka	8045	0	0.0	92	336	29	8.6	92	8710	5	0.1	99	365	4	1.1	100	353	133	38	97
	Mobilna	6442	86	1.3	74	267	44	16.5	73	6564	0	0.0	75	273	0	0.0	75	193	117	61	53
2014	Alipašina	7187	0	0.0	82	301	0	0.0	81	7742	0	0.0	88	327	2	0.6	88	305	56	18	81
	Otoka	8648	0	0.0	99	360	0	0.0	63	8372	0	0.0	96	350	0	0.0	96	314	69	22	82
	Mobilna	6569	1	0.0	75	285	20	7.0	78	7813	0	0.0	89	339	0	0.0	92	263	66	25	70

**Ocjenjivanje gornje i donje granice uticaja na zdravlje ljudi
Alipašina**

Tabela 39.a

Polutant	Vrijeme prosječenja	Gornja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Donja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Srednja godišnja vrijednost $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Minimalna raspoloživost podataka
SO ₂	Jedan dan	75 ² $\mu\text{g}/\text{m}^3$	2	50 ² $\mu\text{g}/\text{m}^3$	16	-	75%
SO ₂	Godina	-	-	-	-	24	90%
NO ₂	Jedan sat	105 ³ $\mu\text{g}/\text{m}^3$	3	75 ³ $\mu\text{g}/\text{m}^3$	69	-	75%
NO ₂	Godina	32 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	304	26 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	318	68	90%
PM10	Jedan dan	35 ⁵ $\mu\text{g}/\text{m}^3$	225	25 ⁵ $\mu\text{g}/\text{m}^3$	296	-	75%
PM10	Godina	28 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	280	20 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	303	51	90%

Otoka

Tabela 39.b

Polutant	Vrijeme prosječenja	Gornja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Donja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Srednja godišnja vrijednost $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Minimalna raspoloživost podataka
SO ₂	Jedan dan	75 ² $\mu\text{g}/\text{m}^3$	4	50 ² $\mu\text{g}/\text{m}^3$	16	-	75%
SO ₂	Godina	-	-	-	-	28	90%
NO ₂	Jedan sat	105 ³ $\mu\text{g}/\text{m}^3$	1	75 ³ $\mu\text{g}/\text{m}^3$	5	-	75%
NO ₂	Godina	32 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	290	26 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	328	44	90%
PM10	Jedan dan	35 ⁵ $\mu\text{g}/\text{m}^3$	218	25 ⁵ $\mu\text{g}/\text{m}^3$	285	-	75%
PM10	Godina	28 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	271	20 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	308	59	90%

Mobilna

Tabela 39.c

Polutant	Vrijeme prosječenja	Gornja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Donja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Srednja godišnja vrijednost $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Minimalna raspoloživost podataka
SO ₂	Jedan dan	75 ² $\mu\text{g}/\text{m}^3$	63	50 ² $\mu\text{g}/\text{m}^3$	130	-	75%
SO ₂	Godina	-		-		53	90%
NO ₂	Jedan sat	105 ³ $\mu\text{g}/\text{m}^3$	0	75 ³ $\mu\text{g}/\text{m}^3$	1	-	75%
NO ₂	Godina	32 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	115	26 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	198	29	90%
PM10	Jedan dan	35 ⁵ $\mu\text{g}/\text{m}^3$	142	25 ⁵ $\mu\text{g}/\text{m}^3$	202	-	75%
PM10	Godina	28 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	188	20 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	236	54	90%

¹ Gornja i donja granica ocjenjivanja za zaštitu zdravlja ljudi. Prilog VIII odjeljak B definira načine utvrđivanja prekoračenja gornje i donje granice ocjenjivanja

² Vrijednosti propisane za dnevne prosjeke i ne smije se prekoračiti više od 3 puta u toku godine za SO₂.

³ Vrijednosti propisane za jednočasovne prosjeke i ne smiju biti prekoračene više od 18 puta u toku godine za NO₂.

⁵ Vrijednosti propisane za dnevne srednje vrijednosti i ne smiju biti prekoračene više od 35 puta u toku godine za PM₁₀.

4.3. ZDRAVSTVENA ISPRAVNOST ŽIVOTNIH NAMIRNICA I PREDMETA OPĆE UPOTREBE

Prema podacima kojim raspolaže J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u 2014. godini urađeno je ukupno 49.178 analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica u zdravstvenim i drugim ustanova koje dostavljaju izvještaje zakonom propisne, a to su: Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH, Veterinarski fakultet-Higijena životnih namirnica i J.U. Zavod za javno zdravstvo KS. Od ukupnog broja urađenih analiza u ovim ustanovama 24.148 analiza ili 49,10% su bile iz proizvodnje, a 25.030 analiza ili 50,90% iz prometa. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica 1.312 analiza ili 2,66% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

U strukturi životnih namirnica koje su analizirane na zdravstvenu ispravnost u najvećem procentu zastupljeni su: meso i proizvodi od mesa, zatim mlijeko i proizvodi od mlijeka, kolači i sladoled, gotova jela, ostale namirnice, jaja i proizvodi od jaja, alkoholna i bezalkoholna pića i voda za piće.

Ukupan broj organoleptičkih analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica je iznosio 16.524 od čega 298 analiza ili 1,80% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

Ukupan broj hemijskih analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica je iznosio 4.211 od čega 197 analize ili 4,67% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

Ukupan broj mikrobioloških analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica je iznosio 28.443 od čega 541 analiza ili 2,87% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

Zdravstvena ispravnost životnih namirnica iz proizvodnje u KS u 2014. godini*

Tabela 40.

Vrsta namirnica	Organoleptičke analize		Hemijske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara
Mlijeko i proizvodi od mlijeka	1.864	20	267	8	1.864	20
Meso i proizvodi od mesa	6.750	123	712	20	6.750	123
Ribe, školjke i proizvodi od riba	156	0	-	-	156	0
Jaja i proizvodi od jaja	216	0	-	-	216	0

Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u
Kantonu Sarajevo u 2014. godini

Žitarice i brašno	68	0	12	1	112	1
Hljeb, keks i tjestenine	153	0	4	0	251	1
Kolači i sladoled	204	0	8	0	252	3
Dječija hrana	-	-	-	-	2	0
Masti i ulja	-	-	-	-	21	1
Pića alkoholna i bezalkoholna	284	0	284	2	266	4
Gotova jela	85	0	-	-	391	17
Ostale namirnice	584	8	233	6	1.108	22
Voda za piće	329	4	226	9	320	38
UKUPNO	10.693	155	1.746	46	11.709	230

*Izvor: Podaci ZZJZ FBiH, JUZZJZ KS i Veterinarskog fakulteta

**Zdravstvena ispravnost životnih namirnica iz prometa
u KS u 2014. godini***

Tabela 41.

Vrsta namirnice	Organoleptičke analize		Hemijske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara
Mlijeko i proizvodi od mlijeka	431	11	129	2	527	29
Meso i proizvodi od mesa	2.189	38	402	12	3.867	57
Ribe, školjke i proizvodi od riba	32	0	32	0	1	0
Jaja i proizvodi od jaja	263	0	4	0	276	0
Žitarice i brašno	26	0	24	0	5	0
Hljeb, keks i tjestenine	19	0	19	0	1.076	4
Kolači i sladoled	312	0	14	0	1.435	27
Dječija hrana	1	0	1	0	2	0
Masti i ulja	9	0	9	0	126	5
Pića alkoholna i bezalkoholna	108	0	108	1	66	0
Gotova jela	433	5	-	-	5.353	54
Ostale namirnice	1.072	6	787	12	1.162	25
Voda za piće	936	83	936	124	2.838	386
UKUPNO	5.831	143	2.465	151	16.734	587

*Izvor: podaci ZZJZ FBiH, JUZZJZ KS i Veterinarskog fakulteta

U 2014. godini u Kantonu Sarajevo urađeno je u navedenim ustanovama ukupno 1.163 analiza na zdravstvenu ispravnost predmeta opće upotrebe, od čega su 631 analiza ili 54,26% bile iz proizvodnje, a 532 analize ili 45,74% su bile iz prometa. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost predmeta opće upotrebe 23 analize ili 1,97% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

Zdravstvena ispravnost predmeta opće upotrebe u KS u 2014. godini*

Tabela 42.

Vrsta uzorka	Proizvodnja					
	Organoleptičke analize		Hemijske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara
Predmeti opće upotrebe	-	-	-	-	631	15
Vrsta uzorka	Promet					
	Organoleptičke analize		Hemijske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara
Predmeti opće upotrebe	376	8	139	0	17	0
UKUPNO	376	8	139	0	648	15

*Izvor: podaci ZZJZ FBiH, ZZJZ KS i Veterinarskog fakulteta

U 2014. godini u Kantonu Sarajevo urađeno je u navedenim ustanovama ukupno 227 analiza na zdravstvenu ispravnost sredstava za ličnu higijenu, od čega su 167 analiza ili 73,57% bile iz proizvodnje, a 60 analiza ili 26,43% su bile iz prometa. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost sredstava za ličnu higijenu 3 analize ili 1,32% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

Zdravstvena ispravnost sredstava za ličnu higijenu u KS u 2014. godini

Tabela 43.

Vrsta uzorka	Proizvodnja					
	Organoleptičke analize		Hemijske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara
Predmeti opće upotrebe	0	0	0	0	167	1
Vrsta uzorka	Promet					
	Organoleptičke analize		Hemijske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara
Predmeti opće upotrebe	46	2	13	0	1	0
UKUPNO	46	2	13	0	168	1

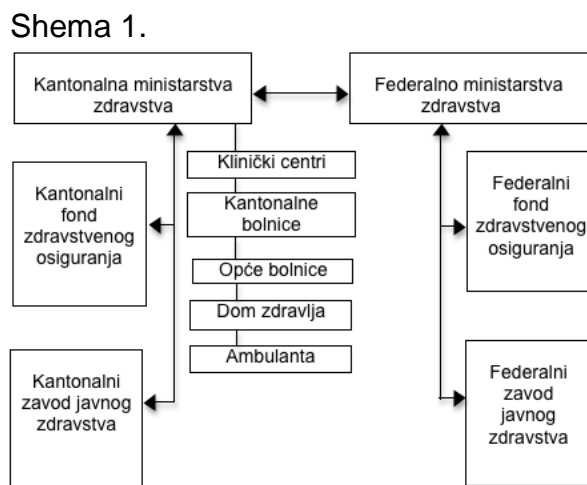
*Podaci ZZJZ FBiH, ZZJZ KS i Veterinarskog fakulteta

5. ORGANIZACIJA ZDRAVSTVENE ZAŠTITE U KANTONU SARAJEVO

Zdravstvena djelatnost predstavlja organizirano pružanje zdravstvene zaštite kroz rad zdravstvenih radnika i zdravstvenih saradnika u okviru zdravstvenih ustanova u javnom i privatnom sektoru u skladu sa stručno-medicinskom doktrinom i uz upotrebu zdravstvene tehnologije.

Na području Kantona Sarajevo zdravstvena djelatnost organizovana je i provodi se na primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou zdravstvene zaštite.

Organizaciona struktura sistema zdravstvene zaštite u Federaciji BiH i u Kantonu Sarajevo

*Izvor. Health Care Systems in Transition (2002.)

Zdravstvena zaštita na primarnom nivou obuhvata: djelatnost porodične medicine, djelatnost zdravstvene zaštite djece, djelatnost polivalentnih patronažnih sestara u zajednici, higijensko-epidemiološku zaštitu, hitnu medicinsku pomoć, zaštitu reproduktivnog zdravlja žena, zdravstvenu zaštitu nespecifičnih i specifičnih plućnih oboljenja, fizikalnu i mentalnu rehabilitaciju u zajednici, specifičnu zdravstvenu zaštitu radnika kao dio medicine rada, ako je ugovorena sa poslodavcem, zubozdravstvenu zaštitu, laboratorijsku i radiološku dijagnostiku primarnog nivoa i apotekarsku djelatnost.

Djelatnost primarne zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo je organizovana kroz rad:

- JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo sa 9 organizacionih jedinica na području devet općina Kantona Sarajevo,
- JU "Apoteke Sarajevo",
- 9 zavoda za zdravstvenu zaštitu,
- HE službe Zavoda za javno zdravlje Kantona Sarajevo,
- privatni sektor kroz rad ambulanti, apoteka i stomatolaških ordinacija.

Specijalističko-konsultativna djelatnost na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite predstavlja dio zdravstvene djelatnosti koja kroz pružanje vanbolničkih usluga osigurava podršku primarnoj i bolničkoj zdravstvenoj djelatnosti, s ciljem povećanja stepena rješavanja zdravstvenih problema pacijenata i racionalnijeg korištenja resursa u zdravstvu.

U Kantonu Sarajevo djelatnost specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite još uvijek je organizovana kao bolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u javnom sektoru i kao vanbolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u javnom i privatnom sektoru.

Djelatnost bolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurava:

- **Klinički centar Univerziteta u Sarajevu i**
- **Opća bolnica "Prim. dr Abdulah Nakaš".**

Djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite osigurava:

- **JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo kroz rad Organizacione jedinice za specijalističko-konsultativne djelatnosti**
- **zavodi za zdravstvenu zaštitu određenih populacionih skupina (žene, studenti, radnici),**
- **privatni sektor kroz rad specijalističkih ordinacija, zdravstvenih ustanova tipa poliklinike, centra, zavoda, lječilišta i laboratorija.**

JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo pruža specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu kroz rad Organizacione jedinice Specijalističko-konsultativne djelatnosti iz slijedećih medicinskih disciplina: interne medicine, otorinolaringologije, oftalmologije, neurologije, zatim stomatološke zdravstvene zaštite sekundarnog nivoa iz oblasti pedodoncije, bolesti usta, bolesti zuba, protetike, parodontologije, oralne hirurgije i ortodoncije.

Zavodi za zdravstvenu zaštitu određenih populacionih skupina pružaju, pored primarne zdravstvene zaštite i specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu za određene populacione skupine kao što su žene, radnici, studenti i sportaši.

J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite obuhvata djelatnosti iz oblasti javnog zdravstva i to socijalne medicine, organizace i ekonomike zdravstva, epidemiologije, higijene i zaštite čovjekove okoline, sanitarne mikrobiologije, sanitarne hemije i mikrobiološke dijagnostike.

Opća bolnica "Prim. Dr Abdulah Nakaš" Sarajevo pruža bolničku specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu iz bazičnih specijalnosti, a Klinički centar Univerziteta u Sarajevu pruža bolničku specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu iz svih medicinskih disciplina na sekundarnom i tercijarnom nivou.

Djelatnost bolničke zdravstvene zaštite obavljaju bolnice na sekundarnom nivou (opće bolnice, specijalne bolnice, kantonalne bolnice) i na tercijarnom nivou zdravstvene djelatnosti (univerzitetsko-kliničke bolnice).

Djelatnost bolničke zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevu organizovana je kroz rad javnih zdravstvenih ustanova:

- **Klinički centar Univerziteta u Sarajevu**
- **Opća bolnica „Prim. Dr Abdulah Nakaš“ Sarajevo**
- **Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo**
- **Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije Kantona Sarajevo.**

Klinički centar Univerziteta u Sarajevu pruža bolničku zdravstvenu zaštitu stanovništvu na području Kantona Sarajevo na sekundarnom i tercijarnom nivou, ali i dijelu stanovništva Federacije BiH koje gravitira KCUS.

Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ Sarajevo pruža bolničku zdravstvenu zaštitu sekundarnog nivoa stanovništvu Kantona Sarajevo.

Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo pruža specifičnu bolničku zdravstvenu zaštitu za potrebe stanovništva KS (akutna i hronična hospitalizacija za psihijatrijske pacijente) .

Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije pruža bolničku zdravstvenu zaštitu uz dodatne kapacitete dnevne bolnice za potrebe stanovništva Kantona Sarajevo iz oblasti adiktivne medicine.

5.1. KADAR U JAVNOM SEKTORU ZDRAVSTVENE DJELATNOSTI

Na osnovu “Izveštaja o organizacionoj strukturi i kadrovima zaposlenim u zdravstvenim ustanovama” Obrazac br. 3-00-60., stanje na dan 31.12.2014. godine u Kantonu Sarajevo u javnom sektoru zdravstvene zaštite radilo je ukupno 7.661 zaposleni što je za 0,13% veći broj zaposlenih u odnosu na prethodnu godinu kada je ukupan broj zaposlenih iznosio 7.651 zaposlenik.

Od ukupnog broja zaposlenih u 2014. godini u Kantonu Sarajevo, zdravstvenih radnika je bilo 5.606, što je za 1,52% veći broj zdravstvenih radnika u odnosu na prethodnu godinu (5.522). Zdravstvenih saradnika u 2014. godini bilo je 147 i što je za 9,70% veći broj zdravstvenih saradnika u odnosu na prethodnu godinu (134). Administrativno-tehničkog osoblja bilo je 1.908 što je za 4,36% manji broj administrativno-tehničkog osoblja u odnosu na prethodnu godinu kada je taj broj iznosio 1.995 zaposlenih u administrativno-tehničkim službama.

Ukupan broj zaposlenih u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti Kantona Sarajevo, 2014. godina

Tabela 44.

Ukupno zaposleni	OD TOGA		
	Zdravstveni radnici	Zdravstveni saradnici	Administrativno-tehničko osoblje
7.661	5.606	147	1.908
100,00%	73,18%	1,92%	24,90%

Broj zdravstvenih radnika u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti u Kantonu Sarajevo, 2014. godina

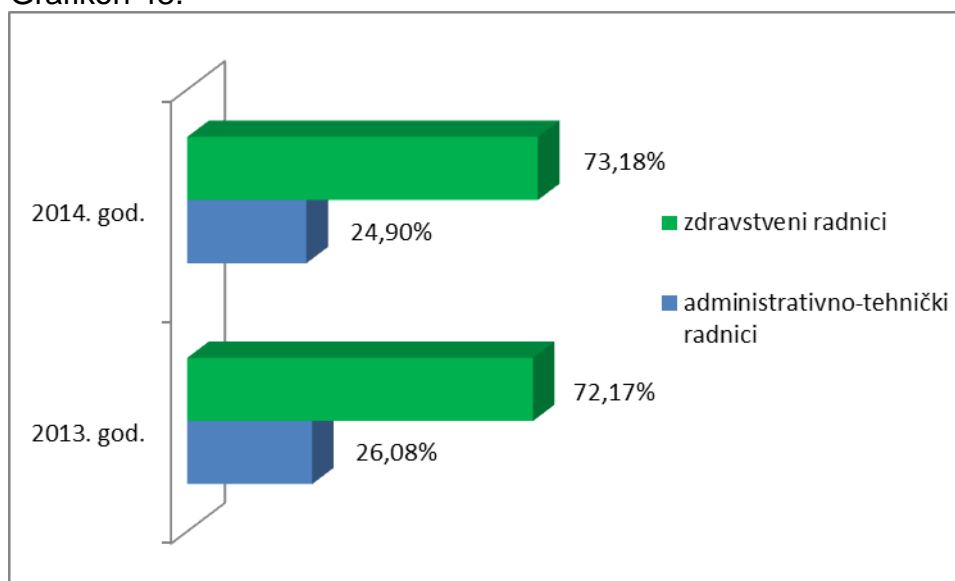
Tabela 45.

Ukupno zdravstvenih radnika	Doktori med.	Od toga spec.	Doktori stom.	Od toga spec.	Mr ph	Od toga spec.	FZS	VŠS zdrav. teh.	SSS zdrav. teh.
5.606	1.479	1.136	184	65	185	34	87	424	3.247
100,00%	26,38%	-	3,28%	-	3,30%	-	1,55%	7,56%	57,93%

Učešće administrativno-tehničkog osoblja u ukupnom broju zaposlenih je 24,90%, što predstavlja još uvijek zadovoljavajući odnos i nešto je niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (26,08%).

Odnos zdravstvenih i nezdravstvenih radnika u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2013. i 2014. godini

Grafikon 43.

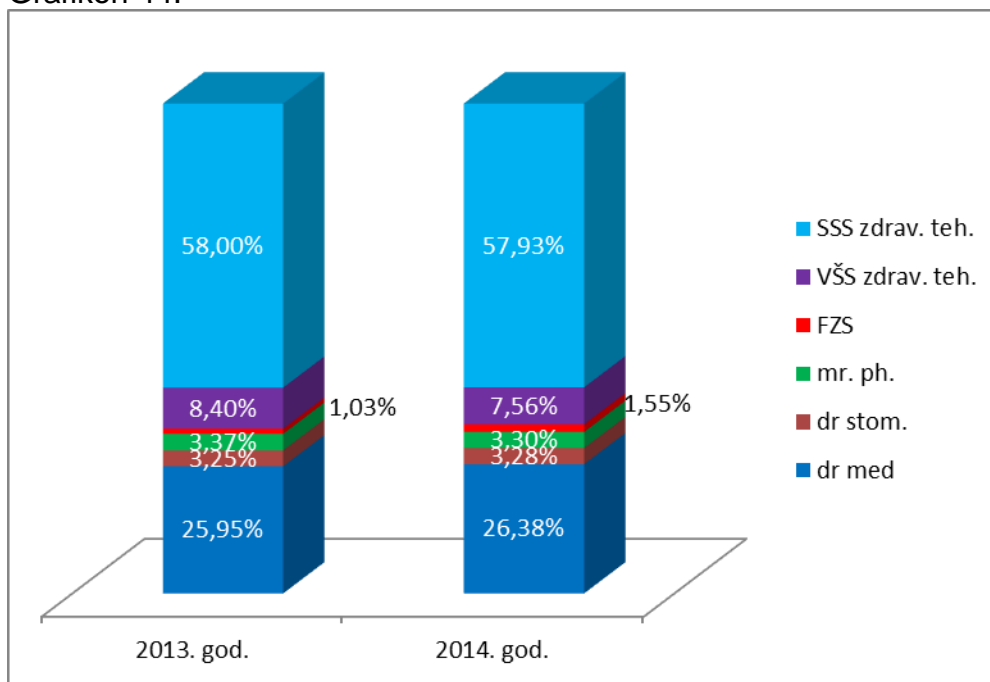

Zdravstveni radnici i zdravstveni saradnici ukupno u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti Kantona Sarajevo u 2014. godini:

- doktori medicine 1.479, od čega 1.136 specijalista
- doktori stomatologije 184, od čega 65 specijalista
- magistri farmacije 185 od čega 34 specijalista
- fakultet zdravstvenih studija 87
- viši zdravstveni tehničari 424
- srednji zdravstveni tehničari SSS 3.247
- zdravstveni saradnici 147

Struktura zdravstvenih radnika ukupno u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti Kantona Sarajevo u 2013. i 2014. godini

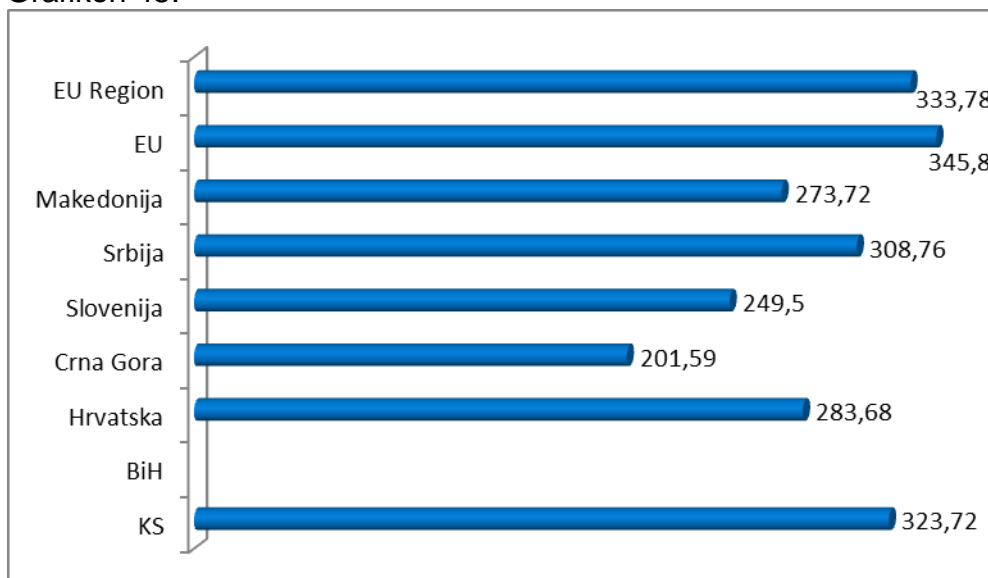
Grafikon 44.

Prema posljednjim dostupnim podacima (2012. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, broj doktora medicine na 100.000 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu, EU i EU Region nije dostupan, dok je u 2011. godini iznosio za EU 345,80, a za EU Region 333,78/100.000 stanovnika.

Broj doktora medicine na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo, Bosni i Hercegovini i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 45.

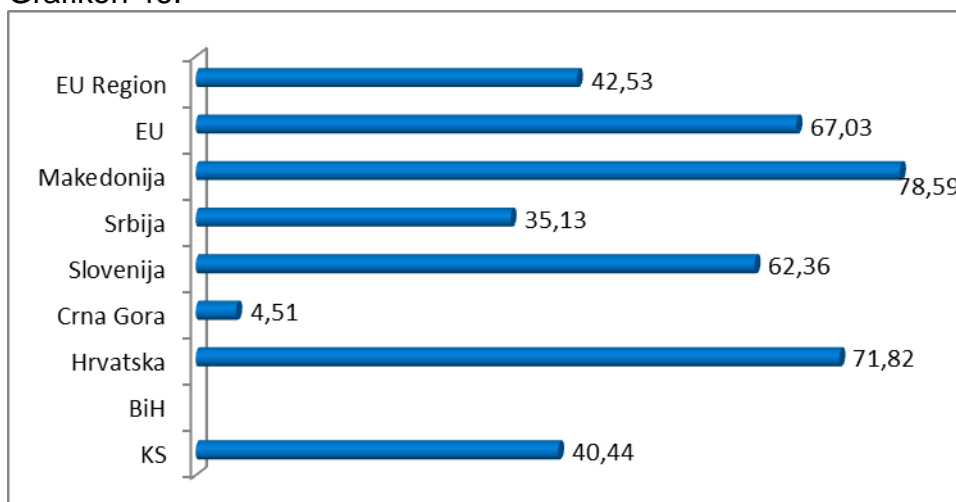

*Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2011. god.

Prema posljednjim dostupnim podacima (2012. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, broj doktora stomatologije na 100.000 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu, EU i EU Region nije dostupan, dok je u 2011. godini iznosio za EU 67,03, a za EU Region 42,53/100.000 stanovnika.

Broj doktora stomatologije na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo, Bosni i Hercegovini i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 46.

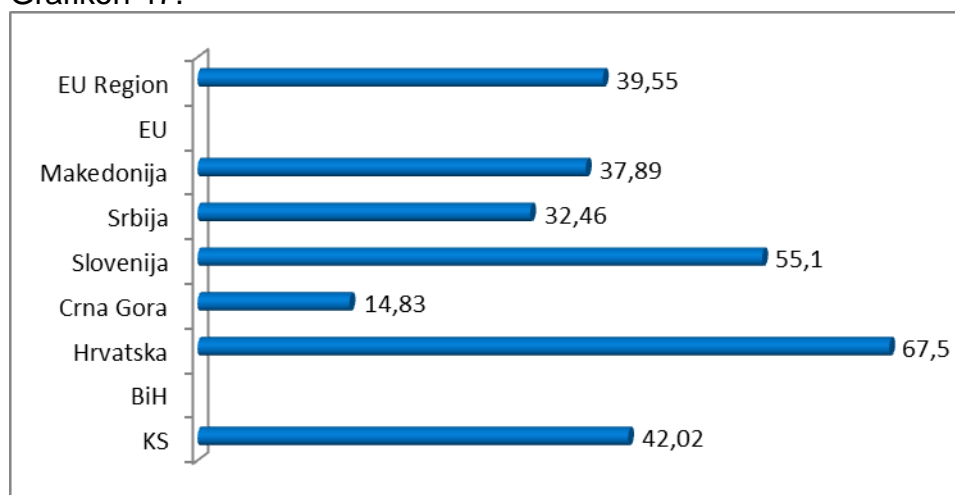

*Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2011. god.

Prema posljednjim dostupnim podacima (2012. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, broj magistara farmacije na 100.000 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu, EU i EU Region nije dostupan, dok je u 2011. godini iznosio za EU Region 39,55/100.000 stanovnika, a nije dostupan podatak za EU.

Broj magistara farmacije na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo, Bosni i Hercegovini i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 47.

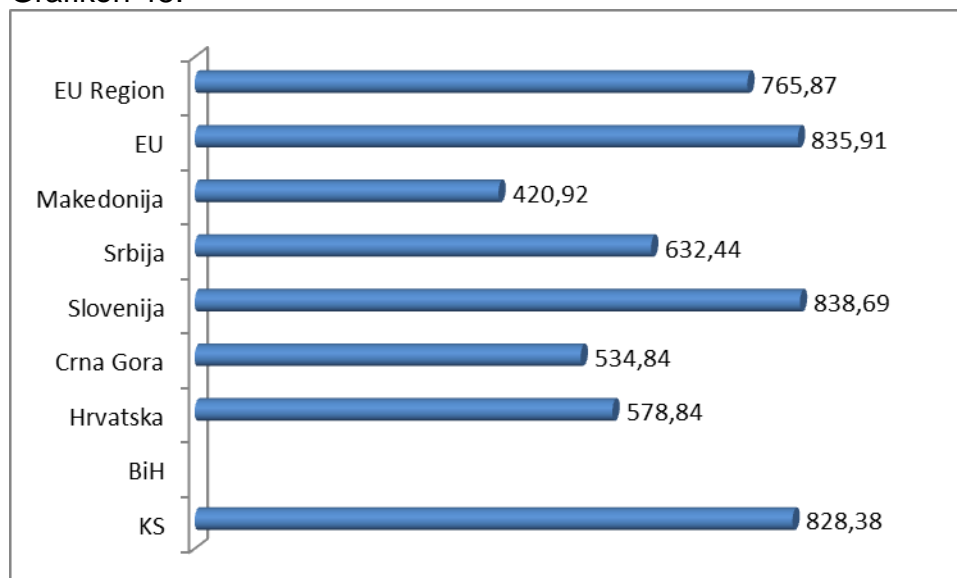

*Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2011. god.

Prema posljednjim dostupnim podacima (2012. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, broj zdravstvenih tehničara na 100.000 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu, EU i EU Region nije dostupan, dok je u 2011. godini iznosio za EU 835,91, a za EU Region 765,87.

Broj zdravstvenih tehničara na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo, Bosni i Hercegovini i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 48.

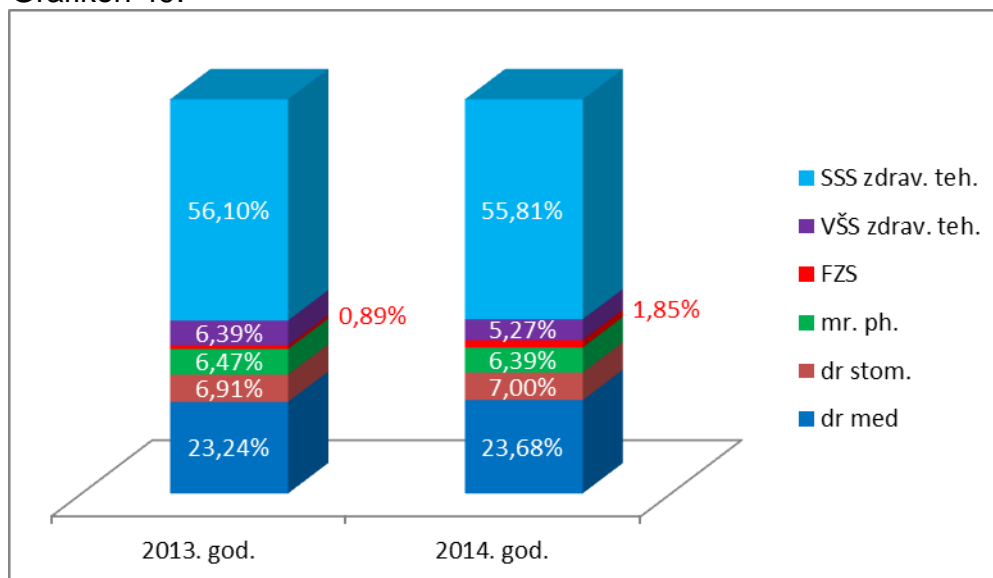
* Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2011. god.

Zdravstveni radnici i zdravstveni saradnici u primarnoj i specijalističko-konsultativnoj vanbolničkoj zdravstvenoj djelatnosti na području Kantona Sarajevo u 2014.god:

- doktora medicine 589, od čega 414 specijalista
- doktora stomatologije 174, od toga 57 specijalista
- magistara farmacije 159, od čega 18 specijalista
- fakultet zdravstvenih studija 46
- viših zdravstvenih tehničara 131
- srednjih zdravstvenih tehničara SSS 1.388
- zdravstvenih saradnika 57

Struktura zaposlenih zdravstvenih radnika u primarnoj i specijalističko-konsultativnoj vanbolničkoj zdravstvenoj djelatnosti na području Kantona Sarajevo u 2013 i 2014. godini

Grafikon 49.

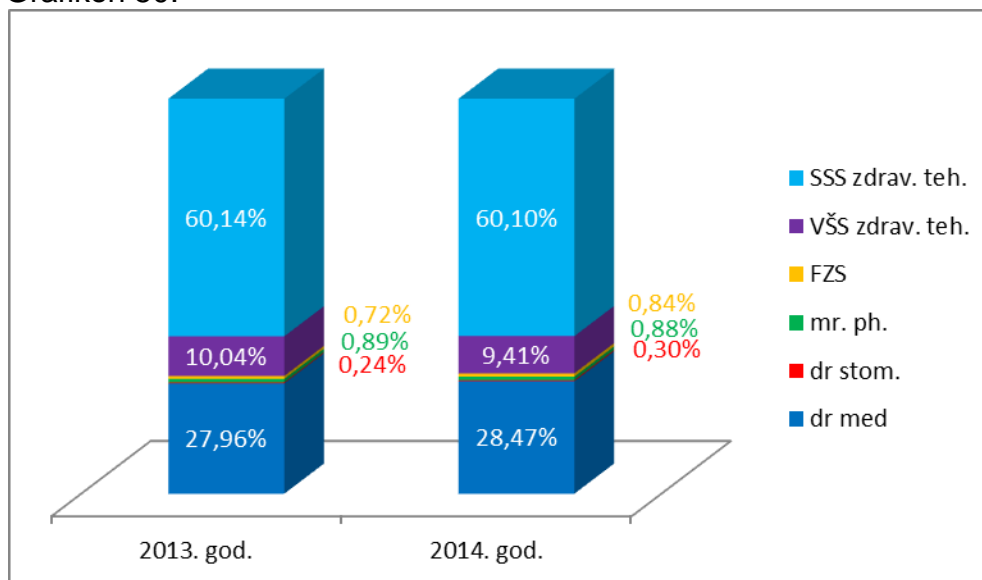
Zdravstveni radnici i zdravstveni saradnici u bolničkoj i specijalističko-konsultativnoj bolničkoj zdravstvenoj djelatnosti na području Kantona Sarajevo u 2014. godini:

- doktora medicine 844, od čega 683 specijalista
- doktora stomatologije 9, od čega 8 specijalista
- magistara farmacije 26, od čega 16 specijalista
- fakultet zdravstvenih studija 25
- viših zdravstvenih tehničara 279
- srednjih zdravstvenih tehničara 1.782
- zdravstvenih saradnika 55

Struktura zaposlenih zdravstvenih radnika u bolničkoj i specijalističko-konsultativnoj bolničkoj zdravstvenoj djelatnosti na području Kantona Sarajevo u 2013 i 2014. godini

Grafikon 50.

Zdravstveni radnici i zdravstveni saradnici u javnom zdravstvu na području Kantona Sarajevo u 2014. godini:

Na području Kantona Sarajevo nalaze se dva zavoda koja pružaju zdravstvene usluge iz oblasti javnog zdravstva. To su: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo i Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH.

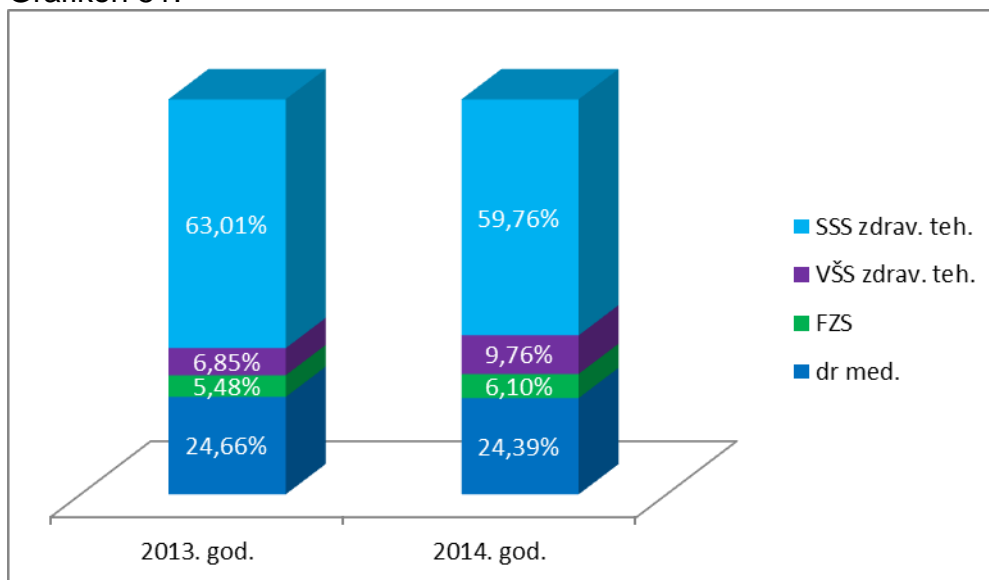
Zdravstvene usluge iz oblasti javnog zdravstva za potrebe stanovništva Kantona Sarajevo pruža J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo.

Zdravstveni radnici i zdravstveni saradnici zaposleni u J.U. Zavodu za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u 2014. godini:

- doktori medicine 20, od čega 16 specijalista
- fakultet zdravstvenih studija 5
- viši zdravstveni tehničari 8
- srednji zdravstveni tehničari 49
- zdravstveni saradnik 1

Struktura zdravstvenih radnika u J.U. Zavodu za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u 2013 i 2014. godini

Grafikon 51.

5.2. DJELATNOST PRIMARNE ZDRAVSTVENE ZAŠTITE (PZZ)

Primarna zdravstvena zaštita predstavlja prvi kontakt u sistemu zdravstvene zaštite, odnosno primarnu medicinsku zaštitu koja se pruža pacijentu od strane doktora medicine i članova njegovog tima.

Djelatnost primarne zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo je organizovana kroz rad JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo sa 9 organizacionih jedinica na području devet općina Kantona Sarajevo, zatim kroz rad JU "Apoteke Sarajevo", kroz rad 9 zavoda za zdravstvenu zaštitu: Zavod za hitnu medicinsku pomoć, Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva, Zavod za zaštitu zdravlja studenata, Zavod za medicinu rada, Zavod za zdravstvenu zaštitu radnika FDS, Zavod za zdravstvenu zaštitu radnika MUP-a, Zavod za zdravstvenu zaštitu radnika u saobraćaju, Zavod za sportsku medicinu i HE službe J.U. Zavod za javno zdravstvo KS, dok se u privatnom sektoru pruža kroz rad određenih privatnih ambulanti (opće medicine, kućnog liječenja). JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo i zavodi za zdravstvenu zaštitu pružaju zdravstvene usluge primarnog nivoa, ali i dio usluga vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite kroz rad Organizacione jedinice Specijalističko-konsultativne djelatnosti.

U JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo razvija se porodična medicina u skladu sa strateškim opredjeljenjem razvoja primarne zdravstvene zaštite kroz Strategiju razvoja zdravstva na Kantonu Sarajevo 2006-2015.godine, Strateškog plana razvoja zdravstva u Federaciji BiH u periodu od 2008 do 2018. godine, Strategije za razvoj primarne zdravstvene zaštite u Federaciji BiH i kroz mnogobrojne projekte koji se implementiraju sa nivoa Federacije BiH (Osnovno zdravstvo, CARDS, FAMI, HSEP, itd.)

5.2.1. ZDRAVSTVENI KADAR U PRIMARNOJ ZDRAVSTVENOJ DJELATNOSTI

Prema "Izveštaju o organizacionoj strukturi i kadrovima zaposlenim u zdravstvenim ustanovama"-Obrazac br. 3-00-60., stanje na dan 31.12.2014. godine primarna zdravstvena djelatnost u javnom sektoru u Kantonu Sarajevo pružana je od strane 589 doktora medicine, od čega specijalista 414 ili 70,29%, 174 doktora stomatologije, od čega specijalista 57 ili 32,76%, 159 magistara farmacije, od čega specijalista 18 ili 11,32%, 1.519 zdravstvenih tehničara, od čega viših zdravstvenih tehničara 131 ili 8,62% i 46 zdravstvenih radnika sa Fakultetom zdravstvenih studija.

Odnos doktora medicine i doktora medicine specijalista je 1:2,37 što predstavlja nešto niži raspon u odnosu na prethodnu godinu (1:2,83). Odnos doktora medicine, stomatologije i magistara farmacije prema zdravstvenim tehničarima iznosi 1:1,65 što je skoro identično rasponu u 2013. godini (1:1,71).

**Zdravstveni kadar u primarnoj zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u
2014. godini**

Tabela 46.

Zdravstvene ustanove u PZZ	Doktori medicine		Doktori stomatologije		Magistri farmacije		Zdravstveni tehničari		FZS
	Svega	Od toga spec.	Svega	Od toga spec.	Svega	Od toga spec.	Svega	Od toga viših	
JU DZ Kantona Sarajevo	411	277	160	52	7	5	1.054	113	33
Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva	31	25	-	-	-	-	57	6	2
Zavod za medicinu rada	38	31	-	-	1	1	39	2	4
Zavod za zdravstvenu zaštitu studenata	10	9	7	2	-	-	19	0	2
Zavod za sportsku medicinu	3	3	-	-	-	-	6	1	-
ZZZZ radnika MUP-a	12	8	4	3	-	-	17	-	-
ZZZZ radnika FDS	1	1	-	-	-	-	2	-	1
ZZZZ radnika u saobraćaju	15	12	2	-	1	1	32	3	-
Zavod za hitnu medicinsku pomoć	60	40	-	-	1	-	141	2	2
Apoteke Sarajevo	-	-	1	-	149	11	133	-	-
HE službe ZZJZ KS	8	8	-	-	-	-	19	4	2
UKUPNO	589	414	174	57	159	18	1.519	131	46

*Izvor podataka: Obrazac br. 3-00-60. "Izvjestaja o organizacionoj strukturi i kadrovima zaposlenim u zdravstvenim ustanovama" stanje na dan 31.12.2014.

Mreža i zdravstveni radnici u PZZ u Kantonu Sarajevo, 2014. Godina

Tabela 47.

IZABRANI INDIKATORI	2014.godina
BROJ PUNKTOVA U PZZ/100.000 STANOVNIKA	36,87
BROJ PUNKTOVA HITNE MEDICINSKE POMOĆI/100.000 STANOVNIKA	1,80
BROJ PUNKTOVA APOTEKA / 100.000 STANOVNIKA	8,99
BROJ DOKTORA MEDICINE (OPĆE MEDICINE I SPEC. MEDICINE) / 100.000 STANOVNIKA	132,40
BROJ DOKTORA STOMATOLOGIJE (OPĆE STOMATOLOGIJE I SPEC. STOMATOLOGIJE) / 100.000 STANOVNIKA	39,11
BROJ MAGISTRA FARMACIJE (MR. FARMACIJE I SPEC. FARMACIJE) / 100.000 STANOVNIKA	35,74
BROJ ZDRAVSTVENIH TEHNIČARA (VŠ i SSS)/100.000 STANOVNIKA	341,46

5.2.2. OBIM I KVALITET RADA

Obim i kvalitet rada u djelatnosti primarne zdravstvene zaštite (PZZ) se procjenjuju na osnovu indikatora preporučenih od strane Svjetske zdravstvene organizacije (WHO). Rezultati izabranih indikatora su:

- **Prosječan broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje u PZZ u 2014. godini iznosi 6.770 posjeta, što je za 2,42% veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (6.610).**

Prosječan broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje:

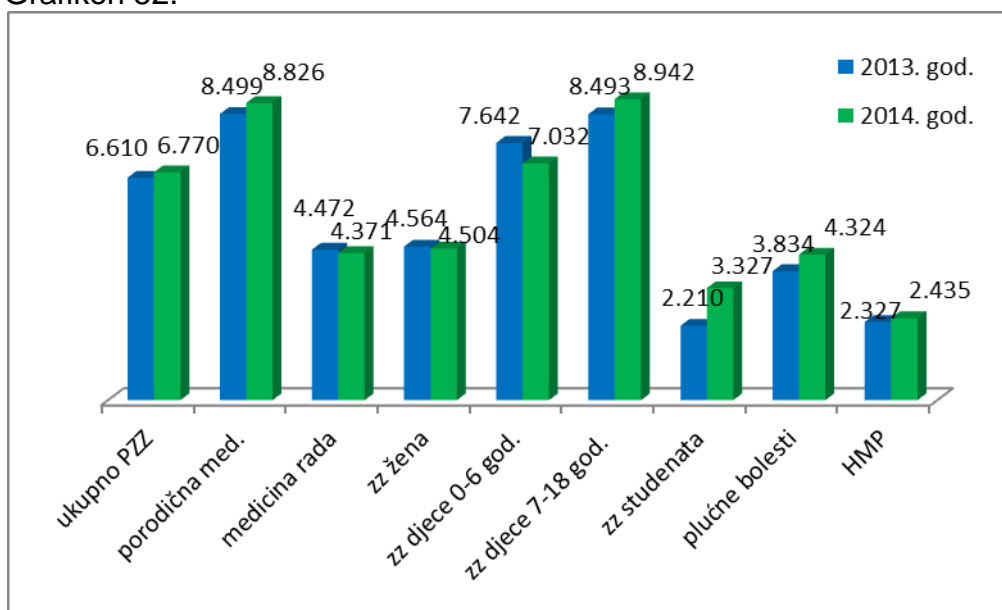
1. u službi porodične medicine iznosi 8.826 posjeta po jednom doktoru medicine, što je za 3,84% veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (8.499)
2. u medicini rada 4.371 posjeta, što je za 2,25% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (4.472)
3. u službi za zdravstvenu zaštitu žena 4.504 posjeta, što je za 1,31% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (4.564)
4. u službi za zdravstvenu zaštitu djece 0-6 godina 7.032 posjeta, što je za 7,98% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (7.642)

5. u službi za zdravstvenu zaštitu školske djece i omladine 7-18 godina 8.942 posjeta, što je za 5,28% veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (8.493)
6. u službi zdravstvene zaštite studenata 3.327 posjeta, što je izuzetno veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (2.210)
7. u pneumoftiziološkoj službi 4.324 posjeta, što je za 12,78% veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (3.834)
8. u hitnoj medicinskoj pomoći 2.435 posjeta po jednom doktoru medicine, što je za 4,64% veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (2.327).

JU Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva KS i drugi zavodi koji pružaju zdravstvenu zaštitu ženama, uključujući i patronažne posjete pri porodičnoj medicini ostvarili su ukupno u 2014.godini 36.663 patronažne posjete, što je za 12,83% manji broj patronažnih posjeta u odnosu na prethodnu godinu (42.063 patronažnih posjeta).

Prosječan broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje u PZZ u 2013 i 2014. godini, pregled prema službama

Grafikon 52.

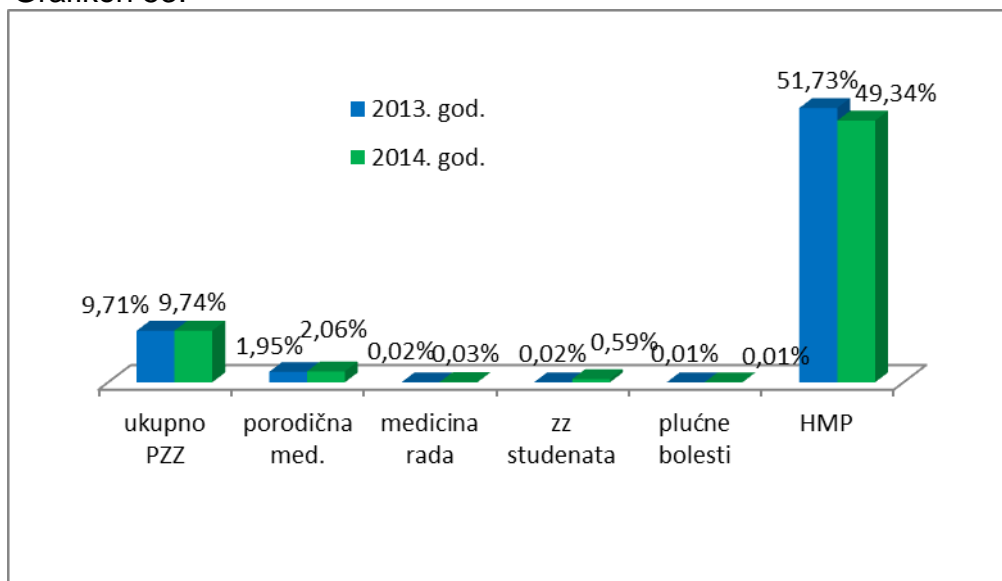
- **Procenat kućnih posjeta doktora medicine u odnosu na broj prvih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ u 2014. godini iznosi 9,74% svih prvih posjeta, što je skoro identično procentu u 2013. godini (9,71%).**

Procenat kućnih posjeta doktora medicine u odnosu na broj prvih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine:

1. u porodičnoj medicini u 2014.godini iznosi 2,06% svih prvih posjeta u porodičnoj medicini, što je skoro identično procentu u prethodnoj godini (1,95%)
2. u medicini rada 0,03%, što je skoro identičan procentu u prethodnoj godini (0,02%)
3. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina i u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina i u 2014. godini nisu registrovane kućne posjete doktora medicine
4. u zdravstvenoj zaštiti studenata 0,59%, što je nešto veći procenat u odnosu na prethodnu godinu (0,02%)
5. u pneumoftiziološkoj službi 0,01% kućnih posjeta doktora medicine u odnosu na prve posjete u ordinaciji kod doktora medicine, dok je u 2013. godini registrovano 0,006% kućnih posjeta doktora medicine
6. u hitnoj medicinskoj pomoći iznosi 49,34%, što je nešto niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (51,73%).

Procenat kućnih posjeta doktora medicine u odnosu na broj prvih posjeta u PZZ u 2013 i 2014. godini, pregled prema službama

Grafikon 53.

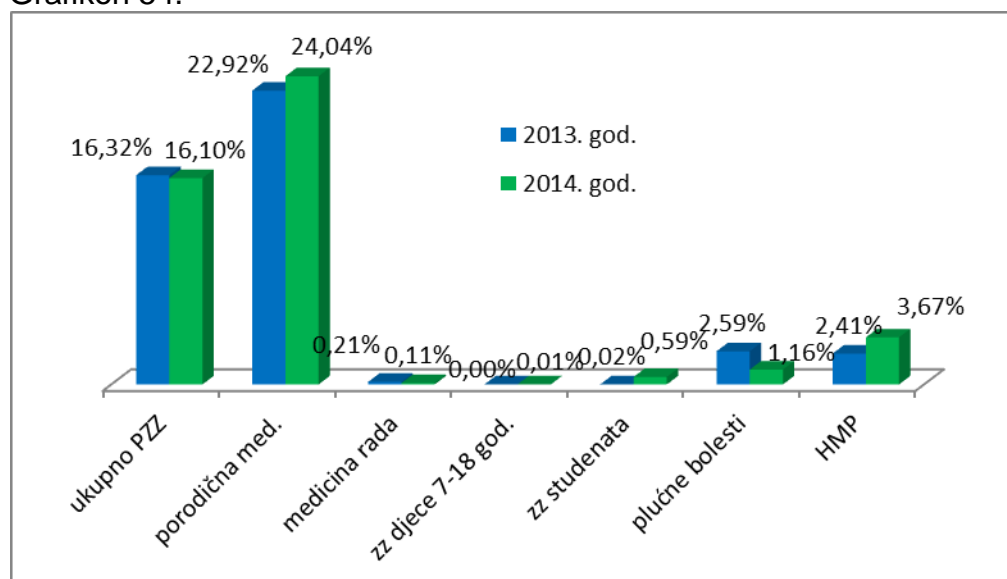
- **Procenat kućnih posjeta zdravstvenih tehničara u odnosu na broj prvih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ u 2014. godini iznosi 16,10% svih prvih posjeta, što je skoro identično procentu u 2013. godini (16,32%).**

Procenat kućnih posjeta zdravstvenih tehničara u odnosu na broj prvih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine:

1. u porodičnoj medicini u 2014. godini iznosi 24,04% svih prvih posjeta u općoj medicini, što je nešto viši procenat u odnosu na prethodnu godinu (22,92%)
2. u medicini rada 0,11%, što predstavlja nešto niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (0,21%)
3. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina nije registrovana niti jedna kućna posjeta zdravstvenih tehničara u 2014.godini kao niti u prethodnoj godini
4. u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina 0,01% dok u prethodnoj godini nije registrovana niti jedna kućna posjeta zdravstvenih tehničara
5. u zdravstvenoj zaštiti studenata 0,59%, što je nešto veći procenat u odnosu na prethodnu godinu (0,02%)
6. u pneumoftziološkoj službi 1,16%, što je znatno niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (2,59%)
7. u hitnoj medicinskoj pomoći 3,67%, što je znatno veći procenat u odnosu na prethodnu godinu (2,41%).

**Procenat kućnih posjeta zdravstvenih tehničara
u odnosu na broj prvih posjeta u PZZ u 2013 i 2014. godini,
pregled prema službama**

Grafikon 54.

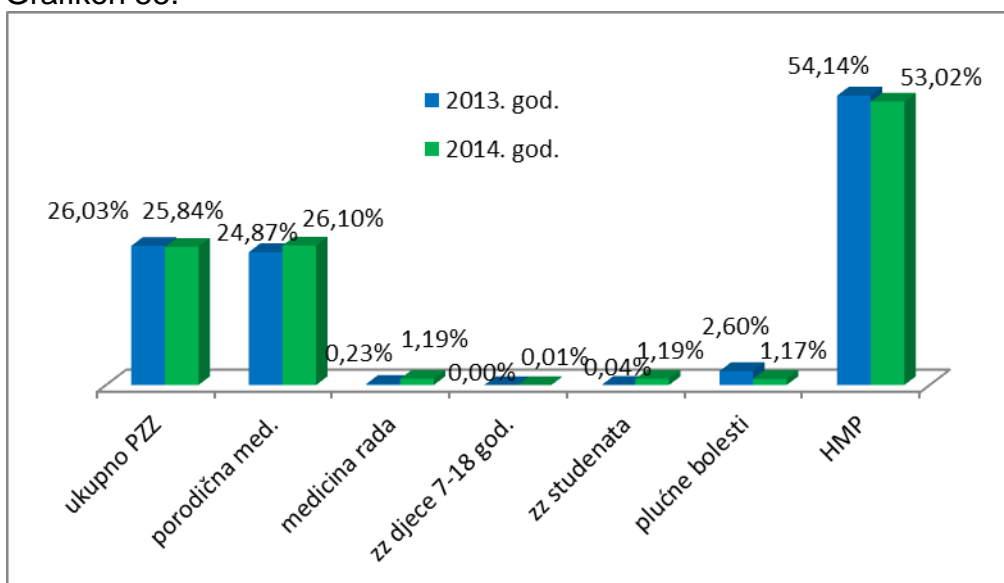
- **Procenat kućnih posjeta doktora medicine i zdravstvenih tehničara u odnosu na broj prvih posjeta kod doktora medicine u ordinaciji u PZZ u 2014. godini iznosi 25,84% prvih posjeta, što je skoro identičan procenat u odnosu na prethodnu godinu (26,03%).**

Procenat kućnih posjeta doktora medicine i zdravstvenih tehničara u odnosu na broj prvih posjeta kod doktora medicine u ordinaciji:

1. u porodičnoj medicini u 2014. godini iznosi 26,10% svih prvih posjeta u porodičnoj medicini, što je nešto viši procenat u odnosu na prethodnu godinu (24,87%)
2. u medicini rada 1,19%, što je nešto veći procenat u odnosu na prethodnu godinu (0,23%)
3. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina nisu registrovane kućne posjete niti doktora medicine niti zdravstvenih tehničara u 2014.godini kao niti u prethodnoj godini
4. u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina 0,01%, dok u prethodnoj godini nisu registrovane kućne posjete niti doktora medicine niti zdravstvenih tehničara
5. u zdravstvenoj zaštiti studenata 1,19%, što je nešto veći procenat u odnosu na prethodnu godinu (0,04%)
6. u pneumoftiziološkoj službi 1,17%, što je nešto niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (2,60%)
7. u hitnoj medicinskoj pomoći 53,02%, što je nešto niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (54,14%).

Procenat kućnih posjeta doktora medicine i zdravstvenih tehničara prema broju prvih posjeta u PZZ u 2013 i 2014. godini, pregled prema službama

Grafikon 55.

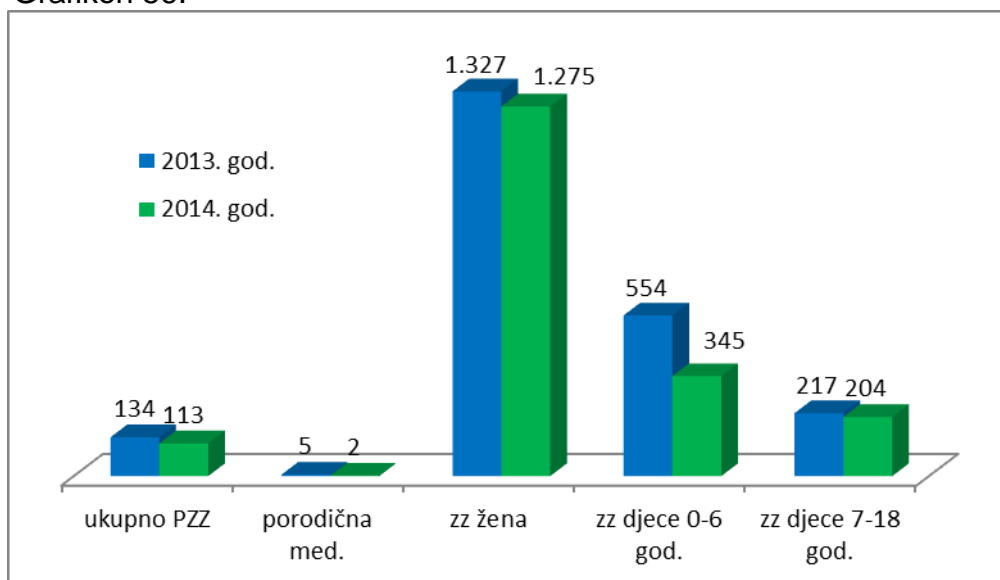
- **Broj posjeta u savjetovalištu na jednog doktora medicine prosječno godišnje u PZZ u 2014. godini iznosi 113 posjeta, što je za 15,67% manji broj posjeta savjetovalištu u odnosu na prethodnu godinu (134).**

Broj posjeta u savjetovalištu na jednog doktora medicine prosječno godišnje u 2014. godini je bilo:

1. u porodičnoj medicini 2 posjete u savjetovalištu po jednom doktoru medicine, što je za 40,00% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (5 posjeta savjetovalištu po jednom doktoru u porodičnoj medicini)
2. u medicini rada i zdravstvenoj zaštiti studenata nije registrovana niti jedna posjeta savjetovalištu u 2014. godini
3. u zdravstvenoj zaštiti žena 1.275 posjeta savjetovalištu po jednom doktoru medicine što je za 3,91% manji broj posjeta savjetovalištu u odnosu na prethodnu godinu u (1.327)
4. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina 345, što je za 37,72% manji broj posjeta u savjetovalištu po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (554)
5. u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina 204 posjeta u savjetovalištu, što je za 5,99% manji broj posjeta u savjetovalištu po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (217).

Broj posjeta savjetovalištu na jednog doktora medicine prosječno godišnje u PZZ u 2013 i 2014. godini, pregled prema službama

Grafikon 56.

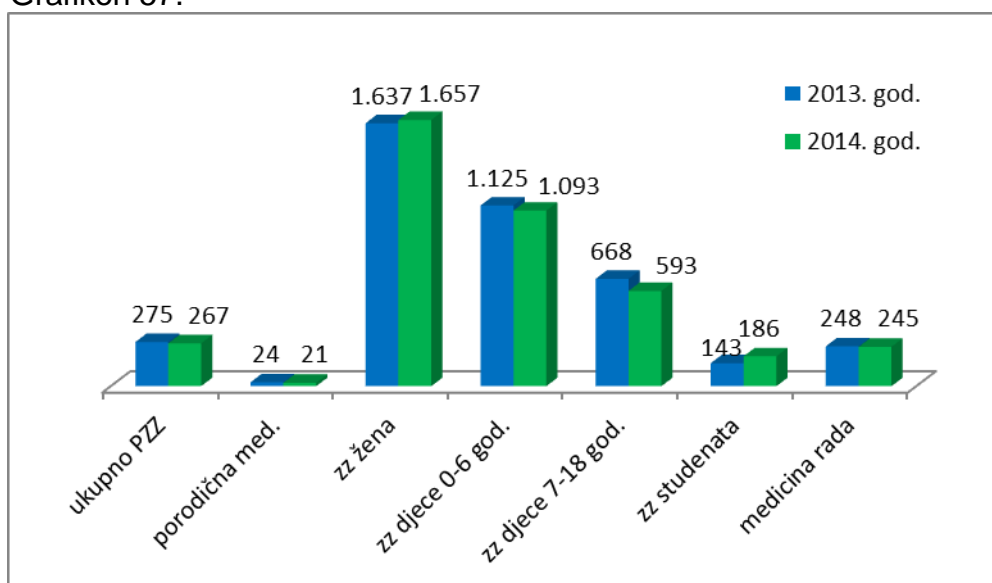
- **Broj sistematskih i periodičnih pregleda na jednog doktora prosječno godišnje u PZZ u 2014. godini iznosi 267 pregleda, što je za 2,90% manje sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine godišnje u odnosu na 2013. godinu (275).**

Broj sistematskih i periodičnih pregleda na jednog doktora medicine prosječno godišnje iznosi:

1. u porodičnoj medicini 21, što je za 12,50% manje sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (24)
2. u medicini rada 245, što za 1,20% manje sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (248)
3. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina 1.093 što je za 2,84% manje sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (1.125)
4. u zdravstvenoj zaštiti djece 7-18 godina 593 sistematskih i periodičnih pregleda, što je za 11,22% manje sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (668)
5. u zdravstvenoj zaštiti studenata 186, što je za 30,06% više sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (143)
6. zdravstvenoj zaštiti žena broj ciljanih pregleda na jednog doktora medicine prosječno godišnje iznosi 1.657, što je za 1,22% više ciljanih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (1.637 ciljanih pregleda).

Broj sistematskih i periodičnih pregleda na jednog doktora medicine prosječno godišnje u PZZ u 2013 i 2014. godini, pregled prema službama

Grafikon 57.

- **Odnos prvih i ponovnih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ u 2014. godini iznosi 1:3,3 što predstavlja zadovoljavajući odnos i potpuno je identičan odnosu u prethodnoj godini (1:3,3).**

Odnos prvih i ponovnih posjeta u pojedinim službama zdravstvene zaštite u PZZ je slijedeći:

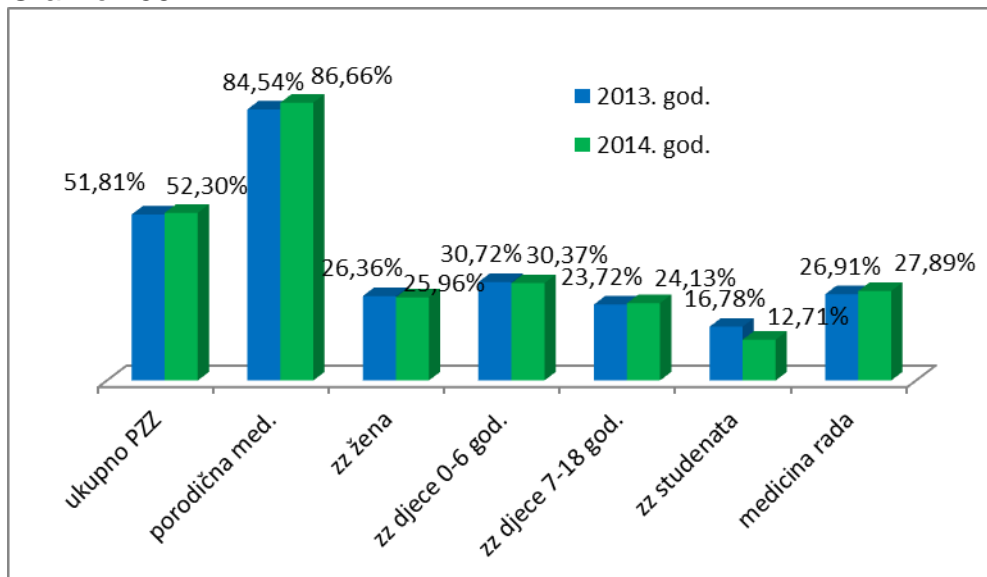
- u porodičnoj medicini 1:5,5
  - u medicini rada 1:5,9
  - u zdravstvenoj zaštiti žena 1:0,7
  - u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina 1:1,1
  - u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina 1:0,9
  - u zdravstvenoj zaštiti studenata 1:1,0
  - u pneumoftiziološkoj službi 1:0,6.
-
- **Procenat upućenih pacijenata u laboratoriju u odnosu na prve posjete u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ u 2014. godini iznosi 52,30% svih prvih posjeta, što je skoro identično procentu u 2013. godini (51,81%).**

Procenat upućenih pacijenata u laboratoriju u odnosu na prve posjete u ordinaciji kod doktora medicine:

1. u porodičnoj medicini je 86,66% što je nešto veći procenat u odnosu na prethodnu godinu (84,54%)
2. u zdravstvenoj zaštiti žena je 25,96%, što je skoro identično procentu u odnosu na prethodnu godinu (26,36%)
3. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina je 30,37%, što je skoro identičan procenat u odnosu na prethodnu godinu (30,72%)
4. u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina je 24,13%, što je skoro identično procentu u prethodnoj godini (23,72%)
5. u zdravstvenoj zaštiti studenata 12,71%, što je znatno manje u odnosu na prethodnu godinu (16,78%)
6. u medicini rada je 27,89% što je neznatno viši procenat u odnosu na prethodnu godinu (26,91%)
7. u pneumoftiziološkoj službi 4,17% što je skoro identično procentu u prethodnoj godini (4,94%).

Procenat upućenih pacijenata u laboratoriju u odnosu na prve posjete u PZZ u 2013 i 2014. godini, pregled prema službama

Grafikon 58.

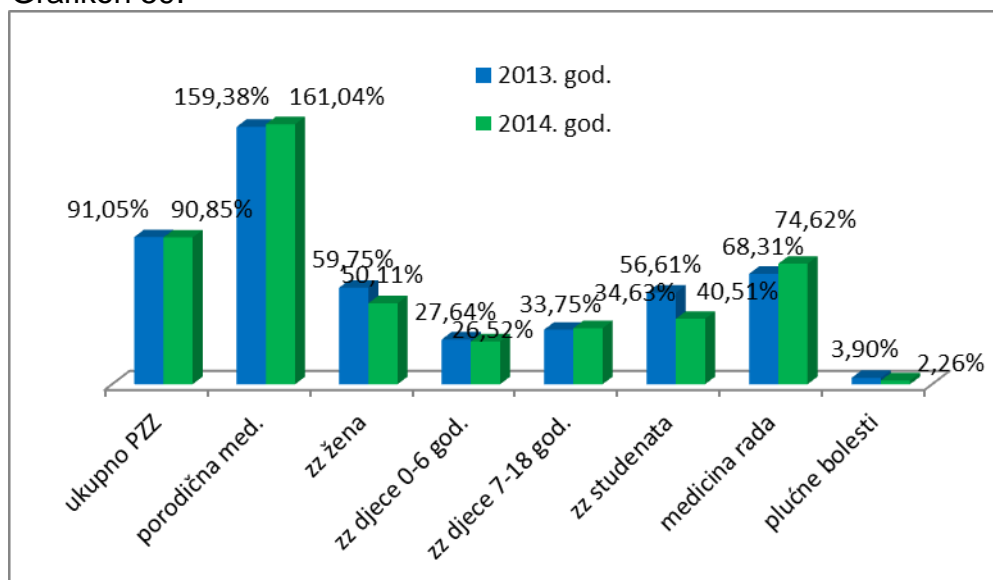
- Procenat upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ iznosi u 2014. godini 90,85% svih prvih posjeta, što je skoro identično procentu u 2013. godini (91,05%).

Procenat upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete kod doktora medicine u ordinaciji:

1. u porodičnoj medicini je 161,04%, što je znatno veći procenat u odnosu na prethodnu godinu (159,38%)
2. u zdravstvenoj zaštiti žena je 50,11%, što je znatno niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (59,75%)
3. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina je 26,52%, što je neznatno niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (27,64%)
4. u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina je 34,63%, što je nešto viši procenat u odnosu na prethodnu godinu (33,75%)
5. u zdravstvenoj zaštiti studenata 40,51%, što je znatno niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (56,61%)
6. u medicini rada je 74,62% što je znatno viši procenat u odnosu na prethodnu godinu (68,31%)
7. u pneumoftiziološkoj službi je 2,26% što je nešto niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (3,90%).

Procenat upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete u PZZ u 2013 i 2014. godini, pregled prema službama

Grafikon 59.

5.2.3. PORODIČNA MEDICINA

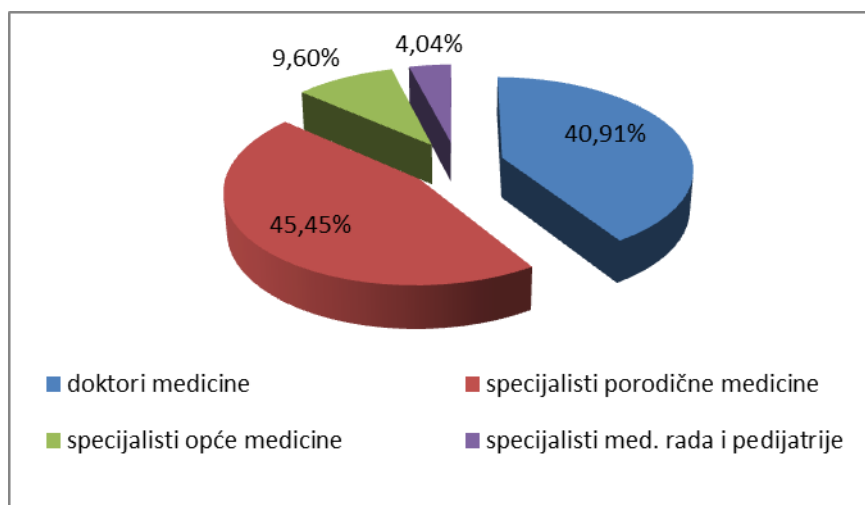
Reorganizacija mreže i sadržaja rada primarne zdravstvene zaštite putem porodične medicine predstavlja metod izbora za reformu zdravstvene zaštite, koju preporučuju svi važniji dokumenti Svjetske zdravstvene organizacije (WHO), a što je definisano i u sistemu aktuelnog zakonodavstva Federacije BiH (Zakon o zdravstvenoj zaštiti, "Službene novine Federacije BiH" br.46/10; član 33; 34; 84; 86 i 87). Prema Strategiji razvoja zdravstva Kantona Sarajevo, u nadležnosti porodične medicine, pored zdravstvene zaštite odraslog stanovništva starosti 19 i više godina je i liječenje školske djece i omladine starosti 14-18 godina, dok radno-aktivno stanovništvo još uvijek u velikom procentu ostvaruje zdravstvenu zaštitu iz oblasti porodične medicine u Zavodu za medicinu rada i zavodima za zdravstvenu zaštitu radnika iako je Zakonom o zdravstvenoj zaštiti medicina rada definisana kao specifična zdravstvena zaštita radnika.

Prema Izvještaju o radu primarne zdravstvene zaštite Obr. br. 02.0 A u procesu rada službi porodične medicine u 2014. godini zdravstvenu zaštitu je pružalo ukupno 198 radnih timova na 78 punkta. Ovakva mreža zdravstvene zaštite u porodičnoj medicini je zadovoljavajuća, jer jednom punktu gravitira u prosjeku 4.801 stanovnik starosti 15 i više godina, a na jedan radni tim u djelatnosti porodične medicine u prosjeku dolazi 1.891 stanovnik starosti 15 i više godina.

Od ukupno 198 doktora medicine koji su pružali zdravstvenu zaštitu stanovništvu Kantona Sarajevo u djelatnosti porodične medicine u 2014. godini 81 ili 40,91% su doktori medicine, 19 ili 9,60% su specijalisti opće medicine, 7 ili 3,54% su specijalisti medicine rada, 1 ili 0,50% su specijalisti pedijatrije, a 90 ili 45,45% su specijalisti porodične medicine.

Struktura doktora medicine koji su radili u službi porodične medicine u Kantonu Sarajevo u 2014. godini

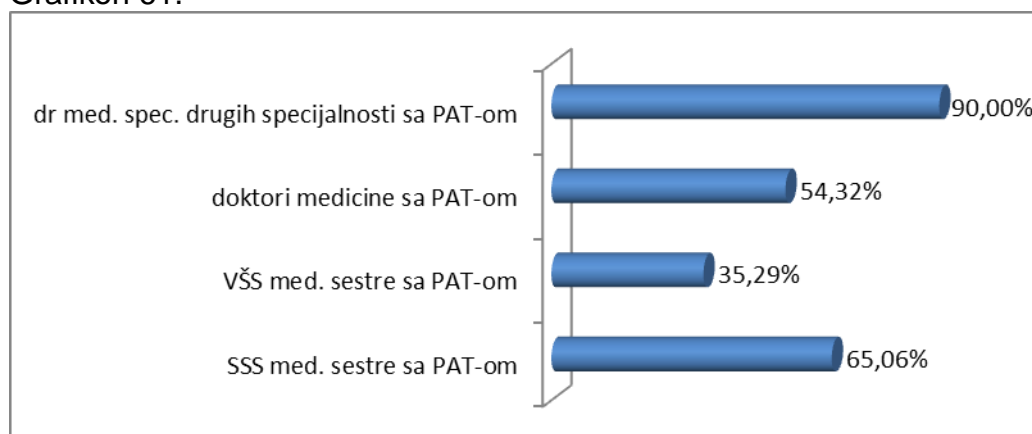
Grafikon 60.

Prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti (član 87) tim porodične medicine izuzetno čini specijalista druge grane medicine sa dodatnom edukacijom iz porodične medicine, odnosno doktor medicine sa dodatnom edukacijom iz porodične medicine i najmanje jedna medicinska sestra/tehničar koja, također, ima dodatnu edukaciju iz porodične medicine. U 2014. godini u službi porodične medicine na području Kantona Sarajevo od ukupnog broja doktora medicine, 44 ili 54,32% doktora medicine imali su dodatnu edukaciju PAT i 29 ili 90,00% specijalista drugih specijalnosti, a od ukupnog broja viših medicinskih sestara/tehničara koji su radili u porodičnoj medicini 12 ili 35,29% su imali dodatnu edukaciju iz porodične medicine i 190 ili 65,06% srednjih medicinskih sestara/tehničara.

Zdravstveni radnici sa dodatnom edukacijom PAT u službi porodične medicine u Kantonu Sarajevo, 2014. godina

Grafikon 61.

Ukupan broj registrovanih posjeta kod doktora medicine u službi porodične medicine na području Kantona Sarajevo, odnosno u JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo iznosio je 1.747.919 posjeta, što u prosjeku godišnje iznosi 8.826 posjeta po jednom doktoru medicine, odnosno 35 posjeta po jednom doktoru dnevno.

Posjete kod doktora medicine u službi porodične medicine u Kantonu Sarajevo u 2014. godini, pregled prema općinama

Tabela 48.

Općina	Ukupan broj dr medicine	Ukupan broj posjeta kod dr medicine	Prosječan broj posjeta/dr medicine godišnje	Prosječan broj posjeta/dr medicine dnevno
Centar	34	267.784	7.876	31
Hadžići	11	101.885	9.262	36
Ilidža	29	247.990	8.551	33
Ilijaš	11	95.541	8.685	34
Novi Grad	53	468.142	8.833	35
N. Sarajevo	29	265.196	9.145	36
Stari Grad	17	189.584	11.152	44
Trnovo	3	9.124	3.041	12
Vogošća	11	102.676	9.334	36
Kanton Sarajevo	198	1.747.919	8.826	35

*Izvor podataka: Obrazac br. 02.0 A. "Izveštaja o radu primarne zdravstvene zaštite"

5.2.4. CBR-CENTRI ZA FIZIKALNU MEDICINU I REHABILITACIJU

U JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo funkcionišu Centri za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju, kao koncept zdravstvene zaštite u zajednici.

U 2014. godini na području Kantona Sarajevo na sedam (7) punktova Organizacionih jedinica JU Dom zdravlja KS pružane su usluge iz djelatnosti fizikalne medicine i rehabilitacije:

- DZ Stari grad 1 punkt
- DZ Centar 1 punkt
- DZ Novo Sarajevo 1 punkt
- DZ Novi grad 2 punkta
- DZ Ilidža 1 punkt
- DZ Vogošća 1 punkt.

Zdravstvenu zaštitu u Centrima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u toku 2014. godine pružalo je 16 doktora medicine specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije, 29 VŠS zdravstvenih tehničara i 117 SSS zdravstvenih tehničara. Struktura radnih timova u Centrima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju ni u 2014. godini nije zadovoljavajuća u odnosu na preporučenu strukturu radnog tima definisanog i u Odluci o utvrđivanju većeg obima zdravstvenih prava, kao i osnovama, kriterijima i mjerilima za ugovaranje po osnovu obaveznog zdravstvenog osiguranja sa zdravstvenim ustanovama sa područja Kantona Sarajevo ("Službene novine KS" br. 37/09) i u Naredbi o standardima i normativima zdravstvene zaštite iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u Federaciji BiH ("Službene novine Federacije BiH" br. 82/14) u segmentu koji se odnosi na zdravstvene tehničare VŠS koji su nedostatni u ukupnom broju u odnosu na broj doktora medicine specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije, dok su zdravstveni tehničari SSS zastupljeni u znatno većem broju u odnosu na broj doktora medicine specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije. Također, u timovima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju nedostatni su i zdravstveni saradnici (socijalni radnici i defektolozi/logopedi).

U toku 2014. godine ukupan broj posjeta kod doktora medicine specijaliste u Centrima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju je iznosio 54.179 ili prosječno 3.386 posjeta po jednom doktoru medicine specijalisti godišnje, odnosno 13,22 posjete dnevno. Odnos prvih i ponovnih posjeta kod doktora medicine specijaliste je bio 1:1,60. Ukupan broj posjeta kod zdravstvenih tehničara (VŠS i SSS) u 2014. godini iznosi je 195.891 posjetu ili prosječno godišnje po jednom zdravstvenom tehničaru 1.341 posjetu ili 5,24 posjete dnevno.

U Centrima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u 2014. godini u JU Dom zdravlja KS od ukupnog broja primljenih osoba na ambulantni tretman, za svoj posao osposobljene su 10.934 osobe ili 60,41%, a 818 osoba ili 4,52% osposobljeno je samo za vršenje svakodnevnih neophodnih aktivnosti, dok je liječenje bez uspjeha bilo kod 793 osobe ili 4,38%, a liječenje je napustilo 397 osoba ili 2,19%.

Izabrani indikatori za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u CBR-ovima JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo u 2014. godini

Tabela 49.

Broj punktova	7
Broj stanovnika na jedan punkt	63.550
Broj doktora medicine specijalista	16
Broj VŠS zdravstvenih tehničara	29
Broj SSS zdravstvenih tehničara	117
Broj stanovnika po jednom doktoru medicine	27.803
Broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje	3.386
Broj posjeta po jednom doktoru medicine dnevno	13,22
Broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru godišnje	1.341
Broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru dnevno	5,24

5.2.5. CENTRI ZA MENTALNO ZDRAVLJE

Pri JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo funkcionišu i centri za mentalno zdravlje u zajednici i to na području 8 punktova u Organizacionim jedinicama JU Dom zdravlja KS: Stari grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi grad, Ilidža, Vogošća, Hadžići i Ilijaš od mjeseca oktobra 2014. godine. Zdravstvenu zaštitu u ovim centrima pružalo je 8 timova sa 8 doktora medicine specijalista neuropsihijatrije i jednim angažovanim doktorim specijalistom, sa 8 VŠS zdravstvenih tehničara, sa 20 SSS zdravstvenih tehničara, 19 zdravstvenih saradnika sa VSS i jednim angažovanim zdravstvenim saradnikom sa VSS. Kao i uprethodnom periodu struktura radnih timova u Centrima za mentalno zdravlje nije zadovoljavajuća, prema Odluci o utvrđivanju većeg obima zdravstvenih prava, kao i osnovama, kriterijima i mjerilima za ugovaranje po osnovu obaveznog zdravstvenog osiguranja sa zdravstvenim ustanovama sa područja Kantona Sarajevo ("Službene novine KS" br. 37/09) i Naredbi o standardima i normativima zdravstvene zaštite iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u Federaciji BiH ("Službene novine Federacije BiH" br. 82/14) u segmentu koji se odnosi na zdravstvene tehničare koji su zastupljeni u znatno manjem broju i zdravstvene saradnike, odnosno socijalne radnike i psihologe koji su zastupljeni u većem broju.

U toku 2014. godine ukupan broj posjeta kod doktora medicine u Centrima za mentalno zdravlje iznosio je 24.608 što je za 7,04% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (26.474 posjete), a prosječan broj posjeta godišnje po jednom doktoru medicine iznosi 2.734 posjete ili 10,68 posjeta dnevno po jednom doktoru medicine, dok je odnos prvih i ponovnih posjeta kod doktora medicine je 1: 2,05. Ukupan broj posjeta kod zdravstvenih tehničara u 2014. godini iznosio je 39.140 što je za 7,51% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (42.321) ili prosječno godišnje 1.397 posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru, odnosno 5,46 posjeta dnevno.

Izabrani indikatori za zdravstvenu zaštitu mentalnog zdravlja u CBR-ovima JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo u 2014. godini

Tabela 50.

Broj punktova	8
Broj stanovnika na jedan punkt	55.606
Broj doktora medicine specijalista	8 (1)
Broj VŠS zdravstvenih tehničara	8
Broj SSS zdravstvenih tehničara	20
Broj zdravstvenih saradnika sa VSS	19 (1)
Broj stanovnika po jednom doktoru medicine	49.427
Broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje	2.734
Broj posjeta po jednom doktoru medicine dnevno	10,68
Broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru godišnje	1.397
Broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru dnevno	5,46

5.2.6 DJELATNOST APOTEKA

Apotekarska djelatnost u Kantonu Sarajevo obavljala se kroz rad Javne ustanove "Apoteke Sarajevo" i kroz djelatnost apoteka u privatnom sektoru (privatne apoteke i privatne zdravstvene ustanove-apoteke).

U 2014. godini JU "Apoteke Sarajevo" raspolagala je sa 40 apoteka na području 9 općina Kantona Sarajevo, od kojih su 22 samostalne apoteke, 17 su ogranak apoteka i 1 je depo apoteke u općini Trnovo.

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo broj registrovanih apoteka u privatnom sektoru, odnosno privatnih zdravstvenih ustanova apoteka u 2014. godini bio je 120 apoteka, što je za 2 ili 1,69% apoteka više u odnosu na prethodnu godinu (118).

U javnom sektoru apotekarska djelatnost pružana je u 2014. godini od strane 136 magistara farmacije, od čega su 5 ili 3,67% specijalisti i 120 farmaceutska tehničara SSS.

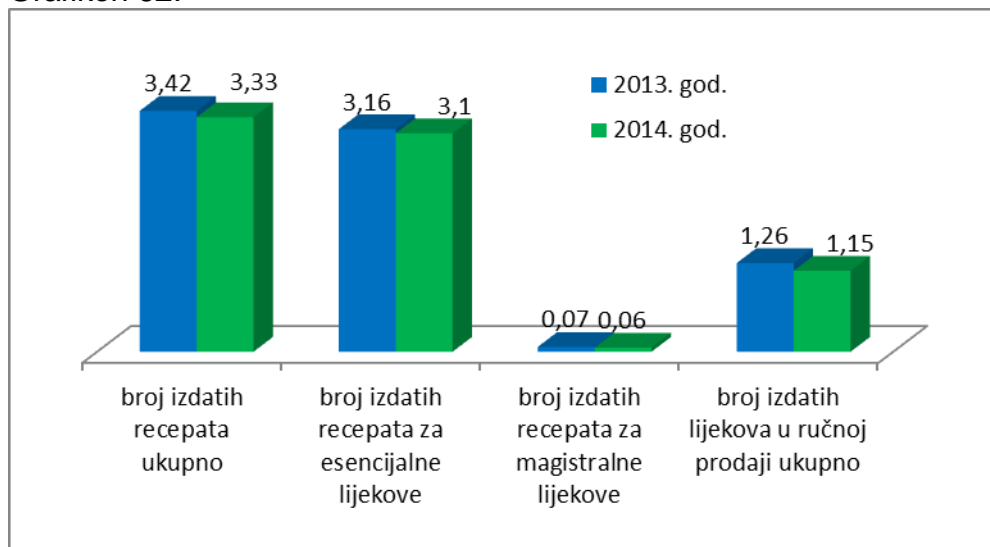
U 2014. godini u javnom sektoru izdato je ukupno 1.481.344 recepta/lijeka, što je za 2,09% manje u odnosu na prethodnu godinu (1.513.105 ukupno izdatih recepata/lijekova). Broj ukupno izdatih recepata po jednom stanovniku u javnom sektoru u 2014. godini je iznosio 3,33 recepta i skoro je identičan vrijednosti ovog indikatora u prethodnoj godini (3,42 recept po jednom stanovniku).

Od ukupnog broja izdatih recepata za esencijalne lijekove u javnom sektoru izdato je 1.380.201 recept ili 3,10 recepata po jednom stanovniku, a za ostale gotove lijekove izdato je 73.041 recept ili 0,16 recepata po jednom stanovniku. Broj izdatih recepata za magistralne lijekove u javnom sektoru iznosio je 28.102 ili 0,06 recepata po jednom stanovniku, dok nije dostupan broj registrovanih recepata izdatih za lijekove koji sadrže opojnu drogu.

U ručnoj prodaji u JU "Apoteke Sarajevo" u 2014.godini registrovano je ukupno 509.862 prodata lijeka ili 1,15 lijekova po jednom stanovniku, što je za 8,72% manje izdatih lijekova u ručnoj prodaji u odnosu na prethodnu godinu (558.570 prodatih lijekova).

Broj izdatih recepata/lijekova po jednom stanovniku u javnom sektoru u Kantonu Sarajevo, 2013-2014.godina

Grafikon 62.

Broj apoteka u javnom sektoru na 100.000 stanovnika Kantona Sarajevo u 2014. godini, pregled prema općinama

Tabela 51.

Općina	Broj apoteka u javnom sektoru	Broj apoteka/100.000 stanovnika u javnom sektoru
Centar	8	11,64
Hadžići	1	4,35
Ilidža	2	3,20
Ilijaš	2	10,06
Novi Grad	8	6,34
Novo Sarajevo	10	13,56
Stari Grad	6	14,37
Trnovo	1	...
Vogošća	2	7,57
Kanton Sarajevo	40	8,99

5.3. SPECIJALISTIČKO-KONSULTATIVNA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Specijalističko-konsultativna djelatnost na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite predstavlja dio zdravstvene djelatnosti koja kroz pružanje vanbolničkih usluga osigurava podršku primarnoj i bolničkoj zdravstvenoj djelatnosti, s ciljem povećanja stepena rješavanja zdravstvenih problema pacijenata i racionalnijeg korištenja resursa u zdravstvu. U Kantonu Sarajevo djelatnost specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite je organizovana kao bolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u javnom sektoru i kao vanbolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u javnom i privatnom sektoru. Djelatnost bolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurava Klinički centar Univerziteta u Sarajevu i Opća bolnica "Prim. dr Abdulah Nakaš".

Djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurava JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo kroz rad Organizacione jedinice Specijalističko-konsultativne djelatnosti i zavodi za zdravstvenu zaštitu određenih populacionih skupina, dok se djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u privatnom sektoru pruža kroz rad 78 specijalističkih ordinacija i 36 zdravstvenih ustanova tipa poliklinike, centra, zavoda i lječilišta, 4 stomatološke poliklinike i 1 centra za ortodonciju.

Vanbolničku specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu u javnom sektoru u 2014. godini pružalo je 90 doktora medicine specijalista, zatim 46 VŠS zdravstvenih tehničara i 100 zdravstvenih tehničara SSS. Na jednog doktora medicine-specijalistu u vanbolničkoj zdravstvenoj zaštiti dolazi u prosjeku 4.942 stanovnika Kantona Sarajevo.

U vanbolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru registrovano je ukupno u 2014. godini 405.884 posjete što je za 3,49% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (420.565 posjeta), a broj posjeta po jednom doktoru medicine prosječno godišnje iznosio 4.509 posjeta, odnosno 17,61 posjeta po jednom doktoru medicine dnevno. Broj posjeta po osobi/pacijentu prosječno godišnje iznosio je 0,91 posjetu, dok je odnos između prvih i ponovnih posjeta bio 1:1,41.

Izabrani indikatori za djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo u 2014. godini

Tabela 52.

Broj doktora medicine specijalista	90
Broj VŠS zdravstvenih tehničara	46
Broj SSS zdravstvenih tehničara	100
Broj posjeta ukupno kod doktora med. spec.	405.884
Broj posjeta po jednom doktoru medicine spec. godišnje	4.509
Broj posjeta po jednom doktoru medicine spec. dnevno	17,61
Broj posjeta po osobi godišnje	0,91
Odnos prvih i ponovnih posjeta	1:1,41
Broj stanovnika po jednom doktoru medicine spec.	4.942

Bolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u Kantonu Sarajevo pružana je u Općoj bolnici "Prim. dr Abdulah Nakaš" i u Kliničkom centru Univerziteta u Sarajevu (KCUS).

U toku 2014. godine u bolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u Kantonu Sarajevo registrovano je ukupno 1.227.744 posjete, što je za 2,61% veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (1.196.512 posjete), od čega su prve posjete 307.357, što je za 0,86% veći broj prvih posjeta u odnosu na prethodnu godinu (304.716). Odnos između prvih i ponovnih posjeta u ukupnoj bolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u KS je znosio je 1 : 2,99 posjeta.

U KCUS je registrovano ukupno 990.724 posjete, što je za 2,46% manje posjeta u odnosu na prethodnu godinu (1.015.801), od čega su 237.020 prve posjete, što je za 3,66% manje posjeta u odnosu na prethodnu godinu (246.048), a odnos prvih i ponovnih posjeta u KCUS iznosio 1:3,17 posjeta.

U Općoj bolnici „Prim. dr Abdulah Nakaš“ je registrovano ukupno 237.020 posjeta, što je za 31,15% više posjeta u odnosu na prethodnu godinu (180.711), od čega su 70.337 prve posjete što je za 19,88% više prvih posjeta u odnosu na prethodnu godinu (58.668), a odnos prvih i ponovnih posjeta u ovoj bolnici iznosio 1:2,36 posjeta.

Izabrani indikatori za djelatnost bolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo u 2014. godini

Tabela 53.

Broj posjeta ukupno kod doktora med. spec.	1.227.744
Broj prvih posjeta	307.357
Odnos prvih i ponovnih posjeta	1:2,99

5.4. BOLNIČKA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Na području Kantona Sarajevo bolničku zdravstvenu zaštitu u javnom sektoru u 2014. godini pružale su četiri (4) zdravstvene ustanove: Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“, Klinički centar Univerziteta u Sarajevu, Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo i Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije Kantona Sarajevo.

Ukupan posteljni kapacitet zdravstvenih ustanova koje su pružale bolničku zdravstvenu zaštitu stanovništvu Kantona Sarajevo i stanovništvu Federacije BiH koje je gravitiralo Kliničkom centru Univerziteta u Sarajevu u 2014. godini iznosio je 2.294 postelje ili 5,15 postelja na 1.000 stanovnika Kantona Sarajevo, što je za 0,39% manji broj postelja u odnosu na prethodnu godinu (2.303 postelje). Najveći broj postelja u 2014. godini, kao i prethodnih godina imao je KCUS 1.904 postelje ili 83,00% ukupnog posteljnog kapaciteta u Kantonu Sarajevo, zatim Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 310 postelja ili 13,51%, Psihijatrijska bolnica KS 70 postelja ili 3,05% i Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije KS 10 ili 0,44% postelja u ukupnom posteljnog kapacitetu Kantona Sarajevo. Pored standardnih postelja KCUS raspolagao je sa 90 postelja za potrebe dnevnog tretmana pacijenata (Dnevna bolnica pri Psihijatrijskoj klinici KCUS) i sa 52 funkcionalne postelje (39 postelja Klinika za hemodijalizu i 13 postelja na punktu za hemodijalizu na Ilidži), a Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije KS raspolagao je sa 30 postelja za potrebe dnevnog tretmana pacijenata.

Posteljni kapaciteti u bolničkim zdravstvenim ustanovama u Kantonu Sarajevu, 2014. godina

Tabela 54.

Indikatori resursa bolničke zdravstvene zaštite	Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“	KCUS	Psihijatrijska bolnica	Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije	UKUPNO
Broj postelja	310	1.904	70	10	2.294
Broj postelja/100.000 stanovnika	69,68	428,00	15,73	2,24	515,68

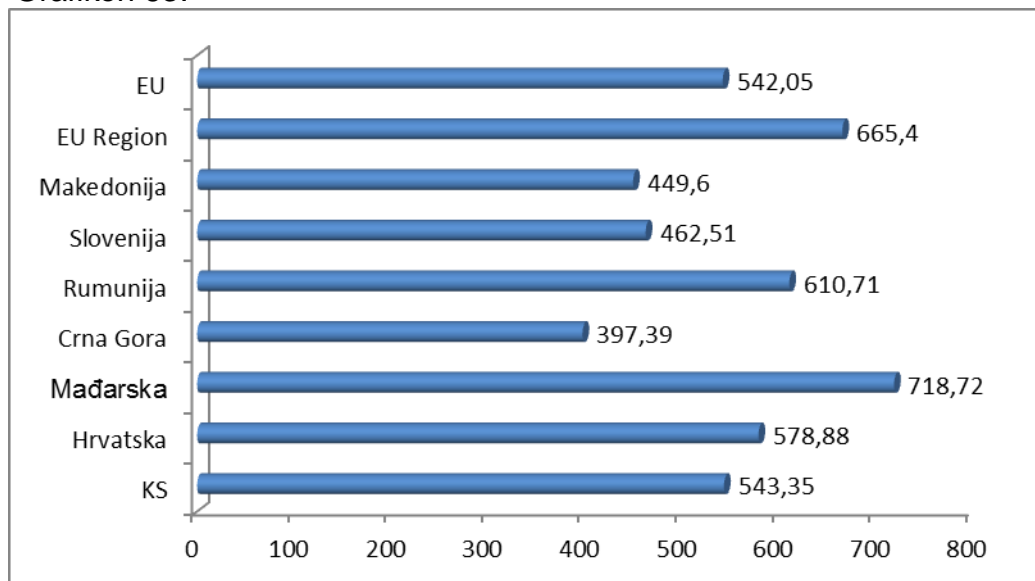
*Izvor podataka: Izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2014. god. Obrazac br. 3-21-60

Prema posljednjim dostupnim podacima (2012. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve“, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, broj postelja na 100.000 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu, EU i EU Region nije dostupan, dok je u 2011. godini iznosio za EU Region 665,40/100.000 stanovnika, za EU 542,05/100.000 stanovnika.

Broj postelja na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 63.

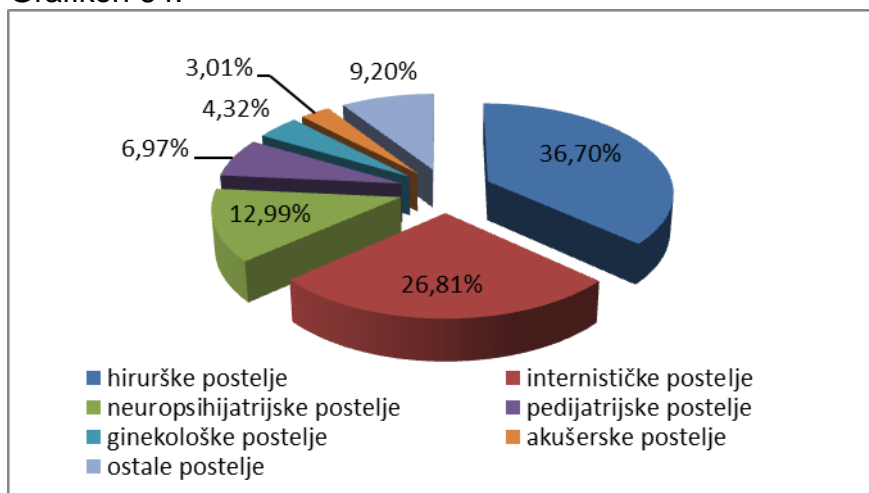

*Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2011. god.

U strukturi ukupnih posteljnih kapaciteta u bolničkim ustanovama u Kantonu Sarajevo u 2014. godini, kao i prethodnih godina najveći procenat pripadao je hirurškim posteljama (36,70%), zatim internističkim posteljama (26,81%) i neuropsihijatrijskim posteljama (12,99%), dok su pedijatrijske postelje bile zastupljene sa 6,97%, ginekološke postelje sa 4,32%, akušerske postelje sa 3,01%, a bolničke postelje za potrebe drugih medicinskih disciplina činile su 9,20% u strukturi ukupnog posteljnog kapaciteta bolničkih ustanova u Kantonu Sarajevo.

Struktura posteljnih kapaciteta u bolničkim ustanovama u Kantonu Sarajevo, 2014. godina

Grafikon 64.

Ukupan broj ispisanih bolesnika u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti u 2014. godini u Kantonu Sarajevo iznosio je 58.600 pa je stopa hospitalizacije na 100 stanovnika iznosila 13,17%, dok je ukupan broj dana bolničkog liječenja iznosio 537.063, te je prosječna dužina liječenja bila 9,16 dana, a godišnja zauzetost postelja 234,11 dana, odnosno procenat dnevne zauzetosti postelja 64,14%.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevu, 2014. godina

Tabela 55.

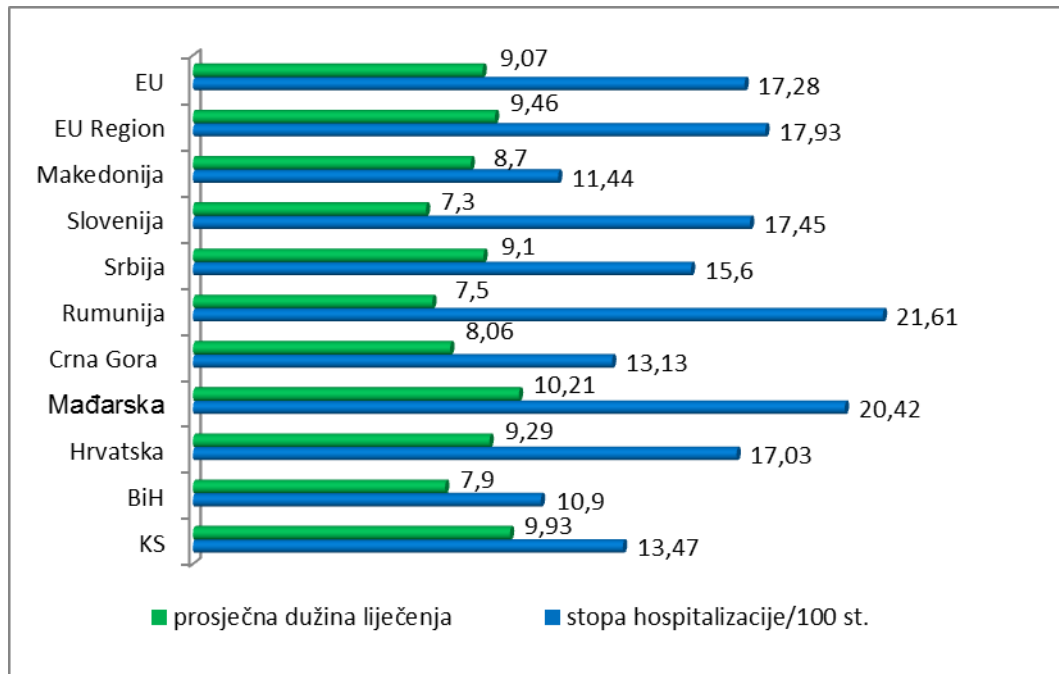
Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite	Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“	KCUS	Psihijatrijska bolnica	Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije	UKUPNO
Broj ispisanih bolesnika	8.359	49.526	584	131	58.600
Broj bo dana	62.026	452.937	19.413	2.687	537.063
Stopa hospitalizacije/100 stanovnika	1,88	11,13	0,13	0,03	13,17
Prosječna dužina liječenja	7,42	9,14	33,24	20,51	9,16
Godišnja zauzetost postelja	200,08	237,88	277,32	268,70	234,11
% zauzetosti postelja	54,82	65,17	75,98	73,62	64,14

Prema posljednjim dostupnim podacima (2012. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve“, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, stopa hospitalizacije na 100 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu iznosila je 11,06, dok za EU i EU Region nije dostupan ovaj podatak. U 2011. godini stopa hospitalizacije na 100 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu iznosila je 10,90, za EU Region 17,93/100 stanovnika, a za EU 17,28/100 stanovnika.

Prema istom izvoru podataka za 2012. godinu prosječna dužina liječenja za Bosnu i Hercegovinu iznosila je 7,73 dana, dok su podaci za EU i EU Region nedostupni. U 2011. godini prosječna dužina liječenja za Bosnu i Hercegovinu iznosila je 7,90 dana, za EU Region 9,46 dana, a za EU 9,07 dana.

Stopa hospitalizacije na 100 stanovnika i prosječna dužina liječenja u bolničkim ustanovama u Kantonu Sarajevo i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 65.

*Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2011. god.

5.4.1. HIRURŠKE DISCIPLINE

U 2014. godini klinike i odjeli bolničkih ustanova za hirurške discipline na području Kantona Sarajevo raspolagale su sa 842 postelje, što je za 2,65% manje postelja u odnosu na prethodnu godinu (865). Hirurške klinike KCUS raspolagale su sa 694 bolničke postelje, što je za 3,20% manji broj postelja u odnosu na prethodnu godinu (717), dok je Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ raspolagala, kao i prethodne godine sa 148 bolničkih postelja za potrebe hirurških odjela.

U strukturi bolničkih postelja za potrebe hirurških disciplina KCUS najveći procenat postelja pripadao je Klinici za ortopediju i traumatologiju (185 postelja ili 26,66%), zatim Klinici za opću i abdominalnu hirurgiju (84 postelje ili 12,10%) i Klinici za urologiju (53 postelje ili 7,64%), odnosno Klinici za očne bolesti (52 postelje ili 7,49%), a najmanji procenat postelja imale su: Klinika za torakalnu hirurgiju (23 postelje ili 3,31%) i Klinika za glandularnu i onkološku hirurgiju (29 postelja ili 4,17%).

U 2014. godini na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo na jednog doktor medicine specijalistu hirurških disciplina bilo je 4,55 hirurških bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,51 hirurška bolnička postelja. U KCUS jedan doktor medicine specijalista hirurških disciplina zbrinjavao je 4,50 hirurških bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,50 hirurška bolnička postelja, dok je u Općoj bolnici „Prim. dr Abdulah Nakaš“ jedan doktor medicine specijalista hirurških disciplina zbrinjavao je 4,77 hirurških bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila je 1,59 hirurška bolnička postelja.

Zdravstveni radnici na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo u 2014. godini

Tabela 56.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora specijalista hirurških disciplina	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Opća bolnica	31	8	-	4	89
KCUS	154	50	62	23	379
UKUPNO	185	58	62	27	468

* Izvor podataka: Izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2014. god. Obrazac br. 3-21-60

Ukupan broj ispisanih bolesnika sa klinika i odjela u bolničkim ustanovama za hirurške discipline na području Kantona Sarajevo u 2014. godini iznosio je 22.169 što je za 2,80% manji broj ispisanih bolesnika u odnosu na prethodnu godinu (22.809). Stopa hospitalizacije za sve klinike i odjele bolničkih zdravstvenih ustanova za hirurške discipline na 100 stanovnika iznosila je 4,98 što je približno vrijednosti stope hospitalizacije u prethodnoj godini (5,15).

U 2014. godini na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline ostvareno je ukupno 177.305 dana bolničkog liječenja što je za 6,55% manji broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (189.736). Od ukupnog broja ostvarenih dana, KCUS ostvario je 144.587, a Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 32.718 dana bolničkog liječenja.

Prosječna dužina liječenja na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo iznosila je 8,00 dana. Na klinikama za hirurške discipline KCUS prosječna dužina liječenja iznosila je 8,31 dan, a na odjelima Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ iznosila je 6,85 dana. Najdužu prosječnu dužinu liječenja u KCUS imale su: Klinika za ortopediju i traumatologiju (14,61 dan), Klinika za neurohirurgiju (12,60 dana), Klinika za bolesti uha, nosa i grla (10,78 dana) i Klinika za torakalnu hirurgiju (10,65 dana), dok su najkraću prosječnu dužinu liječenja imale: Centar za srce (3,52 dana), Klinika za očne bolesti (5,31 dan) i Klinika za maksilofacijalnu hirurgiju (5,91 dan).

Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo iznosila je 57,69%. U KCUS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama za hirurške discipline

iznosio je 57,07%, a na odjelima Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ iznosio je 60,57%. Najveći procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta za potrebe hirurških disciplina KCUS imale su: Klinika za neurohirurgiju (81,17%), zatim Klinika za urologiju (72,99%), Klinika za torakalnu hirurgiju (67,49%), Klinika za glandularnu i onkološku hirurgiju (67,44%) i Klinika za opću i abdominalnu hirurgiju (65,31%), dok su najnižu stopu zauzetosti imale: Klinika za očne bolesti (40,31%), Klinika za rekonstruktivnu i plastičnu hirurgiju (43,16%) i Centar za srce (45,59%).

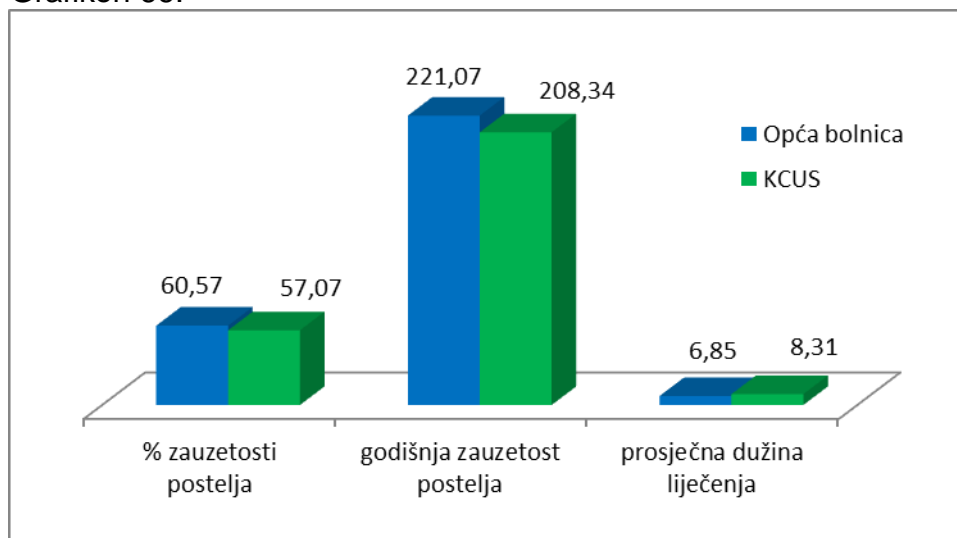
Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na klinikama i odjelima za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo, 2014. godina

Tabela 57.

Hirurški odjeli/klinike	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospitalizacije/100 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Hirurški odjeli Opće bolnice	4.774	32.718	1,07	6,85	221,07	60,57
Hirurške klinike KCUS Ukupno	17.395	144.587	3,91	8,31	208,34	57,07
Centar za srce	1.654	5.824	0,37	3,52	166,40	45,59
Klinika za rekonstruktivnu i plastičnu hir.	763	6.617	0,17	8,67	157,55	43,16
Klinika za ortopediju i traumatologiju	2.315	33.812	0,52	14,61	182,77	50,07
Klinika za dječiju hirurgiju	968	7.491	0,22	7,74	187,28	51,31
Klinika za urologiju	2.320	14.120	0,52	6,09	266,42	72,99
Klinika za neurohirurgiju	988	12.444	0,22	12,60	296,29	81,17
Klinika za torakalnu hirurgiju	532	5.666	0,12	10,65	246,35	67,49
Klinika za opću i abd. hirurgiju	2.679	20.025	0,60	7,47	238,39	65,31
Klinika za bolesti uha, nosa i grla	929	10.018	0,21	10,78	222,62	60,99
Klinika za očne bolesti	1.442	7.650	0,32	5,31	147,12	40,31
Klinika za maksilofacijalnu hirurgiju	1.290	7.623	0,29	5,91	224,21	61,43
Klinika za glandularnu i onkološku hir.	890	7.138	0,20	8,02	246,14	67,44
Klinika za vaskularnu hirurgiju	625	6.159	0,14	9,85	205,30	56,25
SVEUKUPNO	22.169	177.305	4,98	8,00	210,57	57,69

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na klinikama za hirurške discipline KCUS i odjelima za hirurgiju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ u 2014. godini

Grafikon 66.

U 2014. godini sve klinike i odjeli bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo raspolagale su sa 44 operacione sale, od čega KCUS sa 35, a Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ sa 9 hirurških sala. U toku 2014. godine na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline na području Kantona Sarajevo izvršeno je ukupno 21.049 hirurških operacija, što je za 5,57% manji broj hirurških operacija u odnosu na prethodnu godinu (22.291). U KCUS izvršeno je 16.393 hirurških operacija, što je za 8,03% manji broj hirurških operacija u odnosu na prethodnu godinu (17.825), a u Općoj bolnici „Prim dr Abdulah Nakaš“ izvršeno je 4.656 operacija, što je za 4,25% veći broj hirurških operacija u odnosu na prethodnu godinu (4.466). Broj bolničkih hirurških operacija godišnje na 100.000 stanovnika u 2014. godini iznosio je 4.731,69, što je znatno niža vrijenost ovog indikatora u odnosu na prethodnu godinu (5.035,59 hirurških operacija/100.000 stanovnika).

U toku 2014. godine od ukupnog broja liječenih pacijenta na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo 92,28% pacijenata imalo je operativne zahvate. Na klinikama za hirurške discipline KCUS od ukupnog broja liječenih pacijenata 90,89% imalo je operativni zahvat, a na odjelima za hirurgiju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 97,52% pacijenata imalo je operativni zahvat.

Broj registrovanih smrtnih ishoda liječenja u 2014. godini na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo iznosio je 534 umrla pacijenta, od čega 463 umrla pacijenta u KCUS i 71 umrli pacijent u Općoj bolnici „Prim. dr Abdulah Nakaš“. Od ukupnog broja umrlih na svim klinikama i odjelima za hirurške discipline samo jedan (1) umrli pacijent je obdukovan.

Smrtni ishodi liječenja u KCUS u 2014. godini za pojedine hirurške klinike iznosio je: Klinika za neurohirurgiju (10,12%), Klinika za plastičnu i rekonstruktivnu hirurgiju (0,39%), Klinika za ortopediju i traumatologiju (1,33%), Klinika za torakalnu hirurgiju (2,25%), Klinika za opću i abdominalnu hirurgiju (2,87%), Klinika za bolesti uha, nosa i grla (1,18), Klinika za maksilofacijalnu hirurgiju (0,31%), Klinika za glandularnu i onkološku hirurgiju (1,68%), Klinika za vaskularnu hirurgiju (1,44%) Centar za srce (2,66%), dok na Klinici za dječiju hirurgiju, Klinici za očne bolesti i Klinici za urologiju nije bilo umrlih. Na odjelima za hirurgiju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ u 2014. godini umrlo je 1,48% liječenih pacijenata.

5.4.2. INTERNE DISCIPLINE

U 2014. godini klinike i odjeli bolničkih ustanova za internističke discipline na području Kantona Sarajevo raspolagale su sa 608 postelja, što je za 2,35% veći broj postelja u odnosu na prethodnu godinu (594). Klinike za internističke discipline KCUS raspolagale su sa 540 bolničkih postelja, što je za 2,66% veći broj postelja u odnosu na prethodnu godinu (526), dok je Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ raspolagala, kao i prethodne godine sa 68 bolničkih postelja za potrebe odjela za internu medicinu.

U strukturi bolničkih postelja za potrebe internističkih disciplina u KCUS najveći procenat postelja pripadao je Klinici za kardiologiju (122 postelje ili 22,59%), zatim Klinici za plućne bolesti „Podhrastovi“ (84 postelje ili 15,55%) i Klinici za infektivne bolesti (80 postelja ili 14,81%), a najmanji procenat postelja imale su: Klinika za hemodijalizu (5 postelja ili 0,92%), Klinika za dermatovenerologiju i Klinika za vaskularne bolesti (po 29 postelja ili po 5,37%), te Klinika za nefrologiju (30 postelja ili 5,55%).

U 2014. godini na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu bilo je 3,77 bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,50 internistička bolnička postelja. U KCUS na jednog doktora medicine specijalistu bilo je 3,62 bolničke postelje, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,49 internističkog bolničkih postelja, dok je u Općoj bolnici „Prim. dr Abdulah Nakaš“ na jednog doktora medicine specijalistu bilo je 5,66 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila je 2,06 internističkih bolničkih postelja.

Zdravstveni radnici na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo u 2014. godini

Tabela 58.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora specijalista internih disciplina	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Opća bolnica	12	10	-	2	31
KCUS	149	22	53	19	298
UKUPNO	161	32	53	21	403

*Izvor podataka: Izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2014. god. Obrazac br. 3-21-60

Ukupan broj ispisanih bolesnika sa klinika i odjela u bolničim ustanovama za internističke discipline na području Kantona Sarajevo u 2014. godini iznosio je 13.382 što je za 0,49% manji broj ispisanih bolesnika u odnosu na prethodnu godinu (13.448). Stopa hospitalizacije za sve klinike i odjele bolničkih ustanova za internističke discipline na 100 stanovnika iznosila je 3,01 što je identično vrijednosti stope hospitalizacije u prethodnoj godini (3,03).

U 2014. godini na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo ostvareno je ukupno 153.717 dana bolničkog liječenja, što je za 5,44% manji broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (162.568). Od ukupnog broja ostvarenih dana, KCUS ostvario je 140.885, a Opća bolnica „Prim. dr Abdulh Nakaš“ 12.832 dana bolničkog liječenja. Prosječna dužina liječenja na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo iznosila je 11,48 dana. Na klinikama za internističke discipline KCUS prosječna dužina liječenja iznosila je 11,41 dan, a na odjelu za internu medicinu Opće bolnice „Prim. dr Abdulh Nakaš“ iznosila je 12,32 dana. Najdužu prosječnu dužinu liječenja u KCUS imale su: Klinika za dermatovenerologiju (13,87 dana), Klinika za endokrinologiju sa bolestima metabolizma (13,57 dana), Klinika za nefrologiju (13,45 dana) i Klinika za vaskularne bolesti (13,36 dana), dok su najkraću prosječnu dužinu liječenja imale: Klinika za nuklearnu medicinu (3,90 dana), Klinika za hemodijalizu (7,35 dana), Klinika za gastroenterohepatologiju (6,32 dana) i Klinika za infektivne bolesti (10,38 dana).

Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo iznosila je 69,26%. U KCUS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama za internističke discipline iznosio je 71,48%, a na odjelima za internu medicinu Opće bolnice „Prim. dr Abdulh Nakaš“ iznosio je 51,70%. Najveći procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta za potrebe internističkih disciplina KCUS imale su: Klinika za plućne bolesti „Podhrastovi“ (100,07%), zatim Klinika za vaskularne bolesti (85,61%), Klinika za hematologiju (78,36%), Klinika za nefrologiju (75,05%), Klinika za kardiologiju (72,25%), dok su najnižu stopu zauzetosti imale: Klinika za nuklearnu medicinu (22,88%), Klinika za hemodijalizu (29,81%), Klinika za gastroenterohepatologiju (52,14%) i Klinika za infektivne bolesti (55,18%).

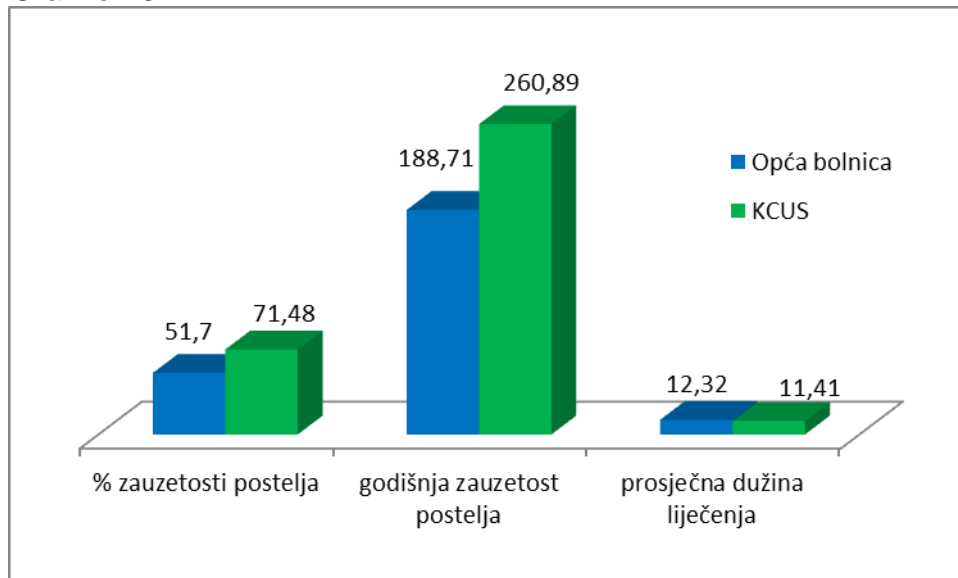
Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na klinikama i odjelima za internističke discipline u Kantonu Sarajevo, 2014. godina

Tabela 59.

Odjeli/klinike za internističke discipline	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospitalizacije /100 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Odjeli interne medicine Opće bolnice	1.041	12.832	0,23	12,32	188,71	51,70
Klinike za internističke discipline KCUS Ukupno	12.341	140.885	2,77	11,41	260,89	71,47
Klinika za vaskularne bolesti	678	9.062	0,15	13,3	312,48	85,61
Klinika za kardiologiju	2.732	32.175	0,61	11,77	263,73	72,25
Klinika za nefrologiju	611	8.218	0,13	13,45	273,93	75,05
Klinika za gastroenterohepatologiju	1.353	8.564	0,30	6,32	190,31	52,14
Klinika za endokrinologiju	895	12.154	0,20	13,57	233,73	64,04
Klinika za dermatovenerologiju	482	6.689	0,10	13,87	230,66	63,19
Klinika za plućne bolesti „Podhrastovi“	2.408	30.682	0,54	12,74	365,26	100,07
Klinika za infektivne bolesti	1.552	16.113	0,34	10,38	201,41	55,18
Klinika za hematologiju	1.385	16.016	0,31	11,56	286,00	78,36
Klinika za hemodijalizu	74	544	0,01	7,35	108,80	29,81
Klinika za nuklearnu medicinu	171	668	0,03	3,90	83,50	22,88
SVEUKUPNO	13.382	153.717	3,01	11,48	252,82	69,26

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na klinikama za internističke discipline KCUS i odjelima za internu medicinu Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ u 2014. godini

Grafikon 67.

Broj registrovanih smrtnih ishoda liječenja u 2014. godini na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo iznosio je 800 umrlih pacijenta, od čega 706 umrlih pacijenta u KCUS i 94 u Općoj bolnici „Prim. dr Abdulah Nakaš“. Od ukupnog broja umrlih na svim klinikama i odjelima za internističke discipline samo tri (3) umrla pacijenta su obdukovana.

Smrtni ishodi liječenja u KCUS u 2014. godini za pojedine klinike za internističke discipline iznosili su: Klinika za vaskularne bolesti (5,45%), Klinika za kardiologiju (7,13%), Klinika za nefrologiju (10,31%), Klinika za gastroenterohepatologiju (5,32%), Klinika za endokrinologiju (9,60%), Klinika za plućne bolesti „Podhrastovi“ (5,23), Klinika za infektivne bolesti (1,61%) i Klinika za hematologiju (7,36%). Na intrenim odjelima Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ u 2014. godini umrlo je 9,02% liječenih pacijenata.

5.4.3. NEUROPSIHIJATRIJSKE DISCIPLINE

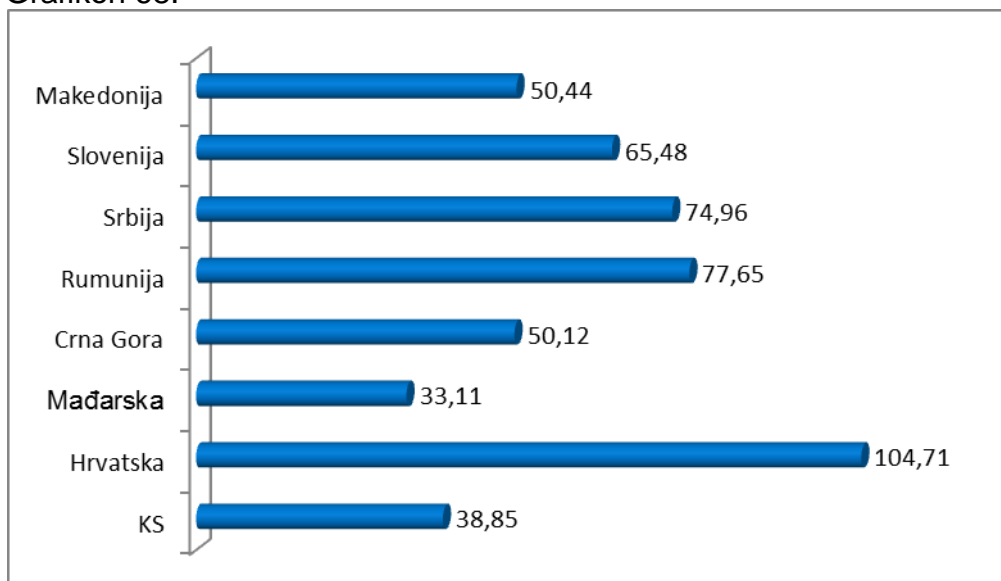
5.4.3.1. Psihijatrijske discipline

Bolnička zdravstvena zaštita za djelatnost iz oblasti psihijatrije na području Kantona Sarajevo u 2014. godini raspolagala je ukupno sa 172 bolničke postelje, od čega je Psihijatrijska klinika KCUS raspolagala sa 92 postelje, Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo sa 70 postelja i Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije sa 10 postelja. Pored standardnih postelja, bolnička zdravstvena zaštita za djelatnost iz oblasti psihijatrije raspolagala je sa još 120 bolničkih postelja za potrebe dnevnih bolnica i to 90 postelja za Dnevnu bolnicu Psihijatrijske klinike KCUS i 30 postelja za Dnevnu bolnicu Zavoda za alkoholizam i druge toksikomanije Kantona Sarajevo.

Broj psihijatrijskih bolničkih postelja na 100.000 stanovnika u 2014. godini bio je 38,66. Prema posljednjim dostupnim podacima (2012. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, nisu dostupni podaci o broju psihijatrijskih bolničkih postelja na 100.000 stanovnika niti za Bosnu i Hercegovinu niti za EU i EU Region.

Broj psihijatrijskih bolničkih postelja na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 68.

*Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2011. god.

U 2014. godini u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu bilo je 3,90 bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,19 psihijatrijskih bolničkih postelja. U KCUS na Psihijatrijskoj klinici na jednog doktora medicine specijalistu bilo je 5,11 bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,31 psihijatrijska bolnička

postelja, u Psihijatrijskoj bolnici KS na jednog doktora medicine specijalistu bilo je 5,00 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila je 1,37 psihijatrijskih bolničkih postelja, dok je u Zavodu za alkoholizam i druge toksikomanije na jednog doktora medicine specijalistu bila 0,83 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila je 0,43 psihijatrijske bolničke postelje.

Zdravstveni radnici u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo u 2014. godini

Tabela 60.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Psihijatrijska bolnica KS	14	5	5	-	46
KCUS- Psihijatrijska klinika	18	6	5	3	62
Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije	12	3	1	2	20
UKUPNO	44	14	11	5	128

* Izvor podataka: Izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2014. god. Obrazac br. 3-21-60

Ukupan broj ispisanih bolesnika u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije na području Kantona Sarajevo u 2014. godini iznosio je 1.573 što je za 1,41% veći broj ispisanih bolesnika u odnosu na prethodnu godinu (1.551). Broj ispisanih bolesnika sa Psihijatrijske klinike KCUS iznosio je 858, za Psihijatrijsku bolnicu KS 584, a za Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije 131 ispisan bolesnik. Stopa hospitalizacije za sve bolničke ustanove za djelatnost iz oblasti psihijatrije na 100 stanovnika iznosila je 0,35, što je identično vrijednosti stope hospitalizacije u prethodnoj godini (0,35). Stopa hospitalizacije na 100 stanovnika za Psihijatriju kliniku KCUS iznosila je 0,19, za Psihijatrijsku bolnicu KS 0,13, a za Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije 0,03/100 stanovnika.

U 2014. godini u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo ostvareno je ukupno 50.247 dana bolničkog liječenja, što je za 2,33% manje ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (51.448). Od ukupnog broja ostvarenih dana, Psihijatrijska klinika KCUS ostvarila je 28.147 dana bolničkog liječenja, Psihijatrijska bolnica KS 19.413 dana bolničkog liječenja, a Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije 2.687 dana.

Prosječna dužina liječenja u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo iznosila je 31,94 dana. Na Psihijatrijskoj klinici KCUS prosječna dužina liječenja iznosila je 32,81 dan, na Psihijatrijskoj bolnici KS iznosila je 33,24 dana, a u Zavodu za alkoholizam i druge toksikomanije 20,51 dan.

Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo iznosila je 80,04%. Na Psihijatrijskoj klinici KCUS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio je 83,82%, na Psihijatrijskoj bolnici KS iznosio je 75,98% i u Zavodu za alkoholizam i druge toksikomanije 73,62%.

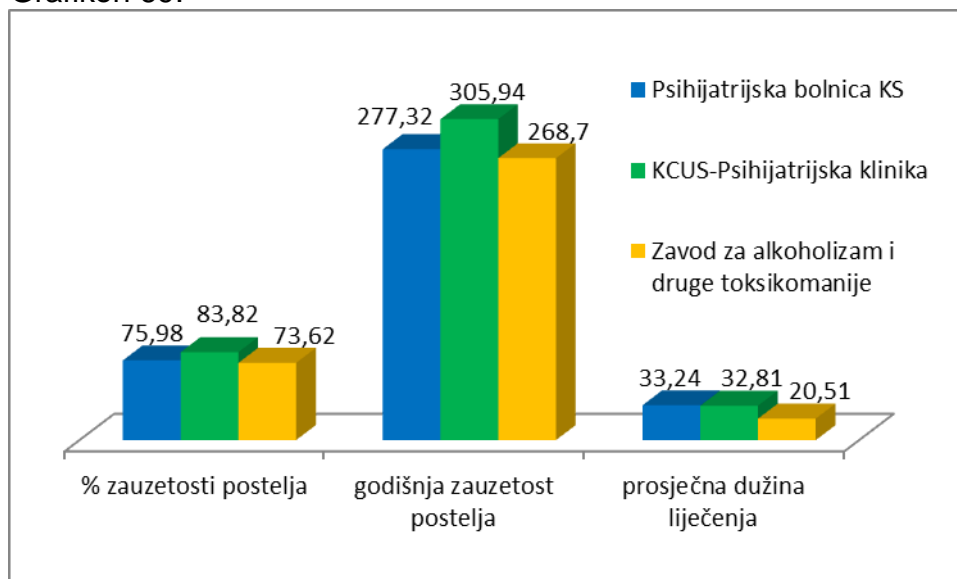
Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo, 2014. godina

Tabela 61.

Zdravstvena ustanova	Broj ispisanih bolesnika	Broj bolnica	Stopa hospitalizacije/100 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Psihijatrijska bolnica KS	584	19.413	0,13	33,24	277,32	75,98
KCUS-Psihijatrijska klinika	858	28.147	0,19	32,81	305,94	83,82
Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije KS	131	2.687	0,03	20,51	268,70	73,62
UKUPNO	1.573	50.247	0,35	31,94	292,13	80,04

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo u 2014. godini

Grafikon 69.

Broj registrovanih smrtnih ishoda liječenja u 2014. godini u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo iznosio je 3 umrla pacijenta i to na Psihijatrijskoj klinici KCUS. Obdukcija nije urađena niti kod ijednog umrlog pacijenta.

5.4.3.2. Neurološke discipline

Bolnička zdravstvena zaštita za djelatnost iz oblasti neurologije na području Kantona Sarajevo u 2014. godini raspolagala je ukupno sa 126 bolničke postelje kao i prethodne godine, od čega je Neurološka klinika KCUS raspolagala sa 102 postelje i odjel za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ sa 24 postelje.

U 2014. godini u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu bilo je 4,84 bolničke postelje, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,82 neurološke bolničke postelje. U KCUS na Neurološkoj klinici na jednog doktora medicine specijalistu bilo je 4,63 bolničke postelje, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,78 neuroloških bolničkih postelja, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ na jednog doktora medicine specijalistu bilo je 6,00 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku su bile 2,00 neurološke bolničke postelje.

Zdravstveni radnici u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo u 2014. godini

Tabela 62.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
KCUS- Neurološka klinika	22	2	7	4	46
Opća bolnica- Odjel za neuropsihijatriju	4	3	-	-	12
UKUPNO	26	5	7	4	58

* Izvor podataka: Izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2014. god. Obrazac br. 3-21-60

Ukupan broj ispisanih bolesnika u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije na području Kantona Sarajevo u 2014. godini iznosio je 2.645 što je za 9,84% veći broj ispisanih bolesnika u odnosu na prethodnu godinu (2.408). Broj ispisanih bolesnika sa Neurološke klinike KCUS iznosio je 2.329, a sa odjela za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 316 ispisanih bolesnika. Stopa hospitalizacije za sve bolničke ustanove za djelatnost iz oblasti neurologije na 100 stanovnika iznosila je 0,59, što je skoro identično vrijednosti stope hospitalizacije u prethodnoj godini (0,54). Stopa hospitalizacije na 100 stanovnika za Neurološku kliniku KCUS iznosila je 0,52, a za odjel za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 0,07.

U 2014. godini u svim bolničkim ustanova za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo ostvareno je ukupno 32.784 dana bolničkog liječenja, što je za 4,71% veći broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu

(31.309). Od ukupnog broja ostvarenih bo dana, Neurološka klinika KCUS ostvarila je 28.275 dana bolničkog liječenja, a odjel za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 4.509 dana.

Prosječna dužina liječenja u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo iznosila je 12,39 dana. Na Neurološkoj klinici KCUS prosječna dužina liječenja iznosila je 12,14 dana, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 14,26 dana.

Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo iznosila je 71,28%. Na Neurološkoj klinici KCUS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta znosio je 75,94%, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 51,47%.

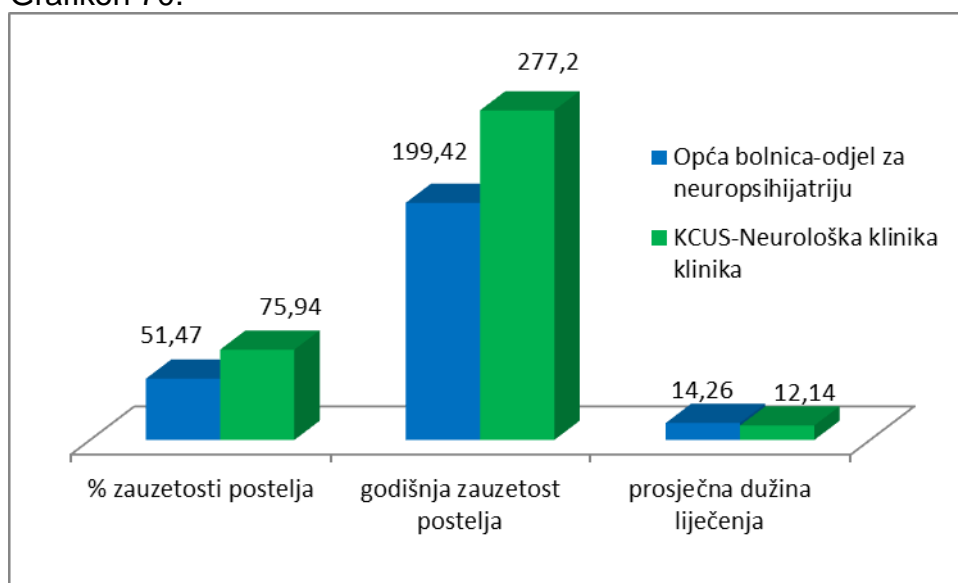
Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo, 2014. godina

Tabela 63.

Zdravstvena ustanova	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospitalizacije/ 100 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetost i postelja
KCUS-Neurološka klinika	2.329	28.275	0,52	12,14	277,20	75,94
Opća bolnica-odjel za neuropsihijatriju	316	4.509	0,07	14,26	199,42	51,47
UKUPNO	2.645	32.784	0,59	12,39	260,19	71,28

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo u 2014. godini

Grafikon 70.

Broj registrovanih smrtnih ishoda liječenja u 2014. godini u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo iznosio je **234** umrla pacijenta i to na Neurološkoj klinici KCUS 191 umrla osoba, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 43 umrle osobe. Obdukcija je urađena kod 3 ili 1,28% smrtnih ishoda liječenja.

5.4.4. GINEKOLOGIJA I AKUŠERSTVO

Na području Kantona Sarajevo u bolničkoj zaštiti u 2014. godini discipline ginekologije i akušerstva raspolagale su sa 168 postelja. Klinika za ginekologiju KCUS raspolagala je sa 59 postelja, Klinika za porodiljstvo KCUS sa 69 postelja i Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice «Prim Dr. Abdulah Nakaš» sa 40 postelja.

U 2014. godini u oblasti ginekologije i akušerstva u bolničkoj zaštiti ukupno 35 doktora medicine specijalista zbrinjavalo je 168 postelja, pa je prema tome jedan doktor medicine specijalista zbrinjavao 4,8 postelja.

Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po zauzetoj bolničkoj postelji za sve posteljne kapacitete unutar ove discipline iznosio je 1,35.

Zdravstveni radnici na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za ginekologiju i akušerstvom Kantonu Sarajevo u 2014. godini

Tabela 64.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora med. specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Opća bolnica	7	5	-	1	22
KCUS	28	3	6	4	91
UKUPNO	35	8	6	5	113

Izvor podataka: izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2014. god. Obrazac br. 3-21-60

Broj ispisanih bolesnika u 2014. godini na Klinici za ginekologiju KCUS iznosio je 1.886, što je za 10,19% manje u odnosu na 2013.godinu kada je taj broj iznosio 2.100. Na Klinici za porodiljstvo KCUS broj ispisanih bolesnika iznosio je 4.292 što je za 8,7% manje u odnosu na prethodnu godinu (4.701). Na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice «Prim Dr Abdulah Nakaš» broj ispisanih bolesnika iznosio je 1.999 i za 4,3% je veći u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio 1.916.

U 2014. godini na klinikama i odjelu bolničkih ustanova za ginekologiju i akušerstvo ostvareno je ukupno 29.743 dana bolničkog liječenja što je za 1,33% veći broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (29.352). Od ukupnog broja ostvarenih dana, KCUS ostvario je 21.873, a Opća bolnica „ Prim. dr Abdulah Nakaš“ 7.869 dana bolničkog liječenja.

Prosječna dužina liječenja na Klinici za ginekologiju KCUS u 2014. godini iznosila je 3,59 dana, na Klinici za porodiljstvo KCUS iznosila je 3,52 dana. Na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice »Prim Dr Abdulah Nakaš« prosječna dužina liječenja je iznosila 3,94 dana.

Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta na Klinici za ginekologiju i KCUS u 2014. godini bila je ekstremno niska i iznosila je samo 31,49%, na Klinici za porodiljstvo KCUS iznosila je 59,94 %, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice »Prim Dr Abdulah Nakaš« Sarajevo prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je 53,90%.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na klinikama i odjelima za ginekologiju i akušerstvo u Kantonu Sarajevo, 2014. godina

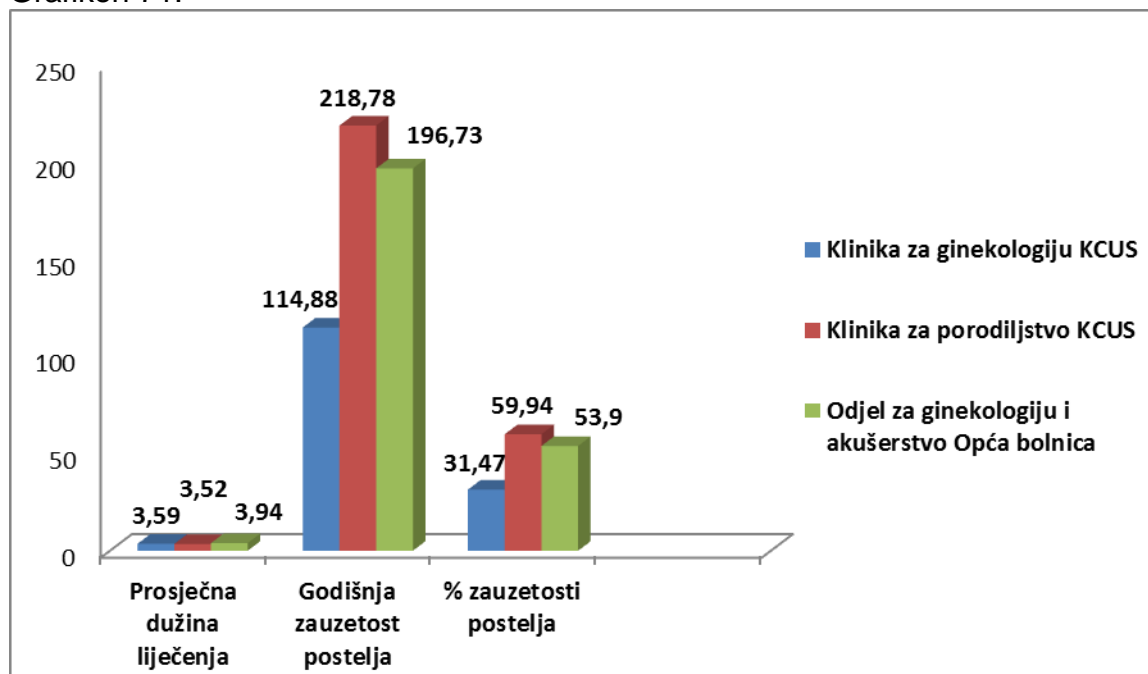
Tabela 65.

Odjeli/klinike	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospit./100.000 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Klinika za ginekologiju KCUS	1.866	6.778	423,96	3,59	114,88	31,47
Klinika za porodiljstvo KCUS	4.292	15.096	964,80	3,52	218,78	59,94
Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opća bolnica „Prim Dr. Abdulah Nakaš“	1.999	7.869	449,36	3,94	196,73	53,90

Prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2014. godini na Klinici za ginekologiju KCUS je bio vrlo nizak i iznosio je svega 114,88 dana, na Klinici za porodiljstvo iznosio je 218,78 dana, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice »Prim Dr Abdulah Nakaš« prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio je 196,73.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na klinikama za ginekologiju i akušerstvo KCUS i odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ u 2014. godini

Grafikon 71.

Klinika za ginekologiju KCUS u 2014. godini raspolagala je sa 4 operacione sale, Klinika za porodiljstvo KCUS sa 2 operacione sale, a za Opću bolnicu «Prim Dr Abdulah Nakaš» operacione sale na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo prikazane su zbirno unutar hirurških disciplina.

Na Klinici za ginekologiju KCUS u 2014. godini urađeno je 813 operativnih zahvata, na Klinici za porodiljstvo KCUS urađeno je 1.137 operativnih zahvata, dok je na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice «Prim Dr. Abdulah Nakaš» u toku 2014. godine urađeno 769 operativnih zahvata.

U toku 2014. godine na Klinici za ginekologiju KCUS od ukupnog broja liječenih umrla je 1 pacijentica, pa je mortalitet bolnice iznosio je 0,08%. Na Klinici za porodiljstvo KCUS umrla je 1 pacijentica, pa mortalitet iznosi 0,02%, dok na Odjelu za za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice «Prim Dr Abdulah Nakaš» u 2014. godini nije bilo umrlih.

Od ukupnog broja umrlih na Klinici za ginekologiju KCUS, Klinici za porodiljstvo KCUS i na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice «Prim Dr Abdulah Nakaš» nije obducirana niti jedna umrla osoba.

5.4.5. PEDIJARIJA

Bolničku zaštitu na području Kantona Sarajevo u oblasti pedijatrije pružala je Pedijatrijska klinika KCUS, koja je u 2014. godini raspolaga sa 160 postelja. Ukupno 41 doktor medicine specijalista, zbrinjavali su 160 pedijatrijskih postelja, pa je na jednog doktora medicine specijaliste bilo 3,90 bolničkih postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji za pedijatrijske kapacitete iznosio je 1,27.

Zdravstveni radnici na Klinici za pedijatriju KCUS u 2014. godini

Tabela 66.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora med. specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Klinika za pedijatriju KCUS	41	14	20	5	101

Izvor podataka: Izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2014. god. Obrazac br. 3-21-60

Broj ispisanih bolesnika u 2014. godini je bio 5.806 i za 2,70% je veći u odnosu na prethodnu godinu (5653). Ukupno je ostvareno 39.471 dan bolničkog liječenja i manji je za 0,31% od broja ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (39.596). Prosječna dužina liječenja iznosila je 6,79 dana, prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je 67,59%, dok je prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio 246,69 dana.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na Klinici za pedijatriju KCUS, 2014. godina

Tabela 67.

Klinika/Odjel	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospit./100.000 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Klinika za pedijatriju KCUS	5.806	39.471	1305,16	6,79	246,69	67,59

Od ukupnog broja liječenih na Pedijatrijskoj klinici KCUS u 2014. godini smrtni ishod liječenja imalo je 83 pacijenta, pa je mortalitet bolnice iznosio 1,42%. Od ukupnog broja umrlih u 2014. godini, kao i prethodnih godina nije obduciran niti jedan pacijent.

5.4.6. OSTALE DISCIPLINE

5.4.6.1. Anestezija i reanimacija i intenzivna terapija

Anestezija i reanimacija u bolničkoj zaštiti sa posebno definiranim posteljnim kapacitetima organizaciono je strukturirana unutar Klinike za anesteziju i reanimaciju KCUS. Unutar Opće bolnice „Prim Dr Abdulah Nakaš“, ova disciplina za segmente koje obavlja za nivo opće bolnice obavlja se kroz organizacionu cjelinu Odjel za anesteziju i intenzivnu terapiju.

Kao i u svim bolničkim ustanovama anestezija i reanimacija, terapija bola i intenzivno liječenje su ključni integrativni dio pružanja usluga ove discipline.

Jedinica internističke intenzivne terapije KCUS u 2014. godini pružala je usluge intenzivne njege /terapije, kao što su mehanička ventilacija i hemodinamska potpora za pacijente kojima je potrebna intenzivna njega/terapija sa svih klinika nehirurških disciplina KCUS, kao i za Kliniku za urgentnu medicinu KCUS.

Klinika za anesteziju i reanimaciju KCUS u 2014. godini raspolagala je sa 19 postelja. Ukupno 47 doktora medicine specijalista zbrinjavalo je 19 postelja, pa je na jednog dr. medicine specijaliste bilo 0,40 bolničkih postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji na Klinici za anesteziologiju i reanimaciju bio je 0,26.

Zdravstveni radnici na Klinici za anesteziju i reanimaciju KCUS u 2014. godini

Tabela 68.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora med. specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Klinika za anesteziju i reanimaciju KCUS	47	16	3	-	68

Izvor podataka: Izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2014. god. Obrazac br. 3-21-60

Klinika za anesteziju i reanimaciju KCUS u 2014. godini imala je 640 ispisanih bolesnika, što je za 6,66% više u odnosu na prethodnu godinu (600). Ispisani bolesnici su ostvarili 3.358 bolesničkih dana, što je za 9,52% više u odnosu na prethodnu godinu kada je ostvareno 3.066 bolničkih dana liječenja.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na Klinici za anesteziju i reanimaciju KCUS, 2014. godina

Tabela 69.

Klinika/Odjel	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospit./100.000 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Klinika za anesteziologiju i reanimaciju KCUS	640	3.358	143,86	5,25	174,74	48,42

Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2014. godini iznosila je 48,42%, prosječna dužina liječenja iznosila je 5,25 dana, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta na Klinici za anesteziologiju i reanimaciju iznosila je 176,74 dana.

Pored prikazanog kadra Klinike za anesteziologiju i reanimaciju KCUS u 2014. godini Centar za srce KCUS imao je 3 doktora medicine specijalista anesteziologije sa reanimatologijom dok je u Općoj bolnici „Prim Dr Abdulha Nakaš“ u 2014. godini radilo 9 doktora medicine specijalista u ovoj oblasti.

U Jedinici internističke intenzivne terapije u 2014. godini 4 doktora medicine specijalista, zbrinjavali su 7 postelja, pa je na jednog doktora medicine specijaliste bilo 1,81 bolnička postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji za kapacitete interne intenzivne terapije iznosio je 0,43.

Zdravstveni radnici na Klinici za internističku intenzivnu terapiju KCUS u 2014. godini

Tabela 70.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora med. specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Klinika za internističku intenzivnu terapiju KCUS	4	4	3	1	12

Izvor podataka: Izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2014. god. Obrazac br. 3-21-60

Ukupan broj ispisanih bolesnika je bio 175 i za 4,37% je manji u odnosu na prethodnu godinu (183).

Ostvareno je ukupno 1.842 dana bolničkog liječenja, što je za 6,35% više u odnosu na prethodnu godinu (1.732). Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta je u 2014. godini u Jedinici internističke intenzivne terapije KCUS iznosila je **72,09%**, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je **288,67**.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na Klinici za intenzivnu internističku terapiju KCUS, 2014. godina

Tabela 71.

Klinika/Odjel	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospit./100.000 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Klinika za internističku intenzivnu terapiju KCUS	175	1.842	39,33	10,53	263,14	72,09

5.4.6.2. Bolnička urgentna medicina stacionarni segment

Na području Kantona Sarajevo u stacionarnom segmentu bolničke urgentne medicine u 2014. godini sa bolničkim opservacionim posteljama raspolagala je Klinika urgentne medicine KCUS. Klinika je raspolagala kao i prethodne godine sa 7 bolničkih opservacionih postelja. Obzirom na specifičnost rada ove klinike indikatore za bolničku zaštitu za rad ove klinike usmjerenu na utilizaciju bolničkih postelja kao što su prosječna dužina liječenja, prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta, interval obrta nije moguće prikazati jer nisu primjenjivi na rad ove discipline u klasičnoj analizi utilizacije resursa u bolničkoj zaštiti.

5.4.6.3. Fizijatrija i rehabilitacija

Fizijatrija i rehabilitacija u bolničkoj zaštiti u 2014. godini raspolagale su sa 90 postelja i to Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS sa 60 postelja, a Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u Općoj bolnici «Prim Dr Abdulah Nakaš» sa 30 postelja.

Prema definiciji bolničkih postelja Eurostata, bolničke postelje u ovoj disciplini spadaju u hronične bolničke postelje.

U 2014. godini fizijatrija i rehabilitacija u bolničkoj zaštiti (Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS i Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice «Prim Dr Abdulah Nakaš») raspolagale su sa slijedećim kadrom kada su u pitanju zdravstveni radnici¹:

Tabela 72.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora med. specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opća bolnica „Prim Dr. Abdulah Nakaš“	3	-	-	4	20
Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS	14	3	11	7	41
UKUPNO	17	3	11	11	61

¹ Izvor podataka: izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2014. god. Obrazac br. 3-21-60

U 2014. godini u oblasti fizijatrije i rehabilitacije u bolničkoj zaštiti ukupno 17 doktora medicine specijalista zbrinjavalo je 90 postelja, pa je prema tome jedan doktor medicine specijalista zbrinjavao 5,29 postelja.

Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po zauzetoj bolničkoj postelji za sve posteljne kapacitete unutar ove discipline iznosio je 1,08.

U 2014. godini ukupan broj ispisanih bolesnika kada je u pitanju fizijatrija i rehabilitacija iznosio je 779 što je za 16,42% više u odnosu na prošlu godinu, kada je bilo 669 ispisanih bolesnika. Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS imala je 570 ispisanih bolesnika, što je 18,75% više u odnosu na prethodnu godinu (480), a Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u Općoj bolnici «Prim Dr Abdulah Nakaš» imao je 229 i za 21,16% je veći u odnosu na prethodnu godinu kada je zabilježeno 189 ispisanih bolesnika.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na Klinici za fizikalnu medicinu KCUS i Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim Dr Abdulah Nakaš“ u 2014. godini

Tabela 73.

Odjeli/klinike	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospit./100.000 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS	570	14.558	128,13	25,54	242,63	66,47
Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opća bolnica „Prim Dr. Abdulah Nakaš“	229	4.098	51,47	17,9	136,60	37,42
Ukupno	799	18.656	179,61	23,35	207,29	56,79

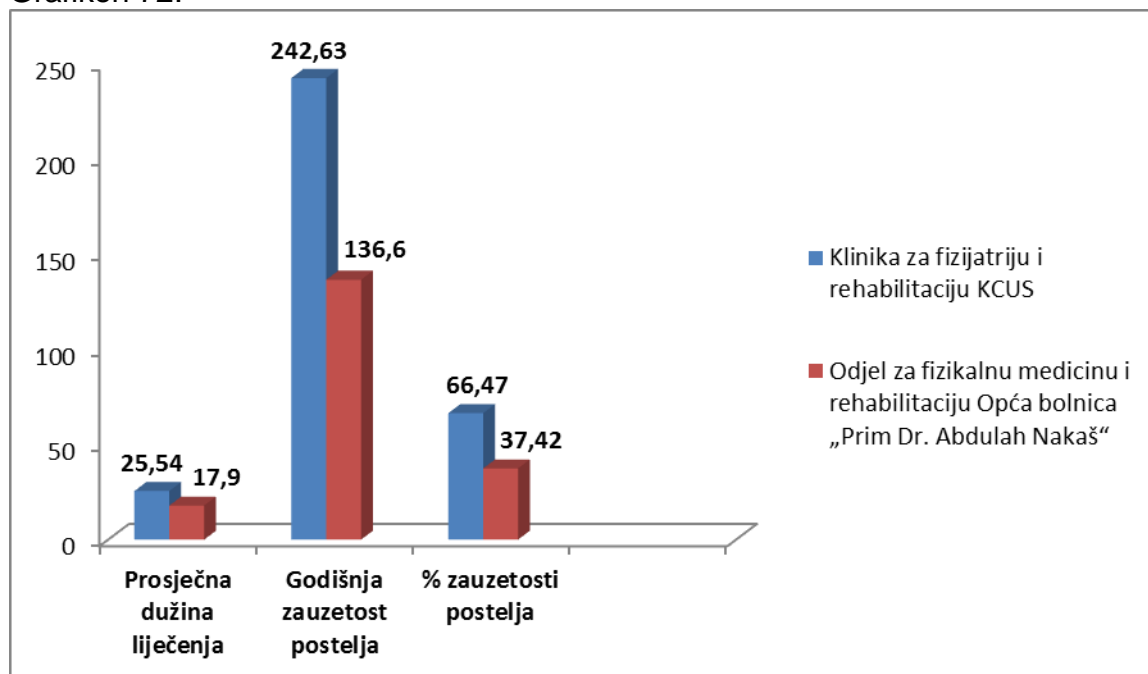
U 2014. godini na klinici i odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju, ostvareno je ukupno 18.656 dana bolničkog liječenja što je za 11,70% veći broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (16.702). Od ukupnog broja ostvarenih dana bolničkog liječenja, KCUS je ostvario 14.558, a Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 4.098 dana bolničkog liječenja.

Stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2014. godini Klinike za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS iznosila je (66,47%), a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim Dr Abdulah Nakaš“ bila je izrazito niska i iznosila je svega (37,42%).

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na Klinici za fizikalnu medicinu KCUS i Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim Dr Abdulah Nakaš“ u 2014. godini

Grafikon 72.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo KS-Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove na području KS

Prosječna dužina liječenja na Klinici za fizikalnu medicinu KCUS u 2014. godini iznosila je 25,54 dana, a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim Dr Abdulah Nakaš“ 17,90 dana. (grafikon 72.)

Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta je u 2014. godini na Klinici za fizikalnu medicinu KCUS u 2014. godini iznosila je 242,63 dana, a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim Dr Abdulah Nakaš“ 136,60 dana.

Od ukupnog broja liječenih na Klinici za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS smrtni ishod liječenja imale su 3 osobe, pa je mortalitet bolnice iznosio (1,7%), dok na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u Općoj bolnici «Prim Dr Abdulah Nakaš» u toku 2014. godine nisu registrirani umrli tokom liječenja.

5.4.6.4. Onkologija¹

Klinika za onkologiju KCUS u 2014. godini raspolagala je sa 95 postelja i broj postelja je isti u odnosu na prošlu godinu.

Ukupno 19 doktora medicine specijalista zbrinjavalo je 95 onkoloških postelja, pa je jedan tim zbrinjavao 5 postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji za onkološke kapacitete iznosio je 1,58.

Zdravstveni radnici na Klinika za onkologiju KCUS u 2014. godini

Tabela 74.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora med. specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Klinika za onkologiju KCUS	19	3	19	6	35

Broj ispisanih bolesnika u 2014. godini je bio je 3.234 i za 12,66% je manji u odnosu na prošlu godinu (3.703), prosječna dužina liječenja je iznosila **9,26** dana, stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je **(86,34%)**, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je **315,16** dana.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na Klinici za onkologiju KCUS u 2014. godini²

Tabela 75.

Odjeli/klinike	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospit./100.000 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Klinika za onkologiju KCUS	3.234	29.940	726,98	9,26	315,16	86,34

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo KS-Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove na području KS

Od ukupnog broja liječenih umrlo je 68 pacijenata, pa je mortalitet bolnice iznosio (2,4%).

¹Evropska Komisija je 03. marta 2011. godine oglasila da je medicinska onkologija uključena među ostale profesionalne kvalifikacije u Evropskoj Uniji i prepoznata kao zasebna medicinska specijalnost (EU) Direktiva 2005/36/EC.

5.5. DJELATNOST JAVNOG ZDRAVSTVA

Djelatnost javnog zdravstva obuhvata djelatnost socijalne medicine, organizacije i ekonomike zdravstva, zatim djelatnost epidemiologije, higijene i zdravstvene ekologije, sanitarne mikrobiologije i sanitarne hemije. Zdravstvene usluge iz oblasti javnog zdravstva za potrebe stanovništva Kantona Sarajevo pruža J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, čija je djelatnost definisana Zakonom o zdravstvenoj zaštiti.

Pored aktivnosti J.U. Zavod za javno zdravstvo KS koje su prikazane u ovoj Studiji (kretanje zaraznih oboljenja, imunizacija, epidemije trovanja hranom, vodosnabdjevanje, zdravstvena ispravnost životnih namirnica, kvalitet zraka, organizacija i djelatnost zdravstvene zaštite, resursi u zdravstvu) posebno mjesto pripada planiranju, organiziranju i provođenju aktivnosti promocije zdravlja i zdravstvenog odgoja stanovništva vezano za zdrave stilove života.

U toku 2014. godine J.U. Zavod za javno zdravstvo KS obilježio je važne datume prema Kalendaru zdravlja Svjetske zdravstvene organizacije. To su: 7 april-Svjetski dan zdravlja, 31. maj-Svjetski dan nepušenja, 14. juni-Svjetski dan dobrovoljnih davalaca krvi, 26. septembar-Svjetski dan kontracepcije, Svjetska sedmica dojenja u periodu 1-7-og oktobra, zatim Mjesec dana borbe protiv alkoholizma i drugih ovisnosti u periodu 15-og novembra do 15-og decembra, 25 novembar-Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama, Svjetski dan borbe protiv HIV/AIDS-a 1-og decembra i Međunarodni dan ljudskih prava 10-og decembra.

U okviru J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo funkcioniše Savjetovalište za ishranu i poremećaje ishrane. Savjetovalište za ishranu je uključeno u realizaciju programa rada sa pacijentima, utvrđivanju vulnerabilnih populacionih grupa, kao i sagledavanje mjera koje se provode u tretmanu gojaznosti i drugih poremećaja ishrane.

Savjetovalište za ishranu i poremećaje ishrane prati način ishrane i stanje uhranjenosti po svim dobnim skupinama, utvrđuje stanje uhranjenosti po obavljenim dijetetičkim, kliničkim i antropometrijskim mjerenjima. Na osnovu strukture korisnika po zanimanju, dobnim skupinama i utvrđenim dijagnozama, preporučuje dijetalne recepte, planira obroke i zahtjeve u pogledu režima zdrave ishrane i preporučuje dnevne energetske potrebe sa ciljem prevencije oboljenja koja zahtijevaju dodatnu dijetoterapiju.

Ukupan broj posjeta ostvarenih u Savjetovalištu za ishranu i poremećaje ishrane u toku 2014. godine je iznosio 230 posjeta, od toga prvih pregleda 140 i kontrolnih 62.

5.6. ZDRAVSTVENA DJELATNOST U PRIVATNOM SEKTORU

Na području Kantona Sarajevo zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru provodi se na primarnom nivou i sekundarnom nivou zdravstvene zaštite. Zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru na primarnom nivou pruža se putem ordinacija opće medicine i ambulanti za kućnu njegu, zatim putem privatnih apoteka i PZU apoteka i stomatoloških ordinacija, dok se na sekundarnom nivou, zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru pruža putem privatnih specijalističkih ordinacija privatnih zdravstvenih ustanova tipa poliklinike, centra, zavoda i lječilišta i putem laboratorija (medicinsko-biohemijske laboratorije, mikrobiološko-parazitološke laboratorije i zubotehničke laboratorije).

Rad privatne prakse, već duži niz godina karakteriše neuvezanost sa javnim sektorom, naročito, u sistemu zdravstveno-statističkog izvještavanja, tako da se nedostavljaju zakonom propisani izvještajni obrasci što utiče na nepotpuni obuhvat podataka vezanih za zdravstveno stanje stanovništva i djelatnost zdravstvene zaštite na području Kantona Sarajevo.

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo na području KS registrovane su slijedeće zdravstvene ustanove u privatnom sektoru:

- **2 ordinacije opće medicine**
- **1 ambulanta za kućnu njegu i liječenje**
- **78 privatnih specijalističkih ordinacija,**
- **36 privatnih zdravstvenih ustanova tipa poliklinike, centra, zavoda i lječilišta (29 poliklinika, 4 centra, 2 zavoda i 1 lječilište)**
- **158 privatnih stomatoloških ordinacija,**
- **4 stomatološke poliklinike,**
- **1 centar za ortodontiju**
- **15 zubotehničkih laboratorija,**
- **3 medicinsko-biohemijske laboratorije,**
- **1 mikrobiološko-parazitološka laboratorija i**
- **120 apoteka (privatne apoteke i privatne zdravstvene ustanove-apoteke sa ograncima).**

5.6.1. Apotekarska djelatnost u privatnom sektoru

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo na području Kantona Sarajevo do kraja 2014. godine registrovano je ukupno 120 apoteka u privatnom sektoru koje uključuju privatne apoteke i privatne zdravstvene ustanove apoteke sa ograncima, a što je za 1,69% veći broj apoteka u odnosu na 2013. godinu kada je registrovana 118 apoteka.

Najveći procenat apoteka u privatnom sektoru nalazi se na području 4 općine Grada Sarajeva (87 apoteka ili 72,50%), dok se 33 ili 27,50% apoteka u privatnom sektoru nalazi na području pet izvangradskih općina od kojih je čak 19 ili 57,58% locirano na području općine Ilidža.

Broj apoteka u privatnom sektoru na 100.000 stanovnika Kantona Sarajevo u 2014. godini, pregled prema općinama

Tabela 76.

Općina	Broj apoteka u privatnom sektoru	Broj apoteka/100.000 stanovnika u privatnom sektoru
Centar	25	36,38
Hadžići	7	30,46
Ilidža	19	30,37
Ilijaš	3	15,10
Novi Grad	30	23,78
Novo Sarajevo	22	29,83
Stari Grad	10	23,95
Trnovo	-	-
Vogošća	4	15,15
Kanton Sarajevo	120	26,98

5.6.2. Stomatološka zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo u stomatološkoj zaštiti registrovano je ukupno 158 privatnih stomatoloških ordinacija, od čega je jedna (1) privatna stomatološka ordinacija registrovana za djelatnost dječije i preventivne stomatologije, dvije (2) privatne stomatološke ordinacije za djelatnost maksilofacijalne hirurgije, tri (3) privatne stomatološke ordinacije za djelatnost ortodoncije, jedna (1) za djelatnost oralne hirurgije i 151 privatna stomatološka ordinacija za polivalentne stomatološke usluge. Pored privatnih stomatoloških ordinacija na području Kantona Sarajevo registrovane su još: četiri (4) stomatološke poliklinike, jedan (1) centar za ortodonciju i 15 privatnih zubotehničkih laboratorija.

U 2014. godini izvještaje o radu dostavilo je J.U. Zavod za javno zdravstvo KS ukupno 121 ili 67,97% registrovanih privatnih stomatoloških ordinacija i poliklinika.

5.6.3. Specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u privatnom sektoru

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo vanbolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u privatnom sektoru pružana je u 2014. godini kroz rad 78 privatnih specijalističkih ordinacija i 36 privatnih zdravstvenih ustanova, od čega su: 29 poliklinike, 4 centra, 2 zavoda i 1 lječilište.

Podaci o radu zdravstvenih ustanova u privatnom sektoru koje pružaju specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu nisu raspoloživi za analizu obzirom da samo 47 ili 41,22% privatnih specijalističkih ordinacija i privatnih zdravstvenih ustanova dostavlja zakonom obavezne izvještaje o radu i broju zaposlenih J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo.

7. ZAKLJUČCI

- **Kanton Sarajevo je jedan od deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine, koji zauzima površinu od 1.276,9 km² na području devet općina sa relativnom gustom naseljenosti od 348,38 stanovnika na km². Najveća gustina naseljenosti stanovništva je na području četiri gradske općine i iznosi 2.193,86 stanovnika na km², dok je gustina naseljenosti na području drugih pet općina čija površina čini 88,92% ukupne površine Kantona Sarajevo znatno manja i iznosi 118,42 stanovnika na km².**
- **Demografske promjene na području Kantona Sarajevo ogledaju se u porastu stanovništva dobne skupine 65 i više godina koji u strukturi ukupnog stanovništva čini 16,41%, te se stanovništvo Kantona Sarajevo nalazi u kategoriji starog stanovništva, a prema biološkom tipu spada u regresivan tip stanovništva gdje je kontingent potomaka znatno manji od kontingenta predaka.**
- **Vitalno kretanje stanovništva Kantona Sarajevo i dalje pokazuje nepovoljne trendove. U posljednjih pet godina vrijednosti stope nataliteta pokazuju lagani kontinuirani pad, kao i vrijednosti stope mortaliteta, dok su vrijednosti stope prirodnog priraštaja izrazito nepovoljne sa negativnim trendom u 4 općine (Centar, Stari Grad, Novo Sarajevo i Trnovo).**
- **Vrijednost stope nataliteta u 2014. godini na području Kantona Sarajevo iznosi 9,91‰, i nalazi se u kategoriji niskog nataliteta (ispod 14,0‰). U Kantonu Sarajevo i dalje se registruju razlike u visini vrijednosti stopa nataliteta između pojedinih općina. Najnižu stopu nataliteta imaju općine: Trnovo (4,57‰), Stari Grad (7,95‰), Centar (8,51‰), Novo Sarajevo (9,49‰) i Novi Grad (9,66‰) dok najveću stopu nataliteta imaju općine: Ilidža (12,27‰), Hadžići (12,18‰), Ilijaš (11,12‰) i Vogošća (11,02‰).**
- **Vrijednost stope mortaliteta u 2014.godini na području Kantona Sarajevo iznosi 9,16‰. Mortalitet stanovništva Kantona Sarajevo u posljednjih pet godina ima vrijednost stope općeg mortaliteta nešto iznad 9,00‰, što predstavlja srednje povišenu stopu općeg mortaliteta.**
- **Također, postoje razlike u visini stope općeg mortaliteta između pojedinih općina. Tako najveću stopu općeg mortaliteta imaju općine: Trnovo (12,18‰), Stari Grad (10,39‰), Centar (10,37‰), Novo Sarajevo (10,04‰), Hadžići (9,22‰) i Ilijaš (9,20‰), dok najnižu stopu općeg**

mortaliteta imaju općine: Novi Grad (8,06‰), Ilidža (8,29‰) i Vogošća (8,48‰).

- Prirodni priraštaj stanovništva Kantona Sarajevo je i dalje izrazito nepovoljan sa vrijednošću stope od 0,75‰ u 2014. godini. U 2014. godini četiri općine na području Kantona Sarajevo imaju negativan prirodni priraštaj stanovništva: Trnovo (-7,61‰), Stari Grad (-2,44‰), Centar (-1,86‰) i Novo Sarajevo (-0,55‰). Općine: Ilidža (3,98‰), Hadžići (2,96‰), Vogošća (2,54‰), Ilijaš (1,92‰) i Novi Grad (1,60‰) imaju prirodni priraštaj čija je vrijednost stope također ispod granice nepovoljnog prirodnog priraštaja od 5,00‰.
- Vitalni index kao koeficijent prirodnog kretanja stanovništva Kantona Sarajevo i u 2014. godini kao i u posljednjih pet godina ima vrijednost iznad jedan, odnosno iznosi 1,09, što ukazuje da je broj živorođenih skoro jednak broju umrlih uz neznatno povećanje stanovništva mehaničkim kretanjem, odnosno migracijama stanovništva.
- Vrijednosti stope dojenačke smrtnosti su vrlo niske u posljednjih pet godina i kreću se od 6,59‰ u 2010. godini do 6,35‰ u 2014. godini.
- Opći i specifični morbiditet koji je registrovan u ambulantno-polikliničkoj djelatnosti primarne zdravstvene zaštite predstavljaju indikatore za ocjenu zdravstvenog stanja stanovništva. Kod oboljenja stanovništva u 2014. godini registrovana je promjena u redosljedu pet vodećih oboljenja kao i učešće jednog hroničnog oboljenja u redosljedu vodećih oboljenja (hipertenzivna oboljenja).
- U 2014. godini broj oboljenja stanovništva Kantona Sarajevo registrovanih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti je 560.894 i manji je za 17,62% u odnosu na 2013.godinu kada je registrovano 680.894 oboljenja. Analizom morbiditeta registrovanog po Organizacionim jedinicama domova zdravlja u Kantonu Sarajevo, utvrđeno je da došlo do poboljšanja u ažuriranju podataka u vezi sa registracijom morbiditeta, koje je sada adekvatno.
- Vodeće oboljenje registrovano kod djece i omladine 0-18 godina života su akutne infekcije gornjih respiratornih puteva sa značajnim procentom u strukturi svih oboljenja registrovanih kod ovih populacionih skupina.
- Redosljed vodećih oboljenja kod populacione skupine 19-64 godine života karakteriše učešće 2 hronična oboljenja (hipertenzivna oboljenja, diabetes mellitus).
- Među pet vodećih oboljenja registrovanih kod populacione skupine 65 i više godina života karakterišu 3 hronična oboljenja (hipertenzivna oboljenja, diabetes mellitus i drugi endokrini i metabolički poremećaji).

- **Od ukupnog broja registrovanih oboljenja udio 10 vodećih hroničnih masovnih nezaraznih bolesti u 2014. godini iznosio je (23,50%).**
- **U 2014. godini registrovano je ukupno 63.440 hipertenzivnih oboljenja (I₁₀-I₁₅) i bilježimo pad broja oboljelih na 10.000 stanovnika sa stopom od 1.426,10 u odnosu na prethodnu godinu kada je stopa iznosila 1.758,20.**
- **Ukupan broj registrovanih oboljenja u primarnoj zdravstvenoj zaštiti kada je u pitanju diabetes mellitus (E₁₀-E₁₄) iznosio je 16.495, a broj oboljenja na 10.000 stanovnika iznosio je 370,80 i bilježimo značajan pad u odnosu na prethodnu godinu kada je broj oboljenja na 10.000 stanovnika iznosio 505,71.**
- **Ukupan broj registrovanih malignih oboljenja Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br. 3-02-60) za 2014. godinu iznosio je 3.964, a neoplazme dojke C₅₀ su kao i prethodnih godina zauzimale prvo mjesto među malignim neoplazmama po broju registrovanih oboljenja/na 100.000 stanovnika sa stopom od 175,79 gdje također bilježimo pad u odnosu na prethodnu godinu kada je broj registrovanih oboljenja na 100.000 stanovnika iznosio 259,34.**
- **Neurotski sa stresom povezani i somatski poremećaji u 2014. godini imali su značajan udio u index-u strukture poremećaja mentalnog zdravlja kod stanovništva Kantona Sarajevo i činili su (36,34%) registrovanih poremećaja mentalnog zdravlja u primarnoj zdravstvenoj zaštiti.**
- **Podaci u bazi podataka na osnovu jedinstvenog registracijskog obrasca liječenih ovisnika/ Pompidou obrasca nisu bili dostupni za 2014. godinu, jer je softversko rješenje baze u kvaru te nije moguće pristupiti istoj.**
- **Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima utvrđenim u službi porodične/obiteljske medicine-primarne zdravstvene zaštite u toku 2014. godine, registrovana su 7 slučajeva u kategoriji sindroma zlostavljanja—odnosno lošeg postupka (T₇₄). Svi slučajevi zlostavljanja registrovani su kod djece u dobnoj skupini od 7 do 14 godina (100%).**
- **U zdravstvenim ustanovama u javnom sektoru na području Kantona Sarajevo prema prijavama poroda u 2014. godini ukupno je registrovano 4.710 poroda od čega 4.419 ili (93,82%) kod žena sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo.**
- **Udio registrovanih poroda kod žena sa mjestom prebivališta van Kantona Sarajevo u ukupnom broju obavljenih poroda iznosio je (6,18%).**

- Prema dobnoj strukturi majki najveći broj živorođenih 1.593 ili (35,57%) u odnosu na ukupan broj živorođenih koji je iznosio 4.479 registrovan je kod žena u dobnoj skupini od 30 do 34 godine, a zatim u dobnoj skupini od 25 do 29 godina 1.464 živorođenih sa udjelom u ukupnom broju živorođenih od (32,69%).
- Uočava se trend kao i prethodnih godina pomijaranja rađanja ka starijim dobnim skupinama.
- Od ukupno 4.419 obavljenih poroda u 2014. godini, (29,19%) su završeni carskim rezom (sectio caesarea). Stopa poroda dovršenih carskim rezom u 2014. godini bila je izrazito visoka i iznosila je 288,01 na 1.000 živorođenih.
- U javnom sektoru u 2014. godini broj registrovanih prekida trudnoće na osnovu prijave o prekidu trudnoće dostavljenih J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u javnim ustanovama iznosio je 664 od čega 625 ili (94,13%) prekida trudnoće kod žena sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo.
- Broj registrovanih prekida trudnoće u zdravstvenim ustanovama u privatnom sektoru koje pružaju usluge iz oblasti ginekologije, a koje dostavljaju izvještaje J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u 2014. godini je bio 102 od čega 94 ili (92,16%) kod žena sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo.
- Prema dostavljenim podacima iz javnog i privatnog sektora ukupan broj pobačaja kada su u pitanju žene sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo iznosio je 719, pa je stopa pobačaja na 1.000 živorođenih u 2014. godini iznosila 160,53.
- Najveći broj žena kojima je urađen medicinski pobačaj u 2014. godini, njih 104 ili (37,27%) ima dvoje živorođene djece.
- Stanje oralnog zdravlja stanovništva Kantona Sarajevo prema podacima iz javnog sektora ne bilježi značajnije promjene u odnosu na prethodni period. Od ukupnog broja oboljenja, stanja i povreda registrovanih kod svih dobnih skupina stanovništva i u toku 2014. godine vodeće oboljenje je zubni karijes, osim u dobnog skupini od 19 i više godina gdje je vodeće oboljenje bilo oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva.
- U odnosu na ukupno registrovani karijes, udio zubnog karijesa u populacionoj skupini od 0-6 godina činio je 5,76%, u skupini od 7-18 godina činio je 35,11%, a u populacionoj skupini 19 i više godina činio je čak 59,13%.

- U javnom sektoru u 2014. godini na području Kantona Sarajevo zaštita oralnog zdravlja pružala se na 71 punktu od čega 2 punkta na Stomatološkom fakultetu sa klinikama, sa ukupno 213 stomatoloških stolica od čega 110 stomatoloških stolica na Stomatološkom fakultetu sa klinikama. Ukupan broj stomatoloških timova u javnom sektoru iznosio je 224 i za 1,75% je manji u odnosu na prethodnu godinu kada je ukupan broj timova u javnom sektoru iznosio 228 tima.
- Broj posjeta po jednom timu u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru iznosio je 1.792, a prosječan dnevni broj posjeta po jednom timu iznosio je 6,76 posjeta, a obavljeno je 6.004 ciljanih serijskih pregleda što je za 70,42% više u odnosu na prethodnu godinu kada je obavljeno 3.523 ciljanih serijskih pregleda.
- U primarnoj zdravstvenoj zaštiti na području Kantona Sarajevo u 2014. godini ukupno je registrovano 10.574 povrede stanovništva Kantona Sarajevo, što u strukturi svih registrovanih oboljenja, stanja i povreda iznosi 1,89%. Opća stopa traumatizma stanovništva Kantona Sarajevo u 2014. godini iznosi 2,37% što predstavlja nešto nižu vrijednosti stope traumatizma u odnosu na prethodnu godinu (3,01%).
- U strukturi svih registrovanih povreda u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, kao i prethodnih godina posmatranja, najčešće su zastupljene povrede u kući (40,41%) i povrede na drugim mjestima (32,06%), a zatim slijede povrede u sportu (17,51%) i povrede na radu, odnosno u jaslicama, vrtiću, školi (10,02%), a najveći broj povreda registrovan je kod radno-aktivnog stanovništva (42,40%) i kod školske djece 7-14 godina života (33,23%), dok su kod ostalih dobnih skupina povrede registrovane u znatno nižem procentu.
- Prema podacima MUP-a Kantona Sarajevo u petogodišnjem periodu 2010-2014. godina broj registrovanih saobraćajnih nezgoda na području ovog kantona pokazuje trend povećanja i u 2014. godini broj saobraćajnih nezgoda je povećan za 4,15% u odnosu na 2013. godinu, a u odnosu na 2010. godinu za 14,32%, dok u istom periodu broj registrovanih saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju pokazuje godišnje oscilacije (naizmjenično povećanje i smanjenje broja registrovanih saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju). Tako je u 2014. godini registrovan manji broj ovih saobraćajnih nezgoda za 23,29% u odnosu na 2013. godinu, a u 2013. godini je registrovan veći broj saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju za 13,18% u odnosu na 2012. godinu.

- Broj registrovanih povrijeđenih lica u saobraćajnim nezgodama u posmatranom petogodišnjem periodu, također, pokazuje trend povećanja i to za 17,24% u 2014. godini u odnosu na 2010. godinu, dok broj poginulih lica u saobraćajnim nezgodama pokazuje, također, godišnje oscilacije (naizmjenično povećanje i smanjenje broja poginulih lica). Tako je u 2014. godini registrovan manji broj poginulih lica u saobraćajnim nezgodama za 20,83% u odnosu na 2013.godinu, a u 2013. godini registrovan veći broj poginulih lica za 14,28% u odnosu na 2012. godinu.
- Najveći broj saobraćajnih nezgoda u 2014. godini registrovan je na području općina: Centar (2.474 ili 22,54%), Novi Grad (2.233 ili 20,35%), Novo Sarajevo (2.055 ili 18,73%), Ilidža (1.866 ili 17,00%) i Stari Grad (1.067 ili 9,72%), dok je najmanji broj saobraćajnih nezgoda registrovan na području općina: Trnovo (43 ili 0,39%), Ilijaš (332 ili 3,03%) i Hadžići (347 ili 3,16%).
- Tokom 2014. godine na području Kantona Sarajevo prijavljeno je 5.018 slučajeva obolijevanja od 36 zaraznih bolesti obaveznih prijavi, što je za 30,40% manji broj prijavljenih zaraznih oboljenja u odnosu na prethodnu godinu kada je bilo 7.210 prijavljenih zaraznih oboljenja. Razlog smanjenja broja prijavi je neažurno prijavljivanje novootkrivenih slučajeva obolijevanja od Varicellae (Pljuskavice).
- Najveća stopa morbiditeta od zaraznih bolesti na području Kantona Sarajevo zabilježena je u općini Ilijaš, dok je najmanja stopa morbiditeta registrovana u općini Trnovo.
- Među deset vodećih zaraznih bolesti obaveznih prijavi, Enterocolitis acuta predstavlja najučestaliju zaraznu bolest čiji je broj u 2014. godini iznosio 1.077 i za 32,77% je manji nego u 2013. godini kada je bilo 1.602 oboljelih od varicella.
- U 2014. godini ukupno su prijavljene 4 sumnje na trovanje hranom od čega su dvije prijavljene kao epidemije.
- Na osnovu mjesečnih izvještaja iz GAK-a KCU Sarajevo, Opće bolnice „Prim.dr Abdulah Nakaš“, predškolskih i školskih dispanzera JU „Dom zdravlja“ Kantona Sarajevo o broju i vrsti vakcina djece uzrasta od 0 do 18 godina, napravljen je godišnji izvještaj koji je prema sačinjenom planu J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo i preporukama WHO, a koji se odnosi na potreban – zadovoljavajući procenat procjepljenosti djece kako bi se stvorio kolektivni imunitet (kod opravdano ili

neopravdano nevakcinisane djece ne bi došlo do pojave neke vakcinopreventabilne bolesti), konstatacija je da je procenat pokrivenosti djece u primoimunizaciji zadovoljavajući, dok u revakcinaciji nije.

- Osnovni razlog za nedostatan procenat pokrivenosti pojedinim vrstama vakcina prema uzrastu treba tražiti u nezainteresiranosti kako roditelja tako i djece školskog uzrasta, te jakoj antivakcinalnoj kampanji koja se, već niz godina, provodi na području Kantona Sarajevo.
- Javna vodoopskrba na području Kantona Sarajevo organizovana je preko četiri vodoopskrbna sistema kojim upravljaju komunalna društva. Centralnim sistemom vodosnabdijevanja obuhvaćeno je 95,74% stanovnika, ostali dio, 4,26% stanovništva, snabdijeva se vodom za piće iz drugih objekata (lokalni vodovodi, bušeni ili kopani bunari, pumpe itd.).
- Internu kontrolu kvaliteta Sarajevskog gradskog vodovoda vrši laboratorija "KJKP Sarajevskog vodovoda" sa odgovarajućom opremom i stručnim osobljem. Eksternu kontinuiranu kontrolu sirove vode izvorišta-četiri bunara Sokolović kolonija i monitoring kvaliteta pitke vode iz distributivne mreže gradskog vodovoda vrši J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u saradnji sa Ministarstvom zdravstva Kantona Sarajevo. Sirove vode izvorišta zahvaćenih za vodoopskrbu ispituju se ili po programu nacionalnog monitoringa površinskih i podzemnih voda ili po programima interne kontrole komunalnih društava koji upravljaju vodovodima. Eksternu kontrolu kvaliteta vode za piće iz lokalnih vodovoda vrši J.U. Zavod za javno zdravstvo KS jedanput mjesečno.
- U 2014. godini konstatovana je mikrobiološka kontaminacija kod 2,78%, a fizičko-hemijska neispravnost kod 1,96% ukupno uzetih uzoraka vode. Najveći broj od 2,10% neispravnih uzoraka utvrđen je iz lokalnih vodovodnih sistema što je za 2,20% više u odnosu na 2013. godinu. Tokom majskih poplava došlo je do pogoršanje stanja mikrobiološkog kvaliteta vode sa trendom značajnog variranja fizičko-hemijske ispravnosti vode iz lokalnih vodnih objekata. Po preporukama Zavoda općine su putem fizičkih i pravnih lica obezbijedile hlorisanje vode, provođenje dezinfekcije i hiperhlorinacije rezervoara i distributivne mreže, te urgentno uvezivanje u stalni kontrolni sistem. Mjesnim zajednicama je naloženo da upozore korisnike da voda nije za piće, ličnu higijenu, higijenu posuđa, u kome se hrana priprema i distribuira, te da stanovništvu obezbijede vodu za piće iz alternativnih izvora (cisterne/flaširana voda).
- Oko 75,00% stanovništva na urbanom području Kantona Sarajevo služi se kanalizacionim sistemom za prikupljanje otpadnih voda, a eliminacija otpadnih voda putem septičkih jama vrši se kod 25,00% stanovnika.

- Tokom 2014. godine došlo je smanjenja broja prekoračenja sumpordioksida i azotnih oksida u odnosu na 2013. godinu na područjima koje pokrivaju stanice Otoka i Alipašina. Broj prekoračenja za PM₁₀ je i dalje neprihvatljivo visok.
- Koncentracije čađi i sumpor dioksida praćene manuelnim stanicama su u padu.
- Manuelna stanica postavljena u Vogošći pokazuje da nije došlo do povećanja praćenih polutanata (čađ, sumpor dioksid).
- Prema podacima kojima raspolaže J.U. Zavod za javno zdravstvo KS u 2014. godini urađeno je ukupno 49.178 analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica u zdravstvenim i drugim ustanovama koje dostavljaju izvještaje zakonom propisne, a to su: Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH, Veterinarski fakultet-Higijena životnih namirnica i J.U. Zavod za javno zdravstvo KS. Od ukupnog broja urađenih analiza u ovim ustanovama 24.148 analiza ili 49,10% su bile iz proizvodnje, a 25.030 analiza ili 50,90% iz prometa.
- Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica 1.312 analiza ili 2,66% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti. Od mikrobioloških analiza životnih namirnica na zdravstvenu ispravnost nije odgovarala 541 analiza ili 2,87%, a od hemijskih analiza životnih namirnica na zdravstvenu ispravnost nije odgovaralo 197 analiza ili 4,67%.
- U 2014. godini u Kantonu Sarajevo urađeno je u navedenim ustanovama ukupno 1.163 analiza na zdravstvenu ispravnost predmeta opće upotrebe, od čega su 631 analiza ili 54,26% bile iz proizvodnje, a 532 analize ili 45,74% su bile iz prometa. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost predmeta opće upotrebe 23 analize ili 1,97% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.
- Također, u navedenim ustanovama urađeno je ukupno 227 analiza na zdravstvenu ispravnost sredstava za ličnu higijenu, od čega su 167 analiza ili 73,57% bile iz proizvodnje, a 60 analiza ili 26,43% su bile iz prometa. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost sredstava za ličnu higijenu 3 analize ili 1,32% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

- Na području Kantona Sarajevo zdravstvena djelatnost organizovana je i provodi se na primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou zdravstvene zaštite u javnom i privatnom sektoru.
- U 2014. godini u javnom sektoru zdravstvene zaštite radilo je ukupno 7.661 zaposleni, što je za 0,13% veći broj zaposlenih u odnosu na prethodnu godinu kada je ukupan broj zaposlenih iznosio 7.651 zaposlenik.
- Od ukupnog broja zaposlenih u 2014. godini u Kantonu Sarajevo, zdravstvenih radnika je bilo 5.606, što je za 1,52% veći broj zdravstvenih radnika u odnosu na prethodnu godinu (5.522). Zdravstvenih saradnika u je bilo 147 i što je za 9,7% veći broj zdravstvenih saradnika u odnosu na prethodnu godinu (134). Administrativno-tehničkog osoblja je bilo 1.908 što je za 4,36% manj broj administrativno-tehničkog osoblja u odnosu na prethodnu godinu (1.995).
- Od ukupnog broja zaposlenih doktora medicine nešto manje od 60,00% doktora medicine zaposleni su u bolničkoj i specijalističko-konsultativnoj bolničkoj zdravstvenoj zaštiti (884 ili 59,77%), dok je nešto manje od 40,00% doktora medicine zaposleno u primarnoj zdravstvenoj zaštiti i vanbolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti (589 ili 39,82%).
- U komparaciji sa podacima iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve“ (WHO/EUROPEAN HFA database 2011. godina) broj doktora medicine i broj doktora stomatologije na 100.000 stanovnika KS je nešto niži od vrijednosti istog indikatora za EU Region, a broj magistara farmacije na 100.000 stanovnika KS je iznad vrijednosti ovog indikatora za EU Region, dok je broj zdravstvenih tehničara na 100.000 stanovnika KS veći od vrijednosti ovog indikatora za EU Region i približava se vrijednosti ovog indikatora za EU.
- Na području Kantona Sarajevo zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru ima dobro razvijenu mrežu zdravstvenih ustanova, posebno na nivou sekundarne zdravstvene zaštite, zatim stomatološke zdravstvene zaštite i apotekarske djelatnosti. Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo na području KS su registrovane: 2 ordinacije opće medicine, 1 ambulanta za kućnu njegu i liječenje, 78 privatnih specijalističkih ordinacija, 36 privatnih zdravstvenih ustanova tipa poliklinike (29), centra (4), zavoda (2) i lječilišta (1), 158 privatnih

stomatoloških ordinacija, 4 stomatološke poliklinike, 1 centar za ortodonciju, 15 zubotehničkih laboratorija, 3 medicinsko-biohemijske laboratorije, 1 mikrobiološko-parazitološka laboratorija i 120 privatnih apoteka i privatnih zdravstvenih ustanova-apoteka.

- Rad privatne prakse karakteriše i dalje neuvezanost sa javnim sektorom, naročito, u sistemu zdravstveno-statističkog izvještavanja. Izrazito mali broj zdravstvenih ustanova u privatnom sektoru dostavlja zakonom propisane izvještajne obrasce i time utiče na nepotpuni obuhvat podataka vezanih za zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvenu djelatnost u Kantonu Sarajevo.
- Zdravstvena politika u Kantonu Sarajevo opredijeljena je za razvoj i implementaciju koncepta primarne zdravstvene zaštite bazirane na porodičnoj medicini kroz Strategiju razvoja zdravstva na Kantonu Sarajevo za period 2006-2015. godina, Strateški plan razvoja zdravstva u Federaciji BiH za period od 2008-2018. godina, Strategiju za razvoj primarne zdravstvene zaštite u Federaciji BiH i kroz mnogobrojne projekte koji se implementiraju sa nivoa Federacije BiH (Osnovno zdravstvo, CARDS, FAMI, HSEP, itd.).
- Zdravstvenu djelatnost u porodičnoj medicini u JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo u 2014. godini pružalo je 198 radnih timova na 78 punkta. Ovakva mreža zdravstvene zaštite u porodičnoj medicini je zadovoljavajuća, jer jednom punktu gravitira u prosjeku 4.801 stanovnik starosti 15 i više godina.
- Od ukupno 198 doktora medicine koji su pružali zdravstvenu zaštitu stanovništvu Kantona Sarajevo u porodičnoj medicini u 2014. godini, 45,45% su specijalisti porodične medicine, 40,91% su doktori medicine, a 13,64% su doktori medicine specijalisti drugih grana medicine.
- U 2014. godini u primarnoj zdravstvenoj zaštiti povećan je broj posjeta po doktoru medicine prosječno godišnje za 2,42% u odnosu na prethodnu godinu, posebno u pneumoftiziološkoj službi (za 12,78%), zatim u službi za zdravstvenu zaštitu školske djece i omladine 7-18 godina (za 5,28%), u hitnoj medicinskoj pomoći (za 4,64%) i u porodičnoj medicini (za 3,84%).
- Procenat kućnih posjeta doktora medicine (9,74%) i zdravstvenih tehničara (16,10%) u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u 2014. godini je skoro identičan procentu kućnih posjeta doktora medicine (9,71%) i zdravstvenih tehničara (16,32%) u prethodnoj godini.

- Broj sistematskih i kontrolnih pregleda poslije sistematskih pregleda po doktoru medicine prosječno godišnje u primarnoj zdravstvenoj zaštiti je smanjen za 2,90% u odnosu na prethodnu godinu, izuzev u službama za zdravstvenu zaštitu studenata i zdravstvenu zaštitu žena i materinstva.
- Procenat upućenih u laboratoriju u odnosu na broj prvih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u 2014. godini (52,30%), također, skoro je identičan procentu upućenih u laboratoriju u odnosu na broj prvih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u primarnoj zdravstvenoj zaštiti (51,80%) u prethodnoj godini.
- Procenat upućenih specijalisti u odnosu na broj prvih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u primarnoj zdravstvenoj zaštiti i dalje je visok i u 2014. godini iznosi 90,85% svih prvih posjeta i skoro je identičan procentu upućenih specijalisti u odnosu na broj prvih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u prethodnoj godini (91,05%), najvjerovatnije zbog neadekvatne evidencije, odnosno evidentira se broj uputnica za specijalistu, a ne broj pacijenta upućenih specijalisti.
- Pri JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo funkcionišu i CBR-ovi za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju i Centri za mentalno zdravlje kao koncept zdravstvene zaštite u zajednici. U Centrima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju struktura radnih timova nije zadovoljavajuća u odnosu na strukturu radnih timova koju su definisani u Odluci o utvrđivanju većeg obima zdravstvenih prava, kao i osnovama, kriterijima i mjerilima za ugovaranje po osnovu obaveznog zdravstvenog osiguranja sa zdravstvenim ustanovama sa područja Kantona Sarajevo ("Službene novine KS" br.37/09) i Naredbi o standardima i normativima zdravstvene zaštite iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u Federaciji BiH ("Službene novine Federacija BiH" br. 82/14) u segmentu koji se odnosi na zdravstvene tehničare VŠS i zdravstvene saradnike (socijalni radnici I defektolozi) koji su nedostatni u ukupnom broju u odnosu na broj doktora medicine specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije, dok su zdravstveni tehničari SSS zastupljeni u znatno većem broju u odnosu na broj doktora medicine specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije. Jedan radni tim osigurava usluge za 27.803 stanovnika Kantona Sarajevo. Broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje u prosjeku iznosi 3.386 posjeta, odnosno 13,22 posjete dnevno, dok je broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru godišnje 1.341 posjeta ili 5,24 posjete dnevno.

- Također, Centri za mentalno zdravlje nemaju strukturu radnih timova koja je utvrđena u Odluci o utvrđivanju većeg obima zdravstvenih prava, kao i osnovama, kriterijima i mjerilima za ugovaranje po osnovu obaveznog zdravstvenog osiguranja sa zdravstvenim ustanovama sa područja Kantona Sarajevo i Naredbi o standardima i normativima zdravstvene zaštite iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u Federaciji BiH. Jedan radni tim osigurava usluge za 49.427 stanovnika Kantona Sarajevo. Broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje u prosjeku iznosi 2.734 posjete, odnosno 10,68 posjeta dnevno, dok je broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru godišnje 1.397 posjeta ili 5,46 posjeta dnevno.
- Apotekarska djelatnost u Kantonu Sarajevo obavlja se kroz rad Javne ustanove “Apoteke Sarajevo” i kroz djelatnost apoteka u privatnom sektoru (120 privatnih apoteka i privatnih zdravstvenih ustanova-apoteka).
- JU “Apoteke Sarajevo” raspolaže sa 40 apoteke na području 9 općina Kantona Sarajevo, od kojih su 22 samostalne apoteke, 17 su ogranak apoteke i 1 je depo apoteke u općini Trnovo, a apotekarska djelatnost pružana je od strane 136 magistra farmacije, od čega su 5 ili 3,67% specijalisti i 120 farmaceutske tehničara SSS.
- U 2014. godini u javnom sektoru izdato je ukupno 1.481.344 recepta/lijeka, što iznosi 3,33 recepta po stanovniku koji je skoro identičan ovom odnosu u prethodnoj godini (3,42 recepta/stanovniku). U ručnoj prodaji u JU “Apoteke Sarajevo” u 2014. godini registrovano je ukupno 509.862 prodana lijeka ili 1,15 lijekova po stanovniku, što znači da svaki stanovnik Kantona Sarajevo, pored lijekova izdatih na recept, kupuje još jedan lijek u javnom sektoru bilo da se radi o gotovom ili magistralnom lijeku.
- Djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurava OJ Specijalističko-konsultativne djelatnosti JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo i zavodi za zdravstvenu zaštitu određenih populacionih skupina.
- Vanbolničku specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu u javnom sektoru u 2014. godini pružalo je 90 doktora medicine specijalista, te je na jednog doktora medicine-specijalistu u vanbolničkoj zdravstvenoj zaštiti dolazilo u prosjeku 4.942 stanovnika Kantona Sarajevo.

- Broj posjeta u vanbolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru smanjen je za 3,49% u odnosu na prethodnu godinu, a broj posjeta po doktoru medicine prosječno godišnje u vanbolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru iznosio je 4.509 posjeta, odnosno 17,61 posjeta po doktoru medicine dnevno.
- Djelatnost bolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurana je od strane Kliničkog centra Univerziteta u Sarajevu i Opće bolnice “Prim. dr Abdulah Nakaš”.
- Broj posjeta u bolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru povećan je za 2,61% u odnosu na prethodnu godinu.
- Ukupani posteljni kapaciteti zdravstvenih ustanova koje su pružale bolničku zdravstvenu zaštitu stanovništvu Kantona Sarajevo i stanovništvu Federacije BiH koje je gravitiralo Kliničkom centru Univerziteta u Sarajevu u 2014. godini je iznosio 2.294 postelje ili 5,15 postelja na 1.000 stanovnika Kantona Sarajevo, što je približno identično broju postelja u prethodnoj godini (2.303 postelje).
- Pored standardnih postelja KCUS je raspolagao sa 90 postelja za potrebe dnevnog tretmana pacijenata (Dnevna bolnica pri Psihijatrijskoj klinici KCUS) i sa 52 funkcionalne postelje (39 postelja Klinika za hemodijalizu i 13 postelja na punktu za hemodijalizu na Ilidži), a Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije KS raspolagao je sa 30 postelja za potrebe dnevnog tretmana pacijenata.
- Broj bolničkih postelja na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo (543,35/100.000 stanovnika) identičan je vrijednosti ovog indikatora za EU (542,05/100.000 stanovnika), dok je znatno niža vrijednost u odnosu na vrijednost ovog indikatora za EU Region (665,40/100.000 stanovnika).
- Ukupan broj ispisanih bolesnika u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti u 2014. godini u Kantonu Sarajevo iznosio je 58.600 pa je stopa hospitalizacije na 100 stanovnika iznosila 13,17%, dok je ukupan broj dana bolničkog liječenja iznosio 537.063, te je prosječna dužina liječenja bila 9,16 dana, a godišnja zauzetost postelja 234,11 dana, odnosno procenat dnevne zauzetosti postelja 64,14%.

- U strukturi ukupnih posteljnih kapaciteta u bolničkim ustanovama u Kantonu Sarajevo u 2014. godini, kao i prethodnih godina najveći procenat pripadao je hirurškim posteljama (36,70%), zatim internističkim posteljama (26,81%) i neuropsihijatrijskim posteljama (12,99%), dok su pedijatrijske postelje bile zastupljene sa 6,97%, ginekološke postelje sa 4,32%, akušerske postelje sa 3,01%, a bolničke postelje za potrebe drugih medicinskih disciplina činile su 9,20% u strukturi ukupnog posteljnog kapaciteta bolničkih ustanova u Kantonu Sarajevo.
- U 2014. godini klinike i odjeli bolničkih ustanova za hirurške discipline na području Kantona Sarajevo raspolagale su sa 842 postelje, što je za 2,65% manje postelja u odnosu na prethodnu godinu (865). Hirurške klinike KCUS raspolagale su sa 694 bolničke postelje, što je za 3,20% manji broj postelja u odnosu na prethodnu godinu (717), dok je Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ raspolagala, kao i prethodne godine sa 148 bolničkih postelja za potrebe hirurških odjela.
- U 2014. godini na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo na jednog doktor medicine specijalistu hirurških disciplina je bilo 4,55 hirurških bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,51 hirurška bolnička postelja. U KCUS jedan doktor medicine specijalista hirurških disciplina je zbrinjavao 4,50 hirurških bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,50 hirurška bolnička postelja, dok je u Općoj bolnici „Prim. dr Abdulah Nakaš“ jedan doktor medicine specijalista hirurških disciplina je zbrinjavao 4,77 hirurških bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku je bila 1,59 hirurška bolnička postelja.
- Broj ostvarenih dana bolničkog liječenja na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u KS smanjen je za 6,55% u odnosu na prethodnu godinu, ali bez značajnije razlike u vrijednosti stope hospitalizacije, dok je prosječna dužina liječenja na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u KS iznosila 8 dana.
- Procenat dnevne zauzetosti svih posteljnih kapaciteta u KS za hirurške discipline bio je nizak i iznosio je 57,69%, dok je za KCUS iznosio 57,07%, a za Opću bolnicu „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 60,57%. Klinike za neurohirurgiju, urologiju, torakalnu hirurgiju, abdominalnu hirurgiju i glandularnu i onkološku hirurgiju imale su vrijednost ovog indikatora koja je znatno veća od vrijednosti istog indikatora za KCUS, čije

vrijednosti su se kretale od 65% do 81%. Klinike za očne bolesti, za rekonstruktivnu i plastičnu hirurgiju i Centar za srce imale su znatno nižu vrijednost dnevne zauzetosti postelja u odnosu na prosječnu vrijednost ovog indikatora za KCUS, čije vrijednosti su se kretale od 40% do 46%.

- Broj hirurških operacija u bolničkim ustanovama u KS u 2014. godini je smanjen za 5,57% u odnosu na prethodnu godinu. U KCUS je izvršeno 16.393 hirurških operacija, što je za 8,03% manji broj hirurških operacija u odnosu na prethodnu godinu (17.825), a u Općoj bolnici „Prim dr Abdulah Nakaš“ izvršeno je 4.656 operacija, što je za 4,25% veći broj hirurških operacija u odnosu na prethodnu godinu (4.466).
- U 2014. godini klinike i odjeli bolničkih ustanova za internističke discipline na području Kantona Sarajevo raspolagale su sa 608 postelja, što je za 2,35% veći broj postelja u odnosu na prethodnu godinu (594). Klinike za internističke discipline KCUS raspolagale su sa 540 bolničkih postelja, što je za 2,66% veći broj postelja u odnosu na prethodnu godinu (526), dok je Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ raspolagala, kao i prethodne godine sa 68 bolničkih postelja za potrebe odjela za internu medicinu.
- U 2014. godini na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 3,77 bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,50 internistička bolnička postelja. U KCUS na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 3,62 bolničke postelje, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,49 internistička bolnička postelja, dok je u Općoj bolnici „Prim. dr Abdulah Nakaš“ na jednog doktora medicine specijalistu bilo 5,66 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku je bila 2,06 internistička bolnička postelja.
- Ukupan broj ispisanih bolesnika (13.382) i stopa hospitalizacije (3,01) za sve klinike i odjele u bolničkim ustanovama za internističke discipline na području Kantona Sarajevo u 2014. godini bila je skoro identična broju ispisanih bolesnika (13.448) i stopi hospitalizacije (3,03) u prethodnoj godini.

- U 2014. godini broj ostvarenih dana bolničkog liječenja na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo je bio manji za 5,44% u odnosu na prethodnu godinu. Od ukupnog broja ostvarenih dana, KCUS je ostvario 140.885, a Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 12.832 dana bolničkog liječenja.
- Prosječna dužina liječenja na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo je iznosila 11,48 dana. Na klinikama za internističke discipline KCUS prosječna dužina liječenja iznosila je 11,41 dan, a na odjelu za internu medicinu Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ iznosila je 12,32 dana. Najdužu prosječnu dužinu liječenja u KCUS imale su: Klinika za dermatovenerologiju (13,87 dana), Klinika za endokrinologiju sa bolestima metabolizma (13,57 dana), Klinika za nefrologiju (13,45 dana) i Klinika za vaskularne bolesti (13,36 dana), dok su najkraću prosječnu dužinu liječenja imale: Klinika za nuklearnu medicinu (3,90 dana), Klinika za hemodijalizu (7,35 dana), Klinika za gastroenterohepatologiju (6,32 dana) i Klinika za infektivne bolesti (10,38 dana).
- Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo je iznosila 69,26%. U KCUS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama za internističke discipline je iznosio 71,48%, a na odjelima za internu medicinu Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ je iznosio 51,70%. Najveći procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta za potrebe internističkih disciplina KCUS imale su: Klinika za plućne bolesti „Podhrastovi (100,07%), zatim Klinika za vaskularne bolesti (85,61%), Klinika za hematologiju (78,36%), Klinika za nefrologiju (75,05%), Klinika za kardiologiju (72,25%), dok su najnižu stopu zauzetosti imale: Klinika za nuklearnu medicinu (22,88%), Klinika za hemodijalizu (29,81%), Klinika za gastroenterohepatologiju (52,14%) i Klinika za infektivne bolesti (55,18%).
- Bolnička zdravstvena zaštita za djelatnost iz oblasti psihijatrije na području Kantona Sarajevo u 2014. godini raspolagala je ukupno sa 172 bolničke postelje, od čega je Psihijatrijska klinika KCUS raspolagala sa 92 postelje, Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo sa 70 postelja i Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije sa 10 postelja. Pored standardnih postelja, bolnička zdravstvena zaštita za djelatnost iz oblasti psihijatrije je raspolagala sa još 120 bolničkih postelja za potrebe dnevnih bolnica i to 90 postelja za Dnevnu bolnicu Psihijatrijske klinike

**KCUS i 30 postelja za Dnevnu bolnicu Zavoda za alkoholizam i druge
toksikomanije Kantona Sarajevo.**

- U 2014. godini u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 3,90 bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,19 psihijatrijskih bolničkih postelja. U KCUS na Psihijatrijskoj klinici na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 5,11 bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,31 psihijatrijska bolnička postelja, u Psihijatrijskoj bolnici KS na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 5,00 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku je bila 1,37 psihijatrijskih bolničkih postelja, dok je u Zavodu za alkoholizam i druge toksikomanije na jednog doktora medicine specijalistu bila 0,83 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku je bila 0,43 psihijatrijskih bolničkih postelja.
- Ukupan broj ispisanih bolesnika u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije na području Kantona Sarajevo u 2014. godini je bio skoro identičan (1.573) broju ispisanih bolesnika u odnosu na prethodnu godinu (1.551). Broj ispisanih bolesnika sa Psihijatrijske klinike KCUS iznosio je 858, za Psihijatrijsku bolnicu KS 584, a za Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije 131 ispisani bolesnik, dok je stopa hospitalizacije za sve bolničke ustanove za djelatnost iz oblasti psihijatrije na 100 stanovnika bila potpuno identična stopi hospitalizacije u prethodnoj godini (0,35).
- U 2014. godini broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo je bila za 2,33% manja u odnosu na prethodnu godinu. Od ukupnog broja ostvarenih dana Psihijatrijska klinika KCUS je ostvarila 28.147 dana bolničkog liječenja, Psihijatrijska bolnica KS 19.413 dana bolničkog liječenja, a Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije 2.687 dana.
- Prosječna dužina liječenja u svim bolničkim ustanova za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo iznosila je 31,94 dana. Na Psihijatrijskoj klinici KCUS prosječna dužina liječenja je iznosila 32,81 dan, na Psihijatrijskoj bolnici KS je iznosila 33,24 dana, a u Zavodu za alkoholizam i druge toksikomanije 20,51 dan.

- **Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo je iznosila 80,04%. Na Psihijatrijskoj klinici KCUS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta je iznosio 83,82%, na Psihijatrijskoj bolnici KS je iznosio 75,98% i u Zavodu za alkoholizam i druge toksikomanije 73,62%.**
- **Bolnička zdravstvena zaštita za djelatnost iz oblasti neurologije na području Kantona Sarajevo u 2014. godini je raspolagala ukupno sa 126 bolničkih postelja kao i prethodne godine, od čega je Neurološka klinika KCUS raspolagala sa 102 postelje, a odjel za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ sa 24 postelje.**
- **U 2014. godini u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 4,84 bolničke postelje, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,82 neurološke bolničke postelje. U KCUS na Neurološkoj klinici na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 4,63 bolničke postelje, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,78 neuroloških bolničkih postelja, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 6,00 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku su bile 2,00 neurološke bolničke postelje.**
- **Ukupan broj ispisanih bolesnika u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije na području Kantona Sarajevo u 2014. godini (2.645) je povećan za 9,84% u odnosu na prethodnu godinu (2.408). Broj ispisanih bolesnika sa Neurološke klinike KCUS je iznosio 2.329, a sa odjela za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 316 ispisanih bolesnika.**
- **Stopa hospitalizacije za sve bolničke ustanove za djelatnost iz oblasti neurologije na 100 stanovnika je iznosila 0,59, što je skoro identično vrijednosti stope hospitalizacije u prethodnoj godini (0,54). Stopa hospitalizacije na 100 stanovnika za Neurološku kliniku KCUS je iznosila 0,52, a za odjel za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 0,07.**

- Broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u 2014. godini u svim bolničkim ustanova za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo (32.784) je bio manji za 4,71% u odnosu na prethodnu godinu (31.309). Od ukupnog broja ostvarenih dana, Neurološka klinika KCUS je ostvarila 28.275 dana bolničkog liječenja, a odjel za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 4.509 dana.
- Prosječna dužina liječenja u svim bolničkim ustanova za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo je iznosila 12,39 dana. Na Neurološkoj klinici KCUS prosječna dužina liječenja je iznosila 12,14 dana, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah nakaš“ 14,26 dana.
- Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo je iznosila 71,28%. Na Neurološkoj klinici KCUS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta je iznosio 75,94%, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 51,47%.
- Klinika za ginekologiju KCUS; Klinika za porodiljstvo KCUS i Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice «Prim Dr. Abdulah Nakaš» u 2014. godini raspolagali su sa 168 postelja, od čega Klinika za ginekologiju KCUS sa 59 postelja, Klinika za porodiljstvo sa 69 postelja i Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice »Prim Dr. Abdulah Nakaš« sa 40 postelja.
- U toku 2014. godine na Klinici za ginekologiju KCUS urađeno je 813 operativnih zahvata, na Klinici za porodiljstvo KCUS 1.137, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice «Prim Dr. Abdulah Nakaš» urađeno je 769 operativnih zahvata.
- Broj ispisanih bolesnika u 2014. godini na Klinici za ginekologiju KCUS iznosio je svega 1.866, na Klinici za porodiljstvo KCUS 4.292, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice «Prim Dr Abdulah Nakaš» broj ispisanih bolesnika iznosio je 1.999.
- Prosječna dužina liječenja na Klinici za ginekologiju KCUS u 2014. godini iznosila je 3,59 dana, na Klinici za porodiljstvo KCUS 3,52 dana, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice »Prim Dr Abdulah Nakaš« prosječna dužina liječenja je iznosila 3,94 dana.

- **Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta na Klinici za ginekologiju KCUS u 2014. godini bila je izrazito niska i iznosila je samo (31,47%), na Klinici za porodiljstvo KCUS iznosila je (59,94%) a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice »Prim Dr Abdulah Nakaš« Sarajevo prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je samo (53,90%).**
- **Prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2014. godini na Klinici za ginekologiju KCUS je bio izrazito nizak i iznosio je 114,88 dana, na Klinici za porodiljstvo KCUS 218,78 dana a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice »Prim Dr Abdulah Nakaš« prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio je 196,73 dana.**
- **U 2014. godini u oblasti ginekologije i akušerstva u bolničkoj zaštiti jedan doktor medicine specijalist zbrinjavao je 4,8 postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po zauzetoj bolničkoj postelji za sve posteljne kapacitete unutar ove discipline iznosio je 1,35.**
- **Bolničku zaštitu na području Kantona Sarajevo u oblasti pedijatrije pružala je Pedijatrijska klinika KCUS, koja je u 2014. godini raspolaga sa 160 postelja.**
- **Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta na Pedijatrijskoj klinici KCUS u 2013. godini iznosila je (67,59%), a prosječna dužina liječenja iznosila 6,79 dana, dok je prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio 246,69 dana.**
- **U 2014. godini ukupno 41 doktor medicine specijalista zbrinjavali su 160 pedijatrijskih postelja, pa je jedan doktor medicine specijalista zbrinjavao 3,90 postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji za pedijatrijske kapacitete iznosio je 1,27.**
- **Klinika za anesteziju i reanimaciju KCUS u 2014. godini raspolagala je sa 19 postelja, imala je 640 ispisanih bolesnika koji su ostvarili 3.358 bolničkih dana liječenja. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je (48,42%), prosječna dužina liječenja iznosila je 5,25 dana, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je 174,74 dana.**
- **Na području Kantona Sarajevo u stacionarnom segmentu bolničke urgentne medicine u 2014. godini sa bolničkim opservacionim posteljama raspolagala je Klinika urgentne medicine KCUS. Klinika je raspolagala sa 7 bolničkih opservacionih postelja.**

- **Fizijatrija i rehabilitacija u bolničkoj zaštiti u 2014. godini raspolagale su sa 90 postelja i to Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS sa 60 postelja, a Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u Općoj bolnici «Prim Dr Abdulah Nakaš» sa 30 postelja.**
- **U 2014. godini unutar ove discipline ostvareno je 18.656 dana bolničkog liječenja od čega na Klinici i za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS 14.558, a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opća bolnica „Prim Dr Abdulah Nakaš“ 4.098 dan bolničkog liječenja.**
- **Stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta Klinike za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS u 2014. godini iznosila je (66,47%), a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim Dr Abdulah Nakaš“ bila je niska i iznosila je svega (37,42%).**
- **Prosječna dužina liječenja u 2014. godini na Klinici za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS iznosila je 25,54 dana, a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim dr Abdulah Nakaš“ 17,90 dana.**
- **Klinika za onkologiju KCUS u 2014. godini raspolagala je sa 95 postelja. Broj ispisanih bolesnika u 2014. godini je bio je 3.234, stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je (86,34%), prosječna dužina liječenja je iznosila 9,26 dana, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je 315,16 dana.**
- **Zdravstvenu djelatnost iz oblasti javnog zdravstva za potrebe stanovništva Kantona Sarajevo je pružao J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, čija je djelatnost definisana Zakonom o zdravstvenoj zaštiti i kroz rad službi socijalne medicine sa organizacijom zdravstva i zdravstvenom informatikom, epidemiologije, higijene i zdravstvene ekologije, sanitarne mikrobiologije i sanitarne hemije. Pored aktivnosti J.U. Zavod za javno zdravstvo KS koje su prikazane u ovoj Studiji (vitalno kretanje stanovništva, morbiditet stanovništva, kretanje zaraznih oboljenja, imunizacija, epidemije trovanja hranom, vodosnabdjevanje, zdravstvena ispravnost životnih namirnica, kvalitet zraka, resursi u zdravstvu, organizacija zdravstva i djelatnost zdravstvene zaštite) posebno mjesto pripada planiranju, organiziranju i provođenju aktivnosti promocije zdravlja i zdravstvenog odgoja stanovništva vezano za zdrave stilove života, uključujući i obilježavanje važnih datuma prema kalendaru zdravlja Svjetske zdravstvene organizacije.**

- **U okviru J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo funkcioniše VCCT centar (centar za dobrovoljno, anonimno, povjerljivo savjetovanje) u koji se tokom 2014. godine javilo 582 osoba kojima su pružene usluge savjetovanja i testiranja na HIV/AIDS.**
- **Također, u okviru J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo funkcioniše Savjetovalište za ishranu i poremećaje ishrane koje, između ostalog, prati kvalitet ishrane i navike u ishrani stanovništva. Ukupan broj posjeta tokom 2014. godine u Savjetovalištu za ishranu i poremećaje ishrane je iznosio 230 posjeta.**

8. PREPORUKE

- 1. Kontinuirani trend nepovoljnog vitalnog kretanja stanovništva Kantona Sarajevo zahtijeva što efikasnije intersektoralne aktivnosti za primjenu mjera definisanih u Strategiji smanjenja nepovoljnih demografskih tokova na području Kantona Sarajevo.**
- 2. U narednom periodu potrebno je sačiniti dugoročne programe prevencije hipertenzivnih oboljenja i diabetes mellitus-a, te intenzivirati preventivne intervencije na svim nivoima zdravstvene zaštite, a posebno u segmentu kontrole faktora rizika kada su u pitanju hronične masovne nezarazne bolesti.**
- 3. Potrebno je sačiniti zdravstveno-odgojni program za zaštitu oralnog zdravlja za predškolsku djecu, te pokrenuti preventivne programe za zaštitu oralnog zdravlja za školsku djecu i omladinu.**
- 4. Potrebno je izraditi dugoročni program prevencije zloupotrebe droga za područje Kantona Sarajevo, kao i standarde kvalitete vezane za rad u oblasti prevencije zloupotrebe droga.**
- 5. U narednom periodu treba postići veći procenat i primoimunizacije i revakcinacije kako bi za svaku vakcinopreventabilnu bolest za koju postoji zakonska obaveza imunizacije, bio stvoren dovoljan stepen kolektivnog imuniteta, da ne bi dolazilo do pojave i/ili širenja bilo koje vakcinopreventabilne bolesti.**
- 6. Potrebno je i dalje aktivno raditi, uz uključenje svih relevantnih stručnjaka, na edukaciji i promociji značaja obavezne imunizacije djece od 0 do 18 godina života.**
- 7. Obzirom da se stanje kvaliteta zraka na području Kantona Sarajevo evidentno pogoršava potrebno je raditi na poboljšanju uspostavljenog monitoringa zraka na području Kantona Sarajevo uz aktivnije učešće svih relevantnih institucija.**
- 8. Potrebno je uspostaviti snažnije mehanizme zagovaranja za što urgentniju reviziju zdravstveno-statističkog sistema izvještavanja u FBiH, u cilju dobivanja realne osnove sa setom adekvatnih podataka koji su preduslov za politiku zdravstva i planiranje zdravstvene zaštite i na području Kantona Sarajevo.**

9. **Neophodno je izvršiti sveobuhvatnu analizu privatnog sektora u zdravstvenoj zaštiti na području Kantona Sarajevo, kada je u pitanju kadar, prostor i oprema.**
10. **Potrebno je što hitnije uspostaviti mehanizme vezane za pravovremeno i adekvatno zdravstveno–statističko izvještavanje kada je u pitanju javni i privatni sektor, uključujući i uvođenje obavezne edukacije o zdravstveno–statističkom izvještavanju za zdravstvene radnike kako u javnom tako i u privatnom sektoru na području Kantona Sarajevo.**
11. **Neophodno je ukazati na potrebu uspostavljanja registara kadra, prostora i opreme u javnom sektoru zdravstvene zaštite.**
12. **Nastaviti razvoj porodične medicine na području Kantona Sarajevo u skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti, usvojenim strateškim dokumentima na nivou Federacije BiH te u skladu sa projektima koji se implementiraju sa nivoa Ministarstva zdravstva Federacije BiH uključujući i dodatnu edukaciju zdravstvenih radnika koji rade u porodičnoj medicini.**
13. **Evidentan nedostatak doktora medicine specijalista porodične medicine i starosna struktura doktora medicine i specijalista opće medicine ukazuju na neophodnost dalje postdiplomske stručne edukacije doktora medicine, odnosno specijalizacija iz porodične medicine.**
14. **Potrebno je otvoriti dijalog unutar bolničke zdravstvene zaštite kada je u pitanju planiranje posteljnog fonda i racionalizacija segmenta bolničke zaštite.**